

REX BUDAPESTENSIS

ARANYVÁROS HERCEGE

FEHÉR TIBOR

ARANYVÁROS HERCEGE

REGÉNY

MŐRA FERENC KÖNYVKIADÓ BUDAPEST, 1978

VACZY JÁNOS TAMÁS *rajzaival*

© Fehér Tibor, 1978

Máriusznak, emlékül, szeretettel

I. MEGHALT A KIRÁLY, ÉLJEN A KIRÁLY!

A palota hatalmas lakótornyát még Géza fejedelem építtette. Sötéten és tömören magasodott a Várhegyen, amelytől egész a Dunáig terjedt a királyi város, Esztergom. Á torony tetejéről messze lehetett ellátni, nemcsak az emberektől nyüzsgő városra és a Duna partján kikötő, nyugatról jött kalmárok széles dereglyéire, hanem a vízen túli zöldarany síkságra is, ahol fehéren gomolyogtak a juhnyájak.

A nyúlánk kamasz fiú kedvelt helye volt a párkánnyal övezett toronytető. Szerette innen elnézegetni a kert aranyvirágos sombokrait, az új házakból felszálló füstkígyókat, a parton rakodó szolgálát és a kéklő messzeséget. Sötétbarna szeme, finom vonású, keskeny szája, orrának enyhén hajló íve, hosszúkás arca és dióbarna haja férfiasan széppé tették.

Nézelődött, s közben messze jártak gondolatai is.

Egyszer csak könnyű léptek surranása hallatszott. A fiú elégedetten elmosolyodott, de mozdulatlan maradt, csak éberén fülelt. Taplószerű köntösében karcsú szobornak tetszett. A csigalépcső torkából ekkor bukkant ki a kislány. Mézszínű hajkoronája villant meg először, majd tejfehér, szeplős arca. Egy pillanatra megtorpant. Még ibolyakék szeme is mosolygott, azt hitte, észrevétlenül lopakodott fel a sötétben kanyargó lépcsőkön. Tágra nyílt szemét elvakította a májusvégi sugárzás. Pajkosan hunyorgott, aztán hirtelen szökelléssel a fiú mögött termett, és ujjával befogta a szemét. Hangját zorddá változtatva kérdezte:

– Ki vagyok, herceg?

Magyarul szól, de kiejtésén érződött, hogy a magyar szót

5

nem az édesanyjától tanulta, hanem itt ragadt rá Géza király udvarában, Esztergomban.

Géza király másodszülött fia, Béla herceg, még zordabb hangon válaszolta:

– A kijevei velikij knyáznak, a dicsőséges nagyfejedelemnek a rokona, Anasztázia merészeli háborgatni a király fiát.

A herceg anyja, Eufrozina, a kijevei nagyfejedelem leánya volt, tőle tanult meg oroszul, de a római vallást Lukács érsek ékes magyar nyelven oktatta a király két idősebb fiának, Istvánnak és Bélának.

Anasztázia elengedte a fiút. Mellékúszott a kőpárkányra, és tenyerét nyomban a herceg kezére csúsztatta. Jó formájú, erős keze volt, körmének fehér holdjai szinte ragyogtak. Mar nem volt egészen gyermeklány. Orcáin piros foltok égtek a lépcsőjárástól, vagy talán attól, hogy megérintette a fiút. Minden mozdulata elárulta, tetszik neki Béla. A hangja melegen csengett, szapora beszéde a fiú körül cikázott, mintha így akarta volna feledtetni Bélával kapcsolatos, homályos kételyeit.

– Kerestek téged odalent, de nem árultam el, hogy itt vagy, másképpen nem jöhöttem volna hozzád.

– Miért kerestek?

– Hírhozók jöttek délről.

– Mifélék? – kérdezte a herceg elkomolyodva, és szembefordult a leánnyal.

– Két nagybátyádról hoztak gonosz híreket. Amikor kitudódott pártütésük, elmenekültek. Most már az egész udvar tudja, hogy hová futottak.

– Te is tudod? – kérdezte a fiú, és leugrott a kőpár-kányról.

– László és István herceg Mánuel görög császár udvarában talált menedéket. Nálunk is így szokták, akik a fejedelem ellen támadnak, és nem sikerül letaszítaniuk trónjáról, azoknak menekülniük kell. Nálatok is menedéket kaptak

már a trónkövetelő orosz hercegek. Ezért jó, ha a király elfogatja őket, és kiszúrhatja a szemüket...

Béla megborzongott, öregapjára, a megvakított Álmos hercegre, és annak fiára, Vak Béla királyra gondolt. Azután mégis fölényesen magyarázta:

– Először is a görög császárhoz futottak, és tőle ment István herceg Frigyes császárhoz.
– De most megint a görög udvarban élnek. Hallottam, amikor Lukács érsek testvére, Apa bán azt mondta, hogy ebből háború lehet.

– Apám majd leveri őket – jelentette ki nyugodtan a herceg.

A leány ránézett. Riadt tekintetében félelem reszketett.

– Édesapád, Géza úr... – Nem folytatta.

– Mi van vele? Felelj! – kiáltotta Béla, és megragadta Anasztázia kezét.

– Mondják, rosszul lett... – válaszolta a lány. Nem akarta megmondani, mert tudta, Béla nem marad vele, de mégsem merete elhallgatni a hióbbírt.

– Mi baja? Reggel még vadászni készült.

– Akkor esett össze, amikor a lovát elővezették.

– Megyek! – kiáltotta a fiú, és a lépcsőhöz ugrott, onnan szólt vissza:

– Te csak később gyere! Ne tudják...!

A terem előtt sokan álltak, mintha megdermedtek volna a megsűrűsödött csendben, amelyből csak néha-néha tört elő a herceg anyjának halk zokogása. A királyné mellett István állt, Béla bátyja, akinek holtfakó arcán borzongó meglepetés remegett.

A súlyos boltívek alatt, a mennyezetes királyi ágyon feküdt az apja, Géza úr. Feje alatt bársolypárna vereslett, könnyű takarója a nyakáig ért. A kis, kerek ívű ablakokat mintás pergamen lapok fedték. A sístergő kanócú viaszgyertyák gyenge fényei nem bírták megvilágítani a félhomályt. A kőpadlót friss mentával szórták be a lenvászon

főkötös apácák, akik az ágy körül serénykedtek. A tömjén és a gyertyák füstjében, mintegy ködszínű párázatban, szerzetesek imádkoztak térden állva a király életéért.

Vad szorítás kúszott fel a herceg gyomrából a torkáig. Az apja volna – a kedves, ismerős vonásokat torzán egymásba gabalyította a belső kín, csak a szája körül maradt valami a régi redők mosolyából. Az egyik soror nagy kendővel törölgette a magas homlok gyöngyöző verejtékét. A csontos arcon megfeszült a bőr, de a szeme sarkában apró ráncokkal gazdagodott. Még nem tudták, hogy a halál vize az, amely Géza úr homlokát kiverte.

Béla úgy látta, hogy a hajdan barnapiros arcon a kékes árnyék hovatovább szederjessé, majd hamuszínűvé váltóink. Bodzafekete haja izzadtan és gubancosán kígyózott a párnán. Sötét szeme fénylett, mint egy madárszem. Kezét időnként ökölbe rántotta a fájdalom. Tekintete hirtelen rátapadt Lukács érsekre. Mintha messziről érkezett volna vissza, felemelte jobbát, és rekedt hangon kiáltotta:

– Csönd legyen!

Ez a királyi hang torkon ragadta a hangosan imádkozó barátokat. A király láztól didergőn összerázkódott, de tisztán ejtette a szavakat:

– Érsek! Ha meghaltam, tüstént koronázd meg a fiamat! Nem akarom, hogy áruló testvéreim a görög császárt hozzák a nyakunkra!

Lukács ének két pofacsontja megpirosodott. A száraz, fekete pap odalépett a haldoklóhoz, a kezét óriás levélként Géza úr homlokához érintette. Szokatlanul mély hangja megtöltötte a termet:

– Esküszöm tenéked, király úr, hogy soha mást, mint a fiadat, István herceget, fel nem kenem, meg nem koronázom! Pax tecum! Béke veled!

Az érsek szavaira elsimultak a dúlt vonások; Béla herceg egy pillanatra ismét apja régi arcát látta. Aztán a király szeme lecsukódott, egy értelmetlen szót kiáltott, majd az

aggódó kifejezés ráfagyott az arcára. II. Géza, Magyarország királya, a 1162. esztendő pünkösdi havának harmincegyedik napján megtért őseihez. Négy fia maradt, a legidősebb a tizenöt éves István.

A király az egész ország halottja volt. A temetési szertartás napokig is eltartott, noha Lukács érsek sietette elvégzését. Géza urat nyitott koporsóban vitték fekete bársonnyal takart, díszes kocsiban Székesfehérvárrá. Amikor a temetési menet megindult Esztergomból, a Szent Adalbert-templom harangszava búcsúztatta a halott uralkodót. A szekér előtt szerzetesek halotti énekeket zengtek. A

gyász kocsi után a királyné hintója következett. Eufrozina gyászruhás alakja mellett két kisebb fia, Árpád és Géza ült. István és Béla a kocsi mögött lovagolt. Okét követték a főurak és főpapok, nemesek, polgárok, parasztok, akik zokogva kísérték Géza urat a fejevári nyugvóhelyre. Legmegrázóbb hatása annak a három lovasnak volt, akik a halott király lovain és ruháiba öltözve haladtak a menetben.

Székesfejevárt még Géza fejedelem alapította, fallal pedig I. István király övezte körül. Jói védhető mocsárvára Védelmet nyújtott lakóinak. Székesegyháza a hajdani római város, Gorsium köveiből épült. Ebben ravatalozták fel Géza királyt. A ravatal előtt a papok éjjel-nappal imádkoztak. Régi szokás szerint sokan a ruhájukat is megszagatták, de arcuk felhasogatását a papok nem engedték. A temetés után halotti tor következett. Hajdan ilyenkor ölték meg a meghalt király szolgálait, most azonban az elhalt király lelkének üdvösségéért az egyház szolgálatába adták őket.

Alig helyezték el a király koporsóját a templom kriptájában, Lukács érsek máris a koronázásra készült. Sokan voltak ugyanis, akik az ősi jogra hivatkozva a gyermekkirály helyett a meghalt uralkodó testvéreit, László vagy István herceget látták volna szívesebben a trónon. Ilyen

0

volt a meghalt király nagybátyja, Belos bán, Borisz boszniai bán, Tamás nádor, a pécsi, a csanádi és a váradi püspök. Belos bán már előzően Mánuel császárhoz ment, nem bírván elviselni, hogy Géza király udvarában Lukács érseknek és testvéreinek, Apa bánnak nagyobb lett a tekintélye.

Eufrozina gyászruhájában ült karosszékében. Szemét le nem vette Lukács érsekről. „Csak ebben az erős papban bízhatom” – gondolta, és halott urának szavait hallotta, aki úgy vélte, hogy Lukács érsek inas testében próféta tűz lobog. Még kezét is csókolt volna ennek a minden bűnt ostromozó embernek, csak tegye a koronát az ő legkedvesebb fiának, Istvánnak a fejére.

Az érsek az asszonyra függesztette lélekbe látó szemét, azután így szólt:

– Nagyasszony, ne haragudj meg rám, amiért a gyászban is siettetem a koronázást! Csak urad végakarát teljesítem. Embereim jelentették, hogy Belos bán is Mánuel-hoz szökött. Nem csodálkoznék, ha a császár máris megindult volna ellenünk. Nem habozhatunk! A krizmával felkent és megkoronázott király közvetlenül Krisztustól nyeri hatalmát, s mint Krisztus vikáriusa uralkodik a földön. Mint Krisztus helytartója, a király a püspökhöz hasonlatos, quasi sacerdos, mintegy pap, az egyház őre és a lelkek gondozója Krisztus megbízásából. Ha megkoronázom a fiadat, nem tartok a trónkövetelőktől. Igaz, István még gyermek, de ott leszüünk mellette mindnyájan, akik az apját szolgáltuk.

Lassan, megfontoltan beszélt. Hitének tüze megforrósította szavait. A királynő nem is értette az isteni világrendről mondottakat, csak nézte a beesett arcot, csak hallgatta a mély hang dongását az esti csöndben, amikor kékes párákban rezegtek a gyertyák lángnyelveckéi.

– Bízom benned, érseki – felelte csöndesen az asszony, és a meghatottságtól arcára gördültek örömkönnyei.

10

– Fiad, ILL István lesz a király, nagyasszony, ez olyan igaz, ahogy engem Bánffy Lukácsnak hívnak!

Kimondta az új király nevét Eufrozina könnyeiből kiolvasta, hogy ezt akarta hallani. Amikor az érsek eltávozott, a királyné a palota ablakából kibámult az alvó városra, majd felnézett a nyári égre, amelynek bársonyáról a hold ezüstfehér fénynyalábokat szórt a tájra.

A felhőtlen égről Szent Iván havának tüze lángolt. A tömeg zsidongása behallatszott a palotába. Nemcsak a temetésre érkezettek lepték el a falakon belül és kívül a várost, hanem azok is, akik a temetésről ugyan elkéstek, de a koronázásra még jókor ideértek. A város körül mindenütt sátrak fehérlettek, és szekereken is tanyáztak.

Napok óta sereglettek a távoli megyék ispánjai kíséretükkel, ajándékokat hozva. Megjött az öreg Kozma, a kalocsai érsek, Gyárfás püspök és Heidrich országbíró, aki majd a hercegek mellé állt Tamás nádort helyettesíti kijelölt nádorispánként. Papok, szerzetesek, kisebb nemesek, szegény szabadok, jobbágyok és felszabadított szolgák együtt nyüzsgöttek a kézművesekkel és más városi néppel. Az ácsok leveles színeket ácsolták, többen sátorházat vertek, de olyanok is akadtak, akik nemeztakarókon a szabadban háltak. Az élelmes vásárosok húst sütöttek, köleslepényt, kenyeret árultak, és hordókat vertek csapra.

A koronázás reggelén az ég is mosolygott. A palota körül az előkelők gyülekeztek. Arannyal és ezüsttel kivarrott bársonyköntösök, csillogó brokátmenték, szikrázó, drágaköves ékszerek,

selyempalástok látszottak az ispánokon és a Csák nemzetség tagjain, akik legtöbben jelentek meg, mivel birtokaik Fejérvár körül terültek el.

Harsonaszó hirdette a koronázási menet indulását a székesegyházba, amelyet még I. István király építtetett. Ez a bazilika száz lépésnél is hosszabb volt, szélessége pedig

11

csaknem ötvenlépésnyi. Négy sarkán egy-egy torony állt. A templom belsejét csillogó mozaikképek díszítették. A mellékhajókat a főhajótól oszloprendek választották el. A szentély íve négyszögletes, erős pillérekre nyugodott. Az árkádíveket egy tömbből faragott gránitoszlopok tartották; és a párkányokat levélindák ékesítették. Az államalapító I. István király sírja az egyik mellékhajóban volt, ahová Géza urat is eltemették.

Az új király arcát hamvaspirosra festette az izgalom. Középmagas, kissé vaskos termetét kökénykék selyemköntös fedte, lábán vajsárga özbőr csizma fénylett, kerek fejét rubinvörös bársonyföveg díszítette. A király mögött fekete bársonyban az anyakirályné lépkedett. Arcát most már rózsaszínűre színezte az öröm, és tekintetét le nem vette legidősebb fiáról, a királyról. Udvarhölgyei követték, akik között a rokon hercegnő, a kis Anasztázia lépkedett, aki csak Béla herceget látta az egész menetből.

A király és édesanyja elfoglalta a templomban felállított trónt. A főoltár előtt már ott várakozott a három főpap: Lukács és Kozma érsek, valamint Gyárfás püspök. Amikor a király és kísérete elhelyezkedett, a papok letérdeltek, és így imádkoztak el a mindenszentek litániáját. Ezután Kozma érsek elkezdte a koronázási szertartást, Lukácshoz szólva:

– „Főtisztelendő atya, az anyaszentegyház kívánja, hogy a jelenlevő jeles vitéz a királyi méltóság magaslatára emeltessék.

– Tudod-e, hogy ő alkalmas-e erre a méltóságra?” -kondult az érsek zengő hangja.

– „Tudjuk és hisszük, hogy ő méltó erre, hasznos az egyháza és az ország kormányzására” – mondta a kalocsai érsek az előírt szöveget.

– „Deo gratias! Istennek hála” – rebegte kenetteljesen Lukács úr, majd megemelte a hangját, és olvasni kezdte az

12

Intelmet, amelyet minden koronázáskor az új királyhoz intézett az esztergomi érsek.

– „Mínthogy ma, kiváló fejedelem, a mi kezünk által, kik az isteni Üdvözítő helyett, bár méltatlanul, eljárunk, a szent kenetet és a királyi jelvényeket felveszed, szükséges, hogy téged a nagy felelősségre, amely reád várakozik, figyelmeztessünk. Ma a királyi méltóságot veszed fel, és azt a gondot, hogy hű népedet kormányozzad. Az emberek között az első helyre jutsz, amely azonban gonddal, munkával és veszedelmekkel teljes. Vedd figyelembe, hogy minden hatalom Istentől van, aki által a királyok uralkodnak, és a törvényhozók igazságos törvényeiket meghozzák. Te is számot fogsz adni Istennek a reád bízott nyájáról. Mindenekelőtt légy jámbor, szívvel-lelékkel imádd az Istent, a keresztény hitet sértetlenül őrizd meg, és az ellenségeivel szemben oltalmazd meg! Tiszteld az egyház papjait! Az egyház szabadságát őrizd meg! Légy igazságos, mert éneikül semmiféle nemzet nem marad fenn! Jutalmazd a jókat, büntesd a bűnösöket! Véd meg az özvegyeket, árvákat, szegényeket és gyengéket! Mindazok iránt, akik hozzád járultak, légy kegyes! Úgy viseld magadat, hogy ne a te javadat szeressed, hanem a híveidét, és jutalmadat ne a földön, hanem az égből várjad! Ezt adja meg neked az örök Isten! Ámen.”

A fiatal fiú mozdulatlanul dermedve hallgatta az érsek szavait. A gyertyák és a tömjén nehéz füstje hullámokat vetve reszketett a félhomályban. Az öccse, Béla, jobban megértett mindent. A herceg nem is hajtotta le a fejét, hanem nyílt tekintettel figyelte a papok minden szavát és mozdulatát.

Ezután a megaggott Kozma érsek és a délceg Gyárfás püspök a királyért mentek, az oltár legfelső lépcsőjére vezették, ahol egy váncosra kellett térdepelnie, hogy jobb kezét az evangéliumra helyezve, elmondja a királyi esküt.

István torokhangja rekedten hangzott:

13

– „Isten egyházára és népem számára a törvényt, az igazságot és a békét megtartom, ahogy híveim segítségével és tanácsával tehetem, a papságot tiszteltem, és az egyháznak birtokait megvédelmeztem. Ugyanerre bírom rá a tisztségviselőket ...”

A király nem tudta a nehéz szöveget, ezért Gyárfás püspök sűgva mondta előre. István nehezen tanult, Béla már akkor megjegyezte minden szót, amikor Lukács érsek a koronázás előtt István

tanítgatta.

Az eskü után Lukács úr rövid imát mondott, majd pap-társaival az oltár mögé ment, ahonnan illatos olajjal, a kriz-mával tért vissza. A térdeplő királyhoz lépett, akinek a jobb karját és a vállát felkente olajjal, majd a két főpap segítségével ráterítette Istvánra az első királynak, I. Istvánnak a palástját. Égszínkék volt ez a palást, a rajta levő alakokat aranyfonállal hímezték, feliratát pedig zöld selyemfonállal varrták ki. Az első király felesége, Gizella királyné éppen százharmincegy évvel ezelőtt ajándékozta ezt a palástot a székesfejérvári egyháznak. Azóta a trónra lépő királyok vállára terítették koronázásukkor.

A fiatal király mintha megszépült volna. A hosszan leomló palástban alakja nyúlánkabbnak látszott. Hamvas arcának durvább vonásai kisimultak. Tekintete mohó kí-váncsisággal tapadt a koronára és az első király hatalmas kardjára, amelyeket a papok az oltárra helyeztek. Merengéséből a harsonák hangjára ocsúdott, amikor visszavezették trónusához. Most a szerzetesek éneke zendült, és Lukács érsek elkezdte a misét. A latin szavak szinte lebegtek a tömjénfüstös levegőben. Az Epistola, vagyis a lecke után az érsek félbeszakította a misét, és intésére a király visszatért az oltárhoz. A szertartás szerint a kard átadása következett.

– „Fogadd el a mi méltatlanul felszentelt kezünkől az oltárról levett kardot, mely Isten rendeléséből *az egyház védelmére van rendelve, övezd fel ágyékkodat e karddal,

14

hatalmas úr, és gyakorold általa a méltányosságot, vágd le vele a gonoszságot, óvd meg híveidet, szórd széjjel az ellenséget, véd meg a gyámoltalanokat, légy győzedelmes az erények gyakorlásában is, hogy így üdvözülhess!”

István átvette a kardot, és visszadugta hüvelyébe, az érsek pedig így folytatta:

– „Accipe gladium per manus episcoporum! Vedd át a kardot a püspökök kezéből! Kösd fel oldaladra, leghatalmasabb úr, de gondold meg, hogy a szentek nem karddal, hanem hitükkel győzedelmeskedtek királyságokon!”

A király derekára övezte a súlyos kardot, kivonta hüvelyéből, és a sokaság felé fordulva, háromszor suhintott vele, majd visszacsúsztatta hüvelyébe.

A jelképes kardvágás után a hiányzó nádorispán helyett az országbíró lépett fel az oltár lépcsőjére, és Lukács érsekkel együtt megfogta azt az aranytálcát, amelyen a korona ragyogott. A tömeg lélegzet-visszafojtva, áhítattal figyelte, miképpen lebeg a drága ékszer az érsek és az országbíró kezében, és hogyan száll alá, ahogyan akkor mindnyájan hitték, Isten világkormányzó rendeléséből a nemzet akarataként a térdeplő király fejére.

Az érsek és az országbíró földig hajolt a megkoronázott király előtt, azután a három főpap egyszerre mondta: ¹ – „Accipe coronam regni... Fogadd a királyság koronáját!”

Lukács úr ekkor adta a király kezébe a jogart, és István urat a trónusáig kísérte.

Amikor a király helyet foglalt, az országbíró háromszor kiáltotta:

– „Vivat rex dominus noster! Éljen a mi urunk királyunk!”

A szerzetesek kara felelt ré:

– „Te Deum laudamus. Téged, Isten, dicsérünk.” Lukács érsek ezután folytatta a misét.

15

II. HARC A TRÖNÉRT

A két fiatal szokott helyén ült. Egymáshoz simulva néztek a mélyen alattuk növekvő árnyékokra. Csöndes, júliusi alkonyat volt. A nap leáldozóban búcsúzott a tájtól, haldokló augarai ezer meg ezer aranypikkelyt táncoltattak a Dunán.

– Én majd beszélek Eufrozinával – mondta Anasztázia.

– Mit akarsz anyámtól? – kérdezte Béla herceg.

– Megmondom neki, hogy jegyezzenek el bennünket. A herceg keskeny szája szélén kesernyés mosoly játszott.

– Ne szólj anyámnak I – kérte.

– Miért ne szóljak? – kérdezte a leány, és fehér arcát megpirosította a harag. – Te nem szeretnéd? Én úgy érzem, hogy mi egymáshoz illünk. Ha megnövök, a feleséged lehetsz, Béla.

– Anyám nem szeret engem – válaszolta a herceg csöndesen.

– Miből gondolod? – kérdezte Anasztázia hangosabban, és még közelebb bújta a fiúhoz.

A herceg a fejét rázta.

– Érzem! ő a bátyámat szereti. Egyszer véletlenül meghallottam, amikor rólunk beszélgettek.

– Mit mondtak?
– Apám azt mondta, jobban szeretné, ha én örökölném a trónját, mert okosabb vagyok a bátyámnál. Anyám ekkor megharagudott, de apám nagyon szerette anyámat, ezért gyorsan lecsillapította.

– Hogyan?
– Azzal nyugtatgatta, hogy ő is Istvánnak szánta a koronát. Talán beteg volt már apám, érezhette közeli halálát, ezért beszélt az utódjáról. Akkor esett szó apám testvéreiről is. Főképpen a fiatalabb öccséről, Istvánról, akiről már suttogtak szerte az országban. Az Idősebb öccsétől nem félt, mert László herceg akkor is csak vadászni szeretett. Látod, Anasztázia, most mégis mindketten Mánuel császár udvará-

16

ban élnek. István herceghez a császár feleségül adta unoka-húgát, a szép Máriát. László nőtlen maradt.

– A szüleid nem tudták meg, hogy kihallgattad őket? -kérdezte Anasztázia izgatottan.
– Szerencsére én egy oszlop mögött álltam, ők pedig lassan továbbmentek. Jó, hogy nem vettek észre. Anyám alig szól hozzám, Istvánt pedig már akkor dédelgette, éppen úgy, ahogy fiatalabb öcsémet, Gézát.

– Honnan tudsz te mindent a hercegekről? T kérdezte a leány csodálkozva.
– Gergely palotaispántól, ő jóakaróm, és sokszor beszélget velem. Idősebb, mint nagybátyáim. Gergely azt is tudja, hogy Mánuel császár a fővárosból Serdicába, azaz Szófiába érkezett, mert meg akarja szerezni országunkat. Könnyen teheti, ha István nagybátyámat, akinek parancsol, királlyá tudná koronáztatni.

Anasztázia mindezt türelmesen végighallgatta, csak azért, mert Béla mondta. Lassanként mégis meguntta, hogy a herceg erről beszél, s ismét dédelgetett tervére terelte a szót:

– Igazán ne szóljak anyádnak?
– Ha azt akarod, hogy végleg elválasszon tőled, akkor csak beszélj velem! Én jobban ismerem ...
– tette hozzá keserűen.

Tovább nem folytatták a beszélgetést. Lentről lárma hallatszott. Amikor lenéztek, érkező lovasokat láttak.

– Valami történt I – kiáltotta Béla. – Nézd, Lukács érsek is közeledik! ...
– Mit csináljunk? – kérdezte bosszankodva Anasztázia, aki még nagyon szeretett volna Bélával maradni.

– Siessünk le! Most együtt is mehetünk, senki sem törődik velünk.
A két fiatal lezaladt a csigalépcsőn.

Mire leértek, már nagy volt a nyüzsgés. Apa bán követte testvérét, az érseket, majd a nádorispánjelölt és az ispánok siettek a trónterembe.

17

Gergely palotaispán, meglátva a két fiatalembert, Bélához lépett, és ezt mondta:
– A görögök átkeltek már a Dunán. Mánuel császár megüzente, hogy a király testvérét illeti a trón. Belos bán is a hercegek mellett van, és lóra ültette legényeit. Tamás nádor az idősebb nagybátyádat, Lászlót akarja királynak, nem pedig a görög hercegnő férjét.

– Mi lesz velünk? – kérdezte Béla aggódva. Gergely ispán széttárta a karját.
– Amit Lukács érsek akar. Majd megtudjuk – felelte, és követte a többieket.
A trónteremben fullasztó meleg volt. Sokan szorongtak a trón körül, amelyen a fiatal király ült az anyja mellett. István megtanulta már, hogy egy királynak miképpen kell viselkednie. Szürke köntösében mozdulatlanul ült, csak az arca volt piros a melegtől és az izgalomtól.

Apa bán állt a trón lépcsőjénél. Magas, erős, vállas férfi, vérekes, széles arcú, annyira elütött Lukács érsektől, mintha nem is egy anya szülte volna őket. A homlokát kettészelő mély ráncától mindig mérgesnek tetszett a tekintete. Csak a hangja kongott mélyen, az érsek hangjához hasonlóan:

– Mánuel tárgyalt a pártütőkkel, de akaratát nem tudta egészen rájuk kényszeríteni. Belos bán és a többiek nem fogadták el Istvánt királynak, mert Izsák szebasztokrátor leánya, Mária, a császár unokahúga a felesége. Félték, veszélyes lehet az ország függetlenségére és a vallásra. A régi elv alapján az idősebb herceget, Lászlót kiáltották ki királlyá. A császár elfogadta a választást. A trónbitorló herceg és az öccse most nagy sereggel közeledik Esztergom felé. Még messze vannak, talán tehetünk ellenük valamit. Szólj, király úr! – mondta, és mélyen meghajolt.

– Felvehetjük-e, velük a harcot? Mondjátok meg őszintén!

István király csak ennyit kérdezett, majd kissé előreha-

18

jolt, és vallató tekintetét le nem vette Lukács érsek arcáról, elárulva, hogy csak benne bíz ik igazán.

– Egyelőre nem – felelte az érsek. Belos bán és a többiek most erősebbek, ezért nekünk nem szabad kockáztatnunk.

– Mit tegyünk? – kérdezte az anyakirályné, és csaknem sírva fakadt.

– Egyetlen okos dolgot cselekedhetünk, nagyasszony. Te a fiaddal, a megkoronázott királlyal, a hűséges Pozsonyba menekülsz, vagy még tovább, Henrik osztrák herceghez. En itt maradok, és kiátkozom a bitorlókat. Az egyház fegyverével szállok szembe velük.

Eufrozina remegő hangon kérdezte:

– Atyám, mi történik, ha arra kényszerítenek, hogy koronázd meg Lászlót?

Lukács érsek kiegyenesedett. Vékony arcát előntötte a belső tűz vöröse. Két ujját esküre emelve kiáltotta olyan hangon, hogy a királyné összerezzen tőle:

– Nagyasszony! En megesküdtem a férjed halálos ágyánál, hogy csak István fiadat koronázom meg! Nincs olyan földi hatalom, amely engem esküm megszegésére kényszeríthet! Isten pedig nem kívánja, hogy esküszegő legyek.

A megjelentek helyeseltek. Egymás után szólaltak fel, és elmondták, Pozsonyra támaszkodva később vissza lehet foglalni mindent.

Másnap már kora reggel felkészült az udvar. Szekerekre rakták az értékeket, és a testőrök kíséretében megindultak Pozsony felé. Az ispánok szerteszéledtek, hogy összeszedjék seregüket a későbbi harcra. Béla herceg annak a kocsinak a közelében lovagolt, amelyen Anasztázia ült.

Sóvár tekintete belemeredt a hajnali félderengésbe. Nem engedett pihenőt, csapata élén átlovagolta azt az utolsó éjszakát. A szorongás fekete madara fészkelte benne. A jú-

19

liusi nap hajnali tűzgömbjétől aranylór párok lebegtek a közeledő város felett. A Magna Via Strigoniensis, a nagy esztergomi út, itt ért véget.

– Király úri A kölyök és az orosz asszony elfutott! « kiáltotta egy Iszák nevű hadnagy, aki a városból jött László elé. – Magam láttam őket nyugatra iszkolni.

Mosolygott. Mintha a madár felszállt volna a lelkéből.

– Ispán leszel, Iszák! Jó bir hozója!

Nem várta meg Iszák hálálkodását. Lobbot vetett benne az öröm, és mosolyként árasztotta el szép arcát. Mire a hajnal reggelbe olvadt, az ismerős lejtőn kapaszkodott kimerült lova a palota felé.

Fáradt volt, de nem pihent le. A trónterembe ment, és beleült a trónszékbe. Gőg fényesedéit az arcán.

– Hívjátok az érseket! – parancsolta nyomban, amikor megtudta, hogy Lukács úr nem menekült el az udvarral.

Nem kellett sokáig várakoznia. A főpap szikár alakja ott állt a terem ajtajában, A beesett, rideg arcon harag pirosodott.

– Mit kívánsz tőlem, herceg? – kérdezte tüskésen.

– Magyarország királya, második László előtt állsz! -kiáltotta a herceg, elfulladva, és beletúrt busa üstökébe, hogy fékezze indulatát.

– Az országnak III. István a királya, én koronáztam meg Fejérvárott. Te csak bitorló vagy, László herceg, mert ahogyan nem lehet két nap sem az égen, két király sem egy országban!

Erős kezével görcsösen markolta meg a trónszék karfáját, szemében vad fény lobbant, sovány arca a dühtől és az át* virrasztott éjszakától hamuszínűre változott. Mégis legyűrte sötét indulatát, majd rekedt, mély nevetés bugyborékolta elő a száján, úgy kérdezte aztán gúnyosan:

– Engem nem vagy hajlandó megkoronázni, tisztelendő atyám? Csak a kölyköt?

20

Lukács úr még mindig mozdulatlanul állt a terem ajtajában. Arca komor volt. Nem kötött görcsöt a nyelvére. Szavai fullánkosan szűrtak.

– Sohasem foglak megkoronázni, László herceg! Ha megöletsz, akkor sem! – mondta még konok hittell, és sarkon fordult, távozott.

László felugrott. Keze kardja markolatán tétovázott, majd kirántotta a pengét.

– Uram, nyugodj meg! – tartotta vissza Tamás nádorispán. – Ha papot ölsz, sohasem lehetsz király. Majd megkoronáz az új kalocsai érsek, Mikó úr. O hallgat rám ...

– Szívjon meg, Lukács, a sárga föld! – kiáltotta László herceg a távozó érsek után, majd fáradtan roskadt vissza a trónszékbe. Gögje is lehervadt az arcáról, és a nyála olyan keserű lett, mint a hunyor. Nagyon csöndesen mondta rövid hallgatás után:

– Köszönöm, Tamás úr!

Tamás nádor kérésére Mikó, az új kalocsai érsek, felkente és megkoronázta II. Lászlót. Amikor a fejevári koronázás híre Esztergomba érkezett, Lukács kiátkozta a kalocsai érseket és II. László királyt.

A király felháborodott az egyházi tilalom hírére, és parancsot küldött az érseknek, hogy vonja vissza a büntetést. Amikor pedig Lukács érsek hajthatatlan maradt, elfogatta és bezáratta.

Lászlónak ez a tette nem növelte híveinek számát. Az esztergomi káptalan a pápához fordult az érsek kiszabadítása végett. III. Sándor pápa erélyesen lépett fel, mire a király az esztendő végén az érseket szabadon engedte.

Karácsony napja volt. A kiszabadult érsek a templomba ment, ahol a király és udvara a nagymiséét hallgatta. Fedetlen fejjel, vasszürke dárócban, kopott sarujában elszántan

21

tört előre a rettenthetetlen főpap a templom főhajójában az oltár felé, amelynél az egyik prépost misézett.

– Hagyd abba, Martinus! – parancsolta. – A bitorlót kiátkoztam, nem hallgathat misét! – kiáltotta, és saját kezével rántotta le az oltár térítőjét.

Lukács érsek elszántsága általános elképedést keltett. Maga László király úgy megdöbbsent, hogy meg sem tudott szólalni. Ekkor fölharsant az érsek érces hangja. Megtelt vele az egész templom, ahogy fohászzkodott, és átkot szórt a királyra:

– Uram, Jézus, aki ezen a szent napon születél, fordítsd meg e bitorló király szívét, ha még méltónak tartod arra, hogy meglátogasd! Ha pedig nem tartod méltónak a kegyelemre, verd meg negyven napon belül büntető, erős karoddal, amellyel a fáraót lesújtád, hadd érezze, ki ellen mert vétkezni!

Az átok elhangzott. A megdöbbenés és felháborodás haragos zszibongásban tört ki:

– Király úr! Ez gyalázat! - Ne tüid, uram!

– Jílég volt belőled, érsek!

Hyen és hasonló kiáltások hallatszottak. Lukács úr azonban nem törődött sem a királlyal, sem a kiáltozókkal. Intett Martinus, prépostnak, aki megvert kutyaként engedelmeskedett feljebbvalójának, és csaknem sompolyogva. követte a templomból kifelé tartó egyházfőt.

László király fuldoklóit dühében. Újra elfogatta Lukács érseket, de most már szigorúbb fogságra vetette. A fogság sem törte meg Lukácsot, csaknem egész nap imádkozott börtönében.

A sors a király ellen fordult. Az 1163. esztendő január 14. napján László király éppen főembereivel tanácskozott, amikor hirtelen a szívéhez kapott, és előrebukott a trónszéken. Mire orvost kerítettek, már halott volt. Halálhíre rémületet keltett. Először, csak a városban suttozták az átok betelje-

22'

scdését, majd szerte az országban. Ámde István ,herceg, a görög hercegnő férje, az egyik országrész ura, tüstént cselekedett. Még fel sem ravatalozták a bátyját, máris kihozatta Lukácsot börtönéből.

A görög császártól kapott aranymintás, vörös brokátból varrt, nehéz palástját viselte, amelyben mély tűzű topázok fénylettek. Űgy ült a trónon, mintha faragott szobor lett volna. Előreugró, erős álla önfejűségéről árulkodott. Arcán gög terpeszkedett. Sötét szemének erőszakos tekintete csaknem átszúrta a tömlocból eléje hurcolt főpapot. Száraz hangján kérdezte:

– Érsek, hajlandó vagy engem megkoronázni? Lukács úr kiegyenesedett őrei között, kiáltva felelte:

– A bátyádat sem koronáztam meg, pedig sokan akarták! Téged sem koronázlak meg, mert annyi jogod sincs a trónra, mint neki volt! Vigyázz, herceg! Az Űr sújtó keze őt már megbüntette. Többet nem mondott, magába roskadt, egykedvűen állt, tekintete a kőpadlóra meredt.

– Ez az utolsó szavad? – kérdezte István herceg fenyegetően.

– Ez! – felelte Lukács keményen, rá sem nézve a kérdezőre.

Vigyétek vissza!

László temetése után, az 1163. esztendő Boldogasszony havának 27. napján Mikó kalocsai érsek királlyá koronázta IV. Istvánt is. Lukács érsek börtönben volt, erősen őrizték, nem tehetett semmit.

István herceg koronázása még azoknak sem tetszett, akik a bátyját királlyá tették. Többen elpártoltak tőle, hazamentek, és várták, mi fog történni. A görög császár rokonának megkoronázása, az érsek újabb bebörtönzése sokakat felháborított. Az ország egy részében már forrongott a nép; Voltak olyan nemesek, akik fölfegyverzett legényeikkel elindultak nyugatra, hogy Géza úr fiát hazahívják.

Először

23

a Csákok ültek lóra, élükön Csák Pál úr nyargalt, aki Géza királytól kapott birtokkal növelte hatalmát. Szabolcs vezér ivadékainak vallották magukat, nemzetségük azonban több ágra szakadt már, de mindnyájan mindig a koronás királyt szolgálták.

Pál úr a többieket Pozsonyba küldte, maga pedig csekély kísérettel Bécsbe sietett Jasomirgott Henrik herceghez, akinél az udvar menedéket kapott. A herceg III. István apjával hadilábon állt, de most inkább a fiához húzott”, mint a hercegekhez.

Eufrozina anyakirálynét a magyar urak Fruzsínának nevezték. Még mindig szép asszony volt, noha a szeme sarka körül csillagot vetettek a gonosz ráncocskák. Pál úr hajlongott a királyné előtt, majd Henrik herceget külön meghajlással köszöntötte, azután így szólt:

– Fruzsina nagyasszony, az idő elérkezett, gyertek Pozsonyba! A Csákok mind veletek vannak, nem kell nekik a görögi – kezdte hosszú beszédét, és elmondta, kik azok, akik máris faképnél hagyták IV. Istvánt.

Amikor Henrik hercegnek tolmácsolták Pál úr szavait, szokása szerint ezt kiáltotta:

– Ja, so mir Gott, Istenuccse! Jól beszélt! Menjetek Pozsonyba, királyné! Aztán ha a fiad győz, küldjön Ágnes leányoméért, hogy eljegyezze!

Az udvar felkerekedett, és egy kora tavaszi napon Pozsony várába– költözött. TV. Istvánnak jó kémei voltak, amikor megneszelte a Csákok szándékát, tüstént segítséget kért Mánuel császártól.

A fiatal király és a Csákok megindultak IV. István ellen, aki Székesfejervárnál várakozott. Nem számoltak azonban Belos bánnal. A bán erős serege szétverte a Csákok hadinépét, ezért sietve takarodtak vissza Pozsonyba, ahova Belos bán nem követte őket. Mire Kontosztephanósz Alexiosz görög fővezér megérkezett, IV. István győztesként fogadta, és elbizakodottan jelentette ki, hogy saját erejéből is le-

24

győzte a kölyök királyt támogató Csákokat. Ez igaz volt, hiszen a hatalmas Belos Bán, Borisz boszniai bán, Tamás nádor és sok ispán segítette a győzelemre.

– Te tudod, uram – mondta a görög vezér mosolyogva, és visszavezette seregét.

IV. Istvánnak ez volt élete legnagyobb baklövése. Ha győztes seregével és a görög segélyhaddal öccse üldözésére indul, bizonyosan győz.

A görög sereg – bár viszonylag fegyelmezetten vonult – sok kárt okozott a Dunántúlon. Mire Belgrád alá ért, IV. István hívei közül egyre többen hagyták faképnél az idegen segítség miat[^]. A nyár elején pedig meghalt Belos bán, aki győzelemre segítette.

A Csákok nem nyugodtak bele a vereségbe. Pozsony körül egyre többen táboroztak, nőttön-nőtt Ül. István serege, a másik királyé meg fogyott

– Uram, ha te is úgy akarsz, holnap megindulhatunk a bitorló ellen. Belos bán halott, Lukács érseket kiszabadítottam, üzente: táborodba jön.

– Megyünk, Pál úr! – válaszolt a király.

Másnap együtt lengedeztek a király piros-fehér zászlói a Csákok aranyoroszlános fehér lobogóival Fejérvár felé. Június 19-én, Szent Gyárfás napján csapott össze a két se[^]reg a fejérvári síkon. A vad harcban sokan elesetek. A fiatal király teljes diadalt aratott, IV. Istvánt csak a lova mentette meg a fogságtól. Csaknem egyedül nyargalt azon az úton, amelyen hajdan Gellért püspök ment utolsó útjára, I. András király fogadására. Hajszolt lova csak tántorgott, amikor Diósdra ért. Itt egy Elek nevű úr házába tért be megpihenni, akinek felesége étellel-itallal kínálta, kedveskedve marasztalta, de titokban az ura után küldött. A király lepihent. Reggel aztán megjött Elek úr, aki a király kíséreit szétkergette, István[^]királyt pedig az ágyból verte fel, és fogolyként hurcoltatta Fejérvárra, ahol ott volt már Lukács érsek is.

A nagybácsi összetörten támolygott unokaöccse elé,
25

ahogy Elek úr előrelökdöste. Csak állt lehajtott fejjel, mellére szorított állal, sötét tekintetét a padlóra szögezve.

A fiatal király arca kipirult. Még sohasem ítélt, és most döntenie kellett az apja testvérének a sorsáról. Ingatag ember volt. Tudta, a trónkövetelők sorsa a halál vagy a megvakíttatás, ha elbuknak. IV. István szerencsésnek mondhatta magát: Eufrozina még Pozsonyban volt, az özvegy királyné nem habozott volna megöletni a sógorát.

– Vigyék és őrizték! parancsolta a király. –Majd reggel döntök a sorsáról

Lukács érsekért küldött.

– Mit tegyek, atyám? – kérdezte a csontsovány főpaptól Lukács úr beleült az egyik karosszékre. Belelátott a kétségek között hányódó királyba. Párizsi mesterére, Girardus Puella magisterre gondolt, ő azt tanította, hogy a bosszú nem keresztényi erény, Krisztus is megbocsátott kínozottnak. Nem akarta azt sem, hogy védence rokonvér kiontásával kezdje uralkodását. Sokáig hallgatott^ töprengése megzavarta a fiatalembert.

– Te okos ember vagy, atyám! – törte meg a csendet. Lukács úr megmozdult, azután felelte:

– Önmagunk legyőzése a legnagyobb diadal, király úr. Engem mindkét nagybátyád megalázott. A börtönben sokat imádkoztam még értük is, noha Lászlót kiátkoztam. Az átok fogott. Az Úr ítél helyettem, és végrehajtotta ítéletét László halott, István földönfutó lett és fogoly. Azt tanácsolom, bízzuk Istenre a büntetést. Engedd szabadon a nagybátyádat, de esküdjék meg, nem teszi lábát többé országod földjére. Ha akarod, megfogadod a tanácsomat. De ítélsz is, mert te vagy a király. Reggelig meggondolhatod ...

Másnap az érsek tanácsa szerint cselekedett. A nagybácsi mindenre megesküdött, de amikor kiszabadult, Mánuel császárhoz lovagolt, aki még nem tért haza fővárosába, hanem Szófiában tartózkodott. A császár döntött: nagy seregével és a bukott királlyal megindult Magyarország ellen.

26

III. A BIZÁNCI CSÁSZÁR AJANLATA

A császári bíborsátor a Duna jobb partján magasodott. Alkonyodott. Az őszi napsugarak megvilágították a labaru-mokat, a sereg lobogóit, amelyekre Krisztus nevének kezdőbetűi voltak rávarrva. A császár hada a másnapi csatára készült Mire leszállt az esthomály, a lándzsák hegyére tűzött gyertyák égni kezdtek. Szélcsend volt és némaság, csak a folyó habjai surrogáltak a partot mosva. A lovas tagmák parancsnokai, a patríkoszok letérdeltek, ezt tették a tartományi katonaság, a témák élén álló sztratégoszok és a halhatatlan gárda előtt álló főparancsnok, a domesztikosz tón szkholon is. A vezérek jeladására az istencsászár minden katonája térdre borult. A gyertyaerdő alatt térdepelve a Vespera szent idején az éneket vezető melodoszokkal együtt az egész sereg énekelni kezdte a mennyei himnuszokat Az esti imádságok dallama harsogva szállt az ég felé.

A dombon álló bíborsátor előtt alát az istencsászár, Má-nueL a Komnénosz dinasztia immár harmadik uralkodója. Kalosz Johannész és Iréné fia. Iréné nevet kapta Bizáncban a magyar I. László királynak Piroska nevű leánya, amikor a bizánci császár felesége lett.

A magas termetű császár bíborpalástját megvilágították a testőrök kezében lobogó szurokfáklyák fényei.

Irénére, magyar anyjára gondolt, akinek a népével holnap csatára kell kelnie, hogy a mellette álló elűzött királyt, IV. Istvánt, a testvér jog alapján a trónjára visszasegítse. Magában latinul mormolta örök célját:

– Novae finis... ultra Danubium occidentem. Új határok ... a Dunán túl nyugat felé.

Nem figyelt az énekekre, csak a saját vágyait mormolta imaként:

– Mióta a porfirtalapzaton álló aranytrónra ültem, mindig a régi Római Birodalmat akartam feltámasztani. Ezért harcoltam Itáliában, és ezért harcolok most anyám népe el-

27

ahogy Elek úr előrelökdöste. Csak állt lehajtott fejjel, mellére szorított állal, sötét tekintetét a padlóra szögezve.

A fiatal király arca kipirult. Még sohasem ítélt, és most döntenie kellett az apja testvérének a sorsáról. Ingatag ember volt. Tudta, a trónkövetelők sorsa a halál vagy a megvakíttatás, ha elbuknak. IV. István szerencsésnek mondhatta magát: Eufrozina még Pozsonyban volt, az özvegy királyné nem habozott volna megöletni a sógorát.

– Vigyétek és őriztétek! – parancsolta a király. Majd reggel döntök a sorsáról

Lukács érsekért küldött.

– Mit tegyek, atyám? – kérdezte a csontsovány főpaptól Lukács úr beleült az egyik karosszékre. Belelátott a kétségek között hányódó királyba. Párizsi mesterére, Girardus Puella magisterre gondolt, ő azt tanította, hogy a bosszú nem keresztényi erény, Krisztus is megbocsátott kínzóinak. Nem akarta azt sem, hogy védence rokonvér kiontásával kezdje uralkodását. Sokáig hallgatott/ töprengése megzavarta a fiatalembert.

– Te okos ember vagy, atyám! – törte meg a csendet. Lukács úr megmozdult, azután felelte:

– önmagunk legyőzése a legnagyobb diadal, király úr. Engem mindkét nagybátyád megalázott.

A börtönben sokat imádkoztam még értük is, noha Lászlót kiátkoztam. Az átok fogott. Az Úr ítelt helyettem, és végrehajtotta ítéletét. László halott, István földönfutó lett és fogoly. Azt tanácsolom, bízzuk Istenre a büntetést. Engedd szabadon a nagybátyádat, de esküdjék meg, nem teszi lábát többé országod földjére. Ha akarsz, megfogadod a tanácsomat. De ítélsz is, mert te vagy a király. Reggelig meggondolhatod ...

Másnap az érsek tanácsa szerint cselekedett. A nagybácsi mindenre megesküdt, de amikor kiszabadult, Mánuel császárhoz lovagolt, aki még nem tért haza fővárosába, hanem Szófiában tartózkodott. A császár döntött: nagy seregével és a bukott királlyal megindult Magyarország ellen,

26

III. A BIZÁNCI CSÁSZÁR AJANLATA

A császári bíborsátor a Duna jobb partján magasodott. Alkonyodott. Az őszi napsugarak megvilágították a labaru-mokat, a sereg lobogók, amelyekre Krisztus nevének kezdőbetűi voltak rávarrva. A császár hada a másnapi csatára készült Mire leszállt az esthomály, a lándzsák hegyére tűzött gyertyák égni kezdtek. Szélcsend volt és némaság, csak a folyó habjai surrogtak a partot mosva. A lovas tagmák parancsnokai, a patrikioszok letérdeltek, ezt tették a tartományi katonaság, a thémák élén álló sztratégoszok és a halhatatlan gárda előtt álló főparancsnok, a domesztikosz tón szkholon is. A vezérek jeladására az istencsászár minden katonája térdre borult. A gyertyaerdő alatt térdepelve a Vespera szent idején az éneket vezető melodoszokkal együtt az egész sereg énekelni kezdte a mennyei himnuszokat Az esti imádságok dallama harsogva szállt az ég felé.

A dombon álló bíborsátor előtt állt az istencsászár, Mánuel, a Komnénosz dinasztia immár harmadik uralkodója. Kalosz Johannész és Iréné fia. Iréné nevet kapta Bizáncban a magyar I. László királynak Piroska nevű leánya, amikor a bizánci császár felesége lett.

A magas termetű császár bíborpalástját megvilágították a testőrök kezében lobogó szurokfáklyák fényei.

Irénére, magyar anyjára gondolt, akinek a népével holnap csatára kell kelnie, hogy a mellette álló elűzött királyt, IV. Istvánt, a testvérjog alapján a trónjára visszasegítse. Magában latinul mormolta örök célját:

– Novae finis... ultra Danubium occidentem. Új határok ... a Dunán túl nyugat felé.

Nem figyelt az énekre, csak a saját vágyait mormolta imaként:

– Mióta a porfirtalapzaton álló aranytrónra ültem, mindig a régi Római Birodalmat akartam feltámasztani. Ezért harcoltam Itáliában, és ezért harcolok most anyám népe el-

27

len. A nyelvüket is tudom. A két birodalomnak egy kézben kell egyesülnie!

Mánuel sokszor gondolt az édesanyjára, akinek a sírfeliratát is megtanulta. Egy görög költő fogalmazta meg Iréné császárné, az egykori magyar királyleány kőbe vésett, aranybetűs sírfeliratát, amelynek szavaiból erő és lelki nagyság áradt. A császár sorsdöntőnek érezte a másnapot, talán ezért mondta magában a sírkőre vésett mondatokat,

– „Ha szabad a holtaknak beszélniük, utas, íme, hozzád Intézem szómat a sírból Elmondom, ki voltam. Szerencsés ősoktól származtam, kiket egész Nyugat urainak ismert, és mint a császárok neveltjét maguk a Gráciák koronáztak meg. A Rómán uralkodó Alexiosz fia, Johannész Porphürogenétosz, a Komnénoszok legszerencsésebb gyermeke és a Dukaszoknak virágzó ága, aki minden népnek hadat üzent, törvényes nevévé tett engem. E házasságból, amíg a roma-noszok birodalmán uralkodtam, négy bíborban született fiút hoztam a világra, négy szép fiút, akik mindig szembeszálltak az ellenséggel. Később még négy leányom született. Láttam férjemnek a világ négy táján aratott győzelmeit. Aztán letettem a koronát, és bíbor helyett a szerzetesek durva ruháját öltöttem fel, és távol Bizánc falaitól, Bythinában haltam meg. A tengeren visszahozott hamvaim itt nyugosznak. Te, aki

engemet teremtettél és újjászültél, engedd meg, hogy e világi uralkodás után részem legyen a mennyekben.”

„Anyám szavai a sírból szólnak hozzám – gondolta a császár. – Róma ura, minden nép legyőzője – ez volt az apám. Én is győzni akarok a világ négy táján ...”

A fáklyák fényében nem lehetett látni, hogy a császár mosolyog. Egy fejjel magasabb volt a mellette álló testőröknél és a bukott magyar királynál.

A himnuszok utolsó dallama is szertefoszlott. A gyertyák lángocskái kilobbantak, a sereg lepihent. Lovak horkantak,

28

fegyverek zörrentek, kiáltások vágtak bele a sűrű estébe. Mire a hold csorba szarva belebökött a látóhatárba, a tábor aludt, csak az örök álltak mozdulatlanul a holdezüstben.

Ködösen hasadt a hajnal. Fényében a folyó partján vörösen ragyogtak a berkenyék lombjai. A táborban tüzek égtek, venyigék fanyar füstje csavarodott a kékellő ég felé. A bal partról ekkor indult el egy nagy komp, amelyet izmos legények evezői hajtottak a császár sátora felé. A kompon bőrruhás urak álltak, III, István király főemberei.

Követség érkezik! – hangzott a görög seregben szájról szájra.

A katonák reménykedtek: talán nem kell majd vásárra vinni a bőrüket.

A császár barna arcán mosoly suhant át, kékesszürke szemében ravaszság csillogott. Parancsoló hangon szólt:

– Magam akarom fogadni a követség vezetőjét!

– Isteni szentség, a szertartások... – próbált tiltakozni a főkamrás, a szent hálósobák őre, és térdre borult.

– Háborúban vagyunk, főkamrás úr, és én nem félek a követtől – válaszolta nevetve Mánuel császár, majd kinyújtózkodott, hogy megropogtassa hatalmas csontjait.

A főkamrás hajlongva hátrált kifelé a sátorból, de magában ezt motyogta: „Isten helytartója vagy, a szertartás-rendnek azonban te is alá vagy rendelve ...”

Apa bán, a követség vezetője mélyen meghajolt a császár előtt, de mosolytalan arccal nézett rá. Üdvözlő szavai után nem cifrázta a szót.

– Királyunk békét akar! – kezdte, majd elmondta, miképpen semmisítették meg IV. István seregét Szent Gyárfás napján a fehérvári csatában.

Megemelt hangon folytatta:

– Mi a békét akarjuk, de nem félünk a háborútól sem. Egy azonban bizonyos: pártfogoltad, a király nagybátyja

29

senkinek sem kell a mi országunkban. Döntsd el, felséges úr, mit akarsz!

Sokáig nem válaszolt, csak nézte a követ arcát, a magas homlokról leszaladó mély ráncot, amely olyan haragossá tette Lukács érsek testvérének a tekintetét. Még nem szólalt meg, de már mosolygott. Egy gondolat villant át az agyán, ettől derült fel szép arca. Hirtelen felpattant aranyelefántcsont trónszékéből.

– Én is a békét akarom, követ úr! – csendült meg érces tífingja. – Nem akarom Istvánt rátok erőszakolni, ha nektek nem tetszik. Lászlót is ti, magyarok kértétek a te fiatal királyod ellen. Hajlandó vagyok a seregemet is visz-szavezetni, ha elfogadjátok ajánlatomat.

– Mi legyen az? – kérdezte Apa bán megkönnyebbülten.

– A királynak rokona vagyok, és a jövőben ezt a kapcsolatot akarom megerősíteni! Milyen a király öccse, Béla herceg? – kérdezte álarcos mosollyal.

Apa bán elképedve meredt a császárra. A szó is benne-ragadt, nem is tudott nyomban válaszolni.

Mánuel megnyerő tekintettel nézett rá, majd megismételte kérdését:

– Milyen ember Béla herceg? Egészséges? Erős?

– Egészséges! – szólalt meg végül vonakodva a bán. – Magas, öles termetű már most is, noha még valójában gyermek. A haja dióbarna, az arca szép és üde. A lovat is megüli, a kardforgatásban is jártas. Bátyám, az érsek azt mondta, hogy okos, és a latin nyelvben is jártas már.

– Akkor éppen a kedvemre való. Mondd meg uradnak, adja nekem az öccsét, Béla herceget! Ha nekem adja, visz-szavezetem a seregemet, és békesség lesz közöttünk.

– Nem értem, felséges császár... – hápogta Apa bán egészen megzavarodva. – A király adja

neked az öccsét? – kérdezte dadogva, mert végképpen nem ment a fejébe a szokatlan kérdés.

30

– Jól értetted! A király, felséges rokonom, adja nekem az öccsét, Bélát, Horvátország és Dalmácia herceget! Mindjárt megérted jobban, követ úr, ha megmagyarázom. Nekem nincsen fiam, de van egy gyönyörű leányom; Mária a neve. Ha nekem adjátok Béla herceget, akkor én eljegy-zem a leányommal. Ez az eljövendő házasság lesz a béke legfőbb záloga közöttünk.

A császár arca most megkomolyodott, csak a szemében csillogott a ravasz derű, ahogy Apa bánon figyelte és lemérte szavainak hatását. Apa bán arcán ugyanis csodálatos változás tükröződött. A haragos tekintetet az elképedés, majd az örvendezd csodálkozás vonásai váltották fel.

31

A homlokán húzódo mély ránc is mintha kisimult volna. Szája mozgott, de nem szólalt meg, nem tudta, mit kellene válaszolnia.

Mánuel elégedetten állapította meg szavainak hatását a követ arcán, nem is engedte megszólalni, hanem lendületesen tovább beszélt:

– Ha pedig a feleségem nem szül nekem fiút, akkor *a*, leányom öröklí a trónt jövendő férjével, Béla herceggel együtt...

Ennyit mondott, de elhallgatta azokat a gondolatokat, amelyekből ez az új terv megszületett. Nem mondta tó, hogy fegyverrel nem tudja megszerezni Magyarországot, neki pedig kell ez az ország, hogy a régi birodalmat feltámassza, és hatalmát nyugat felé kiterjessze; nem árulta el, hogy Horvátország és Dalmácia régi római tartomány volt, amelyekről a bizánci császárok sohasem mondtak le; nem közölte, hogy Béla herceg örökségét, e két régi tartományt azért akarja megszerezni, mert ez a két provincia híd Itália s Róma felé, és csak a császári székhely lett új, Róma hej* lyett Konstantinápoly, de az új székhelyről éppen úgy ko& mányozzák a megváltozhatatlannak tartott birodalmi* mint hajdan Rómából tették, hiszen a bizánci császárép Nagy Constantinus óta római császároknak nevezték magíág kat

Nem mondta ennek a barbár követnek azt sem, hogy a két birodalom egyesítésével Bizáncot akarja megerősíteni minden ellenségével szemben.

Azt sem hangoztatta, hogy az ifjú Bélából igazi latingörögöt szeretne nevelni, akit bátyja halála után az annyiszor hangoztatott testvérörökösödés jogán mindenképpen a magyar trónra akar majd ültetni.

– Felséges császár, én nem felelhetek a királyom nevében, de híven fogom tolmácsolni óhajodat – hajlongott örvendezve Apa bán.

– Mit gondolsz, követ úr, hogyan fogadja majd ajánla-

32

tómat a magyar udvar? Tudom, a fiatal király helyett az anyakirálynénak és az uraknak van még nagyobb szavuk.

– Csak a magam nevében szólhatok, császári felség. Én boldogan elfogadnám megtisztelő ajánlatodat.

– Üzenem uradnak, én visszavezetem a seregemet, azután előkelő követeket küldök fényes kísérettel Béla hercegéért

– Megmondom – válaszolta Apa bán, majd hajlongva távozott.

– Beszélj a fiaddal, nagyasszony! Mondd meg neki, hogy az ország érdekében határoztunk! A békét csak *a* fiad mentheti meg. El kell mennie a császár udvarába! – érvelt Lukács érsek, és szürke, okos szemét nem vette le az anyakirálynéről.

– Béla nem szeret engem – vallotta be az özvegy, és arcára mély redők gyűrődtek.

– Ha egy fiú nem szereti az anyját, akkor az anyában is hiba lehet Ne haragudj meg, nagyasszony, amiért nyelvemen a szívem!

– Sohasem bántottam Bélát. Milyen hibát követtem volna el, érsek? – kérdezte Eufrozina zavartan.

– Nem tudom, nagyasszony. Rólad és a fiadról azt tudom csupán, amit te mondtál. En okos, erős fiúnak ismerem.

– Csaknem felnött már. Sokszor látták összebújva Anasztáziával

– Megróttad ezért? – kérdezte az érsek.

– Figyelmeztettem. Anasztázia nem azért nevelkedik udvarunkban, hogy a fiam játékszere legyen. Most Örülök, amiért nem jegyeztük el őket. Bélának a görög császár leánya lesz a jegyese.

Talán ezzel hathatunk rá, mert nagyravágyó.

33

Lukács úr töprengve hallgatott, majd lassan, szokatlanul halkán, mondta:

– Ha nem ellenzed, nagyasszony, akkor mégis én beszélek Béla herceggel. Segíteni akarok, és úgy érzem, nekem könnyebb lesz meggyőzőm a herceget.

– Köszönöm, érsek! – válaszolta megkönnyebbülten az özvegy királyné, és a hangja megfényesedett az örömtől. – Mikor beszélsz vele?

– Mielőtt a császár követe megérkezik – felelte a főpap, és komoran maga elé meredt.

Béla herceg vérszín bársonyköntöst viselt, a derekán ezüstövvel. Feje fedetlen volt, haja sűrűn hullt a válláig. Keskeny száján gúnyos mosoly jelent meg, amikor Lukács érseket közeledni látta. Kedvelt helyén, a palotakert öreg tölgyfája alatt ült. Erről a vörösmárvány padról messze lehetett ellátni, túl a Dunán a síkságra és a párákba vesző hegyek körvonalaira.

– Köszöntelek, atyám – szólalt meg, amikor Lukács úr a hatalmas lombkoronája tölgy alá ért, amelynek árnyékában elviselhetőbb volt a kora nyári meleg.

– Légy üdvözölve, herceg úr! Ha nincs terhedre, szívesen telepednék melléd. Itt jó hűvös van.

– Ül le, atyám! Éppen Donatus nyelvtanát forgatom. Igazad volt, a latin példamondatok megkönnyítik a tanulást.

– Jól teszed, herceg úr! Ha még mélyebben hatolsz a latin nyelv rejtelseibe, olvashatod majd Nagy Szent Gergely *Dialogorum Libri* című művét. E párbeszédnek könyvéből erősítheted hitedet. Szent Benedek élete is ebben a munkában olvasható. A királyok gyermekeinek is szükségük van a tiszta hitre.

– Főképpen akkor, atyám, ha a keleti vallásban hívó császár udvarába akarjátok száműzni...

34

Az érsek sárga arca elpirult. Erre a gúnyos válasza nem volt elkészülve. Az a terve, hogy fokozatosan készítse elő Béla herceget bizánci útjára, ettől az egyetlen mondatától szertefoszlott.

– Ki beszélt neked, herceg úr? – kérdezte komoran.

– Nincs hosszú nyelvem, érsek! – emelte meg Béla herceg a hangját. – A titkot a tyúk is kikaparja, és nem titok többé.

– Becsülöm a hallgatásod. A hallgatás királyi erény. Királyi erény azonban az engedelmesség is.

Elhallgatott, hogy összeszedje gondolatait. Érezte, nehezebb ellenfélre talált a hercegen, mint hitte. Párizsi tanulmányainak elmeköszörülő vitái rémlettek fel a lelkében az isteni világrondról, a földi és égi célok milyenségéről. Lassan, megfontoltan beszélt:

– Az élet és a természet célját, értelmét sohase keresd önmagában! Amikor az ember érzékeivel ragaszkodik, az csak múló öröm, és a legtöbbször bűn is ...

Nem mondta ki, hogy Anasztáziára gondol. Béla herceg mégis felkapta a fejét, és sötétbarna szemének éles tekintete haragot sugárzott. Lukács út nem vette észre, ezért beletüzesedve tovább folytatta, fejtegette a kornak az egyház tanításából eredő hitét a látható és láthatatlan világról.

– Az élet értéke csak annyi, amennyit le tud lopni hozzánk az isteni magasságból a Földre, csak egy kis fény, amely átdereng a látható világ tárgyain. Jegyezd meg jól, herceg, hogy az ég széles sávban leér a földre, ezért nincsen ennek a világnak egyetlen paránya sem, legalantasabb teste sem, amelynek ne volna köze Istenhez! Az istenség sugarai átjárnak mindent, a természet csak függöny, amelyet a láthatatlan világ néha meglebbent a kezével. Figyelj tehát, és légy elkészülve az Isten látogatására, a jelre, amelyet egyszer felmutat tenéked, a példára, amelyet követned kell! A mi világunkban az országok kormányzásának és életének is el kell veszítenie földi céljait, és be kell kapcsolódnia az,

35

isteni viágtervbe, Magasztos feladat vár tehát nemcsak a királyra, akinek országát Isten szolgálatában alattvalói üdvéért kell kormányoznia, hanem a királyi ház minden egyes tagjára...

Lukács érsek egy pillanatra elhallgatott, nagyot lélegzett, azután lankadatlanul, hitének szent meggyőződésével folytatta:

– Első László királyunk és Adelhaid királyné leányát, Piroskát, Kálmán király ilyen magasztos célért küldte Bizáncba mintegy hatvan esztendővel ezelőtt, hogy az ő feláldozásával megszerezze országa számára a nagy birodalom barátságát. Piroska hercegnő Iréné néven lett Komnénosz János császár felesége, és az ő fia az a Mánuel császár, aki tenéked akarja adni gyönyörű leányát, Máriát. Nem láttam, de hallottam, hogy a császár udvara számunkra elképzelhetetlenül ragyogó. A császárnak

nincsen fia; leánya lesz az örököse, akkor pedig te lehetsz még császár is a hatalmas birodalomban.

Megint elhallgatott, mert úgy érezte most, hogy vétkezik a római vallás ellen, amikor a szakadár egyház császárárt, akit istenként tisztelnek országában, ennyire feldicséri. Magában ezt sóhajtotta: „Uram, bocsásd meg vétkeket, hiszen az ország békéjéért teszem!”

A belső fohászokodástól megerősödve folytatta:

– Nem a hívságokat akartam magasztalni, herceg. László király leánya híres császárnő lett, aki a fényből és a trón magasából leszállva, az apácák egyszerű köntösét húzta magára, hogy Istent dicsérvén elnyerje a mennyei üdvösséget. A te feladatod még nagyobb, herceg! Megszabadítod országunkat a császár támadásaitól, és békét teremtasz a két birodalom között. Ezt tartsd a szemed előtt, fiam! – mondta saját szavaitól ellágyulva.

– Majd erre is gondolok, érsek úr – válaszolta a herceg rejtelmesen. – A kedvetekért görög leszek hát, mert Bizáncban, az Arany városban, azzá kell lennem!

36

– Mi ”nem kívánjuk, hogy görög légy. Maradj meg magyarnak! őrizd meg római hitedet!

– Nehéz lesz, érsek! Ezt te nálam is jobban tudod, de majd megpróbálom. Konstantinápolyban sokat tanulhatok...

Elhallgatott. Keskeny szája köful megkeseredett a mosoly.

Az érsek nem tudott megszólalni. Most érezte először, hogy ez a fiatalember valamiben erősebb még nála is. Nem a tudásban, nem a hitben, és hirtelen nem tudta volna megmondani, miben emelkedett fölébe. Talán abban, hogy nyomban átlátott rajta. Ennek a fiúnak már most nincsen szüksége tanácsadóra, és ellentétként maga előtt látta a herceg bátyját, a kerek fejű, tömzsi testű királyt, akinek lassan forog az esze kereke, lágy és ingadozó a természete, torokhangja pedig hasonlatos a varjú károghatásához.

– Anyám és bátyám elégedettek, ugye? – kérdezte Béla váratlanul ebben a pillanatban, és az érsek sötét gúnyt yéit felvillanni a herceg szemében.

– örülnek majd, ha megmented az ország békéjét --felelte az érsek, és felemelkedett a padról. Ajtatosan keresztet hintett Bélára, majd lassan megindult a palota felé.

Eufrozina már várta.

– Meggyőzted, atyám? – kérdezte izgalommal.

– Fiad elmegy Bizáncba, nagyasszony, de hogy meggyőztem-e, arra nem mernék megesküdni – válaszolta Lukács komoran.

A trón körül sokan szorongtak. A király széke mellett a nádor feszített. Eufrozina mögött Lukács érsek és Apa bán állt. A falaknál az ispánok várakoztak, élükön a hetyke Dénes úr, a királyi hadak vezére, Fulkó, a szolnoki ispán, majd Fancsal, Lőrinc és Ruben ispánok. A nádornak Gábor országbíró sugdosott a fülébe, Gergely palotaispán a terem

37

ajtájában figyelt, ahol az alabárdos testőrök, mozdulatlan sora látszott. Az idő dél felé járt, amikor a díszes görög követség, a Tajo-parti méneseiben tenyészett legnemesebb paripák hátán ülve, felkaptatott a meredeken a palota felé.

Nemsokára ott hajlongott a császár követe a trónszék előtt. Mánuel császár a híres Palaiologosz család sarját, Szebasztosz Györgyöt, testőrsége vezetőjét küldte jövőre vejeéért. György úr mellett két előkelőség hajlongott aranynyal átszótt bársonyköntösben, fekete cipőjükön apró ezüstholdak ragyogtak. A követ intésére a szolgák a trón lábaihoz rakták a császár ajándékait: núbiai elefántcsontból faragott Mária-szobrocskákat, ciprusi rézből készült tálakat, edényeket, a bizánci ötvösök híres arany és ezüst ékszereit, takácsaik szötte szöveteiket, brokátokat és selymeket

György úr kiegyenesedett. Magas, arányos testű, szép ember volt, ezüstsisakja alól kékesfekete haja a válláig ért. Olajbarna szemének fáradt volt a tekintete, ahogy közönyösen pillantott körül a számára szegényesnek tetsző barbár királyi környezetben. A császári udvar romlott erkölcsű levegője meglátszott arcának kissé petyhüdt szürkeségén, amelybe kékes árnyak kuszáltak finom ráncokat. Amikor megszólalt, szokatlanul fehéren ragyogó fogsort villantott elő. Szavait az egyik előkelő úr fordította magyarra mondatról mondatra. A tolmács a császár fővárosában hosszú idő óta működő és a barbár népek életével foglalkozó intézményben képzett diplomata volt, akit a külügyi hivatal, a Dromosz logothészia, rendelt Palaiologosz György testőrparancsnok mellé. Euszébiosz tolmács tökéletesen ismerte a magyar viszonyokat, pontosan tudta, kit milyen megszólítás illet meg, udvariassága és tapintata utólérhetetlenül érvényesült, főképpen akkor, amidőn a magyar királyok

érdemeit idézte és dicsérte.

A szentvelen arcú követről el sem lehetett hinni, hogy olyan díszes nyelven szólana, ahogyan a mindig mosolygó

38

és sűrűn hajlongó Euszébiosz úr, ez az apró termetű, vörös hajú emberke tolmácsolta.

A követ beszédének lényege azonos volt azzal az ajánlattal, amelyet Mánuel császár a Duna partján tett Apa bánnak. Euszébiosz finom körítésként tálalta az ajánlat mellé azt a kívánságot, hogy Béla úr kapja meg apai örökségként Horvátországot és a dalmát tengerpartot, amely két tartománynak a hercege volt.

A magyar udvar már régen úgy döntött, hogy kiadja Béla herceget, Mánuel császárnak, mert így megszabadul nemcsak a háborútól, hanem az ősi jogra hivatkozó trónkövetelőtől is. III. István tanácsadói azonban Béla herceg örökségének kiadására nem gondoltak komolyan. Apa bán a tanácsban azzal érvelt, hogy a császár nem léptetheti fel Bélát a bátyja ellen trónkövetelőként, hiszen éppen a császár hivatkozott eddig az ősi jogon alapuló trónöröklési rendre, amely szerint az idősebb testvért illeti a korona.

Palaiologosz György hosszú szónoklatára maga a király válaszolt. Megköszönte az üdvözlést, az ajándékokat, és a válaszadást későbbre ígérte, amikor a tanács dönteni fog, majd kérte a követet, legyenek mindnyájan a vendégei.

A fogadás véget ért. Egyik fél sem volt őszinte bizalommal a másik iránt. Mánuel az országot akarta végső soron birodalmához csatolni, a magyar udvar pedig már eleve meg akarta tagadni Béla herceg örökségének átengedését. Ezekről azonban nem esett szó később sem, amikor a követ tudomására hozták, hogy elfogadják a császár ajánlatát.

Bese, a fiatal testőr tiszt a gyomrában érezte a kínos szorongást. Arcának éles vonásain izgalom vöröslött. Fekete, kissé ferde metszésű szemének tekintete Lukács érsek vékony arcán tétovázott.

– Gondold meg, fiam, mekkora megtiszteltetés ért! Ilyen fiatalon ispán lehetsz. Az udvari tanács és én, vagyis

39

az állam és az egyház, téged választottunk, no meg Gergely ispánt. Ti ketten lesztok Béla herceg mellett tisztetek a hosszú úton, és amíg lehet, vigyáztok, őrködtök mellette a császár udvarában is. Mi azt szeretnők, ha megtartanátok a herceget magyarnak és a mi vallásunk hitében. Ismerem a családotat, fiam. A Csákok mindig a koronás király mellett álltak szilárdan és töretlenül. A királytól két falut kapsz szolgálataidért. Atyád örülni fog családod emelkedésének.

Bese menekülni próbált a megtiszteltetéstől.

– Miért éppen engem választottatok, érsek atyám? -kérdezte lelkében fortyogó ellenkezéssel.

Lukács urat fárasztotta a kérdésben rejtőzködő idegenkedés. Egy latin mondattal felelt, noha tudta, hogy a délceg ispán nem érti az egyház nyelvét:

– „Homo sum, nihil humani a me alienum puto.” Ember vagyok, semmi emberi nem idegen tőlem. Megértelek, fiam. Senki sem szakad el szívesen övéitől. Téged azért választottalak, mert atyád testvére, Gregorius, prior Pannonhalmán, perjel, az apát helyettese ...

– Mikor indulunk? – kérdezte Bese fanyaloga.

– Jó tíz nap kell a felkészüléshez. Addig elbúcsúzhatsz a családotól – válaszolta Lukács úr örömmel. Ennek a fiatal testőrnek a meggyőzése volt a legnehezebb; Gergely palotaispán szívesen vállalta a küldetést, már azért is, mert nagyon szerette Béla herceget, azután meg magányos is volt, feleségét korán eltemette.

Bese két legénnyel kelt útra. Esztergomtól dél felé lovagolt, nem törődve a suhogó záporral, amely rakoncátlanul nyargalt át az erdős lankákon. Mire a faluhoz ért, illatos déli szél kergette széjjel a lilás fényű felhőket.

Az udvarházat a falu népe Kővárnak nevezte, szürke kövekből rakott falaiért. Célde igyekezett Bese, pedig szülei innen még messze éltek a Fejér megyei Bogláron. Kővár kö-

40

rül fehér derekú, öreg nyárfák őrködték a közeledő alkonyatban.

– Menjetelek előre! – parancsolta Bese a legényeknek, amikor észrevette a kert végében a szőlőtőkék között Erzsébet fehér ruháját.

A legények szót fogadtak, magukkal vitték az új ispán lovát is.

A diófa alatt állt meg. A levelek aranyzölden libegtek a lágy fuvalomban.

– Bese! – sikoltotta Erzsébet a férfi lépteinek neszére megfordulva, és arca hamván átütött a szerelem pírja.

A testőr tiszt sokáig tartotta karjai között jegyesét, és nem tudott megszólalni.

Csak nézte Erzsébet aranybarna arcát, amelyre boldog ragyogás ült ki.

A leány hirtelen eltolta magától, és tekintete gyanakodva vizsgálgatta Bese jól ismert, sovány arcát, mert nem értette hallgatását.

– Mi történt? kérdezte aggódva, és árnyék kúszott az arcára.

A férfi karja lehanyatlott, az arca bálványyszerűen megmerevedett, csak a száján maradt meg az elillant örömből egy csepp feszes mosoly.

– Ispán lettem, Erzsébet – kezdte a jó hírrel.

A leány arcán tétova rezzenés cikázott át; érezte, más is lappang a szavak mögött.

– Miért lettél ispán? Milyen áron?

– Nagy áron, Erzsébet – válaszolta Bese, és maga előtt látta a főpap arcát.

– Beszélj! – kiáltotta Erzsébet rémulten.

Bese elmondott mindent, a király és az érsek parancsát.

– Mikor jössz vissza? – kérdezte a leány.

– Nyomban, amikor elengednek – válaszolta a fiatalember reménytelenül.

Reggel, a búcsúzáskor csak ezt tudta mondani:

41

– Visszaadom a szavadat, Erzsébet.

– Mindig várni foglak! – felelte a leány, aki ott állt Kővár kapujában a kis madárcsontú asszonnyal, az édesanyjával, és addig nézett a lovasok után, amíg alakjukat elnyelte a távol.

A Duna partján a szolgák némán rakodtak a meleg éjszakában. Az erdők lombkoronái ezüstösen csillogtak a dombokon. A királyi várból ekkor indult meg a menet. Elöl néhány testőr lépkedett, utánuk feketejjapjúruhás apácák között álmosan tántorgott Anasztázia.

– Hová visztek? – kérdezte zokogva, és időnként megpróbált ellenszegülni.

– Majd megtudod, leányom. Jobb, ha hallgatsz -felelte a legidősebb soror, akit a többiek Regina testvérnek tiszteltek. – Az érsek úr parancsolta – tette még hozzá.

– Nekem nem parancsol az érsek! – kiáltotta a leány.

– A király úr is így rendelte! – felelte Regina, akinek a holdfényben homályosan látszott csaknem férfiasan kemény arca, amelyet gyászosan keretezett a fekete lenvászon fátyol.

Megborzongott, pedig a rövid nyári éjszaka meleg volt, csöndes déli szellő lengedezett az ágak hegyén. Az idős nő erős keze bilincsként fogta a csuklóját, lemondott a menekülés reményéről is. A belsejében maró keserűséget érzett Olykor lopva visszapillantott, és ilyenkor a palota hatalmas lakótornyán akadt meg sóvár tekintete, amelynek sötét kő* tömegére ezüstcsipkéket terített a hold.

– Béla! sóhajtotta némán, és mindent megértett. Most már tudta, hogy eltávolítása az anyakirályné parancsára történik. El kell hagynia a palotát, ne tudjon Bélától még elbúcsúzni sem. Napok óta őrizték Eufrozina udvarhölgyei, hiába könyörgött nekik, nem szabadulhatott a szobájából. Most pedig ki tudja, hová viszik az éj leple alatt?

42

Ha Béla keresi, és bizonyosan keresni fogja, nem bukkanhat rá sehol a palotában, de még a városban sem. Még csak nem is üzenhetett neki. Mit fog hinni róla?

A rémullettől megdidergett. Még jó, hogy induláskor az egyik szolgáló a vállára terítette nyestprémmel szegélyezett köntösét. A parton megértett mindent. Nézte a széles vizet, amelyre a telihold hintette rezgő ezüstpénzeit. Meglátta a királyi hajó alig ringó, sötét testét. Szívszaggatóan felzokogott. Ez a keserves hang még a szigorú apácában is némi részvétet keltett, mert rekedten suttogva megszólalt.

– Ne sírj! Néhány hét múlva visszahozunk!

Ettől a rideg vigasztalástól még jobban megeredtek a könnyei. A vén apaca csak mormogott valamit, és a vállát vonogatta, majd a keskeny pallón feltuszkolta a hajóra, de a kezét ott sem engedte el – jól tudta, hogy a boldogtalan szerelmeseket mennyire vonzza a víz sötét tükre.

Hajólánc csörrent, parancsszavak hallatszottak, azután az evezők megcsikordultak vastartóikban, és a királyi hajó a víz közepe felé rézsút haladva megindult. Mire a hajnal felhasadt, már látszott a dömösi templom két szöglettornya. Béla herceg most már kereshette Anasztáziát.

IV. ÜTBAN KONSTANTINÁPOLY FELE

Akkor már üszkösödött a nyár. Az útra készülődő fényes kíséret a város szélén táborozott együtt a bizánciakkal. Béla herceg holmiját szekerekre rakták, és vastag nemeztakarókkal védték az időjárás viszontagságai ellen. A két ispán a kísérő katonák fegyvereit vizsgálgatta, és a tartalék lovakról gondoskodott.

A trónteremben volt a búcsúfogadás. Most Béla herceg is széken ült Qnóbervörös, galléros bársonytunikát, zöld harisnyanadrágot és aranszálakkal átszótt selyempalástot viselt. Még Lukács érsek is felöltötte erre az ünnepélyes al-

43

kálómra bíbortalárját, de csak az anyakirályné határozott kérésére;

A nádor, az országbíró, Apa bán és két ispán állt a trón körül. Csakhamar felhangzott a testőr hadnagy erős hangja a császár követének jövetelét jelezve.

Palaiologosz György megjelent a terem ajtajában. Néhány pillanatig állt, amíg a szeme megszokta a írónterem vastag falai között uralkodó félhomályt. Tekintete Bélát kereste, és amikor megtalálta, gyorsan eléje lépett, és fél térdre ereszkedve mondta:

– Köszöntelek téged, uram, szent birodalmunk jövődjé deszpotáját, az istencsászár vejét, ki második helyen állsz majd a földi rangsorban!

A követ lassan felemelkedett, és csak ezután hajolt meg a király és az anyakirályné előtt. Palaiologosz György szavait a nyomában letérdelt Euszébiosz tolmácsolta sebes beszéddel.

István király arcán görcsös vonaglásban torzultak el a vonások, de azután uralkodott indulatain, és elképedést kifejező fintorai együgyű mosolyba olvadtak.

Eufrozina olyan komor lett, mint még soha. Erős dühében összeszorította két öklét, és mintha a fogait is csikorgatta volna; nehezen lélegzett, orrlyukai is kitágultak, sápadt arcát a zavar és a szegény pirossá tette.

Apa bán kínosan vigyorgott, s nádor és az országbíró a padlót bámulta, s a két ispán szája szélén bujkáló mosolygás játszadozott. Csak Lukács érsek sárga arca maradt mozdulatlan és egykedvű.

Mindez a megdöbbenés azonban nem tartott tovább néhány pillanatnál. A megsűrűsödött csendet Béla herceg csengő hangja törte szét:

– Köszönöm kitűnőségéd üdvözlését. Rajta leszek, hogy istencsászár apósom bizalmát megháláljam. Szeretném, ha a hosszú úton megismertetnél jövődjé hazám udvari életével. Holnap hajnalban indulhatunk ...

44

Mást nem mondott. Felállt és kiegyenesedett, öles termete arányos szoborként hatott. Üde arcán diadalmas, kedves mosoly ragyogott.

Ez a gyors és erélyes fellépés a kihallgatás végét jelentette. Palaiologosz György elégedetten bólintott, és kísérőivel hajlongva kihátrált. Jó szemé volt: meglátta viselkedésének hatását a jelenlevőkön. Magában ezt gondolta: „A császár jól választott!”

A menet élén a magyar könnyűlovasok haladtak, akiket Gergely ispán vezetett, őket követték a lándzsás bizánci testőrök. Közöttük lovagolt Palaiologosz György, Béla herceg és Euszébiosz úr. Mögöttük két patríkosz rangú előkelőség és díszruhás kíséretük emelte a menet fényét. Ezután következtek a társzekerek, végül hátrvédként a magyar páncélos lovasok Bese ispán vezetésével.

Az első hosszabb pihenőt Belgrádban, a régi Singidu-numban tartották, amelynek falait kilenc évvel ezelőtt magyar hadifoglyokkal emeltették a romaioszok, ahogy magukat a bizánciak nevezték.

György úr a császár rokonaként a Szebasztosz címet viselte. A pihenők alkalmával arra törekedett, hogy Béla herceget megismertesse a hatalmas birodalom életével. Ebben az igyekezetében nagy segítségére volt Euszébiosz úr, az első osztályú magszter cím tulajdonosa. Már az első nap estéjén udvariaskodva magyarázta a fiatal hercegnek, hogy Singidunumtól Konstantinápolyig a nagy római országúton fognak menni, mert az itt lakó bulgárok, szerbek és más népek újra meghódoltak az isteni császárnak.

– Mikor épült Konstantinápoly? – kérdezte Béla herceg, aki mindent tudni akart a császár fővárosáról.

Szebasztosz György arcán elégedett mosoly játszadozott, Euszébiosz úr is bólintott a kérdés hallatára, azután György úr szavait kiegészítve magyarázta:

45

– Rómában tudtak egy régi jóslatról, amely szerint a rómaiaknak egyszer majd vissza kell térniük oda, ahonnan elindultak világhódító útjukra. Már Július Caesar és Augustus császár is tervezte

a visszatérést a régi Trójába. A trójai háborúról sokat hallasz majd, amikor megtanulsz görögül, és magad olvashatod Homérosz költeményeit Nálunk az előkelő emberek niind ismerik Homéroszt. Az Urbs, vagyis Róma városa később egészen elvesztette jelentőségét, ezért Constantinus, a nagy császár új várost alapított Roma Nova, Új Róma néven. A város alapkövét éppen nyolcszázharminckét évvel ezelőtt rakták le a régi Bizáncban, amikor a nap a-Nyilas csillagzat jegyében állott. A város gyorsan épült, és nagy ünneppel avatták feL Csak jóval később nevezték el Constantinopolisnak, Constantinus városának. Nagy Constantinus volt az első császárfőpap, neki két angyal hozta el a kettős hatalom jelképeit, azt a koronát, amelyen ott ragyog a drágakövekkel kirakott papi homlokszalag is. A koronán ma is rajta vannak a szabadon remegő pántszalagok, amelyek a Végest az örökkel kötik össze.

Euszébiosz ráncos arcán áhítat látszott. Béla herceg mo-solytalan arccal ült a két előkelőséggel szemben. Érezte, nagyon keveset tud a bizánci urakhoz képest, és arra is ráeszmélt, hogy Lukács érsek tanítása nem lesz elég arra, hogy jól megállja a helyét a császár udvarában. Gondolatai szorongással töltötték eL hiszen egyre távolabb került szokott életétől, és a. tündöklőnek tetsző császári udvar és a csodálatos város várta, amelyről csak homályos elképzelései voltak. Mosolytalan, komoly arcáról azonban nem lehetett leolvasni semmit, egyetlen vonása sem árulta el aggodalmait.

– Milyen a császár udvara? – kérdezte udvarias érdeklődéssel.

– A birodalom feje a császár, a romaioszok baszileusza.

46

ő isteni eredetű, ezért a császár szent, a földi nap, Isten választottja, azaz földi istenség – felelte Szebasztosz György, és szavait Euszébiosz úr még jobban meg is magyarázta:

– De csak a megkoronázott uralkodó válik ilyen emberfeletti lényvé! A császári udvarnak, éppen mert a császár hatalma mennyei eredetű, olyan fényben kell tündökölnie, miként a mennyek országa ragyog. A császári udvar szertartásai és az udvari élet egész ritmusa azt a harmóniát és rendet tükrözi, amelyet az égi alkotó rendelt el a világmindenség számára. Te, herceg úr, jövőendő deszpota, mindezt akkor ismered majd meg igazán, ha magad is látod a szertartások fényét, mert az én szavaim gyengék a valóság megelevenítésére...

Ilyen magasabb beszélgetésekre azonban csak ritkán kerülhetett sor. György úr parancsa szerint a lehető leggyorsabban haladtak Barancsig, majd a sűrű erdőségeken keresztül a megerősített Nis városáig. A nisi székesegyházban őrizték a keleti egyház nagy szentjének, Prokopiosznak a testét. A szent kezét még a magyar Salamon király vitette el egyik hadjárata során éppen száz esztendeje Szávaszentdemeterbe, ahonnan Mánuel császár hozatta vissza eredeti helyére. Béla hercegnek végig kellett hallgatnia Prokopiosz kezének történetét, és nem tiltakozhatott, amikór Salamon királyt a bizánciak szentségtelen embernek nevezték. Egyébként az útvonalon gyakran bukkantak a hajdan erre járt magyarok nyomaira, hiszen a kereszties hadakat sokszor kísérték a magyar királyok könnyűlovasai.

Szófia után Philippopolisz következett, ahol örmények laktak. Innen továbbhaladva a gazdag Drinápolyba értek. Ebben a városban olasz kereskedők telepei tették színessé az életet. A Tundzsa partján terült el a város szép császári rétje, ahol kipihenték a végtelennek tetsző utazás fáradalmait.

A harcok nyomai mindenütt látszottak, de észre lehetett

47

venni a megújult birodalom építő rendjét. Jól megművelt földek, kertek, gyümölcsösök övezték a kisebb városokat, falvakat és a várakat. Katonák gyakorlatoztak, kereskedők megrakott kocsijai maradtak el mögöttük, és a helységek előljárói eléjük vonulva köszöntötték őket. Mindenhol serény munka folyt, a városokban kézművesek dolgoztak, a piacon adtak-vettek, és a rabszolgákat hajtották mezei munkára. A városokban a paloták mutatták a polgárok gazdagságát, a sok templom és a még több kolostor pedig arról árulkodott, hogy az egyház és a szerzetesi élet milyen nagy szerepet tölt be a birodalom életében.

Négyheti lovaglás után végre a déli nap aranyfényeiben meglátták a világváros, Konstantinápoly falait.

György úr megállította a menetét.

– Nézd, uram, előtted a császár fővárosa! Ezeket a falakat ellenség sohasem tudta áttörni. Figyeld meg! Hatvanlépésenként négy-, öt-, hat- vagy még több szögletű tornyok állnak ört. Több torony félkör alakú, ezek oldalozva is fedezik a város ércapuit. A legnagyobb toronynak beszélő-torony a neve. Tetejéről tűzjelekkel lehet üzenetet küldeni a birodalom határai felé, vagy felfogni a határokról a fővárosba érkező jeleket. A más országrészekben épült tornyok adják tovább tűzjelekkel a híreket. Ha az ország valamelyik határát veszély fenyegeti, hamarosan megtudjuk a fővárosban. Az a

nagy torony a Héraklész-torony, ez úgy épült, hogy a tetejéről az ostromlók legtitkosabb mozdulatait is meg lehessen figyelni. Az ellenség régebben eljutott néha-néha a falakig, de azon túl soha! – mondta büszkén György úr.

Rövid hallgatás után folytatta:

– A császári felség vár bennünket, jelezték neki jöve* telünk, de nem a Boszporusz melletti régi Szent Palotában, a nagy Augusztaióban fogad majd téged, hanem kedvelt új helyén, az Aranyszarvnál épült Blakhernai-palotában,

48

amelyet igazi várrá alakítottatott át. Ott, a fellegvár alatt te--rül el a katonai negyed, amelyben a gárda huszonnégyezer embere lakik. A gárdának én parancsolok – jegyezte meg szerényen, majd jelt adott az indulásra.

V. ARANYVAROS HERCEGE

„El kell kápráztatnom ezt a fiatal barbárt!” – gondolta Palaiologosz György. Magában csak műveletlen idegennek tartotta a császár jövődjét. Egészen^ az északi kapuig vezette lovasait, Qrinápoly óta a bizánciak haladtak az élen. A városban az Augusztaió terere értek, amelynek északi részén emelkedett a Hagia Szopnia templom kupolája.

– A világ legnagyobb templomát láthatod, uram! -büszkélkedett Szebasztosz György. – Innen pedig a főutcán, a Mészén megyünk tovább. Ha délre nézel, láthatod a császári nagypalota függőkertekkel, folyosókkal és teraszokkal összekötött épületeit.

Béla herceg ide-oda tekintgetett. Megcsodálta az Augusztaió oszlopsorait, a porticusokat, azaz a csarnokokat és a szobrokat, majd a tér északnyugati részén emelkedő Mília nevű diadalívet, ahonnan a világ négy tája felé indultak ki az utak. A Mészé széle3 kőlapjain idegesen kapkodták patáikat a magyar lovak. Amerre nézett, mindenütt hemzsegett a nép. Az utcákon és a tereken a kereskedők az ergaszterionnak nevezett, egybeépített műhely és bolt előtt üldögéltek. Velük szemben előkelő úr lovagolt, drága selymekbe öltözött kíséretével. Béla herceg azonban észrevette azt is, hogy még a főútvonal mentén is húzódnak nyomorúságos városnegyedek, ahol nádtetős faházak között gidresgödrös, szűk sikátorokban élnek a szegények, ahonnan a szél szeméthalmok és börcszerző műhelyek bűzét hajtja az előkelők orrába.

A Mészé a Míliától a Konstantin tér felé vezetett. Mária-

49

ünnap lévén, a kézművesek, a híres ötvösök ilyenkor kiállították arany- és ezüsttárgyaikat, a takácsok arannyal és ezüsttel átszőtt drága szöveteiket, selymeiket, szőnyegeiket. A színek kápráztatták a szemet. A Konstantin térről a Mészé ezután pékboltok mentén vezetett a Taurosztérre, amelyre vakító márvány boltívek alatt lovagoltak. Ezen a Bika téren egész szoborerdő fogadta őket.

– Itt kettéválk a Mészé – magyarázta Euszébiosz magiszter. – Északnyugatra a Kharisziosztér kapuig lehet eljutni, a két domb között a völgyben pedig egy hídon át az Aranyszarv-öbölhöz.

Elhaladtak a Szent Apostolok székesegyháza előtt, amellyel szemben életnagyságú márványoroszlánok néztek rájuk. A Kharisziosztér kaputól északra terült el a blakhernai kerület számos kisebb templommal és a császári újpalotával.

Mánuel császár a palota kapujában főemberei élén fogadta fiatal rokonait, aki csodálattal és tisztelettel tekintett jövődjére, annak hatalmas termetére. Mánuel császár a fővárosban mindig ragaszkodott a szertartásokhoz, noha máskülönben közvetlenül és fermészetesesen viselkedett.

A felső lépcsőn állt, ezért két fejjel látszott magasabbnak kíséreténél. Fején diadém tündöklött a szeptemberi sugárzásban, alakját igazgyönggyel kirakott és aranyfonállal hímzett vörös selyempalást takarta, a nyakában drágaköves nyaklánc csillogott, lábát bíborsaru-fedte.

Palaiologosz György és a kíséret minden tagja leugrott a nyeregből, és tisztelettel borult a császár előtt a földre. Béla herceg is így tett. A magyar kísérőket nem is engedték a császár elé. A fogadást ezúttal nem jellemezte annyi merev külsőség, mint máskor, hiszen a fiatalember rokonként, és a szomszéd ország királyának testvéreként, leendő vő gyanánt érkezett.

Bélának meg kellett hajolnia, és némán várnia a császárnak a szertartás szerint előre megfogalmazott kérdéseit.

5a

Ezek így hangzottak:

– Mit csinál és hogy van a király? Hogy van az anyakirályné? Hogy vannak öccsei? Hogy van a király helyettese, a nádorispán? Hogy van az esztergomi prímásérsek? Hogy vannak a főhivatalnokok?

Végül pedig arra a kérdésre is felelnie kellett:

– *Hogy van az ország népe?*

Amikor Béla herceg minden kérdésre válaszolt, Mánuel magához intette, megölelte és megcsókolta a szertartás szerint előírt mozdulatokkal. Ez a fogadás azonban csak a rokon barbár herceget illette meg, nem pedig a császári ház tagját. Családtag csak akkor lesz majd, ha megállapítják a vér és rang egyenlőségét. Erre később került sor.

Egyedül maradt tágas szobájában. A padlót színes mozaik alkotta. A tömör ezüstdől készült ágy előtt vastag szőnyegekbe süppedt a lába. A kertből rózsailleszt kúszott be az alkony színeivel együtt. A szoba falain kariai kőlapok kris-tályszentcsés fehérségén villódzott a búcsúzó napfény. Az ablakból a kobaltkék öböl felé látott, ahol tarka vitorlájú hajók horgonyoztak. A szoba mennyezetéről drágakő láncokon ezüstdől kovácsolt ámpolnák csüngtek. A kertből egyhangú, finom neszezéssel behallatszott a szökőkutak lágyan surrogó permetezése. Béla herceg azt hitte, álmodik, noha jól tudta, ilyen pompát és gazdagságot nem tudott volna álmában sem elképzelni. A hetek óta tartó lovaglás, a város nyüzsgése, a császári fogadás, a palotakert megtekintése teljesen kimerítették. Csaknem bémultan támolygott a szobában, lába alig engedelmeskedett akarátának. Le sem fekhetett, mivel Euszébiosz mágisztert várta.

Amikor bealkonyodott, kopogtak ajtaján. Gyolcsruhás szolgák léptek be. Mélyen hajlongtak, és meggyújtották az ámpolnák gyertyáit. Latinul szólította meg őket, de válasz helyett üres szájukat mutatták; valamikor kivágták a nyelvüket, némákként kerültek belső udvari szolgálatra.

Ezután lépett be Euszébiosz úr, az ő nyomában pedig a

51

szolgák kis tolókcocsin gördítették be a vacsoráját, amelyet több fogásból állítottak össze. A mágiszter tanította:

– Első fogásként hideg ételeket szoktunk enni... Kóstold meg, uram, az orosz kaviárt olajbogyóval! Mindkettő jó étvágyat csinál. Az isteni felség is szereti. Azután végy a garosz nevű híres halmártásból, erre jólesik a nyúlpecsenye vagy a fácán. A pecsenyére legjobb a naupaktei bor.

Béla éhes volt, és ízlettek neki ezek az ismeretlen ételek, a húsokat édes tészták követték, amelyek közül legízlete-sebbernek találta a palakuntasz nevű, vékonyra sült és sodort tojáslepényt, amelyet gyümölcsízekkel édesítettek. Az édességek után Euszébiosz úr khioszi bort ajánlott. Amikor a vacsorázást befejezték, hangtalanul suhantak be a szolgák, hogy kivigyék a maradékot. A mágiszter édes álmot kívánt, meghajolt, és ő is távozott. Béla herceg első bizánci napja után mély álomba zuhant.

– Ülj le, fiam! – intett Mánuel császár kedvesen.

Béla engedelmeskedett. Arcán az éber értelem sugara villant, ahogy apósa mosolygós arcára nézett. Tudta, ilyen bizalmas együttlétre a legtekintélyesebb előkelőségek is csak ritkán számíthatnak. Érezte azt is, Mánuel első látásra megkedvelte őt. Hallgatta szavait:

– őszintén akarok beszélni veled. Te tudod már, hogy a birodalomnak mindenható ura vagyok, baszileusz és autokratőr, ezért parancsomnak engedelmeskednek az állam irányítói. Az állam törvényeinek, a szertartásrendnek, a hagyományoknak azonban én is alá vagyok rendelve. Húsvét előtt például az Isteni Bölcsesség templomában mindenki előtt meg kell mosnom a város tizenkét legszegényebb emberének a lábát.

Béla herceg elképedve meredt isteni apósára, noha eddig mindig tudott uralkodni az arcvonásain. A császár észrevette, és vidáman folytatta:

52

– Az uralkodó akkor uralkodik igazán, ha soha meg nem szegi a törvényeket és a szokásokat. A vallás szerint a császár és a konstantinápolyi püspök, nálunk pátriárka a neve, jelképesen Isten két fele. A pátriárka koronázza a császárt, de a császár nevezi ki a pátriárkát.

Elhallgatott. Mosolygott, azután folytatta. Mély, hullámozó hangja betöltötte a kisebb méretű császári pihenőszobát:

– Én kedvelem a latinokat, a frankokat, fiam, sokan élnek itt udvaromban. Még szerzeteseiket is pártolom. Első feleségem is nyugatról származott, a második pedig normann francia, Konstancia antiokhiai fejedelemasszony leánya, noha sok bajunk volt mindig a normannokkal. A két egyház egyesítésére is gondoltam már, hiszen a szakadás talán még nem végzetes. A mi papjaink azonban megkövetelik a latinok újrakeresztelését. Te az utódod leszel, akit a pátriárka fog megkoronázni. Elképzelhetetlen, hogy latin szertartású császár legyen a romai szokás ura.

– Anyám és nagyanyám is a te hitedet vallotta, uram – szólalt meg nagyon szerényen Béla herceg, nyomban kitalálva a császár szándékát.

– örülök, hogy megértettél, és tudod, mit akarok mondani. Egy régi jóslat szerint a mi családunk, a Komnéno-szok dinasztiája, addig fog virágozni, amíg férfitagjai a görög vér szónak, az AIMÁ-nak betűi szerint kapják a nevüket. A nagyatyám Alexiosz volt, az atyám Johannész, én Mánuel vagyok, ezért tenéked az új keresztségben Alexiosz-nak kell lenned!

– Ügy lesz, ahogy parancsolod, császári atyám – felelte, és meghajtotta fejét.

A császár barna arcbőréen állandóan ott lebegett a mosoly, úgy folytatta:

– Családomba és az udvarba is be kell illeszkedned! Ehhez rangot kell kapnod, ezért foglak deszpotává avatni a Szent Palotában. A deszpotá rangot csak vérrokon férfi kaphatja, ez nem hivatal, hanem a legnagyobb méltóság,

53

utánam az első személy a birodalomban. Addig is tanulj szorgalmasan! A legjobb pedagógusok oktatnak majd a latin és görög irodalomra, a zene, a számtan és a földrajz titkaira. Meg kell ismerned a kormányzás és a hadvezetés művészetét is! Megtanulod majd az egyházi és az udvari szertartásokat is. A császár felállt, jelezve a beszélgetés végét.

A kapukon át lépett be a Hagia Szophia, az Isteni Bölcsesség templomának előudvarába, a nartexba. Háromszor három kapu vezetett a templom belsejébe. Az utolsó kapu felett szikrázó fényű mozaik látszott szinte lebegni. Rajta Krisztus óriási alakja magasodott, kezében tartva az élet könyvét, mintegy mutatva a belépőknek. A könyv felütött lapján arany betűkkel ragyogott ez a krisztusi mondat: „Én vagyok a világ fényessége.”

Mintha álomvilágba került volna. Nézte a négy hatalmas pilléren nyugvó négy boltívet, ezek felett a kupolát és az ivekhez elől-hátul hozzásimuló két félkupolát, valamint a félkupolákhoz tartozó újabb három-három félkupolát. Szeme végigfutott a rovátkák nélküli oszlopokon. A ragyogás elkápráztatta. Nem ismerte azokat a nemes anyagokat, amelyekből az oszlopokat kifaragták. Tükörsimára csiszolt mély zöldjűk reszketett a gyertyák ezer meg ezer fényében. Nem tudta, hogy a thébai porfir-oszlopot látja vagy a lakedaimóni fehér foltos kőnek ezüstösen csillámló erezetét vagy a líbiai aransávós követ avagy a kelta hegyek ónixszal és smaragddal vegyült fekete márványát.

A császár trónja mellett emelkedett a pátriárka azonos magasságú trónusa. Az oltárt az ikonosztáz nevű fal választotta el a templom hajójától. Ez az elkülönített rész volt a templom szentélye, ahová csak a papok léphettek be. Az ikonosztáz előtt álltak a szenátorok, mögöttük szigorúan rangjuk szerint az udvar és az állam tisztségviselői.

54

A szertartás szavait alig értette, a szent himnuszokat nem ismerté, amelyeket férfiasságuktól megfosztott, gyermekhangú énekesek, az eunuchok magas szopránja zengett. Az égi birodalom angyalainak, a keruboknak a szerepét a bizánci szertartásokban az eunuchok játszották. Két ilyen földi szeráf mintegy köntösük hófehér szárnyain vitte a barbár idegent, Bélát, a keresztelőmedencéhez, amelynek szent vizétől megtisztulva, Alexiosz néven vezethessék a császár trónja mellé, ahol helyet foglalhatott a bíborleppellel takart karosszékbén.

Néhány hét múlva Mánuel most már megvalósíthatta másik tervét: magas méltóságba avatta, igazi családtaggá tette Alexioszt. A császár tudta, családjában is akadnak ellenzői annak, hogy görög férfi helyett idegent választott Mária leánya jegyesének, de ő nem törődött a fülébe jutott suttogással. Szeme előtt a két ország egyesítése volt az elérendő cél. A tanácsban mégis óvatosan járt el, egyelőre nem közölte igazi szándékát, csak Alexiosz deszpotává avatásáról beszélt, amellyel udvara és családja tagjává kívánja tenni rokonát.

Az avatás a régi Szent Palotában ment végbe. Ennek legszebb termét, a Krüszotriklinoszt, még a nagy Justinianus császár építtette. Nyolcszögletű, tágas terem volt, kupolája nyolc boltíven nyugodott, és ugyanennyi apsziszt, félköríves fülkét foglalt magába. A kupoláról aranyozott csillárok lógtak. A délelőtti sugárzás megvilágította az egyik apszisz-ban álló császári aranytrónust.

A szomszéd teremben öltöztették Alexioszt. Ráadták a skarlátvörös tunikát, amely hasonlatos volt a császáréhoz. Szövetébe virágok voltak beszöve, csak a császári ékítmény hiányzott róla. Köpenyét bíborgyöngyök díszítették, mint a saruját. Ez violafehér színű volt, kétoldalt a bokájánál gyöngyből kirakott sassaL Amikor Bélát a terembe bevezették, Mánuel már aranytrónusa előtt állt. A császárt aranyos szövettel borított korlát választotta el a díszbe öltö-

55

zött udvari méltóságoktól. Elöl a szenátorok álltak bíborszegélyes köntösükben, vállukon a rangjukat jelző kék szalaggal. A hercegnek a szertartás szerint a császár elé kellett térdelnie. A trón közelében kis asztalkára helyezve feküdt a deszpotasüveg, bíborszínű szövetén gyöngyök csillogtak. Hófehér selyembélésébe arannyal hímezték bele az Alexiosz nevet. A süveg két oldaláról gyöngyös kösöntyűk lógtak, de a csücskén nem fénylett drágakő, mert ez a dísz csak a császár fejrevalóját illette meg. Az ünnepélyes csendet a trónus előtt álló császár hangja törte meg:

– Hatalmam és felségem erejével, én, Mánuel, téged* Alexiosz, deszpotává teszek!

56

A ceremóniamester intésére az udvari méltóságok kó* rusban kiáltották:

– A mindenható Isten adjon hosszú életet Alexiosz desz-potának!

Meg kellett csókolnia a császár térdét, és addig maradt így, amíg Mánuel saját kezével fejére nem tette a deszpotasüvegét.

Az avatás után a császár kíséret nélkül távozott. Az udvar tagjai azonban nem mozdultak. A szertartásmester ezután tudtára adta a jelenlevőknek, hogy a deszpotát a „Mi, deszpotá” és a „Té felség” címzés illeti meg, megszólításkor pedig Kürie, uram, vagy még nagyobb tisztelettel „Urunk, a mi urunknak fia, a deszpotá” kifejezést kell használni. Azt is kihirdette, hogy a császár ebédelésekor vagy szertartások alkalmával mindig 6 az első személy a császár után.

– Kürie! Te kívánod először urunknak egészségére az ebédet, és minden szertartáskor tenéked kell kezdened az isteni felség éltetését! Ha lóra ülsz, a süveget mindig viselned kell! Ünnepeken gyöngyökkel ékes, arannyal átszótt köpönyeget, vérted felett pedig viola– vagy vörös színű köntöst kell hordanod!

A görög beszédből az új deszpotá egy szót sem értett, csak tudomásul vette a távozó főméltóságok földig hajló köszöntését.

Május volt, virágfakasztó. Ilyenkor volt legszebb a város, amikor bódító kerti illatokat hozott a szél a palotába, és a nap olyan ragyogóan tisztán sütött, ahogyan talán sehol máshol a világon, Mánuel császár leányát rabnői fürdették. A fürdő márványfalából rézcsapokon sistergett-elő a forró pára, amely meglangyosította a forrásokból érkező vizet. Mária a lépcsőkön állt és kacagott, ahogy a langyos víz végigfolyt a testéé, és bőrét Merőé, a legkedvesebb rabnője,

57

az „Aphrodité habja” nevű arábiai illatos szappannal dörzsölte be. A langyos vízben csak addig maradt, amíg a szab-panhab leázott bőréről. Amikor kilépett a vízből, már várta Mürra, a másik szolgáló, aki puha kendővel törölte meg testét. Arszióé, a harmadik rableány, kezében tartotta a citromfából faragott, rézpántos dobozkát, amelyben illatos olajokat, kenőcsöket és a purissimá nevű kendőzőfestéket őrizték. A purissimát abból a rózsaszínű habból nyerték, amelyet a bíborcsigák kifőzésekor a víz tetejéről leföleltek.

– Nem kell a festék! – jelentette ki Mária.

– Csakugyan így vagy a legszebb! – mondta elragadtatott suttogással Merőé, és az óathéni szabású peploszba bújtatta, amelyet a mell alatt öv fogott össze. A finom, ezüsthényű gyapjúszövet egyenes redőkben hullt alá Mária bokájáig. A lábán aranyozott bársonycipellő pirosodott. Borsfekete, sűrű haját megfésülték és csigákba rakták. Amikor a rabnők elkészültek, Mürra csiszolt ezüstről készült tükröt tartott úrnője elé.

– Tetszeni fogok? – kérdezte a leány aggódással.

– ö, úrnőnk, gyönyörű vagy! – kiáltotta Merőé. -Urunk, a mi urunk fia, a deszpotá, imádni fog.

– Inkább szeressen! – mondta Mária egyszerűen,^ és ide-oda fordult a tükör előtt. Friss teste gyöngéden derengett át a szöveten, ahogy visszament lakosztályába, amely el volt zárva a világtól. Máriát istenfélő, gyöngéd leánynak nevelték, akinek apja tanácsára kellett férjhez mennie. A külvilággal csak akkor került kapcsolatba, ha teplomba ment. A császárnői lakosztályt fegyveres eunuchok őrizték. A világ híreit rabnőitől tudta meg. A császár felesége is csaknem így élt, de Mánuel kegyencnője, Theodóra, sokkal nagyobb szabadságot élvezett.

Mária leült brokáttal bevont heverőjére, és izgatottan várta, mikor hívatja apja, a császár.

– Beszéljetek! Mit tudtok Alexioszról? Magunk va-

58

gyünk, legyetek őszinték! – parancsolta, és rámosolygott megszeppent rabnőire. Merőé szólalt meg először:

– Urunk, Alexiosz, leggyakrabban atyád mellett van. Szép szál férfi, noha még fiatal. A termete

atyádéhoz hasonlatos. Egyszer láttam én is, arab pejsödörén lovagolt a kertben.

– Milyen az arca? – kérdezte Mária.

– Gyönyörű! A szája keskeny, az orra finoman ívelt, dióbarna haja a válláig ér.

– Tud már görögül? – faggatta rabnőit Mária.

– Mondják, többnyire Euszébiosz magiszter tanítja -válaszolta Arsizinoé. – Latinul már jól beszél, Homéroszt pedig együtt olvassa Oribasziosz pedagógus úrral.

– Akkor latinul beszélek vele – szólalt meg Mária elmélázva, majd hirtelen ezt kérdezte:

– Mit beszélnek róla az udvarban? Nektek jó fületek van, tudnotok kell! Hallottam, nem mindenki szereti. Feleljetek! – parancsolta, és sötét szemének tekintete vallatóan cikázott rabnőm. – Neked tudnod kell, Mürra! – kiáltotta.

A szolgáló ijedtében térdre bukott, és Mária saruját igyekezett megcsókolni.

– Jaj, úrnőm, nem szeretnék szentségtörést elkövetni! – jajgatott.

– A kedvesed szokott őrt állni a szobája előtt. Ha nem beszélsz...!

Elhallgatott.

Mürra felzokogott, azután szepegeve válaszolta:

– Andronikosz úr, a szent felség unokabátyja gyűlöl minden idegent. Alexiosz urat sem szereti.

– Állj fel! Nem lesz semmi bajod. Igazat mondtál. Mürra hálásan csókolta meg a császárlány saruját, és

megkönnyebbülten állt fel.

– Még azt szeretném tudni, kivel barátkozik Alexiosz.

59

A három rabnő csodálkozva nézett Máriára, azután egymás arcát fürkészték.

– Nem barátkozik senkivel, hiszen mindenki felett áll. De van két ember, aki bármikor bemehet hozzá – válaszolta Merőé.

– Kik azok? – kérdezte Mária kíváncsian.

– Nem az udvarból valók. Vele jöttek a bátyja országából. A nevüket ki sem tudom ejteni, úrnőm.

Mária legyintett. A beszélgetés hirtelen szakadt meg.

– A szent felség és urunk, a mi urunk fia, a kis teremben várakozik – jelentette hajlongva az öreg eunuch.

Mária felugrott. Megigazította ruhája ráncait, és követte az öreget. Amikor az ajtóhoz ért, a ceremóniamester széttárta az ajtószárnyakat, és kiáltotta:

– Kegyeskedjék!

Mária apjához lépett, kezét csókolta, mire Mánuel magához vonta és megcsókolta.

– Íme, jegyesed, Alexiosz deszpota!

A szertartás szerint a két fiatal meghajolt.

– Hogy van az én jegyesem, Mária, szent urunk leánya? – kérdezte Alexiosz hibátlan latinsággal a szertartás szerint.

Mária válaszolt, majd ő is elmondta az előírt kérdést, amelyre Alexiosznak kellett válaszolnia. Még csak egymás kezét sem foghatták meg. A császárlány beszédes szeme azonban ezt mondta:

„Gyönyörű és délceg vagy, Alexiosz, szebb, mint amilyennek gondoltalak! Üde vagy, mint a hajnali szender, kár, hogy te is eltűnsz álomként...”

A bemutatkozás véget ért. Meghajlással búcsúztak. Alexiosznak el kellett kísérnie a császárt a főhivatalnokok gyűlésébe. Szünkliton volt a neve ennek a három elsőosztályú címet viselő előkelők gyülekezetének, ahol ezúttal a pénzügyek ellenőrzéséről volt szó.

Csak estére maradt egyedül. „Gyönyörű lány, de azt hiszem, idősebb nálam” – gondolt Máriára, amikor már ágy-

60

bari volt. Almában ott ült az esztergomi lakótorony párkánnyal övezett tetején. Érezte, hogy Anasztázia mellé kúszik a kőpárkányra, és kezére csúsztatja kezét. Hallotta melegen csengő hangját, érezte nyakára fonódó karját, de bárhogyan meg akarta érteni Anasztázia szavait, nem értette meg...

Amikor felébredt, a kertből felhallatszott a madarak tavaszi éneke.

Az évek rútol megviselték. Csak harminckét éves volt, de száraz arcú férfi lett belőle. A hatalomvágy azonban most is ott izzott a szemében, ahogy a császárral szemben ült.

Mánuel arcán egyetlen vonás sem mozdult, csak nézte unokahúga férjét, a bukott István királyt.

Látta homlokán a szorongás izzadságcseppjeit, fénylő szembogarát, *előre-ugró állát és ujjainak mozgását székének karfáján. Tudta, hogy tehetségtelen ember, saját honfitársai sem szeretik, de nincs más, akit felhasználhatna célja elérése érdekében. „Egyszer már elejtettem, másodszor is ez lesz a sorsa, mert sülyedő gályával nem lehet révbe érni” – gondolta. Most mégis mosolyogva mondta:

– Beszélj! Mindent tudni akarok!

– Köszönöm örökkévalóságod kegyét! – szólalt meg István, majd elmondta keserű tapasztalatait. Gyorsan beszélt:

István, a bitorló király és anyja, az orosz asszony, sohasem gondolták komolyan, hogy kiadják Alexiosz desz-pota örökségét, ezért szomszédait nyerték meg ...

– Hogyan? – kérdezte élénken Mánuel

– Családi kapcsolatokkal. Vladiszláv cseh király egyik fia, Frigyes herceg, feleségül vette a trónbitorló István Erzsébet nevű nővérét. István hűgát, Odolát pedig a másik hercegfű, Szvatopluk kapta nejéül. István meg eljegyezte Jaroszláv halicsi fejedelem leányát.

61

– Hallottam, Frigyes német császárnál is jártál.

– Jártam. Háromezer márkát ígértem neki, ha segítséget ad trónom visszaszerzésére. Nem adott, mert István ötezer márkát ígért, ha elutasít.

Mánuel agyában cikáztak a gondolatok: „A magyar udvar túljárt az eszemen. A szomszédok megnyerése és a har dikészülődések István szavait igazolják. Alexioszt nem játszhatom ki a bátyja ellen, mert mindig az idősebb testvért ismertem el jogos trónörökösnek. Nincs más, csak ez az István, ha nem is őt akarom megsegíteni...”

Alig gondolta végig, máris megszólalt István:

– Csak benned bízhatom, dicsőséges rokonom. Ha visz-szaszerzem a trónt, hűbéres adófizető leszek. Vannak még híveim ...

A hangja esdekelt, a szeme kutyahúséggel meredt urára. A császár hirtelen felpattant. Arcáról eltűnt a mosoly, úgy mondta:

Menj! Szedd össze hívedet, és törj be a Szerémségbe! Nem mondok le róla! Ha kell, megsegítlek!

A bukott király arcára boldog vigyorgás kúszott. Csak dadogni tudta:

– örökké hálás leszek! – és földig hajolt, majd elhagyta a császár szobáját.

VI. KINNAMOSZ JOHANNÉSZ NAPLÓJEGYZETEI

Kinnamosz Johannész a Dromosz logothészia tisztségviselőjeként a követek, kémek bizalmas jelentéseit tartotta nyilván, azokhoz fűzött megjegyzéseket, amelyek érdekesnek és az állam szempontjából hasznosnak látszottak. A hivatal vezetője felfigyelt a fiatal jegyzőre. Euszébiosz magiszter, a külügyi hivatal új főnöke, magához hívatta Kin-namoszt. Kíváncsi volt, mi rejtőzködik ebben az egyszerű

62

tisztviselőben, aki nemcsak szorgalmával és pontos munkájával vált ki a többi alkalmazott közül, hanem jelentéseiben éles eszűnek is mutatkozott.

Euszébioszra nagyon jó hatást tett a fiatalember. Beszélgetésük során kiderült, hogy ez az egyszerű logothész jobban ismeri a görög és római történetírókat, mint jómaga. Akár Hérodotoszból, akár Polübioszból tett fel kérdéseket, Kinnamosz éppen olyan hibátlan válaszokat adott, mint amikor Livius vagy Tacitus műveiről faggatta. Még jobban meglepődött, amikor korának hatalmasságairól kérdezősködött. Fiatal alárendeltje ismerte a pápák és a császárok harcát.

– A császárok és a pápák a Római Birodalom bitorlói, csak a bizánci hagyományok megőrzésével lehet majd Róma nagyságát feltámasztani. Bevallom kitűnőségednek, én is történetíró szeretnék lenni, hogy folytathassam Ale-xiosz császár leányának, a csodálatos Komnéna Annának történetírói munkásságát – mondotta Kinnamosz.

Euszébiosz úr arcán úgy ragyogott fel az öröm, mint amikor a szegény ember ásás közben kincsre bukkan.

Hogyan képzeled a jövődet? – kérdezte a legnyájasabban, mert közben arra gondolt, a császár őt fogja megjutalmazni ennek az igazi ritka gyöngyszemnek felfedezéséért.

Kinnamosz szerényen dadogta:

– Ó, magiszter uram, még sok tapasztalatot kellene gyűjtenem ahhoz, hogy a nagy munkát elkezdhessem!

– Milyen tapasztalatokra gondolsz, fiam? kérdezte Euszébiosz most már jóságosan. – Mondd meg! Hátha segíthetek ...

– Ki sem merem mondani – szerénykedett Kinnamosz.

– Beszélj nyugodtan! – biztatta Euszébiosz.

– Szeretném az isteni felséget hadjárataiba elkísérni. Táborában feljegyzéseket készíthetnék.

Aztán ha elég anyagot gyűjtöttem, hozzáfoghatnék a nagy mű megírásá-

63

hoz, hogy a romaiusok baszileuszát utódaink is megismerhessék.

– Talán tudok segíteni ebben – válaszolta a magiszter, és a legbarátságosabban elbocsátotta az örömtől lángoló arcú fiatalembert

Kinnamosz császári titkár Mánuel császár táborában ezeket írta a bukott magyar királyról:

TV. István magyar híveivel betört a Szerémségbe. Ez a gyenge ember azonban csalódott. Seregének egy része elszéledt, másik része átállt III. István magyar királyhoz. Császáruk nagy sereggel kelt útra, és magával vitte leendő vejét is, Alexiosz deszpotát, hogy jogos örökségét megszerezze. Átkeltünk a Száván, és urunk ennek partjáról küldte előre rokonát, Kontosz-tephanosz Andronikoszt, a, ki a bajba jutott IV. Istvánt kimentette. Az isteni felség diadalmenetben vonult Zimony városától a Duna mentén Köig, amelyet Bán-monostornak is neveznek. A vidék népe hozzácsereglett. A papok díszes egyházi ruhában, kezükben a . szent evangéliummal, és a sokaság együtt énekelte a papokkal a hálaadó himnuszt: „Megsegíted, Uram, a szelíd Dávidot.” Seregünk Kőnél kelt át vala a Dunán, és amikor Bácsra értünk, maga a metropolita hódolt urunknak, temérdek hívő kíséretében. A császár ekkor nekem mondta tollba azt a levelet, amelyet a magyar királynak küldött. E levél bizonyossága urunk békés szándékának és jogos cselekedetének. Így hangzott: v „Nem akarok, kedves fiam, háborút Magyarországgal, csak Béla öcsédnek, Alexiosz deszpotának jogos részét akarom megszerezni a részére. Ezt a két tartományt nem én veszem ki hatalmad alól, hanem te magad és atyád jelöltétek ki a számára, amikor Horvátország és Dalmácia hercegévé tettétek. Miért nem adtat öcsédnek az említett tartományokat, amelyek őt szerződés-

64

sünk szerint megilletik, hiszen a te beleegyezéssel lett vömmé? Tálán mist gondoltai, és nem akard többé a MógoTságot? Deákkor tudd meg, hogy ml senki fia exészakaaságát magúnk ellen sohasem tűrtük, és a jövőben sem fogjuk eltűrni.”

Kinnamosz második feljegyzése a magyar háborúról:

Mondják, hogy a magyar király anyja, Eufrozina, mivel imádta fiát, meg akarta menteni, ezért a cseh királynak azt írta, ha nem küld segítséget, elvész az ország. II. Vladiszláv Prágába hívta főembereit, akik-vel közölte: megsegítené az orosz asszony fiát Egy Purkart nevű úr felelé: „JSose hallotta senki, hogy a cseh király csináljon magyar királyt avagy a magyar király cseh királyt.” Vladiszláv felelte: „Nem akarok én magyar királyt csinálni, hanem a királyt, aki tégen király, akarom segíteni. Akinek tetszik, velem. jön, akinek nem, üljön a felesége szoknyája mellett!” Ez tetszett, a csehek félbuzdultak, és nagy sereg követte a királyt és a fiát, Frigyes morva herceget, a magyar király sógorát. Mondják, a csehek úgy vonultakát Magyarországon, mintha ellenségek lettek volna. A nép az erdőkbe menekült előlük. III. István Bácsra örömmel fogadta a cseh királyt, még meg is ölelte, noha a magyar urak haragudtak « puszító barátira. Eufrozina királyné orosz segítséget is szerzett Halicsból.

Néhány nap múlva Kinnamosz ezeket jegyezte fel:

A kémeiktől értesültünk a rettenetes hírről cseh sereg érkezéséről, ezért « harc helyett császáruk – mivel az okosságot mindig többre tartotta az erőszaknál – a

65

*törgyaU*okat véasztotta. Vélünk volt egy Boguta nevű oeh áadnnoafaá rttéz, old tizenhét évvel ezelőtt feerfUt Btza«eta, eJsateáoa « fceretőe* hadtol C férfié igazi Tomfttanrrú lön, lovasparancsnok lett, patri-kiosz ryntgban. A baszileuszát küldte « cseh királyhoz, ezeket mondván: „Üzenem a csehek királyának, hogy én csak az igazságot akarom, A magyar király megszegte szavát, nem adta ki öccsének örökségét. Büntetlenül maradjanak-e az esküszegők? Én igazságos háborút viselek, és a hadiszerecsé is az ilyen harcnak szokott kedvezni. Nincs bajom a csehekkal. Emlékeztess a királyi arra, hogy amikor HL Konrád császárral nálam járt, barátságot kötöttünk. Most menji Nézz körüi, hogy megtudjuk, mekkora ellenséggel állunk szembeni” A követ visszajött. Elmondta, hogy cseh beszéde megörvendeztette a királyt. Jól emlékszik a megkötött barátságra, és 6 sem akar harcolni velünk. O csak a magyar királyt akarta megsegíteni a nagybátyja eUen. Ha azonban a magyar király*

jogtalanul cselekedet^ & majd igyekszik közbenjárásával a király öccsének ez igazát elismertetni. Boguta aztán így szólt; ^Megfigyeltem az ellenséget, együtt nagy erőt jelentenek. Ha szabad tanácsot adnom, felséged ne higgyen a cseh királynakl Érzem, nem beszélt őszintén”. Uram megértette a követet, ezért parancsot adott, hogy a sereg vonuljon a Duna másik partjára.

öt nap múlva Kinnamosz így folytatta:

IV. Istvánnak császárunk megmondta, jöjjön 6 is a folyó másik partjára, ne bízzék magyar híveiben! O azonban nem hitt « bölcs tanácsban, urunk ékkor Beles bán István nevű fiát, aki IV. István hasonmása volt, a bukott király páncéljában és lován, magyar

hívei élén támadásra indította, urunk pártfogóltjával egy hajóról figyelte, mi fog történni. A császárnak igaza lett. Hívei elfogták Belos bán fiát, és fogolyként .hurcolták a magyar király elé. Akkor tüstént kiderült a csere. A császár ekkor Így szólt á makacs em,berhez: „Na látod, barátom! Kell ennél több bizonyíték? Okos ember nem rohan fejével a falnak. Másodszor láthattad, mit remeVsetsz a magyaroktól. Harmadszor ne kísérsd az Istent, mert ki tudja, mi lesz a sorsod!” Ez a konok ember mégis ott maradt a Dana bál partján. A császár még most is kegyes vóli hozzá. Sereget hagyott védelmére Nikephpr vezérletével. Ez a Nikephor látta a veszélyt, de hiába beszélt, végűi esettel átmént a folyón. A magyarok és a csehek támadásra készültek, mire éjjel IV. István is átmenekült, Hajnalban a xseh és magyar sereg elfoglalta táborát. A harc mégis elmaradt, mert urunk Ujabb követséget küldött a cseh királyhoz, hogy járjon közbe. Ha Alexiosz mégkapja örökségét, akkor béke lesz. Végre békét kötöttek. Alexiosz megkapja örökségét, a császár epedig megtiltja IV. Istvánnak, hogy háborgassa Magyarországot. Legjobban a csehek jártak, akiket a békekötéskor a magyarok és a bizánciak megajándékoztak. Ekkor már az 1164. esztendő végén jártunk.

– Ülj le, Besef – kínálta helytel az ispánt Béla nézte ispánja megsoványodott arcát, azután kérdezte:

– Hogyan halt meg Gergely ispán T

– Parancsodra vele maradtam, amikor a császárral a Dunához mentél Gergelyt már régóta emésztette a láz, csak titkolta, ameddig tudta, rfem akarták, hogy a palotában maradjon, féltek a betegségtől Még volt jártányi ereje, vele mentem a Pantokratórcnonostor mellett épült kórházba. Szirax atya mindent megtett, hogy kiűzze belőle a

87

lázat Vizes gyolcsokba csavarta, főzeléket itatott vele, amelyektől bódító álomba szédült, napokig virrasztott mellette, és imádkozott érte/ Néha csillapodott Gergely láza, ilyenkor evett la valamit, aztán megint rátört a láz, égett a teste, mégis borzongott, és úgy reszketett, hogy rossz volt nézni. Amikor utoljára téri magához, rólad beszélt

– Mit mondott? – kérdezte Alexiosz-Béla.

– Lelkemre kötötte; i,Bese, vigyázz Béla úrra! Őrizd meg magyarnak f Még szüksége lesz rá. Nem marad Itt ebben a pokolban, ahol^z elfajzott görögök rómainak hazudják magukat.”

– Csakugyan ezt mondta?-Sételkedett Béla. Bése arcán meglátszott az indulat.

– En igazat szektáin mohdani, herceg. Nem lettem görög! -tette hozzá gÖggeL

Béla felugrot^ de a következő pillanatban komor arcán mosoly csillant

– Én sem lettem görög, Besel Ne feledd, hogy nem magamtól jöttem Ide! Anyám, bátyám és az udvar taszított ki, mert ez volt az érdekük. Bizánci lettem, sokat tanultam, elnyertem a császár kegyét Mi mást tehettem volna?

– Bocsáss még, herceg úr J-kérlelte Bese.

– Nem haragszom. Örülök, amiért őszinte voltál Mit tudsz? Mit hallottál? Miről suttognak a palotában?

– Mondják, két sereg kelt útra. Magam is láttam Du-kasz János fővezért amikor hajóra szállt és elvitorlázott seregével Egy másik sereg északnak indult Gabrasz Mihály vezetésével. Arról is beszélnek, hogy a császár több követet küldött messze országokba.

Béla mozdulatlan arccal hallgatta. O már tudta, hogy Dukasz vezér Dalmácia elfoglalására indult Gabrasz pedig a Szerémségben ismét bajba jutott IV. István megmentésére. Azt is tudta, a követek Velencébe, Kijevbe, Halicsba, Frigyes császárhoz és Henrik osztrák herceghez mentek, hogy bátyja ellen megnyerjék őket szövetségeseknek.

68

– Te el szoktál vegyülni a tömegben. Miről beszélnek a városban?

– Inkább kiről, herceg úr.

– Kiről hát?

– Komnéosz Andronikoszról, a császár unokabátyjáról, ő a császár ellenfele. Tíz éve atyáddal akart szövet-^{*}ezni Mánuel ellen, de rajtavesztett. A császár elfogatta nyolc évvel idősebb bátyját, aki apja testvérének a fia. Kilencévi fogság után megszökött, és rokonához, halicsi Ja-roszlávhoz menekült. Jaroszláv most szövetségese lett a császárnak, aki megbocsátott Andronikosznak, mert szereti. Pontus mellett birtokot is adott neki, ahol úgy él, mint egy uralkodó.

– Mit beszélnek róla? – kíváncsiskodott Béla.

– Tetszik a népnek, hogy egy igazi nagyúr nem fél még a császártól sem. Azt mondják, nem akármilyen ember, még a császárnál is magasabb, szebb és okosabb. A harchoz is ért, aztán gyűlöli a latinokat.

– Te mit gondolsz róla?

– Azt, hogy a császár kígyót melenget a keblén. De hát bizonyosan van férgé az ő szerencséjének is. Egyszer már csaknem otthagya a fogát.

Részlet Kinnamosz feljegyzéseiből:

Az 1165. év tavaszán a magyar király hadai a Sze-rémségbe törtek, merf a bukott István király ott maradt. Császárunk hiába, fenyegette meg a magyar királyt, ő nagybátyjára tört, aki Zimonyba menekült. Még tartott Zimony ostroma, amikor április 11. napján a nyughatatlan IV. István a várban meghalt. Mondják, vértolulása volt, ezért egy Tamás nevű magyar orvos eret vágott rajtat Tamást valaki felbérelhette, mert mérget tett a felvágott erre. A bukott király halála

69

után az őrség szabad elvonulásért átadta Zimony t. A győztes magyarok kidobták IV. István holttestét a vár kapuján. A hulla sokáig kevert a kapu előtt, aztán mégis eltemették Szent István, vértanú templomában.

A sátorban feküdt, amelynek bársonya meg-meglebbent. A folyó partján”könnyű szelek osontak, mintha a júli,usi éjszaka szaggatottan lélegzett volna. Zimony felől még mindig vad zajok hallatszottak. A császári sátor körül a melodoszok hálaadó himnuszokat zengtek. Messzebb vörös fénnel lobogtak a tábor tüzei, a győztes görög sereg katonái ökörhúst forgattak nyársakon. A város alól a sebesültek jajgatásai és a haldoklók hörgéseit kapták szárnyukra a szelek. Voltak olyan elcsigázott katonák, akik úgy aludtak a pusztá földön, mint a holtak. Mások nagy kupákból vedelték a bort, és addig ittak, amíg eszméletlenül dőltek a porba.

Béla herceg, bénultan hevert sátrában. Szerette volna elfelejteni a történeteket, de ez sehogyan sem sikerült. Hunyt szemmel is látott mindent: apósa őrvöngő dühét, amikor Szófiába érve megtudta Zimony elestét és István halálát; a hírhedett Komnéosz Andronikoszt, akinek arcán gúnymosoly terpeszkedett; a sereg vonulását a Száva folyóig; a Haramnál megjátszott látszatátkelést, majd a belgrádi igazi átkelést a Száván. Hunyt szemmel is tisztán látja most Mánuel. Széles csónakban áll, páncélja, sisakja ragyog. „Hallja bömbölő hangját, ahogyan lándzsáját előreszegezve, partra ugrik, és ellenállhatatlanul megy neki a magyar seregnek. Példája^{*} megsokszorozza katonái erejét. Sodorják, űzik a kis magyar hadat, és csak az menekülhet meg, aki be tud jutni a várba. Mellette áll Komnéosz Andronikosz, és gúnymosan mondja: „Quem Deus vult par-dere...” Akit Isten el akar veszejteni...

70

Másik oldalára fordul, szeretné, ha gondolatai a felejtő álomba csordulnának, de az ostrom képei elűzik az álmot. Csodálja most véreit, a magyarokat, akik heteken át visz-szaverik a legerősebb ostromot is. Útja a hömpölygő Dunát és a mély árkot, amelyek[^]együtt védik a várat. Hiába védtek. A bizánci ostromgépek és a szörnyű görögtűz végzett a védőkkel/ A feldühödött ostromlók mészárlást kezdtek. Komnéosz Andronikosz, akiben talpon állt az ördög, rekedt üvöltéssel ordította: „Urunk, a mi urunknak fia, miért nem vágod őket?” Arcába szeretett volna vágni az öklével, ehelyett mosolygott. „Atyám megtiltotta” – felelte. Más nem mondott Mosolygós szavai mégis úgy hatottak, mint egy arcul csapás. A császár unokabátyja a fogai között szitkozódva elkotródott. A vár elesett. A véres foglyokat hátrakötött kézzel, nyakukban kötéllel, lándzsákkal verve hajszolták a császár elé, aki előtt térdre kellett hullniuk. A hóhérok két kézre fogott pallossal várták a császár parancsát, hogy leüssék a fejüket. Mellette Bese szólalt meg: „Béla, mentsd meg őket! A vezért ismerem., Bene fia Gergely a Bakony mellékéről” A Gergely név szíven ütötte. A halott palotaispán kedves arca jelent meg előtte, Nézte a földarcú, véres magyarokat, és könnyesen izzott a szeme. Merészen lépett a haragvó császár elé, mielőtt ítélkezett volna.

– Uram, atyám, ha egy kicsit is szeretsz, ne ölesd meg őket! Hősként harcoltak, ne haljanak

gonosztevőkként I

– Ne adj kegyelmet! – üvöltötte Andronikosz.

Mánuel komor arcán semmi sem változott, csak a szemében csillant meg a ravasz derű. Hangja az életet jelentette:

– Oldjátok el a köteleket! Megkegyelmezek nektek, mert a fiam, a deszpota így kívánja!

Néhány nap múlva a kalocsai érsek, a magyar király követe, békét kötött ura nevében a császárral.

71

VII. ALEXIOSZ A CSÁSZÁRI TRÖN LÉPCSŐJÉN

A, császár parancsára a Blakhernai-palota tróntermében gyűltek össze a birodalom főemberei: a patríkoszok, a magiszterek és a prótopatharioszok. Az udvarmester intésére helyezkedtek el: az isteni szentség palotakormányzója, a Szent Palota kancellárja, a pénzügyek minisztere, a lovasság és a gyalogság főparancsnoka, az egyes tartományok kormányzói és más főtisztviselők.

A kupolaterem boltozatát zöld ereszű márványoszlopok tartották. A trónszék még üres volt. Az artiklinosz tisztség viselője, Küriakosz úr izgatottan figyelte a megjelenteket, hogy rangjuk szerint állnak-e a trónus körül. Amikor a császár belépett, mindnyájan leborultak előtte, ez volt az adoratio, a térdre borulás szertartása. Mánuel frissen ment a trónszékhez, és könnyed mozdulattal ült le.

Violaszínű köntöst viselt, minden császári dísz nélkül, mint általában a legbizalmasabb tanácskozásokon. Mosolygós tekintete végigfutott a megjelenteken, de ez a tekintet üres volt, mintha nem látta volna főhivatalnokait, csak akkor villant a szeme, amikor a trón közelében álló Komnénosz Androni-koszt pillantotta meg. Erős hangon szólalt meg:

– Rómaiosok! Mi a nagy Róma örökösei vagyunk, ezért sohasem mondtunk le egyetlen olyan tartományról sem, amely a birodalomnak valaha is része volt. Az Impérium ma is egy és oszthatatlan, még akkor is, ha a súlyos idők viharaiiban elődeink nem tudták megőrizni egységét. Ezért vagyok én, Mánuel, a Krisztus-Istenben hűséges bíborban született király, a rómaiak császára, Isauria, Cilicia, Armé-nia, Dalmácia, Magyarország, Bosznia, Horvátország szentséges ura és Nagy Constantinus Császár koronájának az Istentől rendeltetett örököse.

Egyenesen álk, arcán átütött a belső tűz heve, és hitte, mert hinni akarta, szavainak igazságát. Így folytatta:

72

– Minden cselekedetem és a birodalom politikája arra irányul, hogy a szent célt megközelítsük. Ezért fogadtam családomba a magyar király öccsét, hogy majdan a két birodalom erejét egyesítve, saját hatalmunkat erősítsük. Életünk és halálunk Isten kezében van. Ezért akarom, hogy esküdjetek hűséget a Porphyrogennétának, bíborban született leányomnak, Máriának és az ő jegyesének, Alexiosz deszpotának, a jövő császárnak! Halálom esetére ők örököljék a bizánci trónt! Az esküt holnap tehetitek le, a nagy Blakhernai-templomban a pátriárka előtt.

Az erős hang elhallgatott. A császár barna arca megkeményedett, és mintha kőből faragták volna, egy szobor nyugalmával nézte megdöbbenett főembereit, ahogyan ráfagyott arcukra a kötelező udvari mosolygás. Csak suttogás hallatszott, mintha szél osont volna a díszes öltözetekben álldogáló főemberek között, akiknek ruháin a bekúszó napsugarakban megvillantak a búzavirágkék zafírok, a sárgás tűzű topázok, a sötétlila ametisztek és a vérszínű rubinok. A mozgásból azonban még nem tört elő ellenvélemény, csak érezni lehetett, mi megy végbe a művelt bizánciakban, akik előtt a magyar hercegből lett társzászár, a leendő baszileusz mégiscsak barbár volt.

– örülök, hogy megértettétek, és beleegyeztek a hűségeskü letételébe.

Ebben a pillanatban mozdult meg Komnénosz Androni-kosz. Arcára kiült gúnymosolya. Egyet krákogott, azután rekedten mondta:

– Isteni császárom és rokonom! Igaz, hogy a halál mindnyájunk sarka mögött leselkedik, mégis arra kérlek, ne ha-markodd el a trónöröklés kérdését! A félelemben született igazság nem valódi igazság. Te fiatal vagy, még születhet fiad, neki mindnyáján szívesen esküdünk majd hűséget. Tudod jól, hogy sohasem tettem lakatot a számrá, most sem teszek. Elmondom, amit a többiek csak gondolnak. Én az Isten haragjától félek, amiért te, császár és király lé-

73

tedre, a rómaiakat mellőzöd, leányodnak idegen és tudatlan férjet rendelsz minden bizánci megszegényítésébe és gyalázatára. Tiltakozom ez és az ellen, hogy máris a trón lépcsőjére állítod Alexiosz deszpotát...

Mánuel elmosolyodott, és intett, mire "Andronikosz elhallgatott. A császár ezután csak ennyit mondott:

– Csak arra akarlak emlékeztetni, szeretett rokonom, hogy te az én örökösöm apjával, Géza magyar királlyal akartál szövetséget kötni ellenem, hogy letaszíts a trónról Talán még emlékszel rá...
– mondta Mánuel, és legyintett.

Ez a császári beszéd úgy a torkára forrasztotta Andron** kosznak a szót, mintha kést tettek volna a nyakára. Elsápadt, majd elpirult haragjában, főképpen azért, mert meghallotta a teremben mozgolódó főméltóságok kuncogását Egy-egy, gúnyosan mosolygó arcot meg tudott jegyezni, és arra gondolt, mielőbb megteheti, bosszút áll rajtuk.

– Holnap várlak benneteket! – hallotta még a császár diadalmas hangját, és érezte, ez a vereség fájdalmasabb a fogságnál is.

A főváros népe az utcákon tolongott, kíváncsiságát azonban nem elégíthette ki, mert az Aranyszarv sarkában, az ezüstös víz partján épült palota környékét, sőt az egész negyedet a császári gárda őrizte. Még így is sokan álltak a palota környékén, főhivatalnokok, tisztségviselők, a hadsereg tisztjei, papok, szerzetesek és előkelő polgárok.

A császár kilépése a palotából mindig ünnepet jelentett. Ezen a reggelen Mánuel lovon ülve jelent meg a palota kapujában. A tömeg leborult láttára, a papok dicsőítő énekbe kezdtek: „Köszöntünk téged, minden alattvaló üdve!” A császár mögött Alexiosz lovagolt. Deszpotasüvegének gyöngyein szikrázott a napsugár, délceg termetén, a seer-

74

tartás szerint, arannyal átszőtt köntösét viselte. Mögötte bíborfátylakkal díszített gyaloghintójában Mária ült.

A templomban minden főméltóságot a helyére vezettek. A császár karosszéke mellett Alexiosz és Mária foglalt helyet.

Az egyházi szertartás előtt a papok Mánuelt a legdíszesebb ruhájába öltöztették. A ráadott császári dalmatika a drágakövek sokaságától és az aranyhímzéstől kemény és merev volt. A hímzések oroszlánokat és kígyókat ábrázoltak, amelyek aranyfénnel ragyogtak ezen a súlyos paláston.

A deszpota – vagy görögösen deszpotész – arca mozdulatlan maradt, csak gyenge pirossága árulta el izalmát. Sokat látott, tapasztalt és tanult Bizáncban. Megismerte a szertartások fényét, az előkelő étkezéseket, a gazdagok vidám életét, a színészek játékát, a cirkusz kocsiversenyeinek izalmait, a kézművesek és kereskedők boltjait; látta az ötvösök remek ékszereit, a takácsok bíborözegeit, de látta a piszkos és szegényes tömeget, a város nyomornegyedeit, és hallott forradalmakról, amikor egyegy császárt megvakítva küldött kolostorba szerencsés vetélytársa.

Most is erre gondolt, amikor Komnéosz Andronikosz arcán akadt meg a tekintete. Tudta már, hogy a császár rokona őt tudatlan barbárnak nevezte.

– Nem akarok császár lenni! – sóhajtott hangtalanul. – Mánuel az egyetlen ember, aki féken tudja tartani a lappangó gyűlöletet, de ő görög. Magyar akarok maradni, ahogy Besének ígértem. Mánuelnak sem lesz elég ereje a régi birodalom feltámasztásához. A keleti szultánok csak ideiglenes békét kötöttek vele ...

Nem fűzhette tovább gondolatait. A szolgák kis asztalkát helyeztek eléjük. Máriaéval találkozott a tekintete. Neje elbűvölten mosolygott, neki is mosolyognia kellett, pedig belülről keserűséget érzett.

A pátriárka jelent meg, teljes papi ornátusban, tiarával

75

a fején. Saját kezűleg tette a kis asztalkára az evangéliumot. Száz meg száz gyertya lángolt, sűrű füstjük együtt hullámzott a tömjén kékes párájú Illatával, és ebben a félhomályban egymás után léptek az asztalkához rangsor szerint a császári rokonok és a főnemesek, magiszterek, közöttük Euszébiosz úr, patrikioszok és prótospatharioszok, hogy hűséget esküdjének neki, a barbár idegennek és a császár leányának. Nem tudott figyelni a szavakra, csak "gy-egy szófoszlány maradt meg benne: „Én, Andronikosz, esküszöm” vagy: „Én, Psellosz, esküszöm, hogy...” Inkább a hangokat hallotta, a megtanult idegen nyelv szavaira alig figyelt. A hangok pedig mélyen zengtek, színtelenek vagy ércesen csengők voltak, vagy magasan sípítottak, ha egy-egy eunuch tette kezét az evangéliumra....

A hangok zengése és az előkelőségek lebomlása lassan-lassan feloldotta szorongását. Apósa diadalmas, gögös arcáról Mária gyönyörű alakjára tévedt a tekintete.

„Hátha mégis sikerül minden! Én is erős vagyok! A trón lépcsőjén állok, a fél világ ura lehetek, máris itt borulnak le a lábam előtt ezek a gazdag és dölyfös előkelők...”

Fiatal volt és nagyravágyó, okos és alkalmazkodó, megtanult parancsolni másoknak és önmagának. Kemény vonásai meglágyultak, és most már állr.ndóan mosolygott.

VIII. TES, TVÉR TESTVÉR ELLEN

A nyolcszögletű trónterem csillárokkal díszített kupolája alatt a keleti falon ragyogott az a híres mozaik, amely a trónon ülő Krisztust ábrázolta. Mánuel a rejtett orgonák mélyen bűgő hangjára lépett a terembe, hogy az egyik ap-sziszban, a félkör alakú fülkében elhelyezett trónját elfoglalja. Este volt, a császári selyempaláston csillogtak az igazgyöngyök. Fején diadémjának gyémántjai szikráztak. Kezében jogart tartott. Amikor az orgonaszó elhallgatott,

76

az eunuchok behozták a magyar követeket, akiknek a széttartás szerint három különböző helyen kellett térdre borulniuk a felség előtt. Az eunuchok távoztak, ezután a si-lentáriusok, a csendnek őrei, liktornyalábjukkal úgy érintették meg a térdeplő követeket; mintha varázspálca volna a vesszők között rejtőzködő bárd.

– Álljatok fel! Beszéljete! – szólalt meg a császár magyarul, és olyan szeretetreméltóan mosolygott, ahogyan legkedvesebb híveire szokott, annál is inkább, mivel Pongrác és Vata ispánok ugyancsak a kedvére voltak. Ettől a császári szótól Pongrác temesi ispán csontos arcára mosoly rezzent, vaskos termete kiegyenesedett, öblös hangja mélyen zendült:

– Felsőges úr, isteni császári Mi azok nevében jöttünk hozzád, akiknek elégük volt ŰL István király cseh- és németbarátságából. A királynak ezek a barátai sokat pusztítottak a Duna mentén, amikor ingatag és lágy szívű urunkat jöttek megsegíteni. Te, uram, ha harcoltál is ellenünk, sohasem támadtad meg az anyaországot, csak Béla herceg jussát akartad megszerezni.

Idáig egy szuszra mondta a betanult mondatokat, de kifulladásra elvesztette a beszéd fonálát.

Mánuel száján még szélesebb lett a mosoly, úgy kérdezte:

– Mit kívántok tőlem?

Pongrác? ispán nekibátorodva folytatta:

– Segítsd a nálad élő Béla herceget a magyar trónra! Hallottuk, derék-Tlrrá növekedett udvarodban. Tudjuk, a leányod férje lett, és őt jelölted utódodnak. Legyen ő a királyunk, és há téged elszólít az Űr, egy uralkodó, Béla alatt forrjon össze a két birodalom t István király felbontva eljegyzését, az osztrák herceg leányát veszi feleségül. Nekünk ez sem tetszik.

– Szeretnénk Béla úrral találkozni! – szólalt meg Vata a pillanatnyi csendben.

11

Mánuel egyszerre megértette, milyen ajándékot kapott a sorstól A halott IV. István helyett most már Alexioszt léptetheti -fel a bátyja, a hitszegő magyar király ellen. Nem 6 akarja, hanem maguk a magyarok, akik elégedetlenek királyukkal. Az osztrák herceg neki is rokona volt, de erről hallgatott.

– Béla herceg, vagyis Alexiosz deszpota vendégei leszték. Azt akarom, hogy ti beszéljete nekik a hitszegő magyar királyról! Nektek kell meggyőzőntök igazságotokról! Aztán, ha elérkezik a cselekvés ideje, segíteni fogok.

A császár felállt Megszólaltak az orgonák, amelyeknek hangjai a fogadás végét jelentették.

Deresedő, hatalmas szál ember volt Vata ispán. Széles ívű kézmozdulatokkal kísérte beszédét:

– Az én családom sohasem állhatta a németeket, uram. Az ősem részt vett Péter király letaszításában, mert Péter a német császárt akarta a nyakunkra ültetni. Mióta bátyád Henrik herceg leányát akarja feleségül venni, Esztergom máris büzlik a németektől. A cseheket is ő hívta be, végigdúlták a Dunántúlt Nehéz ezt elfelejteni, herceg, Bocsáss meg nekem, hiába vagy itt Alexiosz deszpota, nekem csak Béla maradsz. Tudom én, hogy a görög köntös alatt is magyarul ver a szíved.

Béla mosolyogva hallgatta. Csak nézte ezt a csaknem kegyetlenné kövült, keselyű arcú embert, akinek a szája két sarkában két görbe ránc gyűrődött, ha abbahagyta a beszédet

– En mindent a nyelvem harangjára kötök, mert szúrja az orrom, ami a bátyád üdvarában történik. – folytatta Vata. – Ott nem a bátyád az igazi király, hanem az a da-rócba bűjt érsek, aki tüstént az egyház menhyköveit szórja, ha kedve ellen tesznek. Anyád is ráhallgat, ne haragudj meg, amiért mondom. Fő bujtogatójuk Lőrinc országbíró

78

ts. Ha kiadták volna a jussodat, nem harapott volna annyi magyar a fübe. Hát ezért jöttem hozzád én Is, herceg, fortyogó daccal a szívemben. Serdülő leányom hagyta odahaza a nagynénjére, egyetlen reménységemet, mivelhogy rajta kívül nincsen senkim. Szedett fa vagyok. Gyere haza, uram! Én már nem mehetek nélküled.

Elhallgatott Derús ragyogás ült ki az arcára a reménykedéstől

– Nem üthetek pártot a bátyám ellen, ispán úr. Ő a megkoronázott király. Hogy mit hoz a jövő, nem tudom. Lehet, egyszer én is hazamehetek; remélem, vérontás nélküL Addig a vendégeim vagytok mindnyájan. Nem én vagyok a császár, csak azt tehetem, amit ő parancsol. Ő pedig azt akarja, hogy az utóda legyek a bizánci trónon.

Vata ispán csalódottan távozott kijelölt szálláshelyére, ahol társai várták.

A haját már vékony, ősz tincsek tarkázták, mintha a múltó idó szürke ujjai hagytak volna nyomot Eufrozina szalmasárga fürtjei között. Kékes szeme köré is mind sűrűbb szarkalábakat szóttek az évek, vértelen, keskeny szája pedig kegyetlennek tetszett. Maga elé meredt, mint aki csak a terem kőkockáit akarná eszébe vésni, közben azonban eszelősen ismételte:

– El kell pusztítanod a gazokat, István I

Amikor már harmadszor sziszegte ádáz szavait, fia megmozdult a karosszékben. Arcát hamvaspirosra festette az izgalom, keze-ökölbe szorult, nehezen lélegzett, aztán károgó hangján kérdezte:

– Mit tegyek, anyám? A beste pártosok Mámielhez futottak. Öcsémet akarják a helyemre ültetni.

Eufrozina fiára emelte tágra nyílt szemének aggódó tekintetét.

– A görögöt! Sohasem szerettem igazán Bélát – nyögte

7»

ki nehezen, és arra gondolt,– noha magának sem merte bevallani, hogy ebben ő á hibás legjobban. Most megint a padlóra meredt, mintha a kőkockák tanácsot tudnának adni sötét rémületére, amely-egész válóját meglepte. A régi menekülések emlékei reszkettek benne, és arra is gondolt,¹ kár volt Bélát kiadni Mánuelnak. Ha Itthon tartja, és hozzáadja Anasztáziát, nem kellene remegniük a pártosoktól Hirtelen felkapta a tekintetét. Kinézett a tavaszi verőfényben zöldellő lankákra, nyugat felé, ahol a nap leereszkedni készült

– Mit tegyek, anyám? – hangozott ismét a fia hangja:

– Megvárod osztrák Henrik ucat, és feleségül veszed a, leányát Ezután apósod segítségére is számíthatsz.

Egy pillanatra elhallgatott. Nézte a gyöngyösen villódzó sugarakat a Duna hátán, beszívta a tavaszi kertből, beáramló, fényben érlelt illatokat, aztán az arca megpirosodott és szúrós gúnymosoly terült szét a szája körül Hidegvérü megfontoltsággal folytatta:

– De máris lóra ülteted a sereget, és Dénes ispánnak a vezetésével ráküldöd a Szerémségre!

Meg kell előznöd a görögöt

Nem mondta, hogy kit tart görögnek, Mánuel császárt-e vagy a fiát Bélát, avagy mindkettőt.

István sötétbarna szeme nagyra tágult. Ökle szétnyílt, és súlyos tenyerével óvatosan simogatta meg Eufrozina haját.

– Te mindig tudod, anyám, hogy mit kell tennem -búttogta hálásan. – Lukács érseknél is többet tudsz – hízelegte akadozva a meghatottságtól. Érezte egész válójával, hogy ezen a világon senki sem szereti őt olyan igazi mély rajongással, mint az édesanyja.

80

Kinnamosz császári titkár az 1166. esztendő elején ezekéi jegyezte fel naplójába -

Deszpotánk bátyja, István, a magyarok hitszegé királya, Dénes ispánt küldte nagy sereggel Illyricum elfoglalására, a, mely tartomány a magyarok nyelvén Szerémségnek mondatik. Gabrász Mihály dux és vezértársa, Granász Mihály, ellenállók, de megverettek, ezért Zimonyig vonultak vissza. A gögös magyar vezér az elesett görög hősök fölé dombot rakatott, kitűzelve rá győzelmi zászlóját. Az isteni felség ekkor új sereget küldött a magyarok ellen Alexiosz deszpota és Akszu-khosz Alexiosz prótosztrator vezérletével, de ez a sereg hol itt, hol ott akart átkelni a Dunán, végül mégsem kelt át, hanem csak várakozott. Beszélték, a két vezér kímélni akarta a sereget, én azonban azt gondolom, csak a magyarok éberségét akarták elaltatni, ugyanis két görög sereg a hegyszorosokon átkelve betört abba az” országrészbe, amelyet a magyarok Erdélynek neveznek. Itt úgy pusztítottak és győztek, hogy az egyik vezér, Dukasz János a diadal emlékére érckeresztet állíttatott, rávéselve eme szöveget: „Itt sújtotta a magyarokat Mars hadisten és a romaioszok súlyos kezei amidőn a rómaiak császára az isteni Mánuel volt, -a fenséges Komnénosz uralkodóház dicsősége.” Még ez évben Henrik osztrák herceg a német császár ügyében Szófiába érkezett, ahol az itáliei fejleményekről tárgyalt császárukkal. Ennek a Henrik hercegnek a leányát akkoriban vette feleségül István magyar király,

aki visszaküldte régi jegyesét Halicsba az apjához, Jarosláv fejedelemhez. Henrik hercegnek sikerült rövid időre fegyverszünetet kötnie velünk és a magyarokkal, amelynek leteltével. Apód nádorispán Dalmáciát támadta meg, de a városokat nem tudta elfoglalni.

81

Az 1167. év nyárin Kinnamosz ezeket jegyezte fel:

Bizánc népében ez év tavaszán rémületet keltett egy csodálatos esemény. Constantinus császár fórumán az egyik éjszaka ledőlt a Rómát jelképező nőalak ércszobra. Az emberek imádkoztak, kérve Krisztus királyt, hogy ez a baljós jel ne legyen a birodalom kárára. Alit a fórumon egy másik ércszobor, amely Magyarországot jelképezte. Ezt a szobrot még Johannész császár idejében áUották fel a Magyarországból jött Iréné császárné tiszteletére. Mánuel császár nem habozott szembeszállni a végzettel. Parancsot adott a Magyarországot jelképező szobor ledöntésére, és elrendelte, hogy állítsák helyre Róma ércszobrát. A város népe ekkor megnyugodott, és éltette isteni urunkat. A császár kinevezte az új fővezért. Kontosztaphanosz Andronücoszt, unokatestvérét, aki a hadvezetésben leginkább jártas volt, mert maga egy lovagi tornán megsérült, és ezért csak később kelhetett útra Serdica felé. Dénes ispán harminc magyar vármegye zászlójával, tizenötezer lovasával várta seregünket. A magyar király és Henrik osztrák herceg az ország belsejében várakozott. Dénes ispán gögös elbizakodottságában bizonyosnak hitte győzelmét, és hagyta seregünket átkelni a Száva folyón. Az ütközet Szent Prokopiosz napján, július 18-án zajlott le, amikor is a magyarok teljes vereséget szenvedtek. A harc után ezrével heverték a magyar halottak a csatamezőn, és vagy ezer előkelő emberük került fogságunkba. A döllyfős ispán is alig tudott megmenekülni. Mi is sok embert veszítettünk. A magyar sereg főzászlója, amely négy ökörtől vontatott szekéren – a Carrocción – egy óriási árbocfán lobogott, zsákmányunk lett. Császáruk parancsára a magyar foglyokkal lerontatták Zimony falait és a köveket Belgrád erősítésére használták fel. A cti-

azúr úgy döntött, hogy nem várja meg újabb magyar sereg érkezését, hanem a zimonyi csatát diadalmenettel fogja megünnepelni, hadd lássa a nép, hogy Róma ércszobra nem Krisztus király akaratából dőlt le. A magyar háborút azért fejezte be a császár, mert Velencével keveredett viszályba.

Ezrek szorongtak eleven falként sorakozva a város kapujától az Augusztaió térig. Az éljenző bizánciakon virágcsipkegallér tarkállott, így nézték örjögő örömmel a diadalmenetet, amely lassan vonult át a városon. A Szent Cor.sis-torium, a császári titkos tanács, helyeselte a diadalmenet megtartását.

– Semmi sem kápráztatja el jobban az alattvalókat, mint a fénylő fegyverek, a bíbor labarumok és az atany csillogása – mondta a főkamrás, de magában ezt gondolta: „A nép szereti, ha uralkodója fényes kísérettel jelenik meg előtte, mintha a nap ragyogná be néhány órára sivár életét.”

Nappal volt, az ablakokban mégis gyertyák égtek, a falakról virágfüzerek lógtak, és a főtéren szőnyegek voltak szétterítve. Mánuel császár harci díszben lovagolt, mellette Alexiosz deszpota, szintén sisakot és páncélt viselve. Tőlük jobbra és balra kettős sorokban meneteltek a zimonyi győzelem katonái. A bíbor szövetből készült zászlók arannyal voltak kihímezve és szegélyezve, rajtuk Krisztus-monogram, tetejükön kereszt. Minden csapategység más és más labarum után vonult. A nehézlovasok testét fémpikkelyes páncélzat védte. Külön hajtották a magyar hadifoglyokat, akiknek a nyakában kötéllógott. A foglyok előtt vitték a zsákmányt, fegyvereket, edényeket, ékszereket és zászlókat. A menet élén szolozsmázó szerzetesek több száz csoportja haladt. Egyhangú erősséggel tagolva mondták dicsőítő imáikat:

83

– Dicsőség az ellenséget megrontó Istennek! Dicsőség az Istennek, aki elpusztítja az istenteleneket I Dicsőség az Istennek, aki téged, a föld urát, megkoronázott I Dicsőség Istennek, a győzelem szerzőjének! Üdvöz légy, császár, ró^ maiak boldogsága, tel Üdvöz légy, C3ászár, sereged ereje! Üdvöz légy, császár, aki Istvánt a porba döntötte! Üdvöz légy, te győztes császár! Az Isten bíborodban tartson meg dicsőségére és a rómaiaknak üdvösségére együtt a tiszteletre méltó bíboros császárnővel I Az Isten hallgassa meg a mi kérésünket!

Mintha kővé dermedt volna, olyan hidegnek érezte egész válóját. Egészen mereven ült a lován, arca sápadt volt, és

34

sokszor, azt hitte, nem bírja tovább. Mégis uralkodott rá» gán, a száján ott ült a szokott mosoly, és akkor sem változott az arca, amikor a nép fit, a deszpotáfe is éljenezte, hiszen ott hatrcölt a bátyja serege ellen Zimonynál, ahol any-nyi magyar halt meg. Az igazi megpróbáltatást azonban a Hippodromószban kellett elszenvednie. Ebben az óriási cir-* kuszbán, amely vakítóan fehér márványból épült, és karzatait négy aranyozott bronzparipa szobra díszítette, ör-* jorigve ünnepelt a tömeg. A császár az aréna közepén leugrott lováról. A katonák garmadába hordták eléje a magyar íjászlók és a zsákmány tömegét. A magyar foglyoknak le kellett borulniuk a császár előtt, aki

végigment a hosszú soron, és bíborsarus lábát a foglyok nyakára tette. A nép tombolva ünnepelt, nem sejtve, hogy a zimonyj győzelem hiábavaló volt, a Szerémséget megtartotta a magyar király.

A nép azonban nemcsak ünnepelni, hanem szórakozni is akart, ezért engedélyezte a császár a cirkuszjátékokat, amelyek megkezdődése előtt Alexiosz is helyét foglalt a, kathiszmában, a császárpáholyban, feleségével, Máriával és apósával, Mánuellal. Ebbe a páholyba föld alatti lépcső vezetett a Szent Palotából, e lépcsőt óvatos uralkodók épít-? tették arra az esetre, ha a cirkuszban forradalom tör ki, & császár eltűnhessek a n?p dühe elől.

Alexiosz körülnézett, Látta a cirkusz márványgyűrűit,^ amelyek meredeken emelkedtek, a legfelső sorokból a nézők a tengerre is kiláthattak. Megfigyelte az emeleten fehérülő márványszobrokat, a keresztény szenteket és a régi pogány hősöket, akik a magasból békés egyetértésben bámulták a nézőkkel együtt a látóivalókat. Még sohasem volt olyan hálás Euszébiosznak, mint most. A magiszter a császár parancsára mögötte ült, és gyors beszédével tanította: Az öreg főtisztviselő mindent tudott a cirkuszról, és azért beszélt szakadatlanul, hogy feledtesse a deszpotával honfitársai megaláztatását.

– Kúrie! – kezdte alázatosan. – Engedd meg, hogy

85

mindent elmondjak a cirkuszról! A tojás alakú márványnézőtér alatt is sok minden található, még börtönök is, azután fürdők, masszírozótermek, amelyekben a versenyzők izmait lazítják az edzők; ott vannak az öltözők, az étkezőhelyiségek, a kocsijavítók és a szíjgyártók műhelyei, az istállók és az alkalmazottak lakásai.

Még gyorsabban beszélt, hogy a játékok kezdetéig elmondhassa, amit akart:

– Bizáncban az emberek szenvedélyesen rajonganak a kocsiversenyekért. Ezt a Bibliával is igazolni tudjuk, hiszen Illés próféta is tüzes szekéren robogott az égbe, ezért szent a kocsivezetés. Láthattad, hogy maga az isteni felség adta áldását a játékokra. Tudnod kell, hogy ide csak a legnemesebb lovak kerülhetnek, főképpen Ibériából, a Tajo-parti ménesekből, vagy Kis-Azsiából, Kappadókiából, de itt idomítják őket.

Euszébiosz úr megemelte a hangját, mert a nézőtér té-bolyítóah zúgott már. Ismerősök hangosan köszöntöttek egymást, mások azon vitatkoztak, melyik hajtó fogja győzelemre vinni kocsiját. Fogadásokat kötöttek, a lovak nevét, sőt családfáját sorolták, izzadtak, veszekedtek, kötekedtek, kiáltoztak. A jobb helyeken csak fehér díszruhában ültek a nézők, de a magasban sötét öltözeteket is lehetett látni.

– Az aréna hossza ötszáz lépés is lehet, ennek gerinctengelye az az alacsony fal, a spina, amely a két végén feV állított oszlopokat, a métákat köti össze. A cirkuszban két factio, azaz két párt van, a zöldek és a kékek pártja, a versenyzők az ő színeiket viselik. Az isteni szentség a zöldet pártolja.

Euszébiosz úr nem folytathatta, mert felharsantak a tubák, amelyek hangjára mindenki a bejárat felé fordult. Négy paripa szórén tündökölt a fény, ezüstös szerszámuk villogott, nyitott kocsit húztak. A hajtó mögött ült a kocsiversenyek rendezője. A nézők felugrottak, és hangos iidv-

86

rivalgásban törtek ki, amelyből lassan, ütemesen vált érthetővé a „baszileusz” kiáltás. A nép így mondott köszönetet császárának a játékok rendezéséért.

A kocsiversenyek azonban még nem kezdődtek eL Előbb lovasok száguldottak az arénában, mutatványaikkal szórakoztatva a nézőket. Felálltak a vágató lovak hátára, leugráltak róluk, azután egyetlen ugrással pattantak megint egy-egy másik futóra. Ha valamelyik elvétette az ugrást, a nézők fütyültek, de olyanok is akadtak; akik jót nevettek a bukfencező szerencsétlenen. Piros ruhás bohóc következett ezután. Felugrott a száguldó paripa hátára, de csak azért, hogy az állat másik oldalán lebukfencezzék, kigúnyolva a leeső lovast. Ez az esetlennek 4etsző ,bohóc a lovaglásnak még nagyobb művésze volt, mint a többieké Fél lábon állt a nyargaló almásderes hátán, majd a melléje került hókára is rálépett. A következő pillanatban azután úgy ugrott le a hátukról, hogy a levegőben kétszer megperdült, és amikor a közönség azt hitte, fejére zuhanva fogja a nyakát törni, egyenesen a talpára esett, és egy helyben maradva, csókokat dobált nézőinek. ^_

A kocsiversenyek csak most következtek. Először a kétlovas versenykocsik, a bigák sorakoztak a méta és az istállók között. A rajtot mézsporral behintett széles csík jelezte, erre álltak a kocsik indulásra készen.

– A futtatások mindig jobbra történnek. A pályán két kört kell megtenniük – magyarázta Euszébiosz úr.

*– Remélem, a kékek győznek! – kiáltott fel Mária, aki most volt először a cirkuszban, és nem tudta, hogy neki a zöldekért illenék lelkesednie, hiszen a császár leánya.

– Majd meglátjuk! -- szólalt meg Mánuel, és mosolygott.

Két-két zöld és kék jelvényes kocsi állt a rajtnál. A nézőtér elcsendesedett. A főkancellár felállt páholyában, és kezében fehér kendőt, a mappát lobogtatta, majd gyors mozdulattal a pályára dobta. Ez

volt a rajtjel. A kocsisok

87

éleset rikkantottak, ostoruk szinte egyszerre durrant a lovak feje felett, és a hintázó, kétkerekű fogatok repülve hagyták el a rajt fehér csíkjai. Ebben a pillanatban orkánként harsant fel a százezernyi torokból a biztatás: y

– Zöld! Zöld!

– Kék! Kék! – hangzott a két párt külön versenye, amelynek sodra magával ragadott mindenkit. Még a császár és Euszébiosz úr is kiáltozott, csak Alexiosz hallgatott az őrző tömegben.

A két zöld kocsi az utolsó fordulóban megugrott, és egymással versenyezve ért a célba. Mária elkeseredésében csaknem sírva fákadtt de Mámiel arcán öröm ragyogott.

A trigák, a háromfogatú kocsik versenyében is a zöldek egyike győzött, de ebben a futamban a kék kocsi második lett.

Az izgalom ezután emelkedett a legmagasabbra. A szünetben ettek-ittak az emberek. Az arcok kipirultak, a kezek ökölbe szorultak, és a feldühödött vitatkozók csaknem egymásnak estek, de a rendfenntartók nyomban közbeléptek, ha verekedés volt kitörőben.

Hiába vezettek a bohócok aranyozott krokodilusokat pórázon végig az arénán, és hiába lovagoltak lilára festett struccmadarakon a szemfényvesztők, és hiába mutattak be csodálatos mutatványokat az akrobaták, a tömegét most már csak a quadrigák futama érdekelte, mert a négylovas kocsik versenye volt a döntő a kék és a zöldek versenyében.

A szünet véget ért, újra csönd lett. A magas, könnyű fogatokat négy egymás mellé fogott telivér húzta. A rúd bal és jobb oldalán levő két ló farka gondosan volt befonva, hogy a mozgó gyeplő a farkuk alá ne kerülhessen, mert attól megvadulnak az állatok, és a kocsit lovasával legnagyobb veszedelembe sodorhatják. Alexiosz arca felélénkült, ahogy a hajtókat figyelte; Bőrsapkájukon a factióik színeit viselték. Foguk között tartották az ostoruk nyelét,

széles övükben éles-kést viseltek, hogy veszély esetén el tudják vágdosni a hámat. A gyeplőket derekukra tekerték. Kezüik erősen fogta a gyeplő szárát. A dermedt csöndben a pályára hullott a főkancellár mappája. Az üvöltés most harsant fel a legnagyobb erővel, hiszen ez volt az igazi verseny, és amelyik szín ebben a versenyszámban győzött, azé lett a nap dicsősége.

A négy fogat megugrott. Messziről a hajtók olyanoknak látszottak, mintha nem is a kocsiban állnának, hanem szabadon ragadnák őket a vágató lovak a rezgő levegőn keresztül.

– A jobb szélső kék kocsi lesz az első! – szólalt meg az eddig hallgató deszpota, és Máriára mosolygott.

– Annak a kocsinak a hajtóját Mürónnak hívják -mondta a mindentudó Euszébiosz úr.

A hangzavar még fokozódott. Az utolsó előtti fordulóban a zöld színt viselő egyik kocsi a belső pályát igyekezett megszerezni, és ott belerohant a vezető kék fogatba. A lovak összeütköztek, a kék kocsi nekifarolt a célkőnek, az egyik kereke összetört, kocsisa kizuhant. A mögötte haladó másik zöld kocsi már nem tudott kerülni, belerohant az első kettőbe. Összegubancolódtok kocsik, ló és hajtó, vor-naglók, véres tömeggé. De a negyedik helyen haladó kék kocsinak, amelyet Mürón hajtott, sikerült elkerülnie a veszélyes szedelmet. Nagyot kanyarodott, majd a legbelső pályán kényelmesen haladva tette meg az utolsó kört, és a kékpárti nézők eget verő éljenzése közben megnyerte a versenyt.

Amíg a szolgák mentették, ami menthető, a győztes Mürón tiszteletkört tett a pályán, majd büszkén hajtott a rendezőpáhólyhoz, ahol a főkancellár személyesen nyújtotta át neki az ezüst palmaágat, a babérkoszorút és az aranypénzeket

– Győztünk! – kiáltotta Mária önfeledten, amikor Mürón átvette a jutalmat.

m

– De nagy áron, leányom! – mondta keserűen Mánuel császári, és megindult a lépcsőkön a palotába.

Alexiosz lázasan hevert az ágyán, Sohasem volt beteg, és most öntudatlanul dobálta testét. Maga sem tudta, mi történt vele. Amikor a Hippodromost elhagyta, még semmit sem érzett, de mire az új palotához ért, fogai vacogtak, borzongott, és a hideg rázta. Nyomban lefektették, és Mária azonnal orvosért küldte rabnőit.

Hiába szólongatta férjét, nem értette válaszait. A beteg csak az anyanyelvén kiáltozott. Szeme kimeredt, de a tekintete üresen nézett a csillogó falakra, látszott rajta, nem azt látja, amit néz. Alexiosz a zimonyi öldöklést látta, a széles mezőn fekvő magyar és görög halottakat, akiknek véres arca mind

öt vádolta rémálmában. Aztán elhomályosodott előtte minden, de a homályból időről időre arcok bukkantak elő. Láta az apja kékesbarna, haldokló arcát az esztergomi palotában; az anyját gyászruhában és Lukács érsek zavart tekintetét, amikor Bizáncról beszél; Gergely ispán kedves arcát és a másik Gergely ispánt kötéllel a nyakában a császár előtt térdre hullva.

– Nem akarok görög lenni! – kiáltozott, de szerencséjére magyarul, ezért nem értette sem Mária, a felesége, sem a rabnők, sem pedig az orvos, aki erővel töltötte a szájába, összeszorított fogai közé, a mákgubóból főzött altató italt

A vén szerzetes nem szólt semmit, csak a fejét csóválta, amikor Alexiosz az egyetlen görög szót, a cirkusz nevét kiáltozta. Nem tudta senki, hogy most Mánuel császár bíbor saruját látja, ahogy a magyar foglyok nyakára lép az arénában. Aztán oroszul suttogott a kijevi nagyfejedelem rokonáról, akit sokkal jobban szeretett a császár tündöklő szépségű leányánál. Jó, hogy éppen úgy nem értették az orosz beszédet, mint a magyart

90

A beteg csak lassan nyugodott meg. Lázmarta arcán kisimultak a belső gyötrődés torz vonásai, majd a halálhoz hasonló, mély álomba zuhant. Mária ott ült mellette, és reszkető kézzel törölgette Alexiosz verejtékező homlokát.

– Beszélj! Meggyógyul-e a deszpota? Felelj, Szérapion! – suttogta Mária kétségbeesetten.

– Meggyógyul, ha elhagyja testét a gonosz szellem -felelte meggyőződéssel Szérapion, a vén szerzetes.

– Ūzd ki belőle a gonoszt! – parancsolta a császárlány.

– Megpróbálok. Tudok egy régi varázsimát a Gonosz ellen.

– Mondd el! Gazdaggá teszem a kolostorodat, ha meggyógyítod Alexiosz deszpotát.

Szérapion térdre roskadt a beteg ágya mellett. Viaszsárga arcából eszelősen lobogott fényes madárszemének tekintete, ahogy száraz hangján darálta a keresztény varázs-imát :

– „Menekülj, gyűlöletes szellem! Krisztus űz téged, utolért az Isten fia és a Szentlélek. Juhkapu tavának istene, szabadítsd meg minden rossztól a te szolgádat, Alexioszt, szentséges császárunk vejét! Kezdetben vala az ige, és az ige vala az Istennél, és az Isten vala az ige. Minden őáltala lett, és nála nélkül semmi sem lett, ami lett. Uram, Krisztus, fia és igéje az Istennek, aki minden betegséget és minden erőtlenséget meggyógyítasz, gyógyítsd meg, és tekint rá a te szolgádra, Alexioszra is, aki szentséges császárunk veje. Uzz ki és kergess ki belőle minden lázat, minden hideglelést és minden rosszat! Imádkozunk a mi asszonyunk, az Istenanya, a dicsőséges arkangyalok, a dicsőséges Szent János apostol, Szent Szerenosz, Szent Philoxenosz, Szent Viktor, Szent Jusztosz és minden szenteknek közbenjárásáért! Mertya te nevedet hívtam segítségül, Ūristen, amely csodálatos, felette dicsőséges, és az ellen számára félelmetes. Ámen.”

A vén szerzetes háromszor mondta el az ősi varázsimát,

91

azután feltápászkodott, a betegre nézett, keresztet vetett, majd szó nélkül távozott. Mária és az ijedt rabnők némán néztek utána.

Alexiosz másfél napig aludt. Amikor felébredt, frissen ugrott ki az ágyából.

– Nagyon beteg voltál, feküdj még! – kérte Mária.

– Nem emlékszem semmire – válaszolta Béla. – Csak azt tudom, hogy nagyon éhes vagyok. – És mosolygott, ahogyan szokott.

IX. AZ ÚJ ALEXIOSZ LEGYŐZI A RÉGIT

A sztuditák, a buzgólkodóknak nevezett szerzetesek, kolostoraiban szakadatlanul miséztek, hogy az égiekkel a kapcsolat állandóan meglegyen. Ezekben a szeptemberi napokban, amikor áttetsző kéken mosolygott az ég, és a Márvány-tenger sötétjét hullámai lágyan simogatták a partokat, Konstantinápoly egész népe együtt imádkozott a papokkal, hogy a császár tiszteletre méltó felesége, antiokhiai Mária-trónörökös szüljön.

A palota szülőszobájában az asszonyok készítették a bíbort, hogy az isteni szentség gyermeke bíborban születvi lássa meg a napvilágot.

Mánuel császár a palota kistermében várakozott, ahol legbizalmasabb híveit szokta fogadni. Egyedül volt ebben a sorsdöntő órában, mert senkinek sem tudta a jelenlétét elviselni. Megparancsolta, csak akkor jöjjenek érte, ha a bar szilissza megszülte gyermekét, és ő már megnézheti.

Az óriás, csiszolt ezüsttükörben figyelte arcát, „ötvenéves vagyok!” – suhant át agyán a felismerés, és végigborzongott a gondolattól Figyelte a tükörből visszanéző erősen tászkásodó szemét, homokszerű arcát, az Izzalomtól

92

nedvesedő, deres halántékát és kíményen összezáruló száján áráfagyott, udvari mosolygást

Nem tudott sokáig tükörbe bámulni, Lassin felemelkedett a bársonnyal takart hevérőre, és úgy érezte, alattomos láz bujkál mozdulataiban, ólmozva tagjait. – A császár is emberi – motyogta önmagának, és észre sem vette, hogy gúnyos, torz vigyorgás ráncolja Össze arcvonásait.

– Mindenki egyedül él, és így is hal meg! – Orozva lepte meg, életében talán először, az elmúlás, gondolata, és a nagy Apostol-templomra gondolt, ahol porfírszarkofá-gokban nyugsznak elődei, a caesar-főpapok, akik közül nem is egyet erőszakkal küldtek a másvilágra.

Lassin alkonyodni kezdett. Nem nézett újra a tükörbe, ezért nem is láthatta arcán a szenvedés szötte pókhálókat – Életem legdöntőbb órája! – motyogta önmagának. –Ha fiam születik, a világ legboldogabb embere leszek, de szertefoszlik a legszebb álmom, a két birodalom egyesítésének a terve. A deszpotát el kell ejtenem, a leányom boldogságát össze kell törnöm–, ha azt akarom, hogy a fiam legyen az utódom, és zavartalanul léphessen majd a trónomra. Mindenki ezt akarja majd ... Ha újra leányom születik, minden marad, ahogy volt Alexioszt szeretem...

A kisterem ablakán bekúszott a nedves fényű szürkület. Az alkonyat bronzsineiben a tenger szürkésarany tükörként villogott A kikötőből fahéj és szantálfa illatát lengette feléje a szél. Távolban, a mennybolt alján, tajtékos fehérségű felhőkbe bújtak a rózsaszínű sugarak. Csak állt az ablakban, és mindebből)semmit sem látott, semmit sem érzett, mintha egész teste, egész Valója megkövült volna.

Azután egyszerre megkondultak a város harangjai. Először a palota templomának harangja, majd a Hágia Szopnia templom külön tornyában az a tizenkét harang, amelyet még Baszülosz császár kapott ajándékba I. Orsó velencei dogétól háromszáz esztendővel ezelőtt. A sok templom harangszava betöltötte az egész fővárost. Akkor már söté-

93

tedett, –és az utcákon fáklyák lobogtak, az ablakokban gyertyák égtek, a nép az utcákon tolongott, a szerzetesek zso-lozsmákat énekeltek.

Az ezüst&jtőt félrántottak. A küszöbön a főkamrás térdre hullva jelentette:

– Szent felség, a trónörökös, bíborban született fiad, Krisztusnak segítségével megérkezett!

– Köszönöm! – kiáltotta, és elfeledve kételyeit, súlyos töprengéseit, császárhoz nem illő gyorsasággal futott a szülőszoba felé, hogy megláthassa a csecsemőt.

– Urunk, a szent felség, így– parancsolja! – mondta dölyfösen a főudvarmester, és a szája körül gúnyos mosoly cikázott. Ugyanilyen mosolyt látott a főrangúak száján, bárkivel találkozott a palotában. Mióta a császár fia meg.született, nem tudott Mánuelhez bejutni.

– Ott leszünk holnap mindketten a Hagia Szophiában, ahogy a szent felség parancsolja – válaszolta egykedvűen a kárörvendő, véri éunuchnak.

Uralkodott magán. Arca mozdulatlan maradt, mintha nem történt volna semmi. A vén udvaronc zavartan hátrált, mélyen hajlongva hagyta el a deszpotá lakosztályát. Indulatos válaszra, faggató kérdésekre, eltorzult arcra, kétségbeesett, összetört emberre számított, nem pedig Ale-xiosz megingathatatlan nyugalmára, amely őt zavarta meg.

„Ha mégis deszpotá marad, örökre ellenségem lesz, amiért nem voltam elég alázatos...” – gondolta a főudvarmester még a küszöbön.

Mária esett be hozzá. Borsfekete haja kibontva hullt alá, kisírt szemében rémület bujkált. Szürke köntöst viselt, mint a rabnői. Elfulladva, remegő hangon kérdezte:

– Mit akart ez a vén kutya? -

– Holnap meg kell Jelennünk mindkettőnknek az Isteni Bölcsesség templomában! – válaszolta Béla.

94

– Miért?-kérdezte Mária szinte sikoltva.

– Mert atyád, a szent felség&igy parancsolta.

A fiatal nő az egyik heverőre omlott, nem bírta állni, any-nyira remegett a lába.

– Mit tudsz, Alexiosz? – esdekelte.

– Valójában semmit. Csak gyanítom.

– Én a legrosszabbat sejtem, Alexiosz.
– Vajon mi a legrosszabb? Atyád régi vágya teljesedett, fia született, és ilyenkor minden császár azt szokta akarni, hogy az újszülött örökölje trónját

– Velünk mi lesz? – kérdezte most már csaknem tébolyultan.

– Nyugodj meg, Mária! Az lesz, amit atyád akar. Te jobban ismered, neked kell tudnod!

– Hogy jobban ismerem-e? Bizáncban minden lehetséges ... – Es felzokogott.

Lehajolt Máriához, és megsimogatta az arcát, olyan jóságosan, mintha elkeseredett asszonyának nem fiatalabb férje, hanem apja lett volna. Még mosolygott is, úgy mondta:

– Te mindenképpen a császár leánya maradsz.

– Es te? – kiáltotta Mária felugorva, s nagyra nőtt szeme riadtan meredt rá.

– Én pedig a magyar király öccse macadok. Hercegi Aranyváros hercegei Egyéni akaratunk és a hatalom fogalma között különbséget kell tennünk! Az én akaratom nem azonos a hatalom fogalmával.

– Szeretsz még? -r kérdezte Mária suttogóra váló hangon.

– Szeretlek, de az én szeretetem nem bizonyos, hogy elég lesz...

Nem mondta ki, hogy a jövőben mihez nem lesz elég, hiszen maga sem tudta.

– Elég leszi – kapaszkodott Mária a langyos vallomásba, mint a szakadékba zuhanó az első fagyökrébe. -Miért kell holnap a templomba mennünk?

95

– A főudvarmester ezt nem közölte. Majd később megtudjuk. Én árrá gondolok, hogy öcséd keresztelés! szertartásán kell részt vennünk.

– Legalább előbb született volna! – sóhajtott a császár leánya.

Alexiosz-Béla ajka körül most jelent meg először nagyon picike, gúnyos mosoly, és ezt válaszolta:

– Akkor sohasem lehettél volna a feleségem, és én sem lehettem volna deszpota, hanem ma is ott élnék az esztergomi palotában... és Anasztázia lenne a feleségem,.. -de ezt már csak gondolta.

Nem viselhette a díszes deszpotasüveget, sem a gyöngyökkel ékes, arannyal átszőtt köpönyeget, hanem régi, római bíbortógát kellett felvennie, amilyent hajdan a caesarok viseltek. Ebből a parancsból, amelyet a szertartásmester közölt vele, tudta meg, hogy megszűnt deszpota lenni.

Ott állt Máriával együtt a templom hatalmas kupolája alatt az ezer meg ezer gyertya csillogó fényében, a tömjénfüst kékes párájában, hallgatva a himnuszokat zengő eunuch-szeráfok kristálytisztán csengő énekét. Látta a fekete szakállú pátriárkát, hallotta érdes hangját, ahogy a csecsemőt az Alexiosz névre mégkereszteli. Magán érezte a palota főúri pókjainak prédára leső tekintetét, akik gonosz suttogással szőtték hálóikat most ököreje, a volt deszpota köré. Még nem tudta, mit jelent a bíbortóga, csak a mellette álló ceremóniamester halk figyelmeztetését hallotta:

– Te, uram, és szentséges urunk leánya esküdtök először hűséget! Kegyeskedjetelem előremenni I Bátorral bélelt* bölcsőben feküdt a trónörökös. Vörös kis arcát torz ráncok tették gyűrötté.

Mellette állt mosolygós arccal a vén-dajka. II. Alexiosz most felsírt a bölcsőben. Két csöpp kezét ide-oda rángatta, arcán átrástól ugráltak

06

azok a ráncok, amelyek minden csecsemőt megvédenek. Előbb csak nyöszörgött, azután erős hangja törte össze a dermedt csöndet, hiszen a volt deszpota esküjét mindenki izgatott figyelemmel várta.

Először Alexiosz-Béla esküdt hűséget az evangéliumra tett kézzel, majd Mária. Az eskü szövegét evvel a mondattal kellett befejezniük: – Az Isten adjon a te uralkodásodnak folytonosságot I

Felpillantott. Mánuel homokszínű arcát látta, de a császár táska szeméből hiányzott a régi mosolygás. Amikor egy pillanatra találkozott a tekintetük, a császár elfordította fejét, belenézett a sűrű tömegbe, és mosolyogni próbált

Alexiosz-Béla nyugodtan, szenttelenül, mintha mi sem történt volna, ment vissza a helyére, és mindenkit elképesztő nyugalmával hallgatta a főméltóságok lelkes hűség-escüjét.

A trónörökös most már bömbölve sírt a bölcsőben, ezért a dajka időnként felkapta, ringatta, majd óvatosan benyúlt a csecsemő pólyájába, hogy a vézna gyermek piciny hasából simogatásával kiűzze a görcsöket.

Amikor mindenki hűséget esküdt, a dajka nem várt tovább, és a szerzetesek zsolozsmázó hangjára kisurrant az Isteni Bölcsesség templomából, beült a bíborfátylas gyaloghintóba, és a fegyveres testőröktől kísérvé, visszavitte a trónörökös a palotába, hogy tisztába tegye őszentségét.

Hideg, színtelen hangon kezdett beszélni, és erőltetett mosoly torzította az arcát, ahogyan Alexiosz-Bélara nézett – mintha egy új Mánuel szólalt volna meg. Már nem volt egyenes tartású, kissé meghajolva ült kedveit karosszékeiben. Egyszerű köntöst viselt, időnként elhallgatott, és ilyenkor rezzenéstelen, üres töprengés játszott mosolytalan szemében.-

97

– Ne haragudj rám, kedves fiam! – kezdte egészen őszintén és természetesen, – Nem tehettem

másképpen. Az ég kegyes ajándékeként fiam született. Egy apának, egy császárnak ez kimondhatatlan öröme még akkor is, ha késői ajándék a BZámára. Régen túl vagyok az emberi élet nagyobbik felén, és ami hátra van, nagyon göröngyös út lesz. Minden.nap csupa .reszketés, kétség: fel tudom-e nevelni, nem halok-e meg túlságosan korán? Így vegyül a legnagyobb örömben ürem ..

Elhallgatott, és a mozaikpadlót nézte, mintha még sohasem látta volna, aztán a hangja régi csengéssel zendült:

– Amikor először ültél így velem szemben, elmondtam neked, mekkora hatalmam van, isteni felség vagyok, amióta megkoronáztak, és mégis alá vagyok rendelve a szertartásoknak, a szokásoknak és az állam törvényeinek. Jól emlékszem, mennyire csodálkoztál azon, hogy húsvét előtt meg kell mosnom a tizenkét legszegényebb ember lábát. Mindezeket azért mondom el újra, hogy megértsd, milyen új helyzetet teremtett a fiam születése.

Magába mélyedt, -mintha keresné a megfelelő szavakat. Arcán tétova zavar látszott, az erőltetett mosoly torz maradványa. Lassan folytatta:

– Nem lehetsz deszpota többé, mert a második hely a fiamat illeti a szent rangsorban. A pátriárka fiam születése után nyomban megüzente, nem hajlandó mást megkoronázni, csak őt, IL Alexioszt. A Szünkliton, a legfőbb tanács is így döntött, csak a fiam lehet az utódom. A pátriárka érvénytelenítette a leánynomnak és a neked tett hűséges-küvéseket

Egyenesen belenézett Aleziosz-Béla szemébe, és így folytatta:

– Bevallom, nagyon megszerettelek 1 A sors kegyetlensége, hogy akkor kell téged elveszítenem, amikor a legnagyobb öröm ért. A legnagyobb öröm, fiam születése, azt is jelenti, hogy legszebb álmaim váltak semmivér a két tróia

68

egyesítése a te uralmad alatt. A gyermek nem fogja a régi birodalmat feltámasztani, te, a két ország erejével megtehetted volna... Nem tudott ülve maradni.

– Maradj) – kiáltotta, amikor Béla is felállt – Magunk vagyunk.

Fel *éi* alá járt, úgy folytatta:

– Megtehettem volna mindenki ellenében, hogy meghagylak deszpotának, de akkor halálom után irtózatot polgárháború tört volna ki, és téged a leánnyommal együtt meggyilkolnak. Ezt semmiképpen sem akartam, ezért lettél harmadik a szent rangsorban. Az új rangod a caesar! Ez nem fáj senkinek, nem úgy, ahogy a deszpota fáj a ro-maioszoknak, főleg halálos ellenségemnek, kedves: unokabátyámnak, Komnéosz Andronikosz. Ő téged ezért gyűlölt...

Megállt Alexiosz-Béla előtt, kezét a vállára téve, visszanyomta a karosszékbe.

– Mondtam már, maradj. A legnehezebb még hátravan ..

Alexiosz-Béla arcán most látszott először valamilyen kíváncsiságféle, de keskeny száját összeszorítva hallgatott. Csak nézte apósa barna arcát, amelyről tovatűnt a győzelmet sugárzó fényesség, helyette mély redőket vágott az Örömmel kevert aggodalom és lelkének új érzése, a félelem.

– Nem maradhatsz a leányom férje...

– Miért? – kérdezte hökkenten és kíváncsian, erre ugyanis nem számított.

– Mert a birodalom és a trónörökös érdeke így kívánja. Halálom, után, főképpen ha előbb halok meg, mint hogy a fiam felserdülne, a zavarosban halászok a leányomat léptetnék fel ellene, akinek deszpota volt a férje. Ordítanak, hogy nem kell a– gyermek a trónon. KÍ tudja, kinek lenne haszna? Talán a pátriárka is más lesz már akkor, a mostani öreg ember, meghalhat egyik napról a másikra.

99

– Mária iudjá?– kérdezte Alexiosz-Béla.

– Még nem tudja – válaszolta a császár. – Csak annyit tud, deszpota helyett Caesarnak lett, a felesége. Hidd el, fiam, ez a legnehezebb a számomra! ,Fájdalmat okozni a gyermekemnek. Mindig engedelmeskedett nekem, most is engedelmes lesz, pedig a szívét döföm át parancsokkal. O jobban szeret téged, mint te őt. Ne szólj! Bn ezt jobban tudom. Te fiatalabb vagy. Nem is sejted, mennyit aggódott érted, amikor beteg Voltál

– Velem nem gondolsz? Ha Mária elveszti az urát, én a feleségemet veszttem el, atyám és császárom. Az egyház megáldotta házasságunkat.

– Az egyház fogja felbontani is, fiam. Meg fogjuk állapítaniV hogy közeli rokonok vagytok, és ez házassági akadály.

– De hiszen ezt eddig is tudhatta az egyház.

– Az egybáé Bizáncban mindig annyit tudott, fiam, amennyit Máuel császár akart. Értsd meg, kell valamilyen ok!

Ide-oda járkált, aztán megnyugodott. Visszaült karosszékébe. Kiegyenesedett, – mint régen, ha valakivel szemben ült. Mosolygott Is, szélesen terült szét ez a mosolygás az arcán, mintha meg is fényesítette volna. Alexiosz-Béla észrevette Mánuel arcán a változást, de nyugodtan figyelt, nem tudta, mit fog még mondani.

– Te azonban nem károsodhatsz, fiam! A sors akarta mindazt, ami történt Trónt már nem adhatok neked, de új feleséget annál inkább.

– Új feleséget? – kérdezte Béla, és most már nem tudott nyugodt maradni, hanem felpattant a székből, és járkálni kezdett, miként előzően a császár tette izgalmában.

Mánuel elégedetten nézte. Szemében megcsillant a ravasz derű, mint régebben; ha tárgyalásait siker koronázta, Keze a borosseriegeért nyúlt, néhány kortyot, ivótt a khioszl

100

borból A tekintetében most megcsillant Valamilyen fiatalos pajkosság.

– Feleségem mostohahúgát, Chatillon Ágnes adom hozzád feleségül. Ágnes tizenhat éves, és ő a császári udvar legszebb rózsája.

– S a történetek ellenére hozzáam ^jönne? – kérdezte Alexiosz-Béla.

Mánuel hangosan felnevetett

– Bizáncban nincs olyan hercegnő, aki ne szeretne Alexiosz caesar felesége lenni. Ha akarsz, a magyar trónt is megszerzem neked, hiszen sokan szeretnék ezt a magyarok közül

– Nem akarok a bátyámmal szemben trónkövetelőként fellépni! – válaszolta Béla komolyan, mert eszébe jutottak a véres harcok.

– Otthon vagy nálam, Alexiosz I A birodalom harmadik embereként élsz, a leányomat azonban nem láthatod többé.

– Mit fog gondolni rólam? – kérdezte Béla szégyenkezve.

– A búcsú csak megnehezítené az elválást. En mindent megmagyarázok majd a leányomnak.

Hogy könnyebbé tegyem a feledést, elküldöm az egyik tengerparti palotába...:

Felállt, jelezve a kihallgatás végét. Váratlanul Alexiosz-hoz lépett, és megcsókolta a homlokát.

– Ne haragudj rám, fiam! – mondta halkán, de tovább nem tudta folytatni, hanem gyorsan kisetett.

X. A BOLDOG CAESAR

A császár jelenlétében csak aranyedényekkel és evőeszközökkel volt szabad téríteni. Küriakosz úr, az atriklinoszi tisztség betöltője, tévedhetetlenül ismerte a hivatalnoki szervezet címeit és sorrendjét. Az óriási asztalok mellé 6 ültette le az esküvői lakoma vendégeit.

,101

Mánuel és felesége mellett jobbra és balra foglaltak helyet a rokonok, meé az új caesar és felesége, a caesanssa, aki az esküvőkor az Ágnes nevet Annára változtatta. A császárné, a szépséges Poitou Mária, aki Konstancla antiochiai fejedelemasszony és Rajmund leánya Volt, tarka császárnői palástot, fején pedig aranyozott fehér koronát viselt Mostohahúga, Anna, ugyancsak Konstancia leánya volt, de az 6 apja anyjuk második-ura, Chatiion Raynald volt. Körülöttük a szebasztosok és.a kuropalatosok, majd az elsőosztályú címek viselői, a magiszterek, patrikosok és protospathariosok ültek. A terem végében helyet kaptak néhányan a másodosztályú címek viselői is, akik közül szpa-tharokandidatosok, szpatnariosok és k&ndidatoszók örvendeztek, amiért részt vehettek az új Caesar lakodalmi ebédjén.

Amikór mindnyájan elhelyezkedtek, megszólaltak az orgonák, amelyeket látni nem lehetett, csak halk hangjuk hallatszott. Az orgona az előkelők kedvelt hangszere volt, műrészeik nemcsak a császári palotában játszottak rajtuk, hanem a gazdagok termeiben is.

Az esküvői lakoma is a szokásos hideg fogásokkal kezdődött. A tolokocsikon kaviárt, olajbogyót^ salátákat és a híres halmártást tartalmazó aranytálakat gSfdítettek be a felszolgálók. Az első fogás után elhallgattak az orgonák, és a függönyökkel takart dobogón énekesek adtak elő himnusokat. Majd meleg fogások következtek, vadhúsok és szárnyasok. Ezek elfogyasztása után egy Illés nevű szerzetes Aranyszájú Szent János egyik szentbeszédét olvasta feL A beszéd végén mindenki felállt, és felemelve az aranykupákat, naupaktéi bort ittak a császár egészségére, majd a Caesart és feleségét köszöntötték. Még Komnéosz Andronikosz is mosolygott a volt deszpotára, hiszen Caesarként minden esélyét elvesztette a trónra, nem volt ér-* demes gyűlölni többé.

A szolgák ezután körülhordták az illatosított vízzel telt
102

kézmosó edényeket és a kendőket, hogy a megjelentek ne zsiros kézzel lássanak az édességekhez, a tortákhoz, pala-kuntaszokhoz és más tésztákhoz. Amikor a vendégek már a khioszi bort itták, zsonglőrök, majd akrobaták ugrottak elő, és a szabadon maradt kis helyen mutatványaikkal szórakoztatták a lakodalmi vendégeket. A lakomát a három híres aranytálon felszolgált gyümölcsökkel fejezték be.

Az új caesar arcán friss mosolyok villantak fel. Megérezte, hogy a deszpota korában feléje irányuló ellenszenv eltűnt. Még Andronikosz is meglepedkezett gyűlöletéről. A romaioszok nem törődtek avval, hogy az antiochiai hercegnő a magyar király öccsének lett a felesége.

A tengerről a szél belepötyög a terembe a hajókátrány csípős szagát, amelyet jólesett beszívni a terem illatoktól terhes, nehéz levegője helyett

Amikor felállt az asztaltól, meglátta a tengert, amelynek kék vizén futó, fehér fodrokat bodorított a szellő. Nem törődött azonban a tengerrel, csak az új asszonyt, Annát nézte, akiből szinte sugárzott a fiatalság és a szépség. Eleven, barna szemében sötét színek égtek, és aranyvillanás látszott a szembogara mélyén, ha őreá, a férjére nézett. Valójában még alig látta Annát, és ezen a sokáig tartó lakomán figyelhette meg először igazán. Nézte okos homlokát, barna szemét, amelyet nagyon sűrű pillák tudtak elrejteni; mosolygós, piros száját, ahogyan beleharap a gyümölcs húsába fehér fogaival. Ha mozdult, kekesfekete haja a vállán repdesett, és ha szólt hozzá, Anna sárgás, aranyárnyalatú arcbőrének hamván átütött, szinte lángot vetett a belső tűz édes pírja.

A búcsúzkodás után a caesari lakosztályba vihette feleségét. Itt elfelejtette eddigi életét, a deszpota rangot, Máriát, volt feleségét, a harcokat, Euszébiosz úr tanításait, de még Esztergomot is.

Alexiosz-Béla életében először érezte az igazi boldogságot
163

Bese ispánon is meglátszott az a hét esztendő, amelyet a bizánci császár udvarában töltött. Arcán még keményebbek lettek a vonások, haját ősz szálak kezdték tarkítani, Egyik reggelen ott állt a caesar előtt.

– Már én azt tartom, herceg úr, hogy jobban szeretnék otthon f akupából inni, mint itt aranyserlegről

– Ül le, Bese! – kínálta helyet a caesar.

– Köszönöm – mondta az ispán keményen, és fekete, kissé ferde vágású szemének tekintete nem éppen kedveskedve vizsgálta Alexiosz-Béla, miután helyet foglalt.

– Miért haragszol rám? – kérdezte Béla.

– Nem rád haragszom, uram! – válaszolta Bese bizalmasan. – Tudom én, miért vonultál ide, és megértelek. De azért megmondom, gazság az, ami veled történt

Béla mozdulatlan arccal figyelte az ispánt, akinek ugyancsak nyelvén volt a szíve.

– Bizony az! – folytatta. – Császárnak neveltek, két nyelvet is meg kellett tanulnod, aztán kardot kellett rántanod a saját véreid ellen. Ádáz csatákba hurcoltak, szembeállítottak a családdal, végig kellett szenvedned, miképpen alázzák meg véreinket a cirkuszban az őrző embercsorda előtt. Elszedték az örökségedet, aztán megfosztottak a deszpota rangtól, és egy síró csecsemő előtt kellett megalázkodnod, végül pedig élvették a feleségedet, aki bizonyosan szeretett. Láttam, hallottam, miképpen röhögtek a hátad megett, sőt egyesek még a szemed közé is azok közül, akik deszpota korodban a legfőbb talpnyalóid voltak.

– Talán igazad van, Bese, ha nem is egészen. Mánuel szeret engem, és komolyan akarta^ hogy az utódja legyek. A fia születése változtatott meg mindent. Még a leányát is feláldozta a fiáért...

Elhallgatott azután lassan mondta tovább:

– Jobb félútról visszatérni, mint rossz helyre megéri keznél. Ma már tudom, nehéz lett volna nekem, az idegen-

104

nek, a császári trónon megmaradnom, ha fel is jutottam volna rá. Sokan akarták volna a halálot, hiszen már akkor is áskálódtak ellenem, amikor csak deszpota voltam. Menj haza, Bese! Eleget szolgáltál engem idegen földön. Téged bizonyosan jól fogadnak majd otthon. Elmondod, hogy megutáltad a bizánci életet.

– Te nem jöhetsz haza, uram? – kérdezte az ispán reménykedve.

– Nem mehetek, Bese. Vannak, akik trónkövetelőként akarnak felléptetni a bátyám ellen. Ha

István rosszul Uralkodik is, ahogy mondják, nem léphetek fel ellene. Jegtalanul tenném. Ma már tudom. Megmondtam a császárnak is, nem akarok harcolni a bátyám ellen. Elég volt a vérontás-ból! Mánuel birodalmát keletről fenyegeti veszély. Azt hiszem, későn ismerte fel. Csak álmokat kergetett, amikor a régi birodalmat akarta feltámasztani.

Bese csodálkozva hallgatta. Nem értette, amit a régi birodalom feltámasztásáról mondott.

– Akkor hát nem jössz haza? – kérdezte makacsul.

– Mondtam már, Bese. Én itt most igazán boldog lettem. Nagyon boldog ... Menj haza! Otthon még boldog lehetsz te is. Vidd magaddal azokat a testőröket, akik veled és Gergellyel jöttök, és haza akarnak menni. Éri beszélni fogok a császárral, ő mindent megtesz a kedvemért. Kísérőivel nyugodtan mehettek majd.

Mosolygott, de mintha könnyek csillogtak volna a szemében.

Az ispán csak nézte. Sovány arcán meglágyultak a kemény vonások, és ráfutott az izgalom vöröse.

– Mihamarébb mennék... – darabolta lassan a szavakat.

– Még ma beszélek a császárral. Ha holnap nem is, de holnapután bizonyosari mehettek.. 7

A Csák nembeli Bese ispán torkát megszorította valami.

105

Nem tudott megszólalni, csak némán hátrált kifelé a caesar fogadóterméből, és izgalomban mélyen hajlongott.

Béla sem beszélt. Nézte kedvelt emberét, és csak a kezével intett búcsúzó.

xi. III. "BÉLA

Tavaszdott. A fényben ezüstszürkén nyújtózkodtak az olajfaligetek, és kékesfeketének látszott a ciprusfák árnyéka. A városban az Augusztaióon téren ember ember hátán tolongott A Hagia Szophiából méltóságteljes lassúsággal vonult-kifelé a császári udvar népe. IL Alexioszt, a háromesztendő trónörökösét koronázta meg a pátriárka. Az isteni rangot kapott gyermeket dajkái és nevelői fogták körül, akik a gyaloghintóhoz vezették, ahol a testőrök várakoztak. A császári pár után rang szerint lépkedtek ki a templomból az udvar tagjai. A rokonság élén a caesar és felesége haladt, őket követték a rokonok, a főnemesek, a legfontosabb tisztségek viselői.

Amikor Euszébiosz úr, a külügyi hivatal vezetője, a térre ért, észrevette, hogy a testőrökön is áttör egy középtermetű, egyszerű köntöst viselő férfi. A Dromosz logothészia kicsire nőtt, vörös hajú vezetője el sem tudta képzelni, hogy a fegyveres testőrök miért nem tartóztatják fel a tolakodót.

Rövidlátó szemével ugyanis nem ismerte fel hivatalának legtehetségesebb tisztviselőjét, és már éppen Sze-basztosz György urat akarta utolérni, hogy panaszt tegyen a testőrökre, amikor a tolakodó férfiú szinte egyenesen nekirontott, és közvetlenül az orra előtt megállva lihegte:

– Kitűnő séged engedje meg, hogy az őszentségét legjobban érdeklő hírt közöljem I

A fiatalember hangját ismerte fel hamarabb, mint az arcát.

106

– Beszélj, Kinnamosz! – mondta most már a legbarátságosabban.

– Csak a gyaloghintóban sűghatom meg! – válaszolta még mindig lihegve.

Euszébiosz úr csaknem elbotlott, amíg a gyaloghintóhoz ért A szeme évről évre rosszabb lett, és bizony, ha Kinnamosz most el nem kapja, a magiszter úr végigvágódik a tér kövezetén.

– Köszönöm, fiam! – suttogta hálásan, amikor a bársonypárnákon elhelyezkedett. – Halljam hát, mi történt!

– A beszélő tornyok jelezték az éjjel Serdicából, hogy III. István magyar király meghalt.

Kémeink hamarosan itt lehetnek, hiszen lóhalálban közelednek a főváros felé.

Euszébiosz úr egy szót sem válaszolt Kinnamosznak, mert olyan izgalom fogta el, hogy nem tudott beszélni. Amikor végre megszólalt, rekedten kiáltotta a szolgáltnak:

– Azonnal vigyetek a Blakhernai-palotábal Még szentséges urunkat is meg kell előznötök! Új be, fiam! -mondta azután Kinnamosznak.

A császár beesett, sárga arcán nem mozdultak a vonások.

– Köszönöm a hírt, magiszter úr. Ha magyarországi kémeink megérkeznek, nyomban vezessétek őket hozzám! A caesar még ne tudja meg a bátyja halálát! Majd én közlöm vele...

Euszébiosz úr hajlongva hátrált kifelé.

Mánuel megvárta, amíg a magiszter eltűnik, azután izgatottan ugrott fel a karosszékéből. Arcbőre

kisimult és megpirosodott, nyoma sem látszott rajta az előbbi fáradtságnak. A nyilvános szereplés újabban kimerítette, de ez a hír szinte kiüzte belőle a fáradtságot. Tüstént hívatta Palaiolo-gosz Györgyöt, majd unokaöccsét, János protoszebasztoszt és Kontosztephanosz Andronikoszt, a zimonyi győzőt.

Külön-külön tárgyalt mindegyikkel.

1107

A testőrség kapitánya ki váneian-várta A császár páran-: esát Még nem látta urát ilyen izgatottnak. ¹ – Légy készen, hogy bármelyik pillanatban Indulhass Triaditzába, azaz Serdicába tízezer lovassal!

Mánuel jobban szerette a bizánci Trladitza helyett a régi római Serdica nevet használni a későbbi Szófiának elnevetett város emlegetésekor.

György úr meghajolt, Nem kérdezett semmit. A császár nem szerette, ha parancsait magyarázgatnia kellett

– A válogatott csapatoddal holnap indulj el Serdicába! OH várd be Szebasztóoi Györgyöt, aki a gárdával később érkezik! Remélem, nem lesz harc, de erőt kell mutatnunk észak felé!

A fővezér ugyanúgy hajolt meg, mint György úr, a test-örgárda kapitánya.

Unokaöccsét, János protoszebasztoszt azonban leültette. Az ifjú élénken-figyelt-,még sohasem ült kettesben együtt a felséggel. Érezte, fontos feladatot bíz rá isteni bátyja. Okos arcú, izmos férfi volt, tekintetét le nem vette a császárról.

– Senkinek sem beszélsz arról, amit most mondok. Á ^napokban, ,esetleg később, velem jössz Serdicába. Onnan te fogod kísérni fényes és erős kíséret élén Alexiosz Caesart és a feleségét Magyarországra, a caesar hazájába.” Bátyja, a király meghalt. A magyar trónnak ő a jogos örököse. A magyarok közül sokan még a bátyja életében őt akarták a trónon látni. Remélem, most is akarják, és érte küldenek, ezért sietünk Serdicába, hogy közelebb legyünk Magyarországhoz. Ha mégis ellene fordulnának bátyja hívei, akik esetleg mást akarnának a trónra emelni, mi készen leszünk. Erős sereggel megyünk a Caesarral, hogy mindenképpen királlyá tegyük. A te feladatod fontos és kényes, fiam! Előkelő családok fiatal tagjait Tálaszid kisé* rőd közé! Olyanokat, akik tekintélyesek, bátrak, jó kard-

Mi

forogatók, közel állnak udvaromhoz, és megbízhatók. Máris fogj hozzá! – parancsolta. János felugrott, úgy mondta:

– Minden úgy lesz, ahogy parancsoltad. De mit mondjak, miért kellene kísérőmnek?

– Mondd, hogy követségbe mentek Magyarországra! János fejet hajtott és távozott.

Vata ispán gyakran találkozott Kinnamosz császári jegyzővel. A jegyző, miként Eufliébiosz úr, jól beszélt a magyar nyelvet, kíváncsi is volt a magyar eseményekre, már

109

Alcxiosz-Béla miatt is, és a lezajlott görög-magyar harcokról egy magyar főember véleményét is örömmel meghallgatta. Sokszor felkereste a III. István uralkodásával elégedetlen ispánt, aki alig várta már, hogy valamiképpen visszatérhessen hazájába.

Amikor Kinnamosz elvált Euszébiosz úrtól, nyomban eszébe jutott Vata ispán és a többi elégedetlen magyar, akik mind a caesar palotája körül laktak, várva sorsuk jobbra fordulását.

Vata úr a kertben ült, önmagába roskadtan bámulta a tenger sima hátán tükröződő égbolt óarany ragyogását. Keselyúarcán teljes reménytelenség látszott, szája sarkában mélyebbek lettek a görbe redők. Csodálkozva bámult a császári jegyzőre, aki jókedvűen köszöntötte.

– Jó hírt hoztam, Vata úrf – hangoskodott Kinnamosz. Vata szürke arcán mozdulatlanok maradtak a vonások.

– Kinek jó a híred, uram? – kérdezte egykedvűen.

– Én azt gondolom, hogy először is egy Vata ispán nevű magyar úrnak, akinek a mi szép földünkön keserű az édes étel is.

Beszélg egyszerűen! – dörrent Vata hangja, és alakja kiegyenesedett a kerti padon.

– Meghalt a magyar király mondta Kinnamosz komolyan.

Vata ispán úgy ugrott fel a padról, mintha húszéves lett volna. Szeme fénylett, arca megpirosodott. Tekintetében azonban még ott ült a kételkedés.

Igazat szólsz? – kérdezte hitetlenkedve, mert István király fiatal volt.

Kinnamosz sértődötten válaszolta:

Nem szoktam hamisan szólni. Fényjelekkel üzenték a tornyok őrei északról tegnap éjjel. Euszébiosz magiszter maga vitte a hírt a császárnak.

– Akkor Béla herceg a király! mondta Vata. maga elé meredve.

110

– Néhány nap múlva többet tudunk, amikor megérkeznek embereink.

– Béla herceg, vagyis a caesar tudja? * kérdezte Vata most már nagyon izgatottan.

– Nem hiszem. Csak mi, a hivatal tisztviselői, és most már szentséges urunk is tudja, ha bejutott hozzá Euszé-biosz magiszter.

– Köszönöm, hogy szóltál? – kiáltotta Vata, és a következő pillanatban magára hagyta Kinnamösz, pedig a császári jegyző még kérdezgetni szeretett volna a magyar trónöröklésről.

A caesar nem volt a palotájában. A koronázásról nem tért vissza. Vata várta makacsul és elszántán, mert nem értette a görög udvarmestert, aki hiába magyarázta görögül neki, hogy a caesar pólózni mehetett.

Már csaknem alkonyodott, amikor Béla megérkezett. Csodálkozva nézett Vata-ra, hiszen estefelé nem szokta fogadni honfitársait sem.

^ Mit óhajtasz, ispán úr? – kérdezte, arra gondolva: Vata segítségét kéri magának vagy társainak valamilyen dolgában.

– Még nem tudod, herceg úr? – felelt kérdéssel az Ispán.

– Mit kellene tudnom? Gyere, mondd el odabent! – hívta, amikor látta, hogy az ispán mások előtt még magyarul sem akar beszélni.

Odabent helytel kínálta az ispánt, aki azonban nem olt, le, hanem mélyen meghajolva mondta:

– Köszöntelek, uram, III. Béla, Magyarország királya!

– Nem értelek í – válaszolta Béla hökkenten, és a tekintete fürkészve meredt Vata megvörösödött arcába.

– Meghalt a bátyád! István! A király!

– A bátyám? – kérdezte Béla, és a szeme nyomban megharmatosodott, könnyesen Izzott a nézése, ahogy megzavarodva a „bátyám” szót ismételte, mert a gyermekkor

111

rából. egyszerre hukkant fel emlékezetében – a kerek fejű, vaskos termetű, torokhangú testvér, akiről éppen ez a Vata ispán mondott annyi rosszat.

– ö! A bátyád! – ismételte Vata, – De ha eddig nem tudtad, ne tudj róla!

– Lehet ezt most már nem tudnom? – kérdezte Béla fájdalmasan.

–”– Tudni tudhatod, oak ne mutasd, hogy tudod!

– De hát miért?

– Van itt egy magyarul tudó barátom, valamilyen jegyző, ő súgta meg nekem bizalmasan, hogy a tornyok tűzjelei tudatták a hírt velük. Nem akarom, hogy a barátomnak baja legyen, ezért kérem, ne tudj még róla. Nekem azért szólt, mert tudja, nagyon szeretnék hazamenni. Csak a császár ismeri a hírt meg még Euszébiosz úr. Mondta a jegyző, várják a hírhozókat a ml hazánkból. Én hiszem, hogy hamarosan hazamehetünk, királyom. Te sírasz, uram? – kérdezte meglepetten.

–* A testvérem volt, és mindössze huszonöt éves. Te is siratnád a testvéredet.

– Nincs testvérem. Senkim sincs, csak a leányom – mondta Vata mégkomorodva. – Sírnék, ha többé sohasem láthatnám. De most remélem, hogy látni fogom hamarosan ..

– Gondolod, hogy a császár hazaenged engem?

– Bizonyos vagyok benne! Neki érdeke, hogy ne konok ellensége, hanem barátja kerüljön a magyar trónra. A korona csak téged illet, bátyádnak nincs fia, de ha volna is, akkor is te vagy ősi jog szerint az örököse...

Vata sokat beszélt – nemhiába volt barátságban Kinna-xnosz jegyzővel, akinek gondolatait magáévá tette, főképpen azt, amit egyszer a német császárról mondott. Hangoztatta most is, hogy a magyar, király jobban tud szembeszállni a németekkel, ha nincs egyedül, hanem a bizánci császár a barátja, akitől még segítséget is kaphat.

112

Virágillatú szél osont a zöldarany fényben csillogó palotakerten át. Reggel volt. Már napok óta készülődtek, mert a kémek megérkezése után a császár Euszébioszt küldte a gyász hírről Bélához. Az apró termetű úr földig hajolt előtte, és királynak nevezte, miközben szavainak bőséges áradásával fejezte ki a császár és a saját részvétét. Olyan finoman ékes szavakat használt a legtökéletesebb udvariassággal, hogy szinte kételkedni sem lehetett őszinteségében.

A magiszter ráncos arcán igazi elkeseredés látszott, nem István halála miatt, hanem azért, mert

hét esztendő veszett el az ő életéből, hiszen ennyi ideig nevelte Alexiosz desz-potát trónörökösnek. Béla csaknem felnevetett, látva a magiszter úr mélyről buggyanó bánatát, amikor keserűen bizonygatta, hogy a császár fiának megszületése végzetes esemény a birodalom életében.

– Ismerlek, Alexiosz! – kiáltotta. – Benned a birodalom a legnagyobb uralkodóját veszíti most el. Neked megmondhatom, nagyobb császár lehetnél volna I. Alexiosznál is. Én tudom, én neveltelek...

A magiszter úr szemében könnyek csillogtak, úgy búcsúzott az új magyar királytól, önmagát sajnálva.

Még ezen a tavaszi délelőttön Béla udvarmestere a meghatottságtól dadogva jelentette:

– Tündöklő caesar! A szent felség látogatott ide! Ilyen még nem történt Konstantinápolyban ...

Mánuel violaszínű, könnyű palástot viselt. Délcegen állt a terem ajtajában, mintha megfiatalodott volna. Mosolygott. A hangja ércesen csengett: – Köszöntelek, magyarok királya! – És a karját széttárta, hogy megölelje Bélát, ahogyan az uralkodók szokták köszönteni egymást.

Béla nem hajolt meg, mint azelőtt, hanem az ölelés után helyet kínálta volt apósát .

– Holnap indulnunk kell, Alexiosz! Nem várhatunk! -kezdte a császár komolyan.

H3

Most olyan volt, mint a régi Mánuel, diadalmasan mosolygó szemében csillogó, ravasz derűvel. Látszott rajta, bízik a sikerben. Szavaiból áradt a szeretet Elmondta, sietniük kell, hogy a magyar követekkel minél előbb találkozzanak, közelebb a magyar határhoz.

– A nádor és az urak többsége veled van, a jog is melletted, mégis sietned kell!

Nem mondta, hogy miért. Nem beszélt a kémek kósza híreiről, gondolta, majd akkor beszél, amikor véglegesen elbúcsúznak.

– Anna búcsúzzék el a testvérétől! – kérte még, azután hirtelen állt fel, újra megölelte Bélát, majd még ezt mondta:

– Mindig szerettelek, Alexiosz!

Még Nagy Constantinus császár mondta: „Serdica az én Rómám.” Ez a mondás Mánuel császárnak mindig eszébe jutott, valahányszor a városba érkezett Arra is gondolt ilyenkor, talán jobb is lett volna, ha a nagy előd ezt a várost teszi meg fővárosának. Később a keleti gótok, majd a hunok lerombolták a várost, de a nagy bizánci császár, Jus-tinianus újjáépíttette, és falakkal, bástyákkal megerősíttette.

A bizánci sereg a város körül táborozott Mánuel császár a kormányzó, a dux Bulgáriáé palotájában fogadta a magyar követeket, akik Béla király kiadatását kérték tőle. A nádor követeit bemutatta új királyuknak, Bélának, aki a harmadik ilyen nevű uralkodóként kerül a magyar trónra. Amikor magukra maradtak, így szólt Bélához:

– Szeretlek,* édes fiam, boldog leszek, ha a magyar trónra kerülsz. Bízom benned, talán jobban is, mintha vér lennél a véreből! Messze mégy azonban tőlem, olyan emberek közé, akik esetleg bosszút akarnak állni a harcokért, és azt szeretnék, hogy éppen a te kezéd alázzon majd meg

114

engem, Ismered birodalmam egész rendjét. Ismered az erődítéseket, a fegyvergyártó műhelyeket, a katonai raktárakat és az egész hadi szervezetet, hiszen évekig neveltettelek utódomnak. Nem engedhetem meg, hogy ezeknek a titkoknak a birtokában magyar ellenségeim téged az én ellenségemmé tegyenek. Ne tiltakozz, tudom, szeretsz te is engem, és boldog voltál fővárosomban. Jogod volt a bizánci trónra, deszpota voltál, és a leányom férje. Most pedig a hatalom legmagasabb csúcsára jutsz, erős ország királya leszel, és mindent megtanultál, ami az uralkodáshoz szükséges. Erős vagy, okos, fiatal és bátor. Nem szeretném, ha ellenségem lennél, ha veszély fenyegetne Magyarország felől.

– A veszély nem tőlem fenyegeti birodalmadat, hanem a szultánok országából. Ha elbuknál, az Magyarországnak is kára lenne – szólalt meg Béla, kihasználva a császár pillanatnyi elhallgatását.

– Mondtam már, hiszek neked, Alexiosz, azaz most már Béla király, mégis szeretném, ha megesküdnél arra, hogy békében kívánsz velem élni, lemondasz a bizánci trónra való jogodról és minden igényedről, amely deszpotaként megilletett, szövetségesem leszel, semmiféle területi igényt nem támasztasz ...

– Mikor esküdjek?

– Most! A Szent Szófia-templomban a püspök jelenlétében a szent evangéliumra a bizánci előkelők és az érted jött magyar követek előtt először görög, azután magyar nyelven. Megteszed? –

kérdezte mohó kíváncsisággal.

– Megteszem – válaszolta Béla nyomban, és mosolygott. – Tudom, mennyivel tartozom neked. Eskü nélkül is tudom, de ha ez megnyugtat, azonnal esküszöm. Elegendem van mindenféle háborúból. Békét akarok!

– Akkor menjünk! – kiáltotta örömmel a császár, és elhagyta Bélával együtt a dux palotáját A Szent Szófia-templomban mindenki előtt esküdött

115

még harmadik Béla, Magyarország királya, hogy Mánuel császárt soha sem fogja megtámadni, sem pedig hadvezéréivel nem küld reá hadat

A búcsúlakoma után a császár még egyszer egyedül maradt Bélával.

– Utoljára látjuk egymást az életben, Béla király! – kezdte a beszélgetést. A nagydarab ember egészen elzékenyült. Fogadott fiának távozása annak tudatára ébresztette, hogy egész élete hiábavaló küzdelmekben telt el, és elfecsérelte birodalmának erejét. Az öregedő férfi be nem vallott irigységgel nézte a fiatal királyt, akit jól ismert, és akitől nem kellett tartania, ha Magyarország trónját elfoglalja.

– Búcsúzóul meg akarom mondani neked, fiam, amit országodról tudok. Bocsáss meg, amiért fiamnak szólítottalak!

– Megtisztelsz, császári atyám – nyugtatta Béla mosolygva. – Előre is köszönöm, amit mondani fogsz.

– Tudod jól, hogy a külügyi hivatalba mindenholnan érkeznek hírek, Magyarországból különösképpen, és a jelentéseket hozzáértő tisztviselők értékelik. A te országodban három erő uralkodik. A király és családja, a főpapság és az urak, vagyis csaknem azonos a hatalom megosztása, mint az én birodalmamban;

Előrehajolt, mélyen belenézett Béla szemébe, úgy folytatta:

– A király } családokban csak azt a rokont szokták szeretni keresztényi szeretettel^ akitől nem kell félni, aki nem veszélyes a trónörökösre.

– A trónörökös én vagyok – szólt közbe Béla.

– Jog szerint igen, de mondják, van egy párt országodban, amely az öcsédet, Gézát szeretné a trónon látni a göröggel, vagyis veled szemben.

Elhallgatott Nem nézett Bélára, -mintha szégyellene, amit megtudott tisztviselőitől.

116

– Legény már ő is! – mondta komolyan Béla.

A korát nem tudom, de a kor nem számít Pártján főképpen a papok vannak, akik bizalmatlanok, mert féltik tőled a római vallást. Ha jól emlékszem, az öreg Lukács érsek fél tőled legjobban.

– Lukács úr sohasem szeretett engem – szólt közbe Béla.

– Nem tudom. Én csak azt mondom, amit megjegyeztem a jelentésekből! Bizonyos, hogy az urak nem lépnek fel ellened, elsősorban azért mert nem ismernek, de tudják, hogy a jog melletted van. Ok nem is fognak ellened lázadni mindaddig, amíg te erre okot nem adsz. A nádor és az urak, talán egy-kettő kivételével, a nevüket nem tudom, téged akarnak a trónon látni. Az ősi jog szerint! – tette még hozzá elgondolkozva.

– A nádor sokat számít! ő küldte értem a követeket is.

– Ezt te jobban tudod nálam, Béla király. Remélem, hasznát veszed annak, amit most elmondtam. Tanácsot nem akarok adni, te nagyon jól tudod, mit kell majd cselekedned...

XII. KIVOLTAGYILKOS?

Eufrozina anyakirályné még mindig szép asszony volt, noha a haja ezüstösen csillogott, és szeme körül a ráncokat nem tudták eltüntetni a messze földről hozatott illatos olajok és kenőcsök sem. A fogai azonban épek voltak, és az ép, fehér fogak sok évvel megfiatalították, főképpen ha mosolygott. Fia halála óta legtöbbször a szobájában ült, amelynek ablakából messze lehetett ellátni a tavasszá fényben fürdő házakon túl a tündöklő rétekre és a széles folyóra.

Gyászban volt, most mégis csöpp, mosolygás lebbent a szájára, és az eddigi komoly, hideg arcon a belső melegség pírja látszott. Ujjai nyugtalanul kezdtek játszani a mellét

117

díszítő hatalmas hegyikristály amulettal. A tavaszba derült világban, a várdombra vezető emelkedőn lassan jött felfelé a testes férfi, Lőrinc országbíró. Nyugati szabású, zöld bár-, sonytanikát, szűk, barna, hímzett nadrágot viselt, derekán pedig új bőrvet. Bársonysüvege alól sűrű, fekete haja hullott alá, amelybe már ezüst szálakat font az idő.

A királyné le nem vette szemét az érkezőről. Mozdulatlan maradt, de orrcimpáinak könnyed remegése elárulta érzelmeit. Csak nézte a jól ismert, elszánt arcot, a merészen előre ugró orrot, a magas, széles homlokot és a száj erőszakosan keskeny vonalát, amely alatt ápolt, fekete szakáll hegyesedett. A lebegő, fátyolszerű napsütésben óriásnak tetszett a közeledő országbíró hatalmas alakja.

– Köszöntelek, Fruzsínál hangzott Lőrinc úr zsirosan vastag hangja, ahogy minden bejelentés nélkül benyitott a királynéhez. Ilyen kegyben még Lukács érsek sem részesült, de hát ő csak a mindenható érsek volt, nem pedig olyan világi főméltóság, akivel az özvegy örömét és bánatát megosztotta.

Lőrinc úr mégis ragaszkodott az illemhez. Köszönés után fél térdre ereszkedett, és lovagi módon bókolt az asszony előtt.

– Mit tudsz, jó barátom? – kérdezte Eufrozina, akinek legtöbbször az országbíró hozta az új híreket.

– Tegnap a városban lázongtak az emberek. Nem akarják, hogy Béla fiad, a görög legyen a magyarok királya.

– Csak a te szolgálid kiáltoztak, Lőrinci – mondta az asz-szony mosolyogva. – Mennyi bort ígértél nekik? – kérdezte gúnyosan.

– Mások is lármáztak, Fruzsina! Sokan Géza fiadat akarják királlyá tenni.

– Béla is a fiam, Lőrinc! ő az idősebb, ezért a nádor meg az urak közül legtöbben őhöz ragaszkodnak. Tudod jól István után Gézát szeretem a legjobban. Béla csaknem olyan volt mostanig, mint Árpád fiam, aki meghalt. Tíz év

118

nagy idő, azóta nem láttam .Bélát, mintha nem is lett volna már. Elment, hogy a görögök császára legyen, aztán most mégis a magyarok királya lesz. A nádor futára már meg is érkezett. A császár a követek elé hozta Béla fiamat Szó-fiaig...

– Te nem Gézát akarod királynak, nagyasszony? – kérdezte Lőrinc úr, és a szeme sötétlen villogott.

– Gézát, igen, Gézát... Valójában még mindig István él a szívemben.

– István nincs már, Fruzsina! A halottakra csak emlékezni lehet, szeretni az élőket kell!

Lassan megmozdult a karosszékből, azután felemelkedett, mint aki attól fél, megpókosodik a lába a sok ülésben. Szembefordult az országbíróval, úgy válaszolta:

– Lehet, hogy igazad van, Lőrinc, de én nem tudom Istvánt elfelejteni. Együtt uralkodtunk. Ha mi ketten akartunk valamit, akkor Lukács érsek is csak hápoghatott. Félttem mindig attól az elszánt öregembertől. Most mit forgat abban a makacs fejében? Beszéltél vele?

– Hiába faggattam, csak azt hajtogatta makacsul: „A koronázás az én jogom!”

– Valóban. A férjem halálos ágyánál megesküdött, csak Istvánt fogja megkoronázni, a fiamat, senki mást...

– István halott, nagyasszony! – ismételte az országbíró türelmetlenül. – Géza él! Az igaz magyarok őt akarják trónra ültetni, nem pedig a görögöt.

– István elhunyt, de engem senki sem szeretett úgy, ahogy ő ...

– En is szeretlek úgy, anyám! – kiáltotta Géza, aki már régen ott állhatott az ajtóban, és most belépett – Boldoggá tennél, ha most engem fogadnál kegyedbe István helyett!

Géza herceg, Géza király legkisebb fia, szép fiatalember volt. Nem olyan öles termetű, mint a bátyja, Béla, de olyan vaskos sem, mint idősebb bátyja, István volt. A karcsú,

119

hajlékony testalkatú, elég magas ifjú lány, dallamos hangja behízelgően csengett. Az a hír járta róla, hogy a leányok tüstént elpirulnak, ha rajtuk felejtik tekintetét.

Fruzsina elérzékenyült. Kékes szemében könnyesepp csillogott. Fénytelen hangján aggódás reszketett.

– Milyen boldog anyátok lehetnék! – sóhajtotta.

Fia és Lőrinc országbíró csodálkozva néztek egymásra, majd az anyakirálynőre, aki maga elé meredve, arcán bizonytalan mosollyal, lassan suttozta:

– Ha megvolna a két korona! A görög is, meg a magyar is! Béláé Bizáncban, a tiéd itt, Esztergomban. Ó, de boldog lennék most! Mindig kedveltelek, Géza. Te vagy a legkisebb fiam, apádnak is szemefénye voltál. Sokáig el tudta nézni, hogyan tipegsz ide-oda, miképpen futkosol

lepkék után a kertben. A nagy, tarka pillangókat kergetted, bámultad libbenésük...

Elhallgatott. Talán a sírás fojtogatta. A két férfi szótlan döbbenettel figyelte. A királyné ránézett Gézára, úgy beszélt tovább:

– Mindig velem éltél. Apátok hamar meghalt, itthagytok. Béla Bizáncba ment, bár ne ment volna! Mennyi vér folyt miatta! Árpádot, legkisebb bátyádat elvitte a láz. Most ketten vagyunk Esztergomban. Együtt várakozunk.¹ Jön a bátyád! Hozzák a nádor követei. Ūristen, milyen ember lett belőle? Mondják, a császár udvara-a pokol, a bűnök barlangja. Vajon mivé lett ott a fiam? Görög lett, vagy megmaradt magyarnak? Ki tudja? Félek tőle.

– Ki mellé állsz, nagymama? – kérdezte most élesen az országbíró.

– Gézát jobban szeretem, de nem fordulhatok szembe a másik fiammal. A nádor meg a többiek... hiszen tudod...

Néhány lépést tett Géza felé. Karját kitérte. Fia hozzásimult.

120

– Bízom benned, anyám! ---hangzott a dallamos hang zengése.

– Tudom, fiam, tudom.

Ebben a pillanatban kintről, a kaputól, kürtszó harsant. Anya és fia szétváltak.

– Mi történt? – kérdezte izgatottan Lőrinc úr. és az ajtóhoz lépett, majd kinézett.

Nem kellett sokáig várniuk. A palota testőrhadnagya tisztelgett előttük, és jelentette:

– Farkas nádor újabb hírhözója megérkezett.

– Bocsásd bet – parancsolta keményen az anyakirályné. Arcán már nyoma Bem volt az előbbi megindulásnak.

Csoba hadnagy belépett. Izzadt, poros arcán meglátszott, hogy igyekezett a nádor parancsát teljesíteni. Az anyakirályné elé állt, meghajolt, azután így szólt:

– Farkas nádorispán üzeni felségednek, hogy IH. Béla, Magyarország királya, fényes kíséretével átkelt a Dráván, és a régi hadiúton Fejérvár felé közeledik.

Amikor Csoba hadnagy távozott, Lőrinc úr gúnyosan szólt Gézához:

– Herceg! Gyere velem! Nekünk is készülnünk kell a bátyád fogadására!

Esztergomtól keletre, a Pilis hegység lábánál állt a királyi vadászlak, fából épült kisebb ház, az első kapaszkodón túli tisztáson. Innen indult a király a rengetegbe, ha vadászni kívánt, és ide tért pihenni, mielőtt visszament a városba. A vadászház előtt kidöntött fatörzsekből ácsoltak padokat, amelyeken szép időben kényelmesen elüldögélhettek a királyi vadászatok vendégei.

Lőrinc ide jött Gézával, hogy legbizalmasabb híveikkel tanácskozzanak. Ezen a tavaszi napon nem kellett a házba behúzódnuk, a nap melegen sütött, szívesen telepedtek a padokra.

121

A legtöbben hallgatták, vagy olykor helyeseltek, mert tetszett nekik az országbíró beszéde, de talán még jobban Géza herceg, akit István halála után nyomban királynak tekintettek, és most megzavarodva hallották, hogy közeledik a másik herceg, a görög. Voltak a megjelentek között olyanok is, akik részt vettek a zimonyi harcokban, és ők most ádáz haraggal uszítottak Béla ellen.

– Meg kell várnunk a görögöt! – mondta Lőrinc úr. -A palotában majd kényszeríthetjük, hogy mondjon le a trónról. A meghalt István király testőrsége velünk van, Géza úrnak engedelmeskedik.

– A városban azt suttoják az emberek, hogy István király urunkat megmérgezték! – szólalt meg ekkor az előkelő Apód úr. – Mondják, az orvosa is eltűnt hamarosan a temetés után.

Elhallgatott Nyugodt öregember volt, valójában nem szerette Lőrincet, inkább csak a kíváncsiság hozta a városba, dászlakba.

Lőrinc úr felhőrdült erre a kijelentésre.

– Honnan tudod?

– Nem emlékszem. Talán valamelyik legényemtől, aki nyitott füllel őgyelgett a városban. De nem is ez a fontos, Lőrinc – tette hozzá komolyan.,

– Hanem hát mi? – kérdezte az országbíró izgatottan, Apód úr elé állva.

– Szerintem meg kell keresni a király orvosát. Ha csakugyan megszökött, akkor gyanús. Azután el kell menni valakinek az ispotályra rend orvosához, Benédiktus atyához, akit én a legkitűnőbb orvosnak tartok.

– Minek?! – kiáltott Lőrinc úr bosszankodva. -A király úr halott! az első magyar király, akit itt temettünk el Esztergomban. Halottnak pedig nem kell már orvos.

– Annak nem, nagyon is igaz! – helyeselt Apód úr. -. De kell az élőknek! El kell mondani

Benédiktus atyának,

122

milyen volt a király úr betegségét Mije fájt? Mire panaszkodott? A jó orvos ezekből sokra tud következtetni.

– En ott voltam a király betegágya mellett -a haláláig, tudok a kórságáról mindent. £1 is mondom annak a Bene-dictusnak, de az ispotályba nem lépek be. Majd odahívjuk a palotába. Induljunk 1 – javasolta az országbíró, és egyik emberét nyomban az orvosért küldte.

Már alkonyodott, mire a palotába megérkezett Benediktus atya. Addigra az is kitudódott, hogy a király olasz orvosa, Giovanni mester valóban elhagyta Esztergomot. Voltak, akik azt állították, hajóval utazott el lefelé a Dunán, mások szerint lóháton kelt útra déli irányban. Az országbíró leggyorsabb embereit küldte elfogatására.

Lőrinc úr, Apód úr és Géza herceg ültek a kis szobában, amikor Benedictus atya belépett.

– Melyikötök beteg? – kérdezte a szerzetes csodálkozva. ^N

Lőrinc úr feleletül elmondta, hogy mit akarnak tőle.

– Jól figyelj, Benedictus I – kezdte az országbíró. -István úr betegsége szárazsággal kezdődött, egész testében zsibbadás gyötörte, mindennap erősebben. Panaszkodott, úgy érzi, a két lábában hangyák mászkálnak, sok-sok hangya, apró, égető bogarak. Később megdagadt a bokája, mintha víz szorult volna a bőre alá. Sárgásán és puhán puffadt a lába térdig. Még később kegyetlen görcsökben vonaglott a teste. Néhányszor el isájult, különösen a halála előtti napokban.

– Inni nem kívánt? – kérdezte Benedictus atya nagyon komolyan.

– De még mennyire! – bólintott Lőrinc. – Majd elepedt a szomjúságtól, még akkor is, amikor már haldoklott. „Vizet! Vizet!”, rebegte, pedig betegsége előtt inkább a bort szerette.

– A királyt megmérgezhették – sóhajtott fel csönde-

123

sen a szerzetes. – Ha megláthatnám a holttestét, még inkább megbizonyosodnék róla.

– Uram, Iemehetünk a kriptába? – kérdezte az országbíró Géza hercegtől, aki csaknem magánkívül volt már izgalmában.

– Menjünk! – jelentette ki tüstént. – A templom papjainak megparancsolom, hogy nyissák fel a koporsót.

Fáklyák lángjának füstje kormozta a sziklafalakat. Benedictus atya ment a két pap nyomában, őt követte Lőrinc úr, de Géza herceg megállt a bejáratban Apód úrral

– Ne menj tovább, herceg úr! – kérte az öreg Apód. «– Maradjon meg benned a bátyád élő arcai Amikor a koporsó fedelét felfeszítették, Benedictus atya fejét csóválva megállapította:

– A holttest nem romlik, hanem szárad, szinte aszalódik, mint a gyümölcs. A mérge nem enged felbomlani. Egyszer a Szentföldön, ifjúkoromban, láttam ilyen halottat. Azt is megmérgezték. A mérgekhez azonban nem értek, én csak gyógyítani szoktam ...

– Elég ennyit – fuldokolta izgalmában Lőrinc úr. -Maradjatok! A koporsót ne zárjátok le! – parancsolta a papoknak, és ahogy tőle tellett, gyors léptekkel otthagya a kriptát, nem törődve avval, megy-e valaki vele, vagy nem, rohant az anyakirálynéhoz.

– Nagyasszony! Fruzsina! A fiadat, Istvánt, megmérgezték! Orvosa megszökött, ő tehetne, senki más! – lihegte, és elmondott mindent a felnyitott koporsóról.

Az anyakirályné megdermedt, csak az arcán ugráltak a ráncok, és nem bírt sokáig megszólalni. A gyertyák gyér fényében vértelen szája hangtalanul vonaglott. Ujjai rátapadtak a karosszék karfájára, mintha ránöttek volna. Tekintete belemeredt a szoba sarkába, azután megszólalt, eszelősen ismételve Lőrinc szavait: – – Istvánt megmérgezték! A fiamat! Istvánt megmérgezték! A fiamat! Az orvosa...

124

Fekete bársonyruhájában önmagába roskadtan ült, és értelmetlen szavakat motyogott, majd egyszerre hangosaik jajgatni kezdett, felverve a palota csendjét:-

– Igaz ez, Lőrinc? ^kérdezte, lassan magához térve.

– A koporsó nyitva, Fruzsina! Benedictus atya még bizonyosan itt van valahol a templom és a palota körül...

– Ha igaz, véres bosszút állok a haláláért I

– Gyere hát, Fruzsina – tanácsolta szelíden Lőrinc úr. r– Benedictus érti a dolgát.

– Menjünk! – sziszegte az asszony, és felugrott. Most már nem a rémült királyné, hanem a

megvadult anya volt. Ügy rohant, hogy Lőrinc úr alig tudta követni.

Még ott álltak a többiek a templom előtt, A papok égő fáklyákkal a kriptában várakoztak.

– Beszélj, Benedictus! – kiáltott Fruzsina az ispotályos szerzetesre, amikor letámolygott a lépcsőkön. – A te rendedet, a johannitákat, a férjem telepítette Esztergomba. Beszélned kell!

Az idős szerzetes mélyen meghajolt az anyakirálynő előtt, azután így szólt:

– A betegség tünetei és a halott összeszáradt teste azt mutatják, hogy a király urat megmérgezték. A test csak a méregtől szárad így össze, máskülönben felbomlik, oszlásnak indul. Gyarló ember vagyok, úrnőm, ha mégsem így van, olyasmi történt, amiről még nem hallottam. A déli népek, arabok, olaszok, görögök ismernek ilyen hatású szereket...

A királyné már nem is figyelt a szerzetes utolsó szavaira, hanem halott fia olajsárga, aszottan töppedi arcát látva, szinte felüvöltött fájdalomában, majd Jajgatva kiáltozta:

– Megölték a fiamat! Legszebb virágjában törték le! A legjobb fiút gyilkolták meg! Ó, hogy szerettem őt! Ezerszer legyen átkozott a gyilkosa! Száradjon el a keze! Bosz-

125

szüld meg, édes fiam! – sikoltotta a bejáratnál álldogáló Gézának. – Ne irgalmazz a gyilkosának!

– Ki a gyilkos, anyám? – kérdezte töprengve Géza herceg, akit velejéig megrendített anyja fájdalommal.

Eufrozina csak most ocsúdott fájdalomából

– Az ám! Ki is a gyilkos? – kérdezte eltompult hangon, a halottra bámulva.

– Az orvos csak eszköz volt – felelte az országbíró. – A kard sem hibás, ha levág valakit, hanem akié a kéz, amely a kardot fogta. Szerintem csak egy ember lehetett a gyilkos...

– Kicsoda?! – kiáltotta Eufrozina és Géza herceg egyszerre.

– Akinek legfőbb érdeke volt István úr halála.

– Ki az? Mondd meg már! – sürgette a királyné türelmetlenül

Lőrinc országbíró nagyot lélegzett, azután kimondta:

– Szerintem más nem lehetett, csak legnagyobb ellenségünk, Mánuel császár.

Fruzsina keserűen felnevetett, de ebbe a nevetésbe könnyei is belepotyogtak. Odalépett Lőrinc elé, csaknem hozzáért az arca az országbíróéhoz, úgy suttogta az előbbi vad jajgatástól rekedt hangon:

– Igazad lehet; Lőrinc! Hányszor beleköpött a mi levesünkbe, még abba is, amelyet ő főzött nekünk! Ő mocskolta be István! Velencétől Rótszakállú Frigyes német császárig, tőle pedig Halicsig, alattomosan megrágalmazva a magyarok királyát hitszegő gaznak, jogtipró gáládnak, gonosz árulónak, nyomorult esküszegőnek. Ő, a fajtalan császár, aki a felesége mellett céda unokahúgával, Theodórával bujálkodik, és oly szégyentelen, hogy mutatkozik vele a nép előtt is! Ő, az örök ellenség, aki már a férjem ellen acsarkodott! Ő az, aki Géza halála után befogadta csepűt érő öccseit, hogy hadaival rajtunk tiporhasson a nevükben. Ő az, aki Erdélyre tört két haddal is, és a Zimonynál elfo-

126

gott magyarok nyakára tette véres talpát... Ő, Istenem! – kiáltotta, majd váratlanul mégnyugodva, hidegen kérdezte: – És ha tévedsz, országbíró?

– Bizonyítani nem tudom. A déli népek, az arabok, az olaszok és a görögök használnak ilyen mérgeket. Az arabokkal, olaszokkal nincsen bajunk, annál több vele, a göröggel. Nos hát, ezért nem hiszem, hogy tévedek. Csak neki volt érdeke István fiad halála.

– Miért? Felelj!

– Nagyasszony! Menjünk vissza a palotába!

– Nem. Felelj itt a nyitott koporsó előtt, hadd hallja a halott! A megölt király! *Ti* menjetek! – parancsolta a többieknek.

Hárman maradtak, ő, Lőrinc meg a halott.

– Jó, felelek. Amikor Mánuel császárnak végre fiat szült a felesége, csak terhére lett fogadott fia, a te fiad, Béla. A deszpota a császár után következett, de most a fia került rangsorban a második helyre, Béla, a görög udvarban Alexiosz, csak a harmadik lehetett már, vagyis caesar. Én sokat beszéltem Bese ispánhal, aki évekig élt a bizánci pokolban. Tőle tudom, Mánuel császár a saját leányát törte össze, amikor férjétéi, a te fiadtól megfosztotta, elválasztotta! Aki úgy bánik az édes leányával, az mindenre képes. Igaz, szerette Bélát, caesárrá tette, és kárpótlásul a leánya helyett fiatal sógornőjét adta hozzá feleségül. A bizánci trón helyett más trónra is akarta segíteni, de üres trón nem volt, ezért teremtett neki.

– A fiamért ölte volna meg a fiamat? – sikoltotta az anyakirályné.
– Jól mondod, nagyasszony! Ki másnak lett volna érdeke István úr halála?
– Mennybéli Úristen! Igaz lehet ez?
– Esküdni nem esküszöm meg, nagyasszony! Ha az orvost elfoghatnánk, bizonyosan ezt vallaná. Velem csak a józan ész mondatja mindezeket.

127

– Menjünk, Lőrinci – mondta Eufrozina összetörten, és felvándorolt a lépcsőkön.
– Zárjátok le a koporsót, és hallgassatok! – parancsolta a papoknak, amikor felért.
Holdtalan, párás este volt, a város elcsendesedett már, a kézművesek lefekvéshez készülődtek, hogy hajnalban jókor kelhessenek.

Amikor visszaértek a palotába, a királyné szobájában hárman maradtak: Eufrozina, Géza herceg és Lőrinc úr, aki tudta, ha Béla lesz a király, ő nem matadhafé-meg ország* bírónak.

– Adj tanácsot, Lőrinc: most miképpen fogadjam Bélát, a másik fiamat?
– Nagyasszonyom, sokaknak nem kell a görög... mert Bélát így hívjuk mi, Géza hívei. Főleg a papok aggódnak, mivelhogy a római hitet féltik tőle. Mi, Géza hívei, pedig azt valljuk: ha Béla trónra lép, Mánuel császár lesz az igazi úr hazánkban. Majd a fiad, Géza cselekszik..

Géza habozott, nem tudta, mit válaszoljon. Rájuk nézett, de ők mindketten hallgattak, és őt figyelték. Lassan, akadozva mondta:

– övé volt a bizánci trón. Ki tehet róla, hogy elvesztette? A sorsot átkozzál Amikor István meghalt, ti azt mondtátok, a trón engem illet, senki más. Most miért jön haza Béla? Anyám, te is azt mondtad ...

Nem fejezte be. Anyja eltorzult arca fojtotta belé a szót Eufrozina eszelősen suttogetta:

– Nem akarom, hogy vér folyjon I Nem akarom, hogy egymásnak essetek! Hátha nem is úgy történt, ahogy Lőrinc hiszi. Aztán Béla nem tudhatta, mit eszelt ki volt apósa, a császár.

– Akkor is Géza legyen a király! – fortyant fel Lőrinc haragosan. ,

128

XIII. BÉLA VAGY ALEXIOSZ

Néhány hét telt el. Pünkösöd havának közepe volt. A nap delelt, amikor a vár tornyában megszólaltak a kürtök. Ez a harsogás a közeledő Béla király érkezését jelentette. Esztergomban megállt a munka. A kézművesek letették szerszámaikat: fazekasok, bognárok, szücsök, kovácsok, tímárok, kerékgyártók, hajósok, kertészek, vincellérek, kőművesek ellepték az utcákat, hogy tanúi lehessenek a király bevonulásának.

Az udvari nép is izgatottan várakozott. A szakácsok, mosók, szolgák, vízfordók, favágók éppen olyan kíváncsiak voltak, mint a testőrök, várjobbágyok vagy az érsek egyházi nemesei és a magyar meg a külföldi kalmárok, akik szívesen hordták külföldi árukat az esztergomi vásárokból.

Ebben a nagy tolongásban senki sem figyelt arra, hogy néhány lovas az érkező királlyal éppen ellenkező irányban hagyja el a várost. Senki sem ismerte fel a páncélos vitézek élén lovagoló Géza herceget és Lőrinc országbíróját, akik leeresztett sisakrostélyt hordtak, amely eltakarta arcukat. A gyenge akaratú herceget Lőrinc úr rávette, hogy ne találkozzék a bátyjával, hanem gyűjtsenek sereget, zárják körül és ejtsék csapdába a császár trónjelöltjét. Lőrinc úr azonban bárhogy is akarta, mindeddig még nem tudta az anyakirálynét szembefordítani érkező fiával.

– Látni akarom őt! – makacszkodott az özvegy, és nem volt hajlandó elhagyni a palotát.

Lőrinc úr elvitte Gézát a királyi vadászlakba, de a városban hagyta legügyesebb embereit, hogy suttogetással Béla ellen ingereljék a népet és főképpen a katonákat, akik harcoltak a görögökkel a Szerémségben, akár Zimonynál, akár Belgrádnál, vagy talán éppen Dalmáciában is, Dukasz János serege ellen.

Ezek a suttogetók fitymálva mondogatták:

129

– Minek nekünk a görög, amikor van magyar királyunk, Géza úr?

A ravaszabbak ilyeneket rebesgettek:

– Mánuel császár mérgeztette meg István királyt. Béla herceg, a császár fogadott fia, görög már, nem magyar, hiszen harcolt ellenünk. Típorta testvéreit. Magyar vér tapad a kezéhez. A papok is ellene vannak, mert Róma ellensége ...

A város lakói azonban nem hallgattak a suttogetókra. A kézművesek legyintgettek: majd eldöntik odafent, ki lesz a király. Ez az „odafent” az udvart és a főembereket jelentette. Még leginkább azok

figyeltek az izgatók szavára, akik valóban harcoltak a görögök ellen, de hát itt a városban ilyenek kevesen voltak, aztán azok a harcok is régen lezajlottak már.

A közeledő király elé Kővár felől lovascsapat igyekezett. A zászlótartó kezében aranyoroszlános, fehér lobogó lengedezett a reggeli szélben. A kis sereg élén Csák nembeli Bese ispán lovagolt. Arca kikerekedett, mióta hazajött, és Kővárban megtalálta Erzsébetet, aki hűségesen megvárta őt.

A dömösi kolostornál találkozott Béla király seregével és János prótoszebasztosz vezette előkelő görög kísérelével. Amikor régen látott, hűséges embere eléje állt, Béla leugrott lováról, és mindenki előtt megölelte. Bese a nagy megtiszteltetéstől megilletődött, elnémult, de aztán annál jobban örvendezve kiáltotta:

– Hozott Isten, uram királyom! Eléd jöttem legényeimmel, hogy még nagyobb sereggel érkezzél Esztergomba.

– Köszönöm, Bese! – válaszolta Béla, és megkomorodtak arcán a vonások, mivel eszébe jutottak Mánuel császár búcsúszavai, majd így folytatta:

– Vatát úgyis elengedtem a leányához, most csak Pongrác ispán népe van velem meg a görög kíséret. Fejérvá-

130

rótt avval fogadlak* hogy a nádor és az urak Esztergomnál várnak.

Éppen a prépostság közelében, az Árpádvár nevű dombnál találkoztak, ahol a monostor falai emelkedtek. Itt alapította vagy hatvan évvel ezelőtt Almos herceg azt az apátságot és konventot, vagyis szerzetestelepet, amelynek építését csak a fia, Vak Béla király fejeztette be Saul apát idejében. A gazdag monostor kapuja azonban most nem nyílt meg, a szerzetesek mit sem akartak tudni a keleti egyházban nevelkedett magyar királyról.

Látod, uram, miképpen fogadnak? – kérdezte Bese ispán keserű gúnnal.

Béla mosolygott.

Nem a papok döntenek majd el, hogy ki lesz a király. A nádor mellettem áll

– Gyere velem, uram! mondta váratlanul Bese. -Adj pihenőt kísérelődnek!

– Hová menjek? – kérdezte meglepetten Béla. Valahová, ahol négy szemközt lehetünk. Nézd, ott a parton, a révésznél, talán még inni is kapunk! A révész hajlongva fogadta vendégeit. Van-e borod? – kérdezte Bese ispán.

– Borom van, uram, de nem tudom, jó-e ilyen előkelő vitézeknek ...

Hozz két kupával! – parancsolta Bese. Ketten ültek a silány asztalnál egymással szemben a révész ivójában, ahol Bese parancsára magukra maradtak.

Egy rokonom szolgál a testőrségben, felséges úr kezdte a beszélgetést Bese. – A fiúnak Tege a neve, és második unokaöcsém. Tegnap hozzám futott, de nem kellett Kővárig jönnie, az úton találkoztunk. Ő árulta el a tervet.

– Milyen tervet? – kérdezte a király.

– Elfogatásod tervét – válaszolta Bese, és szomjasan ivott néhány kortyot a révész vinkójából.

131

– Ki akar elfogni? – faggatta Béla kíváncsian.

– Lőrinc országbíró és az öcséd, Géza herceg. A testőrök István királyt szolgálták hűségesen, ezért bízik bennük az országbíró. Körülfogják majd a palotát, és úgy kényszerítenek a lemondásra. Nem fognak visszariadni semmitől seml – tette hozzá nyomatékkal. – Egy közeli vadászlak körül tanyáznak, ha újabb helyet nem találtak azóta.

– A te legényeid megbízhatók, Bese? – kérdezte Béla.

– Tűzbe mennek értem, ha kell! – válaszolta az ispán.

– Ezt tudom.

132

– Erted is, mert Bese ispán tűzbe megy, ha kell, nemcsak Béla hercegért, hanem Béla királyért is! Mit akarsz tenni, uram?

– Bevonulok Esztergomba, aztán te óvatosan kicseréled a testőröket a mi embereinkkel. Hol az* a Tege?

Bese határozottan válaszolta:

– Visszaküldtem nyomban, hogy gyanút ne fogjanak. Lelkére kötöttem, hogy fűleljen.. Okos és megbízható fiú.

^l.* Nagyon jól fetteged^S még Sokat segíthet. Béla egy arányát adott a révésznak, mire a jó ember földig hajolva kérdezte:

- Legalább a nevedet áruld el, nagyuram! Hadd tudjam, ki tisztelte meg a révész viskóját!
- Béla, a magyarok királya.

Abos révész orra csaknem a padlót érte, olyan mélyre hajolt erre a válaszra.

- ó, uram, ezt a napot az utódaim is büszkén fogják emlegetni! – kiáltotta.

Az erdők illatoztak, édes és boldog tavasz ragyogott a táj felett. A Duna ezüst fodrai lágyan simogatták a partokat. Az új király előtt egyszerre bukkant elő a város, Esztergom; a kisebb-nagyobb házak, a Várhegyen a palota falai és a zömök, sötét torony, amelynek tetejéről annyiszor kémlelte hajdan a messzeséget Anasztáziával együtt. A várossal és a toronnyal mintha a múlt is megelevenedett volna Béla lelkében. Az arca azonban most is nyugodt maradt.

Már délután volt. A város előtt ott állt Farkas nádor, büszke, nagydarab ember, bivalynyakú, dölyfös ábrázatú; okos pillantású szemét vastag felső szemhéja csaknem eltakarta. Mögötte keménykötésű, hetyke tartású legények sorakoztak, csúcsos, ezüstözött sisak a fejükön, a mellükön

133
vaslng, kard az oldalukon, a kengyel mellé tűzött kopja pedig a vállukra vetett szíjon táncolt

A nádor a lova mellett állva várta a királyt. Éppen csak megbiccentette a fejét, azután dercés hangján mondta:

– Köszöntelek, Béla úr! Mi, a foglalók utódai, az ősi jogon téged ismerünk el bátyád utódjának. István úr felesége, Henrik herceg leánya, halott fiút szült, de ha életben maradt volna, akkor is téged illetve a trón. Mi veled vagyunk, melletted kitarunk, amíg magyar királyként uralkodoL Ellenségeid rágalmaznak, mi azonban nem hiszünk nekik, mi a tetteidnek hiszünk majd. Jöjj, uram, foglald el a trónodat I

Béla leugrott lováról Aranyszálakkal átszőtt, kék selyempalástja csaknem a földig omlott. Fegyvert nem viselt A büszke, szép szál nádorispánnál jó fél fejjel látszott magasabbnak. A válla is szélesebb volt, és mozgása elárulta, hogy izmai hatalmas erőt rejtjenek. Farkas úr hökkenten meredt egy pillanatig a királyra, szokatlanul találta, hogy fel kell néznie valakire. A király komolyan válaszolta:

– Magyar király vagyok, nádor, és az is akarok maradni a halálomig. Ha máshol éltem is eddig, azért mindent tudok az országomról. A rágalmaktól nem félek, az ellenségeimtől sem. Mellettem az ősi jog és a ti erőtök. Bízom bennetek I Menjünk a palotába I

A király és kísérete végigvonult az egész városon; a Latin utcán, amelyről a városnak egy része kapta a nevét -Vicus Latinorum –, majd a nyüzsgő vásártéren, azután Béla parancsára letértek a Kis-Duna mentén levő érseki városrészbe, hogy Lukács érsek is láthassa a bevonulást.

Hiába bujtogattak Lőrinc országbíró emberei. Béla király délceg alakja, előkelő megjelenése és fényes kísérete hatott a báméskodókra. Elég volt annyi, hogy valaki éljent kiáltson, az emberek máris utánozták a kezdeményezőt, és a becsmérő kiáltások helyett – amit Lőrinc úr re-

134

mélt – örvendező éljenzés fogadta az új királyt A népnek tetszett a hatalmas termetű, jó arcú férfi és a nagyon szép fiatal királyné, aki a bevonulásra ugyancsak lóra ült. A nádor felvezette a királyt a trónterembe, ahol a főemberek fogadták. Az ajtóban testőrök álltak mozdulatlanul. Bese nyomban leváltotta őket, és saját legényeit nevezte ki helyükbe. A többiek eltávolítását fokozatosan akarta megvalósítani.

- Foglald el, uram, a trónodat! – zengett a nádor erőt hangja.

A király leült. Nem árulta el, milyen megrendülést érzett. Apja és a bátyja uralkodott ezen a trónon, és a tovasuhant múltból mintha ők intettek volna feléje. Mozdulatlanul hallgatott. Várt. Mellette Olt Anna, a felesége A király az anyját és az öccsét várta. Kérdezni akart róluk, de mielőtt megszólalt volna, egyik vitéze behozta a még Bizáncban elkészített címerét Most ott ragyogott a trónus mellett A jelenlevők megbámulták a vörössel és ezüsttel kilencszer vágott pajzsot amelynek öt páros számú csíkjá közül a két elsőben három-három, a harmadikban két * negyedikben egy jobbra haladó oroszlán látszott

Családjából azonban senki sem jelent meg üdvözlésére. Béla egy idő múlva felállt és rövid beszédet mondott:

– Régen voltam utoljára ebben a teremben. Akkor az ország érdeke úgy kívánta, hogy Bizáncba menjek. A békét ez az áldozat sem tudta megteremteni, mert a szerződést sem a bátyám és tanácsadói, sem fogadott atyám, a császár, nem tartották meg. A sors úgy rendelte, hogy visszatérjek, én pedig azt akarom, hogy béke legyen ezen a földön. Ehhez kérem a ti segítségeteket Bevallom, nem ilyen

fogadtatásra vágytam. A nép éljenzett a városban, de öcsém és anyám sehol. Köszönöm titek a hűségüket. Majd hívatlak benneteket...

Maga maradt a trónteremben. Annát pihenni küldte. Nyugodt volt az ajtóban és a folyosón Bese és az ő legé-

135

yei örködtek. Esteledett. A szolgák fáklyákat hoztak. Nem akarta elhinni, amit Bese mondott. Tudta, anyja a palotában van. Most őt várta.

Már besötétedett, amikor megjelent végre az anyakirályné testőr hadnagya, mélyen meghajolt, és így szólt:

– A királyné nagyasszony I

Mást nem mondott, hajlongva kihátrált.

Még várnia kellett. Hosszú percek múlhattak el, amíg Eufrozina belépett a trónterembe. Hosszú, fekete bársonyruhája még karcsúbbá tette megfogyott testét. Hátrafésült fehér haja sűrűn hullámzott a vállára. Sötét árku, kékes szemében kíváncsiság csillogott. Szikár, fakó arcán vörös hullám futott át, OErcimpái megremegettek, ajka mosolyra nyílt, hogy fehér fogai kivillantak.

– Béla! Fiam! – suttogta, mert a hangja a torkában rekedt. Az érzések vad csatát vívtak a lelkében. A hatalmas, gyönyörű férfi látása büszkeséggel töltötte el, és most ez az érzés szegült szembe régi, eredendő gyűlöletével. A múltban az elsőszülöttet kellett megvédenie Béla ellen, még a férjével szemben is, most pedig a legkisebbet, a leggyönyörűbbet, Gézát, akit már a trónon látott István halála után.

Béla rámeredt anyjára.

Nem, nem erre az ősz hajú asszonyra emlékezett, ő azt a szalmaszín hajú, indulatos szépségű asszonyt látta éveken át, ha az anyjára gondolt, aki egyszer férjének haraggal lobbantotta a szemére, hogy őt okosabbnak mondta Istvánnál, a bátyjánál. Most is arra az oszlopra nézett, amely mögött állt akkor az alkonyi homályban, kihallgatva szülei beszélgetését.

Mindez egy pillanat alatt suhant át a lelkén, majd felugrott a trónszékből, és őszinte örömmel kiáltotta:

– Anyám!

A következő percben anya és fia megölelték egymást. A fiából áradó férfierő, szépség és okosság, a viszontlátás

136

őszinte öröme, amely Bélából kisugárzott, legyőzték az anya csaknem természetellenesen sarjadó ellenszenvét, a rossz tanácsadók sugalmazását, valamint – ebben a most szentnek érzett percben – Lőrinc úr rágalma is.,

– Megnőttél, Béla! – telt meg a suttogás fémesen csengő hanggal.

– Rég nem láttuk egymást, anyám – válaszolta Béla mosolyogva, de a szavában szomorúság bujkált. – Azóta megtanultam mindent, ami az uralkodáshoz szükséges, de mégsem lehettem a görögök császára. Jobb ez így! Magyar vagyok, nem görög – tette hozzá, majd helyet kínált maga mellett az anyját.

– Hazahívtak, tüstént jöttem. Holnap majd eléd vezetem Annát, a feleségemet. Már jól beszél magyarul. Meglátod, anyám, milyen kiváló asszony. Jó is. Bizonyosan szeretni fogod ...

– Bizonyosan! – ismételte Eufrozina a fia szavait, de már másra gondolt. „István arca a koporsóban” – suhant át a lelkén mintegy látomásként. Ez a rémkép nem engedte, hogy megszabaduljon belső kínjaitól.

Kékesszürke szeme elkeskenyült, súlyosan vallató tekintettel vizsgálta fiát. Arca hidegsápadtra változott, de vértelen száján ott maradt valamilyen szúrós mosolygás. Hirtelen fordult Bélához, és csaknem belebeszél az arcába:

– Istvánt, a bátyádat, megmérgezték!

– Ki tehette? – kérdezte Béla döbbenetben.

Az orvosa. Mérget itatott vele, amelytől holtában csak szárad a teste. Felnyitottuk a koporsóját. Olyan a bátyád arca, mintha száz esztendő aszalta volna.

– Hol az az orvos? – kérdezte a király. – Bevallotta?

– Megszökött, és mielőtt elfogták, mérget ivott, hogy ne tudják kivallatni.

– De miért tette?

137

– Mondják, az orvos csak eszköz volt, az igazi gyilkos nem ő.
– Hát ki? – hangzott Béla nyugodt kérdése. Eufrozina nem tudott tovább a fia mellett ülvé maradni.

Szája megvonaglott, arca eltorzult a fájdalomtól; Istvánban önmagát is szerette, a tulajdon hatalmát.

– Mánuel császár, akinek te fogadott fia vagy! – sikoltotta csaknem tébolyodottan.

Béla is felállt. Még nyugodtnak tetszett, de a tekintete haragot sugárzott.

– Gondold meg, anyám, mit beszélsz! Milyen bizonyítékod van? Az az orvos meghalt, mielőtt vallott volna.

– Olasz volt, Giovanni nevű, és dél felé menekült, hogy a császárhoz fusson. A megbízójához

...

– En ismerem a császárt. Ilyet nem tesz.

– Csak neki állott érdekében. Megölette Istvánt, hogy helyet csináljon tenéked a trónon.

– Nekem volt helyem! Caesar voltam, harmadik ember a hatalmas birodalomban.

– De azt akarta, király légy! Hallgass anyádra! A gyanú téged is bemocskolhat. Csak egyet tehetsz, hogy ne járjon az emberek szája.

– Mít kívánsz tőlem? – kérdezte elutasítóan.

– Bosszút kell állnod bátyád meggyilkolásáért! Különben a gyanú sötét árnyéka belepi trónodat. Mindenki azt hiszi, István azért halt meg, hogy te ülhesz, a még ki sem hült trónusra. Harcolnod kell apád, bátyád és egész családunk legádázabb ellensége, a gyilkos Mánuel császár ellen, aki annyiszor gázolt magyar vérben, aki végigtiporta a Szerémséget, feldúlta Erdélyt, aki kicsalt téged tőlem, hazugul békét ígérve, és ehelyett csak harcot kényszerített reánk, bitorló nagybátyáidat segítve...

Ezt mind egyszerre hadarta, szinte hörögte, majd elfulladva rogyott az egyik karosszékre, úgy tetszett, eszeha-gyottan, és szeméből patakzott a könny.

138

Béla megsajnálta. Higgadtan, hidegen és keserűen mondta:

– Nyugodj meg, anyám! Téged félrevezettek. Engem nem érhet a gyanú árnyéka sem. Emlékezz csak! Akartam-e én Bizáncba menni? Lukács érsek kényszerített, de a szavait a te akaratod mondatta velem. Másra is emlékszem. Eldugtad előlem Anasztáziát, akit szerettem. Szegény Gergely ispán beszélt el, miképpen hurcolták el a palotából az éjszaka leple alatt, hogy kolostorba vitessed. Megtudtam, ott is halt meg szegény leány. Mindezt azért tetted, mert nem szeretted. Csak Istvánt szeretted, most pedig Gézát szereted...

Eufrozina tekintete megüvegesedett. Könnyei elapadtak, arcáról eltűnt a vad indulat, a pirossága, most zöldessárga lett az arcára a haragtól. Józan, hűvös hangon válaszolta:

– Akkor azt akartam, császárlány legyen a fiam felesége, néni pedig szegény rokonom, és nem tudhattam, hogy gyilkos lesz az apósod, aki saját leányát is megalázta, amikor megfosztotta a férjétől, tetőled.

– Én azt hiszem, mást is akartál akkor – mondta Béla nagyon csendesen, de ezt már nem akarta felidézni, miért is örült Eufrozina hajdan az ő távozásának.

Az anyja úgy tett, mintha nem hallaná. Szokása szerint eszelősen ismételte kívánságát:

– Bosszút követelek! Vérbosszút! Bosszút! Vérbosszút! Nem nyughatsz addig, nem ülhetsz nyugodtan a trónon, amíg meg nem alázod gonosz ellenségünket, a fajtalan görögöt. Tudja meg a világ: a bátyád halála miatt indulsz ellene harcba!

Ez a feneketlen gyűlölet és acsarkodás megdöbbenette Bélát. Az ablakon bekúsztak a holdsugarak, ezüstös, széles sávjuk jobban megzöldítette az anyja sárgás arcát, amelyen hideg gyűlölet ült. A fáklyák, szinte csonkig égve, csúnyán füstölögtek, alig világítottak már, de ezzel egyikük sem törődött. Néhány pillanatig nézte az anyja

139

elvadult, embertelenné torzult arcát és a terem homályba bomló boltozatát, azután egészen száraz hangon mondta:

– Anyám, te nem tudod, mit beszélsz. Én békét esküdtem Mánuel császárnak, aki jobban bánt velem mint te, és jobban szeretett tenélad. Ennek az országnak, ennek a népnek, az én népemnek békére van szüksége annyi véres és hiábavaló harc után. Királyként esküdtem, és a tetteimről csak az Úrnak adok számot, Merő gyanúért, ostoba szóbeszédért nem vihetem népemet a halálba, Nem áldozhatom fel országotam egy irtóztató háborúban.

– Minden magyar szívesen ontja véré a bosszúért! -kiáltotta Eufrozina, ismét felingerelve a fia nyugodt szavaitól.

– Serdd sem hal meg szívesen, anyám I Te nem ismered Bizánc erejét. Éh ismerem vezéreit, seregeit, hajóit, fegyverraktárait és a görögtüzet. Ha netán mégis győznénk, országom virága veszne el. Nincs jogom pusztá gyanú alapján ítékezni, sem pedig saját országomat elpusztítani, mert egy ilyen élethalálharc súlyosabb lenne minden eddigi küzdelemnél, háborúnál. A királyt külpben se fűtse szenvedély! Aki trónra lép, felejtse el minden személyes gyűlölködést Én csak akkor harcolok majd, ha ihegtámadják országomat.

– Bosszút kell állnod! Nem érted? Bosszút a bátyád meggyilkolásáért! Anyád vagyok, te pedig a fiam vagy, és a fiúnak engedelmeskednie kell!

Béla most már mosolygott, fölényesen és gúnyosan. Sötétbarna szemében nem csillogott a harag fénye. Tudta, anyjából az epe beszél, az értelmetlen lázítás és a rosszindulat. Tiszta, csengő hangján mondta:

– Valóban a fiad vagyok. Tisztellek, ahogy illik, de király is vagyok, és ezért a saját akaratomon kívül más akaratot nem-ismerek el, Tudom, láttam, majd hallottam, hogy ebben az országban sokszor az történt, amit te akartál. Háború is született az akaratodból. Ennek azonban vé-

140

ge, anyám! Itt én parancsolok, III. Béla, a magyarok királya. Ha van erős férfikéz, a kormánypálca nem asszonykézbe való, még akkor seiri ha ez a kéz az anyámé ...

Eufrozina dühtől tajtékozva hallgatta. Amikor Béla idáig jutott a beszédben, felugrott, és ezt kiáltotta:

– Te nem vagy Béla, hanem Alexiosz, a görögi – Majd feldúltan kirohant a teremből.

Béla is lassan megindult az ajtó felé. A folyosón csöndesen parancsolta:

– Oltsátok el a fáklyákat!

XIV. AJELSZŐ: „HALÁL A GÖRÖGRE!”

Napokig semmi sem történt. A nádor várta a messziről érkező főembereket, hogy a királyi tanácsban kijelölhessék az új tisztségviselőket.

Egyik este Vata ispán kért bebocsátást. A nagy szál ember összetörten toporgott, mintha megverték volna. Szája sarkán még mélyebbek lettek a ráncok. Az ember arcának változásait érzelmei okozták. Vata ispán arcát a zavar és a szégyenkezés tette pirossá. Homlokának vízszintes ráncai búskomorságáról árulkodtak. Süvegét a kezében gyűrögette, deres haja 5si módon, három csimbókban volt befonva.

A király nézte a keselyűarcú ember nyugtalan ,gyötrődését.

– Beszélj! – csak ennyit mondott.

– Nehezen tudom elmondani, amit akarok. Talán emlékszel még, uram, arra, amit mondtam tenéked Bizáncban a leányomról.

– Azt mondtad, egyetlen reménységed, akit a nagynénjére hagytál.

– Jól megjegyezted, Béla úr! Most felkerestem Aran-

141

kát, egyetlen reménységemet, Neszmélyben, az anyja testvérénél, akinél hagytam. A leányom azóta, hogy nem láttam, gyönyörű hajadonná serdült. De jaj, ez az átkozott asszony összehozta valakivel, aki bizonyosan nem veszi majd feleségül! A leány mindent tagad, de én félek, uram ...

– Tisztelem a fájdalmaidat, ispán, de nem hiszem, hogy a leányod sorsa a még meg sem koronázott királyra tartoznék.

Vata ispán széles mozdulatot tett a kezével, ahogyan szokta, amikor felindult, és alig tudott megszólalni.

– Sajnos, rád is tartozik, király úr:

– Rám is, azt mondd? – kérdezte hökkenten Béla, mert ez még az. 6 nyugalmának is sok-volt.

– Bizony, király úr! – erősítette állítását Vata ispán. – Mert aki szédíti a leányomat, aki talán el ,is csábította már, nem más, mini édesöcséd, Géza herceg. Sajnos, a leányom elhiszi neki, amivel bódítja.

– Áltatja? – kérdezte indulatosan a király.

– Azt ígérgeti, hogy rövidesen királynévá teszi. Biztatja, megteheti, hiszen a mi családunk is a foglalók jogán birtokos. De nem ezért mondtam, uram, ez még csak a leányomra, öcsédre és reám tartozik, a többi azonban reád is, királyom.

– Beszélj, ispánt

– A leány meg az asszony mind egyforma, uram! Hisznek, főképpen ha hinni szeretnék a mézesmázos szavakat. Aranka is elhitte, hogy királyné lehet, hiszen a herceg mondta, nem akárki, hanem a meghalt király édes öccse. Nekem bevallott mindent, amikor négyszemközt faggattam, felmondta azt is, miképpen lesz Géza herceg király.

– Hogyan hát? – kérdezte Béla ismét higgadtan.

– Ha téged elfognak, uram.

– Ezt már másoktól is hallottam, ispán úr. És mit fecsegett még a leányod?

142

– Ne haragudj meg reám, ha megmondom!

– Hálás leszek érte.

– öcséd, Géza herceg, azzal vádol majd, hogy részed volt a bátyátok, István király megmérgezésében. A görög császár és te béreltetek fel a király orvosát. Már suttognak is erről a városban, uram. Az egyik legényem hallotta.

– Beszélj Besével és Pongráccal! Figyeljete, örködjete!

– Nem neheztelsz, uram? – kérdezte Vata ispán aggódva.

– Megkapod a jutalmadat – válaszolta Béla, és legyintett.

Géza herceg és hívei a dömösi monostorban vendégeskedtek. A szerzetesek ételt-italt adtak nekik, de azután magukra hagyták őket, mert semmiről sem akartak tudni. A meghalt király öccse előtt nem zárhatták be a monostor kapuját, máskor is meglátogatta őket, Esztergomban élt, és a római vallás buzgó híve volt. Egyik őse alapította a monostort és a káptalant, és a királyi család tagjai bőséges adományokkal tették gazdaggá a dömösi szerzeteseket.

A monostorban csak az összeesküvés vezetői találkoztak, embereik az Esztergom közelében levő vadászház körül és a hegység néhány tisztásán felütött táborokban várakoztak. A parancsot várták, amikor támadásra indulhatnak a görög ellen.

Eufrozina megüzente Lőrinc úrnak, hogy szakított Bélával, mert Béla hűségét esküdött Mánuelnak. Kérte az örözágbíró, tegye közhírré Béla fia árulását, és azt is, hogy nem akarja megbosszulni bátyja halálát. Ha ezek a hírek elterjednek, többen pártolnak majd el Bélától.

Fruzsina üzenetét megkapva, Lőrinc úr hitt a sikerben. Elmondta, mit üzent az anyakirályné, majd így folytatta:

– Nemcsak a nagyasszonyt nyertük meg, hanem az esz-

143

tergomi érseket is. Hozzáküldött bizalmas emberemmel Lukács érsek megüzente, hogy semmiképpen sem fogja megkoronázni Béla herceget. Az érsek herceget mondott, nem királyt, mert szakadárhitű ember nem lehet a római vallású Magyarországnak a királya.

Három nap telt el. Estefelé tőzegbarna felhők úsztak a lenyugvó nap elé, amelynek sugarai vörösre festették a fellegek rojtos széleit. Az erdőn át jöttek DÖmös felől, Lőrinc egyik hadnagya jól ismerte a csapást, tévedhetetlenül vezette őket.

Még hajnal előtt értek, a város alá, ahol a többiek várakoztak, noha már régen a palotát kellett volna körülfárniuk.

– Parancsra várunk, uram! – felelte az egyik testőr Lőrinc nyugtalan kérdésére.

– Tegével küldtem a parancsot – mondta az országbíró.

– A parancs szerint a többiek visszavonultak az erdő túlsó részébe, uram. Nekünk pedig itt kellett várakoznunk.

– Én nem ezt a parancsot küldtem! – kiáltotta Lőrinc úr.

– Tege ezt a parancsot adta át, majd a testőrökhöz rohant, akiket valaki elküldött a palotából.

Ezt mondta ...

– Elég! Gyerünk! Előre! Zárjátok el a kivezető utakat! – parancsolta izgatottan az országbíró, rosszat sejtve.

Még sötét volt, amikor a megfogyott csapat a palotához ért. Csönd volt. A kapu nyomban kinyílt, amikor Géza herceg a megbeszél jelszót bekiáltotta, de alig hogy belépett néhány vitézével, a kapu szárnya máris döngve becsukódott mögötte, és rámeredő lánzsáhegyek fogadták.

– Árulás! – kiáltotta rémulten, mire Lőrinc és a többiek, a kiáltást hallva, megfordultak, mert a kaput be nem törhették.

– Add meg magad, Lőrinc! A király nevében a foglyom vagy! – hangzott Tege diadalmas

hangja, és előugrott a fal árnyékából.

144

Az országbíró nem válaszolt, csak a kardja villant, és Tege véres fejvel zuhant a földre.

Tege emberei megtorpantak. Lőrinc a hajnali derengésben jól látta, nem juthat be a palotába, nem szabadíthatja ki Géza herceget, de még elmenekülhet, mert Béla emberei nincsenek a palotán kívül, a palotát viszont megszállva tartják. Fruzsina testőrei kevesen vannak, rájuk nem számíthat. --

– Áruló bitang! Legalább te lakoltál! – dörmögte, azután gyors léptekkel vezette ki embereit a városból az erdő felé. Tudta jól, ha fogságba esik, irgalomra nem számíthat, szabadon pedig még nagyobb sereget gyűjthet Géza herceg kiszabadítására.

Tege kis csapata meg sem kísérelte az országbíró üldözését. Pokrócot kerítettek, két lándzsa közé feszítették, ráhelyezték a sebesültet, majd bekéredztek a kapun. Mire azonban a palotába értek, Tege elvérzett Géza herceg hajnali kalandjának ő volt az egyetlen áldozata, de egyben az összeesküvés meghiúsítója is.

Gézát a várbörtönbe lökték. A vele jött és a kapun bejutott négy emberét azonban csak lefegyverezték, mivel nyomban megadták magukat.

Csak egy kis ablakrésen kúszott be a hajnal fehérarany fénye, összetörtén hevert a rossz dikón, amelynek tetejére mocskos rongydarabok voltak terítve. Dühében a fogait csikorgatta, és leghűségesebb hívét, Lőrincet okolta a kudarcért, nem sejtve semmit Tege cseléről amellyel valamennyiüket törbe csalta.

Nyugati ruhát viselt, gallértalan, térdig érő zöld bársonytunikát, amely a nyakkivágásnál az ujjakon és a comb tájékán széles aranyhímzéssel volt díszítve. Ezt a ruhadarabot öv szorította össze derékban. Kardját azonban letépték övéről, és a szakadt öv szájalmasan csüngött alá a földre, ahogy tehetetlenül hevert a dikón. A hideg, nedves veremben fázott, hiába húzta össze körgaHérszeríf, nyest-

143

prémmel szegélyezett, mályvaszínű köpönyegét. A dulakodásban, mert nyomban nem adta meg magát, veres harisnyanadrágja is beszakadt, ezért villogott elő bal-térde a hajnali fényben.

Bárhogy is akarta, nem tudott emlékezni a bátyjára. Az alakja valahogyan felrémlt az emlékezetében, de az arca beleveszett a múlt homályába. Érezte, jobban gyűlöli most, mint bárkit valaha is eddigi életében. Sírt dühében, ha arra gondolt, hogy a gyilkos görög – magában mindig így nevezte – elé fogják hamarosan vezetni. Időnként megborzongott, mert félt is tőle, az ismeretlen testvértől, aki idegenebb volt a számára bárkinél. Istvánra gondolt, az összeszáradt – halottra, akit a görög császár és ez az idegen Béla gyilkoltattak meg az olasz orvossal.

– Ó, a gazok! – sóhajtott hangtalanul, és anyja üzenetére gondolt; ez az erős asszony szembefordult a fiával, és a nagy hatalmú érsek, Lukács úr nem fogja megkoronázni. Akkor pedig van még remény, hiszen Lőrinc úr is szabad ...

Tépték, marták, szinte égették, de vigasztalták is és türelmetlenné tették gondolatai, amelyek olyan kis körben jártak, mint a verem, amelyben gyötrődött, ő, a herceg, az egész udvar dédelgetett kedveltje, akit a bátyja halála után mindenki már a trónon látott, itt emésztődik ebben a szörnyű odúban, dideregve és éhesen, ki tudja, meddig...

Az idő azonban nem állt meg. A hajnali szürkéség már régen átváltozott vörösre, azután aranyló májusi sugárzásban fürdött az egész táj, a Várhegy, a felébredt város, a csillogó két folyó, a hegyek zöld erdőkaréja és északon a síkság aranyos smaragdja. Géza herceg mindebből semmit sem látott.

Kattant a zár, zörrent a retesz, és egy ismeretlen legény kenyeret, húst és vizet hozott. Némán letette a fatálcát a földre, majd – ahogyan jött, úgy távozott, jóformán rá sem pillantott a hercegre.

146

Sokáig nézte az ételt. A nyál összefutott a szájában, de nem merte, megkóstolni. „Hátha meg van mérgezve?” – ágaskodott benne a kérdés, és tüstént István összeaszott arcát látta maga előtt. Azután mégis megfogta a kenyeret. Szagolgatta, szimatolta, mint az óvatos, okos kutya, ha ismeretlen lők eléje valamit, majd elszántan beleharapott. Még sohasem érzett ilyen vad éhséget; este a nagy izgalomban nem ettek, fiatal gyomra most követelte a jussát. Mégis, az első falatok lenyelése után várt egy ideig, de amikor semmi mást, csak jóleső megnyugvást érzett, nem habozott tovább, valósággal falta a kenyeret és a húst.

„Hátha a vízben van a mérge?” – bujkált benne újra a gyanú, mert rémlt, hogy hallotta valahol, a mérget italban szokták beadni a gyilkosok áldozatuknak. Először csak a szájában tartogatta a kortynyi vizet. Forgatta a nyelve körül, nem érez-e valamilyen ismeretlen ízt, azután lenyelte. Sokáig

várt még, nem hat-e rá valamiképpen, és csak azután itta ki a kupából csaknem az egész mennyiséget, pedig nagy kupa volt, látszott, a vizet igazán nem sajnálták a fogolytól.

Nemsokára megint csattant az ajtó retesze. Idegen fegyveresek álltak a börtönverem előtt. Az egyik tiszt lehetett, értelmes arcú, jó ruhás legény.

– Kövess bennünket, herceg úr! – szólította fel tisztességtudón.

– Hová megyünk? – kérdezte Géza fojtott izgalommal.

– A király úr hívat – válaszolta a legény csöndesen, egykedvűen, tudva, nem reá tartozik, ami történik.

Béla a trónon ült. Most is aranszálakkal átszőtt, bizánci selyemből varrott, kék selyempalástját viselte. Homloka üdén fehérlett, dióbarna haja szépen fésülve hullámszórt a válláig. Arca azonban semmi jóval sem biztatott. Vonásain kegyetlen szigorúság merevedett.

Géza herceget eléje tuszkolták. A herceg zavart volt. Tépett ruhája, szakadt öve, gyűrött köpönyege, kialvatlan,

147

égő szeme kevés önbizalmat adott neki a trónon ülő, díszes és ápolt óriással szemben, aki az ő édesbátyja. Csak állt mozdulatlanul, belsejében égő daccal, és nem tudta elhinni, köze van ehhez az idegenhez, aki azért tolakodott Esztergomba, hogy őt az uralomtól elüsse. A nádor és az urak akarják, mert ő az öregebb testvér. „Nem ismerem, és gyűlölöm!” – gondolta, és most már szembenézett vele, mintha nem is lenne fogoly, hanem szabad emberként találkozna szerencsésebb ellenségével.

A király sötétbarna szemének éles tekintete haragot sugárzott, de a hangja tisztán csengett, inkább csak szemrehányás volt benne.

– Most már mindent értek! – kezdte. – Tudom, miért bujkáltál előlem, miért nem köszöntöttél mint királyt és mint testvérbátyádat.

Kongó hallgatás volt Géza válasza. Ajkát összezárta, konok daccal. Egyre nyomasztóbban érezte ennek a trónon ülő óriásnak az erejét.

Béla pillanatnyi szünet után folytatta:

– Korábban kellett volna felkelned, öcsém! – mondta most már gúnyosan. – Én Bizáncban, az Aranyvárosban, mindent megtanultam, ami az uralkodáshoz szükséges. Engem évek óta trónörökösnek neveltek, és arra is kioktattak, miképpen kell elbánnom összeesküvőkkel, trónbitorlókkal. Elég volt a szomorú és véres viszályokból! Én Bizáncban értesültem igazán a családom véres történelméről is. Ott a magiszterek és pedagógusok jobban tudják a magyar történelmet, mint nálunk idehaza. Ott jutott tudomásomra, miért vakították meg Péter királyt; hogyan pusztult el népirtó testvérharcban Aba Sámuel úr, vagy Endre király a lovak patái alatt. Ismerem I. Béla király véres harcát, Salamon csatáit, a mogyoródi öldöklést, szépapánk, Álmos herceg és fia, Vak Béla király kegyetlen sorsát. Ezért mondom, elég volt a testvérharcból, öcsém ...

– De a testvérgyilkosságból is, bátyám! – kiáltotta

148

Géza herceg szinte eszét veszelve, mintha Fruzsina tébolya költözött volna beléje. – István bátyámat ki gyilkolta meg? Ki nem akar bosszút állni a haláláért? És miért nem? Talán attól félsz, hogy Mánuel császár megüzeni, a te kezéd sem tiszta?

Vadul lihegett. Gyűrötten, tébolyultan hörögte a szavakat a trónon ülő Béla felé.

– Te, te, te testvérgyilkos! Te mersz beszélni a családunkról?!

Ahogy az öccse csaknem megháborodott, úgy nőtt a király nyugalma. Mozdulatlanul ült, arcán sem látszott indulat, csak a hangja lett keményebb:

– Magad is tudod, hogy ez hazug rágalom! Te és cinkostársaid találtátok ki, hogy valamilyen jogcímetek légyen a „görög” ellen, vagyis éellenem fegyvert fogni. De én nem vagyok sem gyilkos, sem pedig görög. Én magyar király vagyok, akit a tisztségviselők, az ország főemberei választottak meg, mert az ősi jog szerint, de még a nyugati jog szerint is csak engem illet a trón, csak az én fejemre kerülhet a korona, hiszen Istvánnak a felesége halott gyermeket szült. Éppen ezért nem tűröm, hogy te és híveid megzavarjátok az ország békéjét, harcot kezdjétek, öljétek, gyilkoljátok!

Elhallgatott. Nézte az öccsét, és sajnálta, amiért így kellett viszontlátnia. Lassan, némileg meglágyult hangon mondta tovább a magáét:

– Most fogoly vagy, mert ostobán és könnyelműen akartál rám törni. Lehet, hogy egyszer majd megjön az eszed, és belátod, jogtalanul cselekedtél, és akkor, ha az oltár előtt megesküszöl, hogy nem támadsz többé ellenem, nem akarsz letaszítani a trónról, talán még szabad is lehetsz. Ez az idő

azonban soká jön eL addig csak fogoly lehetsz az én országomban...

Tovább nem mondhatta. Az anyakirályné rontott be a

149

trónterembe. Zilált volt, feldúlt és kétségbeesett. Az utolsó mondatokat hallhatta, mért Béla elé állva kiáltotta:

– Ki meri az én fiamát elfogni és fogságra vetni?!

– Én, anyám, fiad – felelte nyugodtan a király. – Vigyétek, Vata! – parancsolta, és gyorsan elhagyta a tróntermet.

XV. LUKÁCS ÉRSEK

– Ne haragudj reám, király úr, amiért kéretlenül tanácsot adok. De az öcséd és társainak összeesküvése gyors cselekvést sürget.

– Mit tegyek, nádor? Hálás vagyok, ha tanácsot adsz. Bevallom, amikor hazahívó követeidet fogadtam, és útra keltem, nem ilyen fogadtatásra számítottam,

– Sajnálom, Béla úr, ami történt, arról nem én tehetek. Te is tudod, uram, nálunk azt tekintik igazi királynak, akit megkoronáznak. Ha felkennek a szent olajjal, és Szent István király koronája éri homlokodat, palástja pedig a válladra kerül, senki sem kelhet fel ellened, mert az egész országgal találja magát szemben.

– Köszönöm a tanácsodat. Tudom én is, mit jelent ez a szertartás a király számára. Jól emlékszem István bátyám koronázására, ma is elmondom az eskü szavait, úgy megtanultam akkor, annyit hallottam, hogyan gyakoroltatják a bátyámmal. A királyt azonban csak az esztergomi érsek koronázhatja meg jogosan. Lukács úr pedig nem sietett eddig a magyar király üdvözlésére, noha tiszte szerint ez kötelessége lenne.

– Konok ember Bánffy Lukács! ő és a testvére, Apa bán, sokáig parancsoltak Esztergomban. Az érsek érzi, valami megváltozott a király halálával. Én mégis csak egyet tudok tanácsolni, király úr: a mielőbbi koronázást.

– Már kétszer hívtam Lukács urat, hogy jöjjön udvaromba – mondta Béla király. – Megvallom tenéked,

150

nádor, az érsek nem szívelt engem azelőtt sem. Rajta volt a testvérével együtt, hogy én a császár udvarába kerüljek. Igaz, az anyám is ezt akarta mindenképpen. Kit küldjek harmadszor az érsekhez?

– Küldd, uram, Csoba ispánt! Amióta hadnagyomból esztergomi ispánt csináltál, megtenne érted mindent. Talán még az érseket is idecipeli – mondta a nádor, és harsogva felnevezett.

Csoba ispán nem árulta el, miképpen csinálta, de Lukács érsek másnap megjelent a palotában. A tovasuhant évek rajta nem sok nyomot hagytak. Vékony, sárga arcán alig akadt több ránc, mint tíz-egynéhány évvel ezelőtt. Most is vasszürke darócruhát viselt, mint az egyszerű szerzetesek. Arca komor volt, szürke, okos szemének tekintete nyugtalanul méregette a király hatalmas alakját.

Megállt a trónterem ajtajában. Szikár alakja előregörnyedt, inas testén lötyögött a daróc-csuha.

– Köszönöm, hogy eljöttél, érsek úr. Foglalj helyet! Jobban szerettem volna, ha tisztséged szerint magadtól jössz a magyar király köszöntésére, de hát nem jöttél..;

– Csupán a királyt kötelességem köszönteni, Béla herceg – hangzott a fojtott, mély hang.

– Tévedsz, Lukács úr! Én tenéked, miként másoknak is, nem Béla herceg, hanem Béla király vagyok. Nem magamat neveztem ki királlyá, hanem a nádor és a többi országnagy tette az öröklés rendje szerint. A meghalt királynak nincs fia, de ha volna, akkor is az ősi jogon csak engem illet a trón. Azért hívtalak, hogy a koronázást megbeszéljük. ^,

Az inas főpap kiegyenesedett. Konok hittel mondta:

– Megtagadom a koronázást, herceg, és ahogyan nem koronáztam meg trónbitorló nagybátyáidat, téged sem foglak soha megkoronázni!

– Gondold meg, Lukács úr, mire vetemedsz! A trón minden jog szerint engem illet, senki más. Ezt te is ép-

151

j)en olyan jól tudod, mint én vagy a nádor és a többiek. Egyszer már átláttam rajtad, érsek – tette hozzá Béla, és elmosolyodott.

– Nem értelek! – csattant fel az érsek háborogva.

– Majd emlékeztetek. Figyelmeztetted hajdan, amikor Bizáncba menesztettetek az anyámmal, hogy nehéz feladat vár reám, de magyarnak kell maradnom. Azért küldtetek el, mert az anyám gyűlölt,

te pedig szegény bátyám helyett magad akartál kormányozni. Gyenge bátyámat kijátszhattad, az anyám pedig rád hallgatott, mert félt tőled: Hallgass! Még nem fejeztem be! A bátyámat is kiátkoztad egyszer, Istvánt, és, neki is megjósoltad a halálát, miként László nagybátyámnak. Honnan tudtad, hogy mikor fognak meghalni?

– Isteni sugallatra hallgattam, herceg! – válaszolta Lukács dölyfösen.

– Te káromkodol, érsek! Hogyan mered magadat az Úr kiválasztottjának mondani? Nem találok gyanúsnak, hogy átkozódásod után mindig meghal egy király? Két nagybátyám és a bátyám... kettő méregtől...

Az érseknek elállt a lélegzete – erre igazán nem számított. Csak a szája mozgott, de mielőtt meg tudott volna szólalni, a király folytatta:

– Ismétlem, a király én vagyok. Bizáncban is több voltam hercegnél, noha akadtak olyanok, akik az Aranyváros hercegének neveztek. A császár fővárosában mindenről

^írt kaptam, ami itthon történt, ezért tudom azt is, miért tagadod meg a koronázást. Meghiszem, kedvedre volt az, hogy pap létedre uralkodtál az ingatag, lassú eszű király és elfogult anyám helyett, a testvéreddel együtt. Most azonban te is sejtéd már, hogy ennek vége. Ismersz azóta, amidőn a kertben ültünk a padon, és te az isteni világrendről szónokoltál nekem. Helyettem nem uralkodhatsz sem te, sem az anyám, de más sem. Hát ezért nem akarsz te megkoronázni engem.

152

– Nem igaz! – kiáltó”a az érsek olyan hevesen, hogy elfulladt, majd magához térve így folytatta: – A szakadár görög vallás hívét nem koronázhatom meg a római egyház hitét valló ország királyává! Nem koronázhatom meg azt az eltévelyedett embert, aki fegyverrel támadt saját hazájára, aki nyugtalanságot és pártütést szított ezen a földön. Nem koronázhatok meg egy olyan embert, aki a méregkeverés hírébe keveredett, akire sötét gyanú árnyéka hullott! Végül nem koronázhatlak meg, mert görög lettél, és hűséget esküdtél országunk ellenségének, Mánuel császárnak. Nem koronázlak meg akkor sem, ha börtönbe hurcoltatsz vagy megöletsz ...

Kiegyenesedve állt, arca tüzelt, szeme csillogott a belső tüztől, hitének lángolásától.

Béla király mosolyogva kelt fel a trónszékből. Lassan az érsek elé lépett, és csöndesen kérdezte:

– Ilyen ostobának tartasz engem, te szegény, ostoba Lukács? – és szavaiban gúnyos sajnálkozás csendült.

A főpap egy lépést hátrált a király elől mintha testi bántalomtól tartana. Béla megállt előtte, megcsóválta a fejét, azután még gúnyosabban beszélt:

– Nem leszel mártír, érsek! Én nem vagyok IL László, sem pedig IV. István. Én III. Béla vagyok, és egyszer már átláttam rajtad, ismerlek jól. Vedd tudomásul, hogy én tisztellem az ország legelső főpapját, még akkor is, ha gonosz, férges szívébe látok! Nem téged tisztellek, hanem egyházi rangodat, amely a legelső a mi országunkban. Tévedsz, Lukács úr, abban is, ha görögnek és szakadárnak tartasz. Még ma követeket küldök a római egyház fejéhez, III. Sándor pápához, akit üldöz a német császár, és ellenpápákat választat. Követeim elmondják majd Sándor pápának, hogy a római hitet vallom, és magyar királyként csak őt ismerem el az egyház fejének, akit hajlandó vagyok minden erőmből a császár ellen is támogatni, segíteni. Bízom a pápában, érsek! Neki Rótszakállú Frigyes

153

német császár ellen nagyobb szüksége van a katolikus magyar királyra, mint a keményfejű, konok és dacos Lukács érsekre. Á méregkeverésre pedig nem is válaszolok, hiszen nem az én átkom után halt meg a bátyám.

Az öregember csaknem megtántorodott a király szavaitól. Szeme kimeredt, sárga arcán lázrózsák nyíltak, két keze remegni kezdett az indulattól. Amikor végre megszólalt, rekedt, hörgésszerű, mély hang tört elő a torkából:

– Fogass el, Béla herceg, mert én akkor sem koronázlak meg, ha a pápa akarja! Száradjon el a kezem, ha valaha is a fejedre tenném a koronát!

A király visszalépett, és szánakozó tekintetet vetett az érsekre. Szelíden, csaknem lágyan mondta:

– Menj békével, érsek! Imádkozz, hogy az Úr világosítsa meg az elmédet! Pax tecum! Béke veled! Amíg én király vagyok, senki sem fog téged tisztségedben háborgatni.

Az érsek még mindig nem akart hinni a tulajdon fülének. Csak lassan érték tudatába a király békés szavai. Várta, mikor rohannak be a testőrök, hogy börtönbe vessék, mert tudta, így még győzhetne ezen a hatalmas emberen. Senki sem jött érte. Elképedve meredt a királyra. Magas, inas,

száraz teste kissé megtörten görnyedt előre. Hosszú, kopasz nyakával, gajmós orrával és gúvadt szemével öreg--ségére olyan lett, mint egy hatalmas barátkeselyű. Biccentett, megfordult, és szó nélkül, lassan támolyogva, mint egy részeg, eltávozott a trónteremből.

XVI. VATA

A Miskolc nemzetségből származó Vata ispán legényeinek pajzsán uruk sasos címerképe ragyogott. A fegyveres vitézek között lovagolt a fegyvertelen Géza herceg, aki azon-

154

ban nem volt megkötözve, hanem maga fogta lova kantárszárát.

A lovasok gyorsan ügettek Fejérvár felé, hogy az Esztergom körül leskelődő hercegpártiakat elkerüljék. Erre a sietségre nem volt szükség, mert Géza elfogatása teljesen megzavarta Lőrinc országbíróét és a herceg többi hívét.

A király Bese tanácsára vitette öccsét Esztergomtól messze, Fejérvárra, hogy a Csákok birtokaival körülvevett városban nehezebben találják meg hívei. Magánál nem akarta tartani, azt sem tűrte meg, hogy anyjuk közelében legyen, Eufrozina ugyanis Esztergomban maradt szóváltásuk után is, és duzzogva kerülte el fiát, a királyt.

Fejérvár körül szélesén terjedő mocsarak és mocsári erdők húzódtak. A település falait Szent István király rakatta, földvéra azonban még Géza fejedelem idejéből maradt meg. A város híres székesegyházának tornyai messziről derengtek már a reggeli sugárzásban.

A nádas felett még szürke párák lapultak, amelyeket csak lassan szívott fel a napsugár. A dobosgém régen vert már hajnali ébresztőt, amikor Vata úr és legényei vezetőjükkel keresztülvágtak a mocsáron átvezető keskeny csapáson. A városba érve egyenesen a palotához lovagoltak, amelynek egyik kis helyiségében rendezték be a herceg ideiglenes börtönét.

Vata ispán legényei a palotában és a palota körül tanyáztak, de jutott belőlük a város falain kívül is, főképpen a mocsáron átvezető szélesebb út őrzésére.

Vata ispán nem ismerte a herceget, és a hosszú úton sem beszélt vele. Komoran lovagolt legényei élén, és csak lopva nézett vissza néha a fogolyra.

„öt szereti hát a leányom! – és nem örült ennek a gondolatnak,. – Jó, hogy Aranka Neszmélyben éjj-nem tud Bemmit sem a hercegről. A király helyesenjárt el, amikor Esztergomból számúzta Gézát. Az orosz asszony a fő bujto-

155

gató! A múltban Istvánnál acsarkodott Béla úrra, most pedig Géza herceget szítja ellene ...”

Tépték, marták a régi emlékek is, amiért elfutott Bizáncba, mert nem tűrte az érsek uralmát, a németeket. Ha az érsek kenetteljes beszédét hallotta, tüstént homályos, mély ingerültség támadt benne -mindig, amitől a gyomrában is remegést érzett.

Nem örült annak sem, hogy kisurá a herceg őrzését bízta rá. Magában még mindig kisurúnknak hívta a -királyt. Megszokta. Bizáncban is így nevezték PongrácCal és a -többiekkel együtt.

Legkedvesebb legényét, Sudát hívatta magához.

– Figyelj rám! – dörmögte komolyan.

A szép, barna szemű legény előregörnyedve leste^a parancsát.

— A fogoly szobája előtt és a kapunál állandóan őrködtek. Enni-inni adtok rendszeren a hercegnek. Naponta sétálhat is, a templomba is mehet, de ilyenkor legalább ketten-hárman kíséritek! Egyebet csak akkor tehet, ha én megengedem !

– Így lesz, ispán.úr! – válaszolta Suda, és máris ment, hogy a parancsot teljesítse.

Néhány nap múlva Fruzsina királyné sólymászni készült. Apródját titokban előreküldte, hogy keresse meg Lőrinc urat, aztán ha meglelte, mondja meg neki, hogy várja őt Pilisszentkereszten a vadászlatban. Kamarását a fiához küldte avval az üzenettel, hogy vadászni van kedve, reméli, Béla nem ellenzi, ha nekivág a rengetegnek egy-két napra.

– Anyám azt teszi, limit akar – válaszolta. Béla udvariasan, de csak akkor nyugodott meg, amikor figyelőemberei jelentették, hogy az anyakirályné valóban vadászni indult a Pilisbe.

156

Először a királyné ebesei indultak kifelé a városból. Agarak, vizslák és kuvaszok vidám ugatása hirdette a vadászatot.

Eufrozina férfi módra ült erős lova nyergében. Kesztyűs bal öklén hatalmas sólyom himbálódzott. A madár fejét borsapka fedte. Időnként az állathoz hajolt, és becézd nevét suttogetta a fülébe:

– Nyilacska I Nyilacska!

Még a hegyek előtti berekben jártak, amikor az egyik bokorból fehér hasú, nagy nyúl pattant fel ijedten, és hosszú ugrásokkal menekült az erdő felé. Az anyakirályné azon nyomban lekapta a børsapkát Nyilacska fejről, és a madarat feldobta a levegőbe. A sólyom– egyet-kettőt vert a szárnyával, és máris alacsonyan repülve surrant a menekülő tapsifüles után. Néhány pillanat múlva már a rémült állat felett repült, amely szinte babonázottan, egyenesen futott. Nyilacska kissé felemelkedett, majd nyílsebesen vágódott áldozatára. A nyúl élesen felsikoltott. A sólyom bal lábának tűhegyes, erős karmai a lapockák felett martak a nyúl gerincébe, másik lábának karmai pedig a fejét ragadták meg. Az állat egyet bukfencezett, majd mozdulatlanul, tört gerinccel terült el a földön.

A királyné lova nyakára hajolva vágatott madara után. Vadászhai lassan követték.

Nyilacska büszkén ült a zsákmányán. Sárga szeme vérben forgott, leeresztett, szétterített szárnyával befedte áldozatát.

Fruzsina leugrott lováról. Kezében véres húsdarabot tartva kiáltozta:

– Nyilacska! Drága Nyilacska! Gyere, gyere!

Az ismert, lágy hangú becézésre a nádár felébredt bódult vadászmámorából, és-gyanakvás nélkül fellebbent a királyné öklére. A húsdarabot bekapta, de a következő pillanatban már semmit sem láthatott, mert a børsapka ismét a fején volt.

157

A királyné átadta a madarat a fővadásznak, azután így szólt:

– Vadásszatok tovább! Ma vagy holnap este ennek a bereknek a szélén találkozunk. Ha keresnének, feleld, hogy talán eltévedtem, és ti vártok reám! Nem követett senki?

– Nem, nagyasszony! Figyeltettem, mióta elindultunk. Nyugodtan mehatsz, úrnóm I– válaszolta a fővadász, és mosolygott.

Csak két testőr maradt vele az erdei úton. Az idő dél felé járhatott, amikor az előreküldött apród jött velük szemben azzal a hírral, hogy Lőrinc úr várja a szentkereszti vadászlakban.

Lőrinc, volt_x országbíró, szorongásában sűrűnek és nehéznek érezte a vadászlakban a levegőt. A szellőzetlen faházban még a téli nedvesség dohossága érződött, a döngölt földpadlóból is hidegség áradt. A falakon vadbőrök barnállottak, a tetőgerendákról füles kancsók lógtak szíjakon.

Legényei minden utat őriztek, Lőrinc úr ugyanis attól tartott, hogy a király vitézeit küldi elfogatására. A királyné apródja megnyugtatta, de ő mégis jobbnak vélte, ha a vadászlak homályában várja meg a nagyasszonyt.

– Hozott isten, Fruzsina! mormolta fojtott hangon, mintha attól félt volna, hogy meghallják, azután óvatos, gyöngéd mozdulattal vonta magához az asszonyt, ölelésük sokáig tartott, két keserű ember szomorú találkozásaként. Amikor kibontakoztak, a férfi ezt kérdezte:

– Mi történt Géza herceggel? Semmit sem tudok róla, amióta az a gazember elárult bennünket.

– Bántani még nem bántotta – válaszolta Fruzsina –, de Géza nincs már Esztergomban.

Fejérvárra vitette, ahol erősen őrizteti.

” Kivel? – faggatta Lőrinc.

– István régi ellenségével, Vata ispánnal, aki hajdan

158

István ellen pártot ütött, és Bizáncba futott Bélához. A leghúségesebb híve, így mondják – válaszolta Eufrozina, és a homlokán sűrűsödtek a ráncok.

Lőrinc ujjai a szakállával játszadoztak. Sötétén villogó szemében öröm csillant, szájára finom mosoly futott.

A királyné csodálkozva vette észre Lőrinc arcán a változást.

– Minek örülsz? – kérdezte.

– Nem tudod, nagyasszony, amit én tudok.

– Beszélj már! – förmedt rá a királyné türelmetlenül.

– Tudod-e, ki Gézának a kedvese?

– Ki tartja számon a fiam szeretőit? – kérdezte Eufrozina göggel.

– Én, Fruzsina! – kiáltotta Lőrinc. – Fiadat csak egy leány szereti igazán, Aranka, és ő az egyetlen, aki megmentheti !

– Agyalágyult vagy-e, Lőrinc? kérdezte az asszony maró gúnnyal. – Gézát Fejérvárott az a Vata ispán őrzi, aki Béla fiam leghúségesebb embere.

– De nem tudod, kicsoda Aranka I – lelkendezett” a férfi, és medvemozdulatával még meg is

simogatta Fruzsina arcát.

Az anyakirályné orrcimpái remegni kezdtek az indulattól. Azt hitte, Lőrinc megháborodott, és a sors gonosz szeszélye őt most egy eszelős emberrel zárta össze a rengeteg mélyén rejtőzködő Vadászlakban.

»– Mit számít egy Aranka ilyenkor?! – kiáltotta haraggal.

Lőrinc szája körül mosoly futkározott. Lomhán megmozdult, egyet lépett, majd nekitámaszkodott a tetőt tartó egyik vastag oszlopnak, azután mondta:

– Ez az Aranka talán még Vata ispánnak is parancsol.

– De hát ki ez az Aranka, az Isten áldjon meg? – kérdezte Fruzsina elkínzottan, de most már reménykedve.

– Vata ispán leánya! – válaszolta halkán és higgad-

159

tan, de mégis diadalmasan, mert tudta, ez a kijelentése megörvendezteti a királynét.

Mintha a fájdalom láthatatlan, szorító abroncsa pattant volna széjjel a homlokán, úgy könnyebbült meg egyszerre az anyakirályné. Arcán kinyíltak az öröm és a reménykedés rózsái, ajka mosolyra húzódott, fogai fehéren kiragyogtak.

– Nem vagy te beteg mégsem, Lőrinc! – suttogta örvendezve. – Az előbb még azt hittem, elment az eszed. Bocsáss meg! Már tudom is, miben töröd a fejedet. Én már gondolkozni sem tudtam a kétség szörnyű napjaiban. Kieszeltem végre ezt a vadászatot, hogy veled találkozhassem és beszélhessek. Tudtam, te segíteni fogsz. Te igazán szereted Gézát. Hol él az az Aranka? – kérdezte hirtelen, könnyesen mosolyogva.

– Neszmélyben – válaszolta Lőrinc.

– Ismered? *

– Szerencsére. Géza kedveli a leányt valamelyest, azonban Aranka, az, aki árnyék után kapdos, de hát a bagoly is a fényesre néz ...

– Milyen a leány?

– Szép, mint a harmatgyöngy! Mostanában *ért hajadonná, amíg az apja oda járt Bizáncban. Félárva, az anyja testvére nevelte. Ez az asszony hozta össze valahogyan a fiaddal. Az ilyenre mondják: „Szent asszony, csak a füle mögött kormos.”

– Egy kérget rágunk, Lőrinc! Te is azt akarod, hogy Géza kiszabaduljon, én is. Henrik herceg vagy a német császár befogadná, igaz-e?

– Tettünk róla, nagyasszony! – válaszolta Lőrinc rekedt, mély nevetéssel.

– Szerintem fel kell használnunk Vata leányát. Akkor az apjának is ártunk. Megérdemli.

– Majd elmegyek én Neszmélybe. Megmondom a

160

leánynak, hová hurcolták Gézát, a szerelmét. Azt is megmondom neki, hogy ki őrzi – tette még hozzá Lőrinc, és gonoszul felnevetett.

– Beszélj, uram, beszélj! – hangzott a leány szép, tiszta hangja, és fényes, fekete szemének éles pillantása az országbíró arcát vizsgálta. – A herceg küldött?

Lőrinc úr a fejét rázta, úgy válaszolta:

– Géza herceg nem küldhet senkit.

– Mi történt? – kérdezte Aranka keményen, mert nem tetszett neki az országbíró kertelése, aki nem mondta meg nyomban az igazat, hogy felcsigázza a leány kíváncsiságát.

– A bátyja elfogatta. A gonosz görög. Mi akartuk elfogni Bélát, de egy rókával bélelt áruló a herceget csalta törbe.

Langyos, párás, tavaszi délután volt, a sístergő zápor porzó függönyén át a kertet is alig lehetett látni.

– Most hol van? – kérdezte a leány, és többet nem tudott mondani, csak a könnye patakozott.

– A görög őrizteti, de nem Esztergomban, hanem Fe-jérvárott. Ott a görögnek több a híve, mint Esztergom körül – válaszolta Lőrinc úr, és vizes ruháját tapogatta. Éppen a falu előtt kapta el az eső, alig tudott tető alá kerülni Arankáéknál. Embereit messze hagyta, azok most áznak valahol, de nem akarta, hogy beszéljenek érkezéséről. A faluba maga lqpakodott be, alig látta valaki.

Lassan apadtak a leány könnyei. Arcára szomorú árnyék telepedett, tekintete a lilás fényben szakadozó felhőkét kémlelte, amelyeket fürge szél kergetett kelet felé.

– Megyünk a bátyjához! – kiáltotta, éa hirtelen felpattant a padról – Kegyelmet kérünk!

– Jaj, húgom, ne mondj ilyeneket! Engem azon nyomban felkoncoltat mint pártütő felségárulót, téged pedig a legjobb esetben kolostorba zárat. Így aztán Gézán sem se-

161

gítettünk. Te nem ismered a görögöt. Beszélük, a királyt is ő mérgeztette meg.

Aranka szép arcának keserű ráncocskáin lázas pirosság égett.

– Hát mit tegyünk? Gézát nem hagyhatjuk ...

Többet nem tudott mondani, hangja is fojtottan hallatszott, a rémület belé szorította, amit még mondani szere-

tett volna.

– Nem hagyhatjuk! – ismételte Lőrinc a leány szavait.

– De kelepcebe sem rohanhatunk. Géza herceg hívei közül most tnár csak én vagyok, aki tehet még valamit érte. Az anyjának nincs hatalma, pedig Gézát szereti, nem a görögöt.

– Hogyan menthetjük meg? kérdezte, és az arcán tétova za, varodottság látszott.

– Meg kell szöktetnünk! – válaszolta Lőrinc nyomban.

– Ha fogságban hagyjuk, a bátyja, amilyen gonosz, még meg is öletheti. Ki kell juttatnunk az országból! Henrik osztrák herceg bizonyosan befogadja, tőle pedig Rótszá-kállú Frigyes német császárhoz is eljuthat, akkor pedig a császár segítségével király lesz.

– Hogyan, Lőrinc úr? Hogyan? – kérdezte, sírástól duzzadt arcát egészen az országbíró felé fordítva.

Lőrinc ravaszul dörmögte a szakállába:

– Kemény őrzője van, az igaz., de ismerek valakit, aki nagyon tud hatni erre a cudar börtönőrrre.

Dacosan szilaj lett Aranka tekintete. A férfi bujkáló, szavakba burkolt ingerkedése izgatottá tette, mintha a méreg forrt volna benne ettől a kiszámítottságtól.

– Ki az?! – kiáltotta haraggal, mire Lőrinc úr keskeny szája sarkán elégedett, csöpp mosolygás fénylett fel egy pillanatra, azután úgy válaszolta hunyorogva:

– Te vagy az, Aranka! Csak te, senki más! – és most már lehámlott arcáról a bizonytalankodás burka.

162

– Én? – hökkent meg a leány elképedve, nyugtalanul.

– De hát ki őrzí Gézát? – és sápadt lett a belsejét felkavaró indulattól.

– A görög Béla legodaadóbb híve, Vata ispán. Az apád! – vágta ki Lőrinc vásott gúnyjal.,

A leány mozdulatlan maradt, csak a szája nyílt meg egy pillanatra, de nem mondott semmit. Alit a ház ajtajában, és kibámult a kertre. Az eső már elállt. Nyugat felől a felhőrongyok közül az alkonyi nap elnyúló, vörösarany sugarai festették meg a leveleken csillogó esőcseppeket. A leány mélyen lélegzett, beszíva a kertből áradó illatokat Már nem sírt, a szeme szárazon égett, az arcára lassan

163

visszatért az élet pirossága, de a homlokára kemény ránc vésődött.

Lőrinc úr nem szólalt meg. Nézte a leány igéző, barna szépségét, karcsú alakjának finom formáit.

Megérezte, mi megy végbe a lelkében. Néma izgalomban várta, ki fog győzni benne: Géza herceg-e vagy Vata ispán?

Innen a dombról, a forrás közeléből, jól látszottak a Duna hátán táncoló alkonyi sugarak és északra a nagy síkság nedves zöldje. Egyikük sem nézett azonban a Duna felé. A nagy csöndet végül is a leány hangja törte meg:

– Holnap reggel indulok Fejérvárra .«.

A kis csapat élén Aranka” lovagolt, ősi szabású, fehér bőrködmönt, hegyes orrú csizmácskát, kócsagtollas bársonysüveget és a ködmön alatt testhez álló, görög divatú, fehér bársonyköntöst viselt, amelyen arasznyi széles pávaszemhímzés ékeskedett. Nagynénje két fegyveres szolgája mellé maga Lőrinc úr csatlakozott szolgaruhában néhány emberével, hogy a leány útja Fejérvárig védett legyen.

Mielőtt útra keltek, Lőrinc úr legügyesebb emberét küldte Esztergomba az anyakirálynéhoz. Háromszor is elmondta, amit a futárnak meg kellett jegyeznie és elmondania az anyakirálynénak:

– „Fejérvárra mentem a leánnyal. Ha tudsz, gyere utánam, de kerülővel, senki se sejtse, merre indultál! Szükség lesz rád! Megvárlok a városban Wolfer német kalmár házában.”

Háromszor is elmondatta az üzenetet Makád nevű, mindenhez értő, írástudó legényével, aki a Szalók nemzetség elszegényedett tagja volt.

Vata leányát a fejérvári őrség tisztelettel fogadta, utat nyitott előtte, úgy mehetett be a városba fegyveres kísérelővel együtt. Lőrinc úr a többi legényét már előbb Győr-

be küldte, hogy ha a szöktetés sikerül, az 5 fedezetükkel ériék el az osztrák határt.

A palota előtt Lőrinc úr elvált Arankától, £3 Wolfer kalmár házát kereste fel. A kalmár régi ismerőse volt, akit sokszor pártfogolt a meghalt királynál. A német örömmel adott neki, szállást.

Dél még alig. műit el. Vata ispán éppen csak megebédelt, amikor hírül hozták leánya érkezését. Az előcsarnok zölden dohos kövein állt szinte megdermedten. Az öröm és a félelem egyszerre rohanta meg a lelkét. Szeme alatt megsötétedett az árnyék, homloka gondtól izzott, és akkorát sóhajtott, hogy megremegett egész teste.

A leány előtte állt, a szépség sugárzott belőle. Fáradt és nedves tekintetét le nem vette az apjáról: látta és érezte, milyen riadt. Az arca vörös az örömtől, és a rémülettől verejtékben úszik, szeme sóvárogja a szeretetet, de szinte könnyben ázik, hiszen az ő megjelenése hollószárnyú hírt jelent a számára, amelytől gyökeret vert benne a szomorúság. Csak dadogni tudta a szavakat:

– Hogyan kerültél ide, édes leányom?

– Megéreztem, hogy itt van ő! – suttogta Aranka.

S hogy éppen az én apám az, aki az ő börtönét őrzi... Amikor eljutott Neszmélybe a herceg elfogatásának a híre, nyomban útra keltem, hogy ideérjek, mielőtt végzetes baj történék.

– Miről beszélsz? – kérdezte Vata értetlenül.

– Az a hír járja, az új király ölette meg a régít, és most-attól felek, megöleti azt, akinek igazán királynak kellene lennie,

– Csak Béla úrnak van joga a trónra! – kiáltott fel Vata határozottan. – ő nem ölt meg senkit.

Azt még elhinném talán, hogy a császár képes lenne ilyesmire, de Béla úrnak semmi köze hozzá.

– Nem tudom, – rebegte tétován a leány. – Én csak egyet tudok, azt, hogy Géza herceg igazán szeret engem, én meg őt. Ha a trónra kerül, én leszek a felesége. Apáml Gondold meg, a leányod magyar királyné lehet! Sokan vannak, akik Géza herceget akarják a trónon látni, nem pedig a görögöt. Mondják, Lukács érsek sem hajlandó megkoronázni, mert esküvéssel eladta az országot a görög császárnak ...

.– Rágalom! Ő csak azt fogadta meg, hogy nem lesz a császárnak ellensége. Ott voltam a templomban, hallottam az esküjét. Jól emlékszem.

– Milyen nyelven esküdött? – kérdezte Aranka gúnyosan.

– Magyarul, azután görögül.

– Azt mondják görögül másra esküdött. Te ” tudsz görögül, apám?

Vata ispán elképedve meredt a leányára. Ez a kérdés csaknem megingatta hitében.

– Nem tudok görögül – válaszolta rekedten.

– Látod, apám, akkor nem tudhatod, hogy görögül ugyanarra esküdött-e, mint magyarul!

Aranka diadalmasan nézte, miképpen zavarodik meg az apja, aki igen becsületes ember volt, de nem valami éles-eszű. A ravasz, volt országbíró csavaros eszével Neszmélytől Fejérvárig alaposan kitanította a leányt. Értette nagyon, hogyan kell elhinteni & konkolyt a szerelemtől vakká lett leány lelkében. Lőrinc úr a markába nevetett, látva szavainak hatását a tapasztalatlan, jóhiszemű leányon.

– Mások is voltak ott, hallod-e! – próbált védekezni az ispán a vádaskodás ellen. * Akik tudtak görögül...

– Hát éppen ezért beszélnek Béláról a kétféle esküvést Bizonyosan megértették. Egy vitéz járt nálunk, ő beszélte ezeket.

– Ki az a vitéz?

– Nem ismertem. A nénémmel beszéltem – hazudta a leány szemrebbenés nélkül, mert most már érezte, megingatta apjának az új királyba vetett hitét, és ezért reménykedett tervének sikerében.

Csak Géza képe lebegett előtte. Megígérte Lőrincnek, hogy a herceget kiszabadítja a fogságból, és a cél érdekében az apjával sem törődött: rá kellett bírnia, árulja el Bélát, hogy Géza szabad és az övé lehessen. Halvány sejtelve sem volt arról, hogy a volt-országbíró és az anyakirályné őt csak alkalmas és olcsó eszköznek tekintik, akit bármikor el lehet majd dobni ebben a trónért folyó, ádáz küzdelemben, amelyben vérbe és lángba borítanak az országot, ha megethetnék.

Aranka nem tudta, hogy a gyűlölet pusztít, és szerel-

mében gyűlölni kezdte az ismeretlen Bélát, aki miatt Gézának és neki szenvedni kell.

Csak nézte apját Keselyűarcát most kegyetlenné kö-vültnek látta. Az 6 szerelmét őrizte ebben az elhagyott palotában. Megfeledkezett arról, milyen szeretettel bápt vele mindig. Nem vette észre, hogy Vata ispán sápadt arcán nem a kegyetlenség vonásai merevednek meg, hanem a kétség eddig sohasem érzett fájdalma fagyott rá. Kemény fiatalelként, szilajon és követelőően állt szemben az öregedő férfival, mintha ez az ember nem is az apja lenne. Finom, keskeny kezét könyörgően előrenyújtotta, ugyanekkor a hangja erőszakosan zengett, nem kért, hanem követelt:

r Vezess Gézához! Látnom kell őt!

A nagy darab ember tiltakozva emelte fel csontos kezét. A homlokát kiverte a verejték, szemében szorongás bujkált. Mégis, legyőzve apa voltát, ezeket mondta:

– Nem azért bízta reám Béla úr az öccse őrzését, hogy bárkivel is találkozhasak!

– Hát én csak bárki vagyok tenéked, apám?! – kiáltotta Aranka, és a szemében harag lobbant. – Azt hittem, a leányod vagyok, akit szeretsz!

Vata ispán arcáról most le lehetett olvasni a sorsát. Az érdes hang a velejéig hatolt és megejtette. Félt, hogy elveszíti a leányát, akit legjobban szeretett a világon.

– Hozzá nem engedhetlek – hangzottak tompán a szavai, amelyekben már benne rejtőzködött engedékenysége.

– Akkor hogyan láthatom? – döfött belé a leánya kérdése.

– Várj! Küldök érte – válaszolta megadóan, és mintha megrokkant volna, hajlott derékka, esett vállakkal imbolygott a folyosóra, ahonnan behallatszott rekedt hangja:

– Hozzatok be a foglyot!

Nemsokára Suda mosolygós arca jelent meg az ajtóban. ^ Itt a fogoly, ispán úr! – kiáltotta.

– Ti elmehettek – parancsolta Sudának.

168

Gézát betuszkolták. Gyűrött, piszkos, tépelt ruhájában olyan volt, mint egy szép csavargó, de az arcán ráfagyott gög terpeszkedett, ahogy az ispánt nézte. Arankát még nem vette észre, fogalma sem volt arról, hogy kicsoda elé vezették. Csak azt tudta, ez az ember lovagolt őrei élén Esztergomtól Fejérvárig.

– Üristen, Gézám! – sikoltotta a leány, és tántorogva tett feléje néhány lépést.

Egész testében megremegett a jól ismert, kedves hangra, és egyetlen pillanat alatt olvadt le arcáról a gögös közöny, amellyel herceg voltát igyekezett őreinek tudtul adni.

– Arankái – dadogta elképedve, és önkéntelenül ölelésre tárta karját a leány felé.

– Kedvesem! – kiáltotta a leány, és nem törődve apjával, a herceg karja közé futott.

– Hát Így kell téged látnom! – zokogta.

– Hogy kerültél ide? kérdezte a herceg, mert még mindig azt hitte, álmodik, noha Aranka testét valóságnak érezte.

Hirtelen bontakozott ki a herceg öleléséből. Apja felé fordulva mondta:

– Látod, apám, Géza szeret engem tiszta szívből, ahogyan én szeretem őt.”

– Üdvözöllek, uram! – szólalt meg Géza herceg a leány apját köszöntve, és udvariasan még meg is hajolt. Egyszerre felismerte, micsoda, váratlan szerencse érte, milyen ajándékot kapott a sorstól.

– Mi ketten nagyon szeretjük egymást. Csak azt sajnálom, hogy így kellett megismerkednünk, ispán uram. Szerettem volna megkérni a leányod kezét, de hát egy fogoly herceg nem herceg többé ...

A nagy darab ember, a leánya boldog arcát látva, ellágyult. Gyönyörködve nézte a két szép fiatalelket, és arra gondolt, hogy valamikor régen neki is füttyentett a sárgarigó, 6 is volt fiatal. Már majdnem azt válaszolta, hogy bele-

169

egyezik a frigyükbe, amikor mégis feleszmélt bódultságából. A behízselgő, dallamos hangból egy csöpp hamisságot érzett kicsendülni. A herceg szakadt, vörös harisnyanadrágját látta, amelyből olyan szerencsétlenül villant ki a bal térdkalácsa.

– Sajnos, fogoly vagy, uram! Engem meg a parancs tett öröddé. De talán még jóra fordulhat a sorsod! – sóhajtott.

– Édesapám! – szólalt meg Aranka, de ő sem tudott többet mondani.

A herceg pedig elpirult, mert észrevette, hogy az ispán az ő csupasz bal térdét nézi, amely sehogyan sem illik egy leánykérő fiatalelkehez.

Vata ispán azonban már nem nézte a szakadt nadrágot. Váratlanul a múlttól kezdett beszélni:

– A mi családunk, Géza úr, nagyon szerencsétlen. Kevés ilyen van az országban, de a tiéd talán a miénknél is szerencsétlenebb[^]

– Nem értem, ispán úr! – csodálkozott a herceg, Aranka pedig döbbenet bámult az apjára. Az ispán folytatta, csak a hercegre nézett, úgy mondta a magáét:

– A legelső Vata, akiről tudok, az a pogány Vata, akinek része volt Péter király megvakításában, aztán Gellért, Bőd és Beszteréd püspökök halálában ott a Kelen hegyénél. Vata fia János szintén a pogányokat segítette, és I. Béla király ellen lázadt A nagyapám, akit ugyancsak Vatának hívtak, a trónkövetelő Almos hercegnek volt a leghűségesebb embere, és Almos bátyja, Kálmán király nemcsak Almos herceget és a kisfiát, Bélát, hanem Vatát is megvakíttatta...

Most kiegyenesedett Magasabbnak tetszett a hercegnél. Beletűrt deresedő üstökébe, széles mozdulatot tett a jobb kezével, azután mondta:

– Te, Géza herceg, most olyan pártütő vagy, mint Almos

170

herceg volt hajdan, aki aztán vakon tengette életét Dömösön, amíg ki nem szöktették Bizáncba. Abban a monostorban élt, amelyet 6 alapított, és építését a fia, a megvakított II. Béla király fejeztette be. Herceg, te szereted a leányomat, de én nem akarok pártütő lenni. Ha a királytól kegyelmet kapsz, tiéd a leányom. Börtönben nem élhettek ...

Most győzött. Kilépett az ajtón, és Sudát hívta:

– Kísérjétek vissza a szobájába Géza herceg urat! Adjatok neki olyan ételt és italt, amelyet nekem adtok

– Köszönöm, ispán úr – mondta a herceg fagyosan, és az idegenek előtt nem akarván elárulni érzelmeit, csak fejet hajtott Aranka felé, majd őrei között gyorsan távozott.

– Apám! Te megölsz bennünket! – mondta a leány, amikor-egyedül maradtak;

– Nincsen szándékomban ilyesmi, Arankám. Én csak félek, de még jobban téged féltetek.

– Miért féltesz engem?

– Mert a királyi hercegek csak nagyon ritkán szoktak náluk alacsonyabb rangú nőt feleségül venni. Ok inkább más királyi vagy császári családokból szoktak párt hozni, még akkor is, ha igazán szerettek másvalakit. Aztán ismerem én Géza herceg anyját, Fruzsina anyakirálynét, ahogyan mondani szokták. Csupa góg és dolyf a nagyasszony. Tudod, leányom, ha ő elismerne menyének, no, akkor hinném én Géza herceg igazi szerelmét. Ne érts félre, hiszem én most is, hogy szeretitek egymást, de Fruzsina nélkül...; na, megmondtam már...

– Szavadon foglak, apám! kiáltotta Aranka, és kirohant a palotából.

A királyi város magva a fallal körülvett civitas vagy urbs volt, ahol a kőből épült királyi palota emelkedett. Közé-

171

leben állt a híres székesegyház, mellette a káptalan háza és egy kápolna. A falakon belül húzódtak a tárházak, Fejér vár ott főleg a sóraktárak, azután az istállók, a fegyveres kísérők, a szolgálattelvők, a várjobbágyok és a várnép, tárnok, kapuőr, hírvivő, kovács és más mesterember hajléka, valamint a börtön a gonosztevők számára.

A várkapun kívül fejlődött ki a polgárváros, amelyben német, olasz vagy más kereskedők és a különféle kézművesek, részben összeépült kő- vagy faházai állottak. A gazdag kereskedők házát külön épült torony is védte. A polgárváros szélén a királyi birtokokról beköltözött földművesek és kézművesek nádtetős faviskói lapultak.

Wolfér kalmár háza kőből épült, és olyan volt, mint amilyeneket Németföldön építettek a kereskedőemberek. Udvarát kerítés övezte, ahol a társzekerek álltak, a telek végén istállók sorakoztak, a kisebb helyiségekben pedig emberei, szolgálai laktak, amikor éppen nem járták az országutakat. Maga Wolfér úr már idős ember volt, ritkán kelt útra, helyette a fia vezette az árukkal rakott kocsikat éa a fegyveres kísérőket egyik országból a másikba. Az öreg kalmár most is a fiát várta, akinek Lombardiából kellett megérkeznie, ahonnan olasz vérteket hoz majd, mert az olasz, főleg a milánói páncélok messze földön híresek voltak, és a gazdag előkelők jó áron vásárolták. A kiáltozásra azért jött elő, mert azt hitte, a fia érkezett meg.

A belépő Lőrinc urat nagy tisztelettel fogadta – nem tudta még, hogy az új király ellenségének ad majd szállást a házában.

Lőrinc úr már jóval előbb díszes bársonyköntöst húzott a szolgaruhára, és csak így lépett be a kereskedő házába néhány kísérőjével. A kalmár cselédei tüstént a vendégszobába vezették, ahol a volt

országbíró lemosta az út porát, drága ruhát öltött, és csak azután lépett be Wolfer úrhoz, aki nyomban étellel és itallal kínálta.

A német kereskedő jól beszélt magyarul, hiszen több év-
172

tized múlt el azóta, hogy szülővárosából, a gazdag Regens-burgból először kelt útra Magyarországra. Okos volt, ügyes, szorgalmas és tapintatos, sohasem faggatta vendégeit, csak az érdekelte, ami a mesterségével függött össze.

– Milyen ember az új király? – kérdezte, és mindjárt hozzátette: – Békét akar vagy háborút? Lőrinc -úr ismerte házigazdáját, tudta, mit szeretne hallani, ezért ezt válaszolta:

– Az új király békét akar. Sokáig élt a görög császár udvarában, úgy vélem, hogy a görög kereskedők ismét eljönnek majd Esztergomig, Fejérvárig vagy tovább is, nyugat felé, hiszen ők is a békét szeretik.

– Erre iszunk, országbíró uram! – örvendezett a kalmár, és magasra emelte az ezüstkupát.

Úgy kezdődött ez a beszélgetés a két ember között. Lőrinc úr minduntalan sejtette a házigazdával, hogy fontos dologban jár a városban, és esetleg egy magas rangú hölgy is felkeresi majd vendégszerető házáat. Köntörfalázva folytatta:

– Ne haragudj meg reám, uram, de nem mondhatok el mindent tenéked! Itt a palotában a király nevében most Vata ispán, parancsol, akinek a leányát kísértem ide, ami békülésünkről van szó. Az ispán szépséges leánya, aki a rokonom jegyese, ki akar békíteni kettőnket, mármint engem az apjával.

– Az ispán úr leányát éppen olyan szívesen látom majd, mint ahogy téged.

– Köszönöm, Wolfer úr!

Ittak, azután megint Lőrinc úr fonta tovább a beszéd fonálát:

– Rokonom igen nagy becsben van az udvarban, ezért nem tartom lehetetlennek, hogy maga az anyakirályné, Fruzsina nagyasszony is betoppanhat előbb ide; üzentem neki, hol szállok meg, mielőtt a palotába megy. Az asszonyok mindig szívükön viselik a szerelmesek sorsát.

173

A jámbor Wolfer úr szeme felcsillant erre a hírré. Mégsimogatta szép ezüstös szakállát, azután remegő hangon kérdezte:

– Jól értettem, országbíró uram? A régi és az új király anyja tisztelné meg szerény hajlékomat? Ő maga személyesen? De hát erre, az ő fogadására, fel kell készülnöm! Megyek is a szakácshoz ...

– Ne menj, Wolfer úr! – vágott közbe erélyesen Lőrinc úr.

– Már miért ne? – csodálkozott a kereskedő.”

– Mert az anyakirályné titokban jön majd. Jól teszed, ha te sem ismered meg, noha tudom, hogy találkoztál vele, hiszen amikor a meghalt fiának bemutataltak, ő is ott volt.

– Ahogy parancsolod, uram – válaszolta a német kalmár sértődötten, és látszott rajta, nem fagygon tetszik már neki Lőrinc úr látogatása, de udvarias házigazda lévén, zavarában egyre kínálhatta az országbíróat, aki sűrűn emelgette a kupát, házigazdájára köszöntve a bort.

Amikor Aranka kirohant a palotából, még nem tudta, mit fog tenni.

– Hol vannak a szolgálaim? – kérdezte apja egyik örökös legényétől.

Az őt egy-kettőre odahívta a Neszmélyből jött legényeket.

— Tudjátok meg, merre lakik Wolfer kalmár! parancsolta a leány.

Amikor aztán előkerült egy sihedef, a tárnok fia, tőle megtudta, hol lakik Wolfer úr. Mivel pedig a kereskedő háza nem volt messze, két szolgálja kíséretében, a fiú vezetésével gyalog indult meg Lőrinc úr megkeresésére.

Wolfer úr hajlongva fogadta Vata ispán leányát. Cselédjei mézes téstával kedveskedtek Arankának. A kalmár hamarosan eltűnt, hogy vendégei zavartalanul beszélgethessenek. «

174

A leány fáradtan ült Wolfer úr széles karosszékeiben, amelyet valahol messze földön készíthettek. Bármilyen fáradt és elkeseredett volt, csodálkozva vizsgálta a kalmár szobájának a berendezését, a székeket, az asztalt és a szekrényt, hiszen ilyen bútorok még a legelőkelőbb magyar neirészek szobáiban sem voltak, csak néhány úrnak volt nyugati lábasszekrénye a család ruháinak a számára.

– Mi történt, leányom? – kérdezte Lőrinc úr, és a szeme sötéten villogott, látva Aranka kimerültségét. – Láttad Gézát?

– Beszéltem is vele! – válaszolta a lány, majd elmondta, miképpen tudta rávenni apját a

herceggel való találkozásra, és ez hogyan folyt le.

– Mit tett azután apád? – kérdezte Lőrinc úr nem kis izgalommal.

– Őreivel visszavezettette Gézát börtönébe.

Lőrinc úr erre a válasza felpattant székéből. A kis ablakú, homályos szobában nyugtalanul járkált. Nem szólalt meg azonnal, mert attól félt, izgalmaiban megsérti a leány apját, és akkor Arankát is megbántja. Amikor végre lecsillapodott, visszatelepedett a karosszékbe, azután kérdezte:

– Van még valami kis remény, Aranka? Ki tudod szabadítani Géza urat?

– Apám nem hiszi, hogy Géza engem el akar venni feleségül, mivel szerinte a királyi hercegek nem szoktak alacsonyabb rangú nőt feleségül venni.

– Apád nem hitte el, hogy szeretitek egymást?

– Azt elhitte.

– Hát akkor? – kérdezte Lőrinc úr bosszankodva.

– Azt nem hiszi, hogy Géza herceg anyja, Fruzsina királyné, beleegyezne ebbe a házasságba.

– És ha beleegyezne? – kérdezte Lőrinc úr mohón, s újból felugrott

– Apám azt mondta: „Tudod, leányom, ha az anyaki-

175

rályné elismerne menyének, akkor elhívhém Géza úr igaz szerelmét...”

– S te erre mit feleltél?

– Azt, hogy „szavadon foglak, apám”. Én ugyanis hiszek Géza herceg igaz szerelmében, és tudom, egyetlen anya sem akarja a fiát boldogtalanná tenni.

Lőrinc úr mosolygott. A balga leány szavaitól úgy érezte magát, mintha hájjal kenégetnék. Elégedetten állapította meg magában, hogy Géza kiszabadítása felé az első lépést megtette Vata ispán leányának idehozatalával,

– Igazad ,van, leányom! Egyetlen anya sem akarja a fiát boldogtalanná tenni – ismételte a szavakat, de nem árulta el, hogy egy királyné miképpen nem akarja gyermekét boldogtalanná tenni. Csak mosolygott, és a szakállát simogatta, úgy folytatta:

– Azt hiszem, mindkettő, te is, Géza herceg is, hamarosan boldogok lesztek.

– Hogy érted ezt, Lőrinc úr? – kérdezte Aranka, és most csaknem ő ugrott fel a székből

– Elárulok tenéked egy nagy titkot, ha hallgatni fogsz..

– Mint aki meghalt, uram, úgy tudok hallgatni!

Lőrinc úr most olyan halkán ejtette a szavakat, mintha más is lett volna a szobában, akire éppenséggel nem tartozik, amit mond:

– A királynéasszony, ha teheti, idejön a városba, mert mindenképpen látni akarja a fiát, akit kimondhatatlanul szeret.

A leány arcáról tovalebent a kétségek árnyéka, boldogan ragyogott a mosolya, úgy kérdezte:

– Idejön Fejérvárra?

– Ide! Ebbe a házba. Majd én beszélek veled az érdekedben! – emelte meg a hangját a volt országbíró. – Elmondom, ki vagy te, és hogy milyen nagyon szeretitek egymást Gézával

176

– Megteszed? Komolyan mondod, uram?

– Megharagszom, ha nem hiszel nekem I

– Jaj, uram, ne sértődj meg! Csak olyan boldog vagyok attól, amit mondtál! Gondolod, hogy a királyné asszony elfogad a menyének? ,

– Magad mondtad: egyetlen anya sem akarja a fiát boldogtalanná tenni.

– Így mondtam, uram! Apámnak szóljak?

– Ne még, Aranka! Legyen ez meglepetés 1 Ha megjött* az anyakirályné, egyik legényemet küldöm hozzátok a hírrel. Csak egytől kell még félnünk... – tette hozzá töprengve.

– Mitől? – kiáltotta a leány, mintha szép álomból serkent volna fel a kérkedő töprengésre.

– Nem is mitől, inkább kitől...

– Kitől? – esdekelte kínlódom a leány.

– A királyné másik fiától!

– Hogy érted ezt, uram?

– Ügy, hogy Béla meg ne neszelve az anyja szándékát – válaszolta Lőrinc elkomorodva. – Mondják, ez a másik fia ravasz, alattomos, miként egy igazi görög. Ha megsejti, mit akar a királyné, mindennek vége. A te boldogságodnak is, Aranka.

– Mit tegyek hát, uram, mit? – kérdezte a leány csaknem sírva.

– Menj vissza apádhoz! Beszélj vele Gézáról, és hangoztasd, hogy te bízol az anyakirálynéban. Tartsd ébren apádban ígését, amit Fruzsina nagyasszonyról mondott. Aztán ha lehet, ha megjön a királyné, mi is odamegyünk ...

Makád úgy tudott osonni, mint az árnyék. Már csaknem este volt, amikor a királyné egyik ismerős testőrével találkozott a városban, a palota körül lebzselve.

177

– Be kell jutnom a nagyasszonyhoz! Bizony megjutalmaz, ha hozzávezetsz.

A testőr ismerte Makádot, tudta, Lőrinc úr embere, Lőrinc úr Géza herceg híve, aztán közel áll a nagyasszonyhoz.

– Gyere velem! Már sötétedik. A palotakerten át észrevétlenül bejuthatunk hozzá. A király különben sem törődik az anyjával, egész nap az új főméltóságokkal tanácskozik.

Könnyű szellő fúj, mintha az este lélegzett volna. Susogtak a falevelek, és Makád léptei sem hallatszottak han-gosabban a lombsusogásnál.

Az asszony arca hamuszínűnek tetszett a mécsesek gyér fényében, de amikor felismerte Makádot, megpirosodott.

– Beszélj! – parancsolta rekedten az izgalomtól, és keskenyre húzott szemhéjai közül éles tekintettel vizsgálta Lőrinc emberét.

– Elmondom, amit Lőrinc úr üzent. Megtanultam szóról szóra...

– Járjon már a szájad! – kiáltott fel a királyné gorombán a türelmetlenségtől.

Makád fejet hajtott, úgy mondta csaknem hadarva:

– „Fejérvárra mentem a leánnyal! Ha tudsz, gyere utánam, de kerülővel, senki se sejtse, merre indultál! Szükség lehet rád! Megvárlak a városban Wolfer német kalmár házában.”

– Hol mondta ezeket tenéked az országbíró úr? – kérdezte Eufrozina megenyhülten.

– Még Neszmélyben, mielőtt útra kelt.

– Milyen az a leány?

– Takaros fehérszemély. Mondják, valamelyik ispán leánya.

– Nem tudod, melyiké?

– Nem tudom, királyné asszony... Lőrinc úr egyedül

178

ment be a házba. Mi nem beszélhattünk senkivel, még a leány szolgálival sem. Urunk megtiltotta.

– Itt sem beszélhetsz senkivel sem! Remélem, a testőrnek, Inacsnak sem mondtál semmit

– Ha ilyen fecsegi volnék, Lőrinc Úr régen kiebrudalt volna. A társaim avval bosszantanak, félek, hogy megfázik a nyelvem, azért hallgatok. „

Fruzsina elmosolyodott, megenyhült benne a gög, és a bizalmatlanság szertefoszlott —

– Innen hová akarsz menni? – kérdezte nyugodtan.

– Uram még azt is parancsolta: „Kísérd a királynét Fejérvárra !” – felelte.

– Okos ember a gazdád. Holnap vagy holnapután megint vadászni megyünk. Mit gondolsz, hogyan juthatnék észrevétlenül Fejérvárra?

– A hegyeken át a Dunához kell jutnunk, királyasz-szony. Óbudán valamilyen ladikba szállsz, és lehajókázol Ercsibe. Onnan lóháton Fehérvárra mégy a mocsarak szélén. Csákvár felé figyelhetik az utat, de a Dunára nem gondol senki. Csak nem szabad királynéként utaznod, és előre kell küldened valakit Ercsibe, hogy ott szerezzen lovakat. Hányan megyünk?

– Vadászni sokan, ahogy szoktam. Fejérvárra kevesen.

– így lesz jó, királyné asszony! – örvendezett Ma-kád, és bizalmasan bólogatott, de Fruzsina nem haragudott meg érte. Lelki szemével ő már csak Gézát látta, és Lőrinc úr üzenetének ezt a mondatát morzsolgatta: „Szükség lehet rád!”

Makád terve sikerült Fruzsina néhány fegyveres kíséretében Ercsiből Fejérvárra lovagolt. Akkor már Szent Iván havának közepe volt, vagyis gabonát érlelő, szép június sugari fényesítették a mezők zöld tábláit A furfangos legény tanácsára a királyné férfinak öltö-

179

zött, még könnyű szablyát is kötött a derékövére. Wolfer úr vendégeként könnyen bejutott a városba. Makád egyenesen a kalmár házába vezette Fruzsínát.

A tornyos kőház kapujában csak Lőrinc úr fogadta a királynét, mintha ő lett volna a házigazda.

Wolfer úr sértődötten húzódott meg a toronyszobában, és azzal állt bosszút vendégein, hogy*a cselédeit is messze parancsolta tőlük. A királyné azonban éhes és szomjas volt, fejcsóválva rosszalotta Lőrinc eljárását.

– Csak gyanút keltesz a jámbor kalmárban, ha ennyire titkolódzói. Küldj érte azonnali Üdvözölni szeretném! Inkább itt akarok megszállni, mint Vata ispánnál a palotában.

Lőrinc úr zavartan adott igazat Fruzsínának, aki a vendégszobában gyorsan levetette a vitézi ruhát, és bársonyba öltözött, hogy úrnóként fogadhassa a házigazdát.

A derék kalmár arcán fülig húzódott a boldog mosolygás, amikor a királyné előtt hajlongott.

– Ne haragudj, Wolfer úr! – kezdte az asszony a leglágyabb hangján. – Lőrinc országbíró úr félreértette üzenetemet. En csak rangrejtve akartam utazni, hogy hamarabb érjek ide, de világért sem volt szándékomban téged, a legderekabb és a leghűségesebb hívünket megsérteni. Szeretném, ha vendégül látnál, és innál az egészségesemre!

– Boldogan, nagyasszony! – kiáltotta Wolfer úr. – De csak azt tudom adni, ami a kamarában van, mert hát nem készülhettem fogadásodra; Lőrinc úr megtiltotta.

– Lőrinc úr rosszul tette – felelte Fruzsina, és még szebben mosolygott Wolfer úrra, aki erre maga is segített embereinek.

Amíg az ételt-italt felhordták az asztalra, Lőrinc úr gyorsan elmondta, mit beszélt Arankával, és mit ígért neki a királyné nevében.

– Menyemmé fogadom, csak engedje szabadon Gézát az az átkozott ispán. Ha pedig kiengedi, fussatok Gézával

180

Henrik herceghez! A leányt útközben lerázhatod úgy, hogy Géza se vegye észre ...

– Győrig kell eljutnunk, ott várnak a legényeim. Esztergomban ostoba voltam, nem akarok még egyszer az lenni. Nem vették észre eltűnésed? – kérdezte Lőrinc aggódva.

– Most már bizonyosan, de hát ide a leggyorsabban is csak két nap múlva érhetnek Béla vagy Farkas nádor emberei. Volt már úgy, hogy három napig vadásztam ...

– Akkor is sietnünk kell! Küldöm Makádöt Arankához – válaszolta az országbíró. – Hadd tudja meg az apja, ki fogja meglátogatni!

A késői ebéd után indultak a palotába. Makád. avval a hírral jött vissza, hogy várják őket.

A merész tetteknél gyakran előfordul, hogy végrehajtóikat kétségek gyötrik. Az igazán erős emberek – nem éppen testi erőről van szó – titka éppen abban rejlik, nem gondolnak a kétségekre, hanem amit elhatároztak, azt végre is hajtják, és nem törődnek az esetleges következményekkel. A királyné ilyen erős ember volt. Elhatározta, mindenáron kiszabadítja fiát, és vakmerően cselekedett.

Aranka a palota kapujában várakozott izgatottan.

– Ez ő! – súgta Lőrinc úr, aki brokátruhájában, karddal az övében lépegetett az anyakirályné mellett.

– Szép leány! válaszolta Fruzsina meglepetten, és szinte sajnálta is egy pillanatra, hogy áldozatul kell majd dobniuk, mert idegenben csak egy nőtlen trónkövetelőt fogadnak igazán szívesen, akinek, ha sikerül trónra segíteni, egy hercegnőt lehet a nyakába varrni, a királyok szerződésein ugyanis legjobb pecsétnek a házasságot tartották.

Aranka mélyen meghajolt Fruzsina előtt. Az asszony előre kitervelt mozdulattal emelte magához, és fennhangon mondta:

– Boldog vagyok, hogy ilyen gyönyörű leány lesz a menyem! A szépség sugárzik terólad, leányom!

181

A nyájas szavakat tett követte. Fruzsina egészen magához búzta Arankát, megölelte, majd jobbról-balról megcsókolta.

Hárman léptek az Ispán szobájába.

Vata úgy állt a szoba közepén, miként egy fájdalmasra faragott szobor. Előrehajolt, keselyűarcán vörös foltokban égett az izgalom.

– Látod, ispán uram, magam jöttem hozzád – kezdte a királyné szelíden rámosolyogva a megdöbbszent emberre. Azért vagyok itt, hogy megmondjam tenéked, nemcsak a fiamat őrzöd, hanem a vejedet is. Látod, ispán úr, én szeretem a menyemet, és azt akarom, hogy boldog legyen ő is, meg a fiam is! Gyere ide, kislányom, gyönyörű Arankám!

A leány a királynéhez bújott, aki az apja előtt csókolta meg.

Vata ispán nem tudott megszólalni. A leányát, akit a legjobban szeretett a világon, a király és a herceg anyja öleli, csókolja, elismeri egyenrangúnak, mintha királyi vagy hercegi vérből való volna.

– A leányom megmondta T Úristen, mi lesz velünk?! Mi lesz velem? – motyogta magában, és érezte, hogy szédül, mintha a királyné meg ez a díszruhás előkelőség a leányával együtt forognának körülötte.

Eufrozina egy lépést tett feléje.

*– Ispán uram, értsd meg, anya vagyok! Mindkettőnek az anyja. Te nem tudod, mi történt itt, mert te Bizáncban éltél, amikor megölték a fiamat, Istvánt, a királyt. Tudom, te gyűlölted, de te nem láttad a méregtől összetöppedt, megaszalt arcát, fin láttam, amikor a gaz orvos szökése után felnyitattuk a koporsóját. O, láttuk mindnyájan, akik ott voltunk! István királyt megmérgezték. Görög méreg ölte meg, hogy helyet csináljanak a másik fiam, Béla számára. Mi már nem vártuk vissza őt. Bizáncban élt, gö-

182

rögnek hittük, és az is lett, aki hűséget esküdött annak a gaz császárnak, Mánuelnak...

Ezeket a szavakat egyfolytában hadarta az ispán fülébe. Üljetek le, úrnöm! – szólt közbe Vata alig hallhatóan.

Mindnyájan helyet foglaltak, de ez nem jelentette Fruzsina elhallgatását.

– Te, ispán uram, ismerted Bélát Bizáncban. Mondd meg nekem igaz lelkedre, hallottál-e arról, hogyan fogadta a bátyja halálhírét!

– Igen, nagyasszonyom! válaszolta Vata magához térve, miután ivott az előtte levő kupából.

– Mit tudsz? Beszélj!

– Béla tőlem tudta meg István halálát még a caesari palotában Bizáncban.

– De hát a nádor követői nem jutottak Bizáncig. Hol beszéltél velük?

– Jól mondd, királyné, nem jutottak el. Nem is beszélhettem velük Bizáncban. De a városban már hetekkel előbb tudták a hírt. A tornyok tetején rakott tüzekkel megbeszéltek jelek szerint tudni üzeni a fővárosba a bizánci kémek. A császári hivatal titkára, akivel barátságban voltam, velem közölte a király halálhírét.

– Te magad mondtad meg Bélának? – kérdezte Fruzsina.

– Én! A caesar tőlem tudta meg egy este. Igen, csaknem este volt már, későn jött ha2a azon a napon.

– Hogyan fogadta a halál hírért?

– Megrendülten. Még a szeme is könnybe lábadt...

– Bizonyos vagy benne?

– Bizonyos.

– Szerintem csak alakoskodott, csak játszott a jó testvért előtted. Hiszen tudhatta előre: hatni fog a görög méreg. Ha nem lenne így, most nem akarná megöletni Gézát, a fiamat, a te vejedet, a leányod jövődj férjét...:

183

Hallod, ispán? Gondolkozz! Nem viselkedett mégis gyanúsán Béla akkor este? A nádor követői csak Szófiáig jutottak, akkor Béla és a császár már ott voltak. Így mondják! Igaz ez?

– Igaz, nagyasszony – felelte Vata zavartan. -v

– De az a görög, az a te barátod, már tudta. Neked azt mondta, a tornyok tűzjelei üzenték, és te elhitted ezt a hazugságot. Előre tudták, mikorra fogja gyilkos tettét elkövetni a király orvosa! Megölték Istvánt! – sikoltotta. – Béla tudhatta, mikor ölik meg a bátyját. Ismerem, nálad jobban ismerem, ispán! Egy anyát nem lehet becsapni. Gonosz fiam van, Bizáncban elfajzott, gálád, becsstelen! ő nem fog habozni, ha ölni kell! Nem fog habozni... Mondják, suttogják, beszélnek Esztergomban, nem habozik majd, ha Gézát, a vödöt kell koporsóba tenni. Az érsek nem hajlandó megkoronázni, mert akire a gyilkosság sötét gyanújának árnyéka hull, nem méltó a trónra. Lukács érsek ezt nekem megüzente. Hidd el, ispán: Lukács érsek állja a szavát, inkább meghal, de nem alkuszik. Börtönbe megy, de nem engedelmeskedik a gonosznak. Ezt tette a férjem testvéreivel, de ezt te is tudod ...

– Tudom... – motyogta az ispán, mintha megbabonázták volna a királyné szavai. Már maga is hinni kezdte, hogy Béla megrendülése ott a caesari palotában csak ámitás volt. Az izgalom szinte az izmaiban rakott fészket. Remegett egész belseje a hirtelen támadt rejtjelmes kétségektől.

„Hány lélek lappanghat egy emberben?” – ágaskodott benne a kérdés, miközben a caesar arcát

akarta felidézni, de csak a király arcát látta, ahogy megsötétedik, és a hangja ezt parancsolja:
„Vigyétek, Vata!”

Látja kinyújtott karját, ahogy erős kezével Gézára, a testvérére mutat, az ő jövődjéé, hiszen a gögös Eufroniza, az udvar dölyfös Fruzsínája mondta az előbb ..:

Az asszony szakadatlanul beszélt, de ő mégis azt érezte
184

ebben a rideg fejevári palotában, hogy hideg örvénylő némaságtól fázik a forró nyárban, a szavakat sem érti, mert világosan érzi, benne is két lélek lappang, nem is lappang, hanem birkózik, gyötrődve viaskodik a hűség és a lázadóval.

A királyné nem értette az ispán némaságát. Azt hitte, hallgatásba burkolózik, hogy ne kelljen szót értenie vele.

– Hallgass meg, uram! Egy királyné könyörög előtted, Egy anyai Csak te mentheted meg a fiam életét. Érted meg, a másik, a görög, meg akarja gyilkolni! A leányod-: ról is döntened keü! Hallod?!

A hangja most élesen vijjogott, szemei lázban égtek, nedves kékségükben, révedtek az ispánra szarkalábas keretükből.

– Vagy meg akarod ölni a leányodat is? – kérdezte, és keskeny ajkára mosolytalan gúny ült
Vata még mindig nem felelt, nem tudott megszólalni. Nézte a királynét, aki talán nem is alakoskodott már ebben a pillanatban, hitte is, amit mond, ezért nem kételkedett ő sem könyörgő szavainak igazságában.

Szavaival Fruzsina most az elképzelt jövőt csillantotta meg:

– Ha Géza elfuthat Henrik herceghez, akkor hamarosan a császár udvarába is kerülhet. Frigyes császár bizonyosan segíteni fogja a görög ellen, trónra juttatja majd, a leányod királyné lesz, te pedig az ország nádora, a király helyettese. Mentsd meg Gézát, Vata ispán! Ha nem mented meg, akkor ölj meg engem, ne tudjam meg Géza halálát! Ne tudjam meg, mikor öleti meg a görög, a másik!

– Apám! Segíts rajtunk! – kiáltotta Aranka fuldokolva a sírástól. – Mentsd meg Gézát!

Erre a zokogó hangra engedett szorongásának merev tompultsága. A rémülettől egész belseje fázott, fogai vacogva koccantak össze az ólomszürke délutáni hőségben.

185

– Arankáért teszem! – suttogta a mentséget, és erőltetett mosolygás torzította arcának vonásait
Minttha szemére köd borjút volna a nyári ragyogásban, olyan vakon állt fel, kezével a szék karfáján matatva, és bizonytalan léptekkel ment a terem ajtajához. Arca hideg és sápadt maradt, amikor fátyolosan megzendült a hangja.

– Suda! – kiáltotta.

A legény nemsokára belépett, Mosolygós arccal hajolt meg, parancsra várva.

– Vezesd ide a harceget, fiam! Mától kezdve szabad. A királyasszony hozta meg szabadulásának a hírért. Siess!

Suda arcán elképedés látszott Meghajolt és kisietett. Aranka, Fruzsina és Lőrinc úr az örömtől nem tudtak megszólalni. Vata ispán csak ennyit mondott:

– Hallgassatok! Ha valamelyik legényem meghallja, hogy hálálkodtok, engem fognak el, és Géza herceg mellé zárnak, mert akkor megtudják az igazat

Aranka csókkal búcsúzott...

Nemsokára egy kis csapat hagyta el a várost Az élen Lőrinc úr lovagolt Makáddal Mögöttük Géza herceg Arankával A Vértes hegységnek vágta neki Zámoly, Majk, Pannonhalma, Győr felé. Lőrinc tudta, nem érhetik már utol őket...

Ketten maradtak a teremben, Vata és Fruzsina.

– Köszönöm, hogy megmentetted a fiamat! – hálálkodott halkán a királyné. – Ha lehet itt szeretnék megpihenni a palotában.

– Van hely, nagyasszony. A fiadat azonban nem én mentettem meg.

– Hát kicsoda? – kérdezte csodálkozva.

– Aranka, a leányom, aki pedig elvesztette az apját lehet, hogy örökre... – válaszolta Vata, és tántorogva indult meg, hogy ne kelljen együtt lennie a királynéval.

186

XVII. A SZÖKÉS

A rövid júniusi éjszaka is hosszúnak tetszett Nem tudott aludni. A toronyszoba keskeny ablakán át bámult kifelé a palotakertre, és figyelte a hold ezüstfehér sugárzását, amely keresztülszivárgott a fák

sötét lombjain, megvilágítva érett, szép férfarcát, amelyet most nyomasztó szomorúság ült meg, s egészen sápadtnak látszott a bizonytalan fényben. Feje fedetlen volt, dióbarna haja válláig ért, szája körül a keserűség árckolt vékony ráncokat.

Megfordult, és néhány lépést tett a mennyezetes királyi ágy felé, de nem feküdt le. öles termete szürke hálóköntösében még magasabbnak látszott. A bizánci asztalon súlyos réztartókban viaszgyertyák lángnyelvecskéi lobban-gattak, ha az ablakon át nesztelen szellő lebbent a szobába.

Leült. Töprengő arcán nyugtalanság vibrált. Hosszú ujjai a nyakából ezüstláncon csüngő, zománcos melldíszével játszadoztak. A felesége ajándéka volt ez a kedvelt ékszer. A gyertyafény most megcsillant nagy aranygyűrűjén, amelyen hatalmas, keleti gránátkő ragyogott, rajta a titokzatosnak tetsző arab írással Bizáncban megfejtették ezt az írást: „Abdallah ben Mohamed.” Abdallah, Mohamed fia. Egy arab követ ajándékozta meg evvel a gyűrűvel még deszpota korában. Most is maga elé tudta képzelni a barna bőrű, hajlongó férfiút, aki valamiért az ő segítségét is kérte, és e gyűrűvel akart nagyobb nyomatékot adni a kérésnek. „A gyűrű szerencsét hoz!” – hajtogatta többször is. A gurgulázó beszédet a tolmács mosolyogva fordította.

„Talán igazat mondott az az arab ... – suhant át agyán a gondolat. – Nem maradtam abban a veszedelmes országban. Itt azonban a saját családomtól kell félnem...”

Felállt, és az ajtóhoz lépett.

187

– Parancsolsz, király úr? – kérdezte a kint örködő testőr.

– Ha a nádor vagy Bese ispán küld valakit, azonnal engedd be!

– Akkor is, ha alszol, uram? – kérdezte az őr zavartan.

– Nem alszom! – válaszolta kurtán, és visszahúzódott. Újra leült, és olvasni próbált.

Euszébiosz úr egy római író könyvét adta neki, a Caesarnak, emlékül a búcsúzáskor. Titus Liviusnak a Város, vagyis Róma alapításáról szóló könyvét. Most azonban nem tudott olvasni, táncoltak előtte a gyertyák gyér fényében a szépen megrajzolt, fekete betűk.

Az ablakra nézett. A holdfény elfogyott, ritkult a sötétség, ködfátyolos derengés lebegett a kert felett. Nemsokára langyos és fényes nyári hajnal hasadt, először pirosan, majd arany fényrel. Halk nesz hallatszott. Amikor felnézett, Bese ispán már ott állt a hálószoba ajtajában. Arcának éles vonalain az izgalom vöröse látszott.

– Jó reggelt, Béla úr! – mondta rekedten, és fejet hajtott. – Megengeded, uram? – kérdezte, de nem várta meg a király választát, hanem elfújta a gyertyák lángocskáit.

Béla mosolygott.

– Köszönöm, Bese! – mondta. – Foglald helyet!

Nem ült le, nem is köszönte meg a kínálást, hanem kinézett az ablakon, úgy mondta:

– Már nyergelik a lovakat.

– Mi történt? – kérdezte némi nyugtalansággal a hangjában.

– Az anyakirályné nem tért vissza a vadászatról. A testőrei semmit sem akarnak tudni. Az egyik annyit mondott, hogy a nagyasszony néhány napja letért arra az útra, amely a Duna felé vezet.

– A Duna felé? Mit akarhatott anyám a Dunánál?

– Talán lehajókázni Ló-révig, Ercsiig ...

188 -

– Minek?

– Onnan olyan úton lehet Fejérvárra jutni, amelyet már nem figyeltek a mi embereink. Egy másik testőr, amikor megfenyegettem őket, bevallotta, hogy Lőrinc, volt országbíró, legfurfangosabb, legkörmönfontabb embere, a Szalók nembeli Makád kísérte, jobban mondva vezette az anyakirálynét. Csoba, az új ispán, személyesen nyargalt Óbudára. Onnan üzent, megtalálta azt a ladikost, aki a nagyasszonyt Ercsibe vitte. Ott szereztek lovakat is a számukra. Már régen Fejérvárott lehetnek...

Béla legyintett, úgy mondta:

– Vata és legényei képesek még egy fegyveres támadást is visszaverni. Anyám látni szeretné drágalátos öcsémet. Ennyi az egész

Bese arca megmerevedett. Ferde vágású szemét le nem vette a királyról.

– Tudok még valamit, uram – mondta azután, de úgy, mintha nem akarta volna kimondani.

Lassan folytatta:

– Beszélnek, én nem tudom, nem is hiszem... – És elhallgatott újra.

– Mit nem hiszel? Beszélj!

– Jó! Beszélek. Rebesgetik, Vata ispán leánya és a te öcséd, Géza herceg ... Érted, uram ...
– Tudok róla! – felelte Béla, és felállt a karosszékből
– Hát egy leány, király úr ...
– Vata elmondta a dolgot – felelte nagyon lassan, miközben szinte maga előtt látta az ispán zavart és a szégyenkezéstől kivörösödött keselyűarcát, s a kezét is, ahogyan ujjai gyűrögetik a süvegét. Látja három csimbókba font deres haját és az egész ember nyugtalan gyötrődését. Hallja a hangját is: „Sajnos, rád is tartozik, király úr!”
– Mit gondolsz, Bese?
–«Ha tudtad, uram, akkor én nem gondolhatok semmit.
– Géza a leánynak azt ígérte, feleségül veszi, ha trónra kerül.

189

Te ismered Vata ispánt, uram, nem én – válaszolta Bese, és tehetetlenségében széttárta a karját.
– Leghűségesebb emberemnek tartottam.
Bese lehajtott fejjel ájlt, nem nézett a király szemébe. Makacs volt mindig, sőt konok. A királynak nem mondhatta meg, amit gondolt, Béla így is megértette.
– Hívasd a nádort! ő is jöjjön velünk! – mondta, és Bese ebből a parancsból megértette, hogy Béla király neki ad igazat. – Siess! Reggeli után indulunk! Talán nem késtünk el...
– Megyek, király úr – válaszolta.
„Régen elkéstünk, uram!” Ezt azonban csak gondolta. Nem akarta kimondani.
Bese érkezett először a fejevári palotához. Már nem volt messze az alkonyat.
– Elkéstemek, uram! – mondta Suda keserűen. Vata ispán a királyné parancsára kiengedte Géza herceget a fogságból. Először elhittem én is, hogy jogos volt a parancs.
– Már nem hiszed?
– Nem hittem már akkor, amidőn megtudtam, hogy Esztergom helyett nyugatnak fordultak a szökevények. Már késő volt, nem értük volna utol őket. Megtudtuk, váltott lovakon menekültek Győr felé. Minden elő volt készítve, uram.

– Hol van Vata ispán?
– Saját szakállamra elfogattam. Nem is ellenkezett. Most is csak maga elé bámul üres tekintettel, mintha megtévelyedett volna. Folyton a leányát emlegeti.
Most értek a többiek a palotához. Béla király a nádor mellett lovagolt. Mögöttük a fegyveresek ügettek.

Elkéstünk, király úri Géza herceg északnyugatnak íutott. Suda hadnagy elfogta Vata ispánt. Csak későn jött

190

rá arra, hogy az ispán hém a te parancsodra cselekedett, hanem az anyakirálynéra és a saját leányára hallgatott.
– Jobban megbíztam Vataiban, mint magamban -mondta a király, amikor leugrott a lováról.
– A fogolyhoz vezetlek, király úr – készségeskedett Suda.
Vata a te foglyod, nádor! Az írás azt mondja, bocsássunk meg ellenségeinknek, de azt sehol sem mondja, hogy bocsássunk meg híveinknek. Én nem vagyok zsarnok, vérszomjas sem. Te jogosan ítélezhetsz, mert a büntető hatalom a nádort is megilleti országunkban. Légy igazságos bírása, a bűnösnek, de ne feledkezzél meg arról sem, hogy kegyelmet is gyakorolhatsz! Büntess és kegyelmezz! Én nem akarom látni azt az embert. Életemben senkiben sem csalódtam ennyire, miként őbenne – mondta Béla üresen kongó hangon, ahogyan még senki sem hallotta beszélni.
– Anyám is velük ment, ugye? – kérdezte ezután egykedvűen, rövid hallgatás után.
– Fruzsina nagyasszony itt van a palotában – válaszolta azonnal Suda. – Hozzávezetlek, király úr!
– Ti maradjatok! – parancsolta Besének és Farkas nádornak, akinek emberei már hoztak a fogoly Vata ispánt.
Megállt a királyné ajtaja előtt.
– Egyetlen testőre sem maradt itt – dörmögte Suda. Béla intett. Suda gyorsan távozott.
Nem tudott nyomban benyitni. A keserű komorság szinte ráfagyott az arcára. Várt. Nem akart haragosan belépni.

„Az anyám! – gondolta. – Mást jobban szeret az anyja. Nekem ilyen jutott...”

Kint már libegő, rötös fényekben reszketett a palotakert, itt, a vastag falak között mélyült az

árnyék, a bennszorult levegő is ebbe a gyászos homályba sűrűsödött. Nehezen lélegzett, mintha ez a nehéz levegő fojtogatta volna, pedig mástól volt terhes a melle.

191

„Nem a fia vagyok már, hanem a királya” – suhant át rajta a gőgös gondolat, és belökte a tömör tölgyajtót.

Fruzsina várta. Arcán széles, győztes mosoly fénylett Mozdulatlan volt, mint egy szobor.

Béla megállt előtte. Szemében harag villant egy pillanatra, de azután mozdulatlanok maradtak arcvonásai, most is uralkodott önmagán.

Sokáig álltak dermedten és némán. Az asszonyban meghalt az anya, a királyban ném élt már a fiú. Az anya csak Gézát féltette, a fiú csak az ország békéjét. A kínos csendet a király törte meg:

– Miért tetted? – kérdezte, és elhallgatta az „anyám” szót. – Miért akarod lángba borítani az országot? Hová szökött Géza, az ország és a trón ellensége?

– Majd megtudod, ha visszajön.

– Nem jön vissza, mert nem engedem, hogy visszajöjjön. Mondják, nyugatra futott. Henrik herceg bizonyosan befogadja. Jó ürügy lesz szomszédunknak a támadásra. Nem félek tőle. De te magadat is ámitod! Te nemcsak a fiadat szereted Gézában, hanem a hatalmat akarod újra kezébe ragadni. Ha Géza ülhetne a trónra, az annyi lenne, mintha te ülnél ott. Te pedig esztelenül véres harcot kezdenél avval a császárral, akivel én békét kötöttem. Lukács érseket is te ingerelted ellenem ...

– Gyilkos vagy te is, meg a császárod is! – kiáltotta a királyné. – Megöltétek őt, akit legjobban szerettem ezen a világon!

– Szánalmas vagy, asszony! A gyűlölet vakká tett Már nem is tudlak anyámnak nevezni. Csak azt mondd meg nekem, miképpen tudtad Vata ispánt rábírn az árulásra! Megfosztottál leghűségesebb ispánomtól.

– Hűséges ispánod? – kérdezte Eufrozina, és gonoszul felnevetett. – Elhitte az ostoba, hogy Géza feleségül veszi a leányát! Elég volt, hogy előtte keblemre öleljem és menyemnek nevezzem. Majd valahol útközben megszabadul-

192

nak tőle. Ha ilyen hűséges ispánjaid vannak, elhiszem, hogy félted a hatalmadat, a trónodat.

– Tévedsz! Nem félted a hatalmammat. Erős vagyok! Majd félted, tudom, ha Géza haddal jön reád. Tudd

meg, én csak akkor leszek boldog, ha a korona Géza fején lesz, és akkor ő majd megbosszulja István halálát! Ezért küzdök én is.

– Nem akarsz megváltozni, asszony? – kérdezte Béla.

– Én? Soha!

– Akkor pedig fogoly vagy! Egyelőre itt őriztetlek, ebben a palotában. Ne félj! Nem Vata ispán lesz az öröd! Nem tudsz még egyszer aljasul ámitani valakit. Aztán elküldelek a görög császár egyik kolostorába. Ott majd levezekelheted bűneidet...

– Átkozott – kiáltotta Eufrozina felindultan, majd megtántorodott, és ájultan zuhant a padlóra.

A király ezt már nem látta – kilépett a folyosóra.

Lőrinc úr előreküldött fegyveresei Győrben csatlakoztak a szökevényekhez.

– Itt már meg is pihenhetünk, herceg úr – mondta a volt országbíró örvendezve Gézának. –

Mire Esztergomban megtudják, hogy nem vagy már fogoly, akkorra mi Henrik úrnál lehetünk. Bécsbe azonban nem vihetjük Vata ispán leányát.

– Miért nem? – csodálkozott a herceg. – Neki köszönhetjük, hogy kiszabadultam. Kedvelem őt...

– Ez mind igaz, herceg úr. Aki azonban igazán nagyra tör, annak az eszére kell hallgatnia, nem pedig a szívére. Te a trónra akarsz kerülni. Mit fogsz mondani Henrik hercegnek, ha megkérdezi, ki ez a leány?

– Az igazat, Lőrinc úr.

– Nem jó mindig az igazat mondani, Géza úr. Hátha csak akkor segít majd Henrik herceg, ha valamelyik roko-

193

nát, egy osztrák hercegnőt eljegyzed. Akkor pedig igazán terhedre lenne egy alacsonyabb rangú, talán még botrányra is hajlandó, szerelmes leány.

A püspöknél kaptak szállást, most itt beszélgettek. Arankát egy polgár házában helyezték el.

Egymással szemben ültek. Már ettek, és most sűrűn emelgették a boroskupákat.. Géza herceg fáradt volt a hosszú lovaglástól, a bort sem bírta, hosszúkat pislogott a ravasz főemberre.

– Mit akarsz tenni, Lőrinc? – kérdezte a lány hangú herceg, mire a nagydarab embernek nagyott villant a szeme. A herceg hangjának bizonytalan rezzenéséből megérezte, 6 lesz a győztes, csak tovább kell beszélnie.

–Meg kell szabadulnod a leánytól! Még itt Győrben.

– Csak nem akarsz valami gonoszszágot elkövetni, Lőrinc? – ébredt fel Géza ködös, borgőzös mámorából, mert igazán kedvelte Arankát. – De hát az anyám is megölelte, láttam, neki is tetszik a leány.!

– Ha nem öleli meg, te még mindig Vata ispán őrizetében volnál, és várhatnád, mikor végez veled drágalátos bátyád, a görög. Egyébként semmi bűnt sem akarok elkövetni a leány ellen.

– Mit forralsz hát? – faggatta tovább Géza, mert gyöngé ember volt, eddig is azt tette, amit mások – legfőképpen az anyja – akartak, most mégis gyötrődött, félt Lőrinc erőszakos természetétől.

– Semmi olyat, ami a leány ártalmára lenne. Itt felejtjük! Azt üzenjük neki, hogy csak holnapután mehetünk tovább, de már holnap hajnalban indulunk. Mire rájön, hogy becsaptuk, messze leszünk. _

– El sem búcsúzhatok tőle? – kérdezte a herceg félig részegen.

– Hogyan gondolsz ilyesmit, uram? Ha búcsúznál, megsejtene mindent, és erőszakkal kellene itt tartanunk. Ezt te sem akarhatod. Bízd rám! _Most pedig fekjüdj le, haj-

194

nalban tovább kell mennünk! Félek a bátyád gyorsaságától. Még messze a határ.

Géza hálóhelyére tántorgott. Lőrinc úr tudta, kaptos emberrel hamarabb ér célt, ezért itatta a fiatal herceget.

Amikor magára maradt, Makádot hívatta.

A legény bizalmasan kérdezte:

– Mit kell tennem, uram? Látom az arcodon, olyasmit kívánsz, amit csak Makád tud simán elintézni.

– Ne karattyolj,, hanem figyelj! Tudom, híres somfordi vagy, ezért hívattalak. Egyébként valóban csalafintaságot kell elkövetned. Nem vihetjük Bécsbe a leányt.

Makád nevetett.

– Akkor itt kell hagynunk, ugye? Élve vagy halva? -kérdezte, és gonoszul vigyorgott.

– Élve! Ha baja esik, megöl a herceg, nemcsak engem, hanem téged is! Értetted?

– Nagyon is, Lőrinc úr.

– Figyelj jól! Mi holnap hajnalban indulunk, de a leánynak azt keli mondanod, csak holnapután megyünk tovább.

– Nem jó! – válaszolta Makád, és a fejét csóválta.

– Miért nem?

– Mert az ilyen szerelmes leányok gyanakvóak. A herceget látni akarhatja addig.

– Hátakkor?

– Küldjél bort velem a leánynak! Majd azt mondom, Géza herceg küldi, hogy igya meg az egészségére.

Lőrinc úr értetlenül nézett bizalmas hívére, ezért Makád megmagyarázta:

– Nekem van altatóm, majd belekeverem a borba. Mire felébred,,mi már a határon leszünk.

– Nem mérgezed meg? – kérdezte Lőrinc gyanakodva.

– Anyám emlékére esküszöm, nincs ilyen szándékom. Hajnalban indultak tovább nyugat felé. A szerencsétlen

leányt szállásadói hiába költöztették, meghallva a tova-

195

vonulók kiáltozásait. Aranka csak másnap délután tért magához. Amikor megtudta, mi történt, kétségbeesett zokogásba tört ki. Apjára gondolt, aki megmondta előre, milyen sors vár rá. Este kilopózkodott a házból, egy zsákba követ tett, a nyakába kötözte, és a kútba ugrott. Mire észrevették és kihúzták, már nem volt benne élet. Ott temették el Győrben, a temető szélén..

Két szolgálja összeszedte a halott leány megmaradt holmiját, és a leány lovával együtt visszakocogtak Fehérvárra, hogy megmondják Vata ispánnak, miképpen halt* meg a leánya.

Akkorra már a nádorispán ítéletét végre is hajtották.

– Mit akartok Vata ispántól? – kérdezte Farkas nádor, amikor a két szolgát eléje vezették.

Ok eladogták a nagyúrnak, kicsodák, milyen parancsra kísérték Neszmélyből Fejérvárra, innen pedig Győrbe Vata ispán leányát, Arankát, hogyan hagyták a hercegek a leányt cserben, és miképpen végzett magával Aranka.

– Vata ispán megbűnhődött. A törvény szerint elvesztette szemevilágát. Nem láthat már benneteket, de nem láthatná a leányát sem, ha élne. Ne mondjátok meg neki, mi történt Arankával! Higgye azt, hogy boldog lett! A király parancsa szerint birtokait megtarthatta. Nem hal éhen, nem kell koldulnia. Menjetez haza Neszmélybe, és mondjátok még annak a vénasszonynak, ő okozta a leány halálát és apjának a megvakíttatását!

XVIII. A PÁPA

Még az esztergomi palotához sem ért fel a kaptatón, amikor Csoba ispán lelkenedezve futott eléje.

– Megjött a prépost a pápától, király úr! – kiáltotta. – Tegnap óta várakozik.

– Hol van?

196

– A palotában. Anna királyné asszony magához hívatta, mert Adorján préposttal az anyanyelvén tud beszélni.

Béla mosolygott, most először, amióta Fejérvárról elindult. Nem is pihent, amint leszállt a lováról, tüstént hívatta Adorján prépostot, udvari papját. Négyszemközt és nyomban akart vele beszélni.

– A főpapok közül senki sem vállalta a hosszú utat a Franciaöldre menekült pápához. Lukács érsek irányította őket, ezért nem akarták a görögöt szolgálai. Volt, aki a korára, volt, aki betegségére hivatkozott.

Adorján budai prépost Párizsban tanult, még fiatal ember volt, önként jelentkezett a királynál, hogy Tours-ba, a Loire folyó bal partján épült francia városba siessen, ahol kilenc évvel ezelőtt III. Sándor pápa tartotta híres zsinatát.

A prépost kopott, szürke ruhát viselt, a lábán szíjas sarut. Vékony, nyúlánk ember volt, nem sokkal alacsonyabb a királynál. Arcának jellegét erőteljesen kidomborodó homloka határozta meg. Keskeny metszésű, világoskék szeme okosságot sugárzott.

– Úlj le és beszélj! – mondta Béla király.

– Jó hírt hoztam, de mégsem egészen jót kezdte Adorján.

– Nem elég a kezesség?

– Öszentsége mindent elfogadott. Tudomásul vette, hogy felséged a római egyház híve. örvendezett azon is, hogy amiképpen felséged atyja nem ismerte el a császár ellenpápáját, IV. Victort, majd a bátyád, István király úr III. Pascalist, úgy te sem tartod a pápai trón jogos urának III. Calixtust. Ezeket az ellenpápákat Rótszakállú Frigyes császár fegyverrel is támogatta. Sándor pápa azonban nem enged, mert kemény ember, és erélyesen védi a pápaság jogait. Mellette van a francia, a spanyol, az angol király meg a normann herceg, no és a magyar király ...

197

– Ezt tudom, prépost úr! – vágott a szavába türelmetlenül a király.

– Ertem, király úr – válaszolta megértő mosollyal Adorján, és bocsánatkérően fejet hajtott, azután folytatta:

– Sándor pápa felszólította Lukács érseket, hogy koronázza meg felségedet Magyarország királyává. Benne volt a pápa levelében az is, ha betegség miatt képtelen a koronázást elvégezni, bízzon meg mást a koronázással, elsősorban a kalocsai érseket. Ezt a feltételt az én kérésemre vette bele a pápa úr a levélbe. Felséged részére is volt egy feltétel.

– Halljuk! – bölintott Béla király figyelmesen.

– Ha más végzi is a koronázást, ez semmiképpen sem csorbíthatja az esztergomi érsek évszázados jogát. Felségednek meg kell ígérnie írásban, hogy a koronázás megmarad az esztergomi érsek jogának.

– Megígérem. Majd írd meg, prépost úr!

– Még nincs vége, király úr.

– Mi lehet még? A pápa döntött.

– De Lukács érsek szembeszállt a pápával. Kijelentette, nem szólítja fel a kalocsai érseket, ő maga megesküdött, hogy sohasem teszi a koronát a fejedre. Ha pedig ő nem szólítja fel a kalocsai

érseket a koronázásra, a kalocsai érsek nem koronázhat, mivel Lukács úr kiátkozhatja. Erre már volt példa édesapád elhunytakor: egy kalocsai érseket Lukács úr kiátkozott.

Béla elképedve meredt Adorján prépostra. A szeme haragot sugárzott. Úgy érezte egy pillanatra, hogy egész belseje kővé dermed, mint Bizáncban, a diadalmenetben, amikor a magyar foglyokat megalázták. Sokáig hallgatott. Tudta, ha most megszólal, valamilyen jóvátehetetlent mond vagy parancsol. Végül hosszú hallgatás után mégis megszólalt:

– Te mint vélekedel erről, Adorján?

Ez a bizalmas hangú kérdés örömmel töltötte el a pa-
198

pot. Sovány arcára mosoly futott. Ránézett a királyra, úgy mondta:

– Útra kell kelnem újra, király úri

– A pápához?

– Hozzál

– S miért?

– Mert a pápának kell felszólítania a kalocsai érseket, hogy végezze el Lukács úr helyett a koronázás szertartását. Akkor Lukács úr már semmit sem tehet

– A pápa vajon megteszi-e?

– Bizonyos vagyok benne. Láttam, a pápa őszintén örült, hogy felséged hozzá fordult, hiszen az ellenpápa közelebb lett volna. Tud mindent országunkról, nagy hatással volt rá az is, hogy felséged Bizáncban nőtt fel, és mégis a római egyházhoz akar tartozni.

– Milyen ember a pápa? Mondj el róla mindent, amit tudsz!

– Először a Szent Gatien-székesegyházban láttam, ahol misét mondott. Amikor utána jelentkeztem nála, azonnal fogadott. Még azt hitte, hogy István úr uralkodik. A pápa igazi olasz, Sienában született, és Rolando Bandinelli a családi neve. Toscanai bíborosként IV. Adorján pápának volt a kancellárja. Már több mint tíz éve, hogy pápának választották. A besanconi zsinaton erélyesen védelmezte a pápaság jogait a császári önkényes rendelkezésekkel szemben, ezért I. Frigyes császár, akit Rótszakállúnak is neveznek, ellenpápát választatott. Azóta folyik a harc. A pápa bátor és erős, nem fél a császártól.

– Mikor akarsz útra kelni?

– Amikor parancsolod, király úr.

– Minél előbb, annál jobban. A nádor is azt mondja: amíg nem koronáznak meg, nem vagyok igazi király. Saját családommal kezd a legtöbbet küzdenem.

– Néhány hétig pihennem kell, király úr, azután elindulok.

199

Mire Adorján prépost ismét jelentkezett, a pápának szóló levél is elkészült. Benne volt ebben a levélben, hogy Lukács érsek makacssága miatt a kalocsai érsek mindaddig nem koronázhat, amíg a pápa erre fel nem szólítja.

A levélre Béla király úr pecsétjét ütötték. Ennek körirata így hangzott:

„Béla Geisse Regis Filius Dei Gratia Hungáriáé Dalmacie Chroacie Rame Rex”; vagyis: Béla, Géza király fia, Isten kegyelméből Magyarország, Dalmácia, Horvátország, Ráma királya.

Csaknem fél esztendő telt el, amíg Adorján prépost nehéz körülmények között megtette odavissza az utat (mert beteg is lett közben), és elvitte Kalocsára is a pápa felszólítását, úgyhogy Pál kalocsai érsekkel tért meg Esztergomba, ahol azután megbeszélték a koronázást.

– A téli koronázás nem jó, de mindenképpen el kell végeznünk – mondta Farkas nádor.

Így történt, hogy a tél kellős közepén, az 1173. esztendő Boldogasszony, azaz január havának 13. napján Fe-jérvárott Pál kalocsai érsek és Farkas nádor Béla király fejére tette Szent István király koronáját.

A koronázás után elhallgattak a suttogók és a rágalmazók, csak Géza herceg serénykedett Osztrákián, hogy sereggel tudjon hazajönni, de az öreg Jasomirgott Henrik hercegnek nem volt sok kedve az ilyen kalandhoz.

XIX. ADDIG A BÉKESSÉG AMÍG A SZOMSZÉD AKARJA

Adorján prépostot Csoba ispán és legényei kísérték Osztrákiára meg vissza. A király, a nádor, Besze, Dénes és Pongrác ispánok együtt várták a visszatérő követeket.

200

A nyúlánk pap meghajolt a király előtt, Sovány arcán komorság ült. A hangja tompán hallatszott.

a trónteremben:

– Hiába jártunk, király úr. Miképpen a tavalyi követek, mi sem értünk el semmit Henrik úr makacs öregember. Csak a rokonságot hangoztatja. Amióta fia, Lipót herceg, a te húgodat, Ilonát feleségül vette, talán érthető is ez a makacsság, már úgy értem, hogy emberileg. Ezt hajtogatta szüntelenül: „Nem adhatom ki a fiam egyik sógorát a másik sógorának I Géza a vendégem. Nem engedem a császárhoz, hogy ne követhessen el semmit a bátyja ellen, de nem is adom ki...”

– Te mit mondtál neki? – vágott közbe Béla király, mert nem értett egyet Adorján véleményével.

– Amit kellett, király úr. Ezt mondtam: „Nem a rokonságról, hanem két ország jó vagy rossz viszonyáról van szó. Magyarország jogos és törvényes megkoronázott királyát trónkövetelő fenyegeti. Ez a zavargó híveivel együtt Henrik herceg úr, a te udvarodban talált menedéket. Avval, hogy befogadtad, a magyar király ellen cselekedtél. Tetteddel megbonthatod a békét, mert ki áll jól azért, ha Géza herceg megszökik udvarodból, és más uralkodó segítségével fegyverrel tör majd az én uram, ül. Béla király ellen?”

– És Henrik?

– Nem adja ki öcsédet, és nem engedi el udvarából.

– Ha nem engedi el, akkor Géza bizonyosan tovább akar jutni Bécsből. Te mit gondolsz?

– Csak Frigyes császárra gondolhatok, uram.

– Én is – mondta a király maga elé meredve.

Sokáig csönd volt. Mindnyájan várták, mit mond majd Béla király, akinek az arcán töprengés látszott.

– Kössünk szövetséget a csehekkel? – kérdezte végre, és tekintete végigfutott hívein.

– Nem ismerem a cseheket – szólalt meg Bese ispán.¹

201

– Ér? annál jobban! – mondta élénken Farkas nádor.

– Mondj el róluk mindent, amit tudszl – kérte a király. A nádor harákkolt egyet, aztán a király elé tárta a cseh

ügyet.

– Bizonyára emlékszel II. VladiSzláv cseh királyra, Béla úr...

– ő segítette meg István bátyámat Mánuel császár ellen.

– Éppen ő! – bólintott a nádor, majd így folytatta: -Ma viszont II. Szobeszláv Csehország hercege, aki I. Szo-beszlávnak, a mi Vak Béla királyunk sógorának és a magyar Adelheidnak, a megvakított Almos herceg leányának a fia, vagyis a te atyádnak az unokatestvére és a te nagybátyád, király úr.

– Mindenki rokon! – nevetett keserű gúnnyal a király.

– Az a! Rokon! – bólintott Farkas nádor, és ahogy szokta, harsányan felnevetett.

– Mi lett Vladiszláv sorsa? – kérdezte a király.

– O volt sokáig a csehek királya, aki ezt a nagybátyádat, II. Szobeszlávot több mint tíz évig fogságban tartotta, sőt a hírek szerint sanyargatta is. A te koronázásod évében Vladiszláv megunta az uralkodást, leköszönt trónjáról, és a fiára, Frigyes hercegre hagyta a cseh királyságot.

A nádor nagyot lélegzett, azután nekihevülve folytatta:

– A cseh király azonban hiába tett így, mert közbelépett a hatalmas német császár, aki birodalmi jogánál fogva egyszerűen megszüntette a cseh királyságot, majd kinevezte a börtönből kiszabadított II. Szobeszlávot cseh hercegnek. Azóta ő parancsol a csehek és a morvák földjén.

– Akkor ez a Szobeszláv nagybátyám Frigyes császár hive.

– Nem mondhatnám, király úri – nevetett a nádor. * Annyi bizonyos, nincsen jó viszonyban húgod apósával, Jasomirgott Henrik herceggel, aki viszont a császár kedveltje.

202

– Mit gondolsz, Farkas nádor, szövetséget köthetnénk ezzel a cseh nagybáccsimmal?

– Henrik úr ellen?

– Ellene!

– Azt szokták minálunk mondani: egy rónán járnak, akik ugyanazt akarják.

– Hogy érted ezt, nádor?

– Csak úgy, hogy odakint váraкоznak Szobeszláv követei, akik katonát kérnek tőled Henrik herceg ellen.

– És ezt csak most mondd? – pattant fel a király*

– Amíg nem tudtuk meg Henrik herceg választát, minek kellett volna a cseh szövetség?

– Igazat mondtál, nádorispán – helyeselt mosolyogva a király.

A szövetséget megkötötték, de Béla király még sokáig húzódozott a harctól. Az ország nyugalma azonban megkövetelte, hogy ne jelentsen állandó veszélyt a szomszédban élő trónkövetelő, aki bármikor kaphat idegen segítséget, amellyel rátörhet az országra.

Az 1176. esztendő nyarán azután cseh és magyar seregek rátörtek Ausztráliára, és ugyancsak pusztítottak, dúltak, ahogy tudtak. Henrik herceg azonban most sem volt hajlandó kiszolgáltatni Géza herceget haragvó bátyjának, noha Ausztria népe lázongott és elkeseredett a pusztítások miatt.

ősszel a csapatok pihenőre tértek, de tavasszal újból már nem támadtak, mert az öreg Henrik herceg az 1177. év január havának 13. napján váratlanul meghalt.

Géza herceg helyzete Bécsben tarthatatlanná vált. Sokan haragudtak rá, és joggal, hiszen ő okozta a magyar és a cseh hadak támadását. Maga Lipót herceg, Henrik úr fia azt tanácsolta neki, hagyja el Ausztriát, mert egy ta-

203

vaszi magyar támadás bekövetkeztekor nem tudja majd alattvalóit lecsendesíteni.

Az új hercegi palotában, amelyet 1160-ban építtetett a Babenberg-családból származott Henrik herceg, már a temetés után együtt ült Géza herceg Lőrinc úrral. A nagydarab embert ugyancsak megtörte az idő. Valamilyen belső kórtól úgy megfogyott, hogy szinte lötyögni látszott a saját bőrében.

– Mit tegyek, Lőrinc? – kérdezte Géza herceg, aki a volt országbíróval ellentétben csaknem kicsattant az egészségtől.

– Nem várhatjuk meg a tavaszt, herceg! – csóválta a fejét Lőrinc úr. – Lipót hercegnek még nincs akkora tekintélye, mint az atyjának volt, ő nem tud majd megvédeni, ha követelni fogják kiadatásodat, hogy bátyád támadásai megszűnjenek. Henrik úr halott, Lipót herceget nem köti apja szava, ő kienged Bécsből, ha menni akarsz.

– Nekem már meg is mondta, hogy kimehetek. De hová menjek? – tétovázott a herceg.

– A másik rokonodhoz, a nagybátyádhoz, a cseh herceghez, Prágába.

De hiszen ő is Henrik úrra támadott a bátyámmal együtt!

Lőrinc úr mosolygott.

– A két támadás között nagy a különbség, uram. Szo-beszláv nem temiatad támadott. Aztán ne feledd el azt Bem, hogy őt a német császár nevezte ki Csehország hercegévé. Rokonod, és a császár embere. O lesz az, aki eljuttat majd Barbarossa Frigyes császárhoz. Aztán ha ott vagy, és leteszed a hűbéresküt, a császár bizonyosan megsegít a bátyád ellen, mert nem szereti Bélát, mondják, Mánuel miatt.

Így okoskodott – és látszólag nagyon is jól – Lőrinc úr, aki egy kis észért, fondorlatért sohasem ment a szöm-

204

szédbe. De hát nem tudhatta, hogy mindketten rossz csillag alatt születtek.

Még a tavasz sem köszöntött be, amikor az egyik szeles hajnalon – Bécsben gyakran fúj a szél – kilovagoltak a városból, és elindultak Prága felé. A hosszú út megviselte a beteg Lőrinc urat, alighogy megérkeztek Prágába, ágynak esett, és nem is kelt fel többé.

Szobeszláv rokonként fogadta unokaöccsét, ellátta étel-lel-itallal, de segítséget nem ígért neki.

Géza herceg Bécsből való távozásának a híre csakhamar eljutott Magyarországra. A herceg kísérei közül többen megszöktek, akik nem voltak hajlandók Lőrincet és Gézát Prágába követni. Volt ezek között olyan hadnagy, aki bűnbánóan Esztergomba sietett, és elmondta, hová futott a herceg. Béla király nyomban összehívta a királyi tanácsot, majd követeket küldött Prágába. A király utasítása így hangzott:

– Nagyon ügyes légy, Adorján! Most rajtad áll vagy bukik, béke lesz-e vagy háború. Bese, Csoba és Dénes ispánok is veled mennek, visztek drága ajándékokat is. Hivatkozz a szövetségre! Hivatkozz a két ország barátságára! Üzenem Szobeszláv nagybátyámnak, hogy mindig megsegítem, ha bajba kerül, de nem tűrhetem, hogy az öcsém miatt állandóan figyelmem kelljen, mikor támad meg valaki! Tudasd vele azt is, öcsém a császárt szeretné ellenem ingerelni, de én tudom, a császárnak elég baja van, és tudja jól, görög segítségre is számíthatok. Azt is mondd meg, eleget harcoltunk mi is, ők is, ideje lenne békében erősíteni országunkat! A többit rád bízom meg rátok! -fordult az ispánokhoz. – Ti is beszéljétek! Fényes és nagy kísérettel keljétek útra, mutassatok erőt és gazdagságot! Tudja meg Szobeszláv, hogy erősek és gazdagok vagyunk! Tudja meg azt is, hogy évről évre nő az erőnk, és gyarapodik a gazdagságunk!

Adorján előre küldött futára megelőzte a követség érkezését Prágából.

Hozzuk Géza herceget...

Mást nem üzent. Ez a mondat azonban a tökéletes diplomáciai sikert jelentette, hiszen a császártól a cseh hercegségre emelt Szobeszláv nem a német császár szövetségét óhajtó Géza herceget, hanem annak bátyját ismerte el olyan jogos uralkodónak, akinek a kérését teljesítenie kell.

Fruzsínát már a futár érkezése előtt elhozatta Fejérvárról, mert a barancsi szerzetesnők, akiket Mánuel császár Béla kérésére Esztergomba küldött, eljöttek a királynéért.

Béla sokáig várt, nem akarta anyját a fej érvári nagy összecsapás után azonnal kolostorba küldeni, Eufrozina – ő sohasem nevezte Fruzsínának, mint az udvar tagjai – nem volt hajlandó megváltozni. Fia követének csak ezt válaszolta: „Gyilkossal nem tárgyalok!”.

A tavaszi hajnal kéklő köde szertefoszlott. Mire megjött a reggel, már ott volt a torony tetején, ahonnan meszsze lehetett ellátni, éppen olyan messze, mint hajdan, amikor Anasztáziára várva bámult bele a tájba.

A bokrok virágait libbenő pillangók kóstolgatták, a fákon madarak köszöntötték a fényes reggelt; könnyű szellő osont, a torony körül fecskék cikáztak, a poros útról verebek rebbentek, ha egy-egy szolgáló vagy a várnép valamelyik tagja sietett az úton a dolgára.

Nézte az ébredő várost, a Dunán ringó hajókat, a Garam ezüst szalagját és a meszeségben nyújtózkodó, zöldarany síkságot, ahol most is fehér juhnyájak legelészték.

„Minden blyan, mint hajdan!” – gondolta, de aztán a nyála is megkeseredett. Tudta, Anasztázia régen elporladt, apja, bátyja, egyik öccse halott. Anyja az ellensége, Géza pedig idegen segítséggel akart reátörni. Mánuel császár is eszébe jutott, aki a hatalom miatt elszakította tőle a leányát, Máriát.

„Letépte rólam, mert nem tehetett mást. A hatalom a

^06

legfontosabb. Igaz, kárpótolt Annával. Igen, Anna ... már három gyermekkel ajándékozott meg. Imre már hároméves... múlik az idő; Margit két éves, András egy éves. Vajon ők is egymásra fognak törni?”

Az ilyen kérdésekre senki sem tudott volna válaszolni. Nem is töprengett tovább, mert nyugat felől, a régi hadiúton fegyverek villantak meg a meszeségben. Tudta, még több órányira lehetnek, csak a fény látszik ilyenkor a fegyvereken, egyéb semmi.

Neszezés hallatszott a feljáróból. Ó, nem-könnyű léptek osonó közeledése, hanem súlyos férfileptek, amelyeket a mellkasból előtörő szuszogás kísér! A csigalépcső torkában ekkor jelent meg Farkas nádorispán kivörösödött arca.

– Jó reggelt, Béla úr! – lihegte.

– Jó reggelt, nádor! ,– köszönt vissza mosolyogva. -Látom, nem voltál sohasem toronyőr.

– No, az nem, és remélem, nem is leszek már.

Tekintélyes gyolcskendőt húzott elő, avval törölgette arca és homloka verítékét, azután odatelepedett a király mellé a kőpárkányra. Éles tekintete nyugatra nézett, ő is észrevette a fegyverek villogását a szikrázó napfényben.

– Délre itt lesznek mondta csendesen. Dénes úr embere az előbb érkezett. Mondta, hogy Bese megkötözve hozza az öcsédet.

A hangja dercésen hangzott. Bivalynyakán lilán játszottak az erek, hosszú felső szemhéja alól alig látszott a szeme, ahogy a királyt nézegette.

– Bese haragos ember. Nem szerette Vatát, nem szerette Lukács érseket, úgy látszik, nem szereti az öcsédet sem.

– Az érseket én sem szeretem, Vatát sajnáltam, az volt a bűne, hogy a leányát mindennél jobban szerette. Szegény, balga leány ...

– Mi lett vele? – kérdezte a király.

– Amikor az öcséd Győrben felejtette, kútba ölte magát.

ZVt

Nem engedtem, hogy Vatának hírül vigyék. Szerintem nem is az öcséd hagyta ott.

– Hát kicsoda?

– A rossz szelleme, Lőrinc, a volt országbíró.

– Nem ismertem – mondta Béla szárazon.

– Már nem is fogod, Uram.

– ő is meghalt?

– Meg. Prágában. Ha nem hal meg, talán még Szobeszlávot is ellened fordítja.

– Ilyen ügyes ember volt?

– Ügyes, okos, ravasz, nagyravágyó és gonosz. Csodálom, hogy nem hallottál róla.
– Keveset hallottam, nádor. Előtte inkább hallgatnak az emberek, főképpen a rosszat hallgatják el, kivéve anyámat és az öcsémet, ők gyilkosnak tartanak, amiért nem maradtam Bizáncban.
A nagy szál ember húsos kezével beleintett a levegőbe, úgy mondta:
– Nem vagy gyilkos, uram ...
– Honnan tudod, Farkas nádor? – kérdezte Béla, és előrehajolva kutatóan a vörös ábrázat megenyhült vonásai között.
– Ha gyilkos Jennél, Vatát magad ítélted volna halálra. Lehet, hogy István királyt valóban a mérgeg ölte meg, még azt is elhiszem, görög mérge, de neked nem volt közöd hozzá.
– Nem volt, nádor. Én Mánuelről sem hiszem el, noha István sok borsot tört az orra alá.
– Mindegy már, Béla úr. Meg kell mondanom, ha meg haragszol is érte, Fruzsina nagyszony volt az, aki legjobban akart ártani tenéked. Őhöz állt közel Lőrinc országbíró.
– A szeretője volt? – kérdezte Béla fagyosan.
– Én nem tudom, uram. Suttogták az emberek, de hát olyanokat is szoktak suttogni, ami nem igaz.

208

A nádor elhallgatott, összehúzott szemmel meredt bele a kéklő messzeségbe. Látszott rajta, mindenképpen mondani szeretne valamit, csak nem tudja, hogyan fogjon hozzá.
– Kálmán király jutott eszembe – szólalt meg végre hosszas töprengés után.
– Éppen most, nádor?
– Itt az ideje, uram király – válaszolta Farkas nádor egészen megkomorodva.
Béla finom vonású, keskeny szája körül kesernyés mosoly játszadozott. Sejtette már, mit akar ez a nagydarab, alapjában szelíd lelkű ember, aki nemcsak erélyes, hanem lány is tud lenni, ha nincsen veszély.

209

– Hallgatlak, nagyúri – mondta halkán, de a hangjában parancs érződött.
– Pál mestertől, aki a jegyződ lett, értesültem a történetéről. Azokban a régi írásokban Kálmánt Colomanus néven emlegetik. Olyan sokat tudott, mint te, király úr. Még * papokat is legyőzte vitákban. Az öccse, Almos herceg, sokszor fellázadt ellene. Kálmán háromszor megbocsátott rátámadó öccsének, de negyedszer már nem tudott kegyelmet gyakorolni. Álmost és Béla nevű kisfiát megvakíttatta. Akkor is a fejtörés kínozza, később is fáj a feje, és marta lelkét a kín, amiért nem tudott negyedszer megkönyörülni. Te még csak egyszer irgalmaztál az öcsédnek, király úr.
– Engedjem szabadon, hogy én is háromszor kegyelmezhessek? – kérdezte Béla gúnyosan.
– Ne! Ha Kálmán elzáratta volna Álmost, a dédapádat, nem kellett volna megvakíttatnia.
– Meddig tartsam hát fogságban? – kérdezte a király feszülten.
– Ha kell, holtáig! Addig véd és óvd őt, ne engedd bántani! Te külön ember vagy, nem szabad a testvéred vérének kiontanod!

Béla csak most eszmélt a nádor szavainak valódi értelmére.

– Köszönöm, nagyúr! – sóhajtott hálásan, mert megérezte, mit akar Farkas nádor a tudomására hozni: „Ha megkegyelmezel Gézának, szertefoszlik a bátyád, István elleni gyilkosság vádja, amelyet ellenségeid terjesztenek rólad.”

Nem mondta ki sem a nádor, sem a király ezt a gondolatot. Mindketten felálltak a kópárkányról, és mosolyogva lépkedtek a csigalépcső felé.

Dél volt. A vastag falak közé kevés fény tudott belopakodni a félköríves, apró ablakokon. A tavasz édes melegét

210

–nem lehetett érezni a hűvös trónteremben, amelyet most megtöltöttek a király főemberei.
Béla a trónján ült, mellette, a jobbán Farkas nádor foglalt helyet széles karosszékekben. A király balján a Prágát megjárt három ispán kapott helyet, mindegyiken látszott a hosszú út fáradsága..
Néhány pap volt még jelen s Pál nótárius. Adorján prépost, a követség vezetője, a királlyal szemben állva beszélt:

– Büszkén mondom, király úr, hogy nem jártunk hiába Prágában. Elárulom azt is, nem volt könnyű a dolgunk, erről mindhárom ispánod tanúskodhatik.

Megállt a beszédben, Besére, Csobára és Dénes úrra nézett, akik helyeslően bólintottak.

– Bizony, király úr, a cseh herceg, Szobeszláv, nem is tudott nyomban dönteni, hiszen öcséd

éppen olyan rokona neki, miképpen te. Én azonban emlékeztettem arra, hogy mégsem olyan rokona Géza herceg, mint Béla király, mert az elmúlt nyáron nem Géza herceg volt a szövetségese Jasomirgott Henrik ellen, hanem te, uram, és a te seregeid segítették. A legfőbb baj az volt, hogy a herceg félt Félét a német császártól, aki herceggé tette, hiszen Vladisláv bujdosó fia, Frigyes, felléphet ellene, ha a császár kegyét elveszíti. Utólag engedelmeddel a nevedben ígéretet tettem...

– Mit ígértél, prépost? – kérdezte a király.

– Meg kellett ígérnem a nagybátyádnak, ha Frigyes herceg trónkövetelőként lép fel, te minden erőddel segíteni fogod. Helyesled, király úr? – kérdezte Adorján prépost, és bizakodva nézett a királyra.

– Amit te ígértél, Adorján, az annyi, mintha én ígértem volna, hiszen helyettem beszéltél Prágában.

Adorján prépost meghajolt, majd ő is helyet foglalt a papok között

Ekkor zaj hallatszott Ogy vonszolódott közénk a herceg, mint aki hosszú útról jött, s holtra fáradt Cinóber-

211

vörös selyemtunikája több helyen kifeslett, kék harisnyanadrágba bújtatott lába remegett a kimerültségtől, mert a palota előtt esztelenül huzakodva birkózott Bese legényeivel, amikor köteleit megoldották. A csuklóján vörös csikban sajgott a felsebzett bőr. Szép arcát eltorzította és szürke-sárgára festette a belsejében izzó düh és elkeseredés. Halála szántan torpant meg a király trónszéke előtt, mint aki tudja, hogy nem remélhet kegyelmet.

Ekkor nyílt meg a terem másik ajtaja, amelyen Eufrozina lépett be két fekete gyapjúruhás apáca között. Az anyakirályné még most is szép volt. Szinte hivalkodva állt meg a terem ajtajában földig érő, égszínkék selyemruhájában, amelyet derékban, az aranypaszomány fölött, széles ezüstöv fogott össze.

Géza herceg háttal állt neki, ezért csak akkor ismert a fiára, amikor az vad dühvel – senki sem hitte volna, hogy a behízelt, dallamos hangú herceg így tud harsogni – ráüvöltött a bátyjára:

– Itt vagyok, gyilkos! Most elpusztíthatok engem is, átkozott! Különben sohasem mondom le a trónról, mert az engem, a magyart illet, nem pedig téged, a görögöt!

– Géza, az istenért! Hallgass, szerencsétlen! Ha így beszélsz, megölethet a bátyád!

Az anyja hangjára ocsúdott eszeveszett haragjából. Ez meglágyította, s elvette maradék erejét. Tántorogva bukácsolt Fruzsinaig, aki forró öleléssel fogadta fiát.

A király arcán egyetlen vonás se rándult, csak a pillája rezzent meg. Azután a keze fejével simított egyet homloka redőin, s megszólalt nyugodt, kemény hangon:

– Tévedsz, asszony! öcsémet nem öletem meg. Vakká sem teszem, mint Kálmán király tette Almos herceget. Joggal elítélhetném, mert Géza a megkoronázott és kriz-mával felkent király ellen támadott. Nem rajta múlt, hogy nem tudott haddal törni országomra. Én azonban nem ontok testvérvért, és nem csonkítatom meg a testét sem.

212

Eufrozina karja lehanyatlott, csak jobb keze simogatta tovább Géza herceg arcát.

– Te... nem bántod Gézát? – kérdezte hitetlen csodálkozással, és vértelen, keskeny szája széle remegni kezdett.

– Nem. István halálában nem volt semmi részem! Csak te hihettél rólam ilyet! Miképpen tettem volna azt jogtalanul, amit jogosan sem akarok elkövetni?

– Megbocsátasz nekem? – kérdezte Eufrozina elfulladva.

– Asszonyi! Túl sokat kívánsz tőlem. Búcsúzz el a fiadtól! A görög apácák Barancsba visznek. A kolostorban ráérsz majd megbánni bűneidet, Isten talán megbocsátja vétkeidet, amelyek annyi ember halálát okozták. Én nem tudok megbocsátani, de hát én nem vagyok Isten. Fiad pedig fogoly lesz, nem tudom meddig. Egyetlen ujjal sem nyúlhatnak hozzá, de nem lesz alkalma többé arra, hogy ellenem és az ország ellen törjön.

Felállt a trónszékből. Óriási alakja szálfaaként egyenesedett. Egyszerű, szürke köntöst viselt, amelyet csak az ezüstláncon csüngő, zománcos mellűz ékesített. Arca mintha megkövült szoborarc lett volna, hideg maradt és mozdulatlan. Kinyújtott jobbán megcsillant az arab gyűrű, anyjára és öccsére mutatva, elrekedő, mély hangon parancsolta:

– Vigyétek őket!

Eufrozina tébolyodottan sikoltozott, de a két erős apáca vasmarokkal fogva támogatta ki a trónteremből.

Géza herceg testileg-lelkileg összeomlott. Lába megbicsaklott, térde meg-megroggyant Menni sem tudott Bese legényeinek fel kellett emelniük, így vitték az erejét vesztett, reszkető testet. Gézának még a fogai is összekoccantak a belső láztól és a borzongástól.

A teremben döbrent csönd támadt. A király még mindig mozdulatlanul állt a trónus előtt még akkor is, amikor

213

az anyját és az öccsét már régen kivezették. Csalc arwtán szólalt meg:

– Köszönöm néktek, amit értem és az országért tettetek! A tanácskozást befejeztük...

XX. MANUEL HALÁLA UTÁN

– Uram, Bizáncból érkeztek követek. Vezetőjük, valamilyen Philipposz, csak veled hajlandó beszélni. Mindnyájan hallgatnak, és olyan komorak, mint a templom szobrai.

Az ispán mindezt lelkendezve jelentette a királynak.

– Bocsásd be őket, Bese!

A testőrség parancsnoka maga indult a követért.

– Csupán magam megyek Béla úrhoz! – mondta szinte hibátlan magyarsággal Philipposz. – Ok csak kísérők. Engedd meg, uram, hogy átöltözzem I Kellő tisztelettel szeretnék megjelenni volt deszpotánk előtti

Philipposz megmosdott, megfésülködött, majd felöltötte kék selyemköntösét, azután belépett a trónterembe, és így szólt:

– Philipposz magiszter hódol előtted, felséges úr! A Dromosz logothészia helyettes vezetője.

– Foglalj helyet, Philipposz úr! – kínálta Béla helyel görögül a követet, aki erre a felszólításra háromszor meghajolt. ”

– Mit üzent nékem hajdani fogadott atyám és apósom, a szent felség, Mánuel császár? – kérdezte a király.

– A szent felség nem üzen már tenéked semmit sem, magyarok királya, mert az 1180. esztendő szeptember huszonnyolcadik napján, éppen hat hete, meghalt

– Meghalt Mánuel? – kiáltotta döbbenet a király. Érezte, tudta, most érkezett el a cselekvés ideje. – Ki küldött, magiszter úr? – kérdezte aztán higgadtan; csak egy pil-

214

lanatig árulta el érzelmeit, nyomban utána megint a hideg ész kormányozta minden szavát.

– Régi híved és tanítód, a tudós Euszébiosz úr, aki sokat beszélt rólad, mindig a legnagyobb magasztalással

– Nagyon szerettem Euszébiosz urat – mondta Béla király, és nyomban maga előtt látta az apró természetű, vörös hajú, sebes beszédű főembert, akinek ráncos arcát a búcsúzásakor igazi keserűség torzította el, amiért hiába nevelte császárnak a Duna partjáról érkezett barbár császári rokont. Szinte hallotta is szomorúságtól fátyolos hangját: „Alexiosz, benned a birodalom a legnagyobb uralkodóját veszíti el most!”

Mindez egy pillanat alatt futott át az agyán, azután máris folytatta a kérdezést:

– Hogy van az én kedves barátom, a bölcs Euszébiosz úr?

A követ továbbra is magyarul válaszolt. Elmondta, hogy bizony a külügyek vezetője felett is eljárt az idő, testileg meggyengült, de a szelleme ma is fényesen ragyog.

– Saját kezűleg írt levelét hoztam el tenéked, felséges úr. Gondolom, ebből magad is megítélheted, milyen töretlen és milyen csillogó Euszébiosz úr szelleme, noha sok-sok esztendő terhe nehezedik a vállára. Íme, a tekercs I – mondta, és a tarsolyából előkotorta a pergament, amelyet féltő gonddal őrzött a hosszú úton Bizáncból Esztergomig.

– A vendégeim vagytok, Philipposz úr! – mondta a király. – Addig maradtok udvaromban, ameddig jól érzitek magatokat! – Azután Besét szólította, aki kivezette a hátráló és sűrűn hajlongó bizánci követet.

Vitte a levelet. Magában akarta elolvasni. A hálólhelyére vonult, és ott törte fel a pecsétet. Tüstént megismerte a magiszter hegyes betűit. A bölcs, öreg tisztviselő levélben sem tagadta meg önmagát, udvarias volt, amilyen csak lehetett.

215

Felséges uram! Magyarok királya!

Mély hódolattal küldi szívből fakadó üdvözlését a te legalázatosabb híved, akinek az a szerencse jutott osztályrészül, hogy felségedet zsenge korában bevezethette az uralkodás mesterségébe, és

kitárhatta előtte a világban történő események okait, céljait. Mindezt akkor abban a reményben tettem a legnagyobb buzgalommal és tisztelettel, hogy a szent birodalom majdani uralkodójával találkozhatom napról napra. A sors kegyetlensége megfosztotta felségedtől a birodalmat, amelynek pedig a jövőben különösen szüksége lett volna olyan uralkodóra, amilyennek felséged deszpota, majd caesar korában mutatkozott. A hírek szerint saját hazádban máris bebizonyítottad királyi elhivatottságodat. Neked bevallom, felséges uram, most nagyon félttem a birodalmat, és rettegek a jövőtől. Eletemben sok mindent láttam, ismerem hazám gyengéit, bajait, amelyeken csak Mánuel úr, a nagy császár tudott úrrá lenni, ő tudta legyőzni vagy megfékezni a nyíltan támadó külső és a titokban lappangó belső ellenséget, amely főképpen saját családjából tört ellene.

Mánuel császár nincs többé. Harmincnyolc évi és háromhónapi uralkodás után az 1180. esztendő szeptember 28. napján megtért nagy őseihez, itthagya gyenge özvegyét és serdülő korú fiát, a kis Alexioszt. Ő, bár olyan utódja volna, mint Alexiosz deszpota!

A király itt megállt az olvasásban, és elmosolyodott: „Még most is hízeleg Euszébiosz úri” – gondolta fejcsóválva, azután tovább olvasta a magiszter levelét:

Amikor császári urunk haldoklott, arra kérte a mellette levőket, orvosait és főembereit, vegyék le róla díszes, aranyos brokátból varrt ruháját, és öltöztessék egyszerű, durva darócból készült barátságshába, mert minden világi hiúságtól megszabadulva akar a Királyok Királya elé járulni

216

az örök ítéletre. A szent felség utolsó kívánságát azonnal teljesíteni kellett. Óriási alakjára azonban hamarjában a város egyetlen kolostorában sem találtak megfelelő, a természetére illő barátságshát, ezért egy rövidet húztak holttestére. Így feküdt a ravatalon is az Isteni Bölcsesség templomában, és hosszú lába kilógott a kurta darócból. Sajnos, a halotthoz zarándokló alattvalók között akadtak gúnyolódók, akik eddig pisszenni sem mertek, most aztán otromba tréfákat gyártottak a szent felség kilógó lábáról. En erről azt tartom, büntetlenül még a világ legnagyobb császára sem uralkodhat harmincnyolc esztendeig, hiszen ennyi idő alatt rengeteg sérelem halmozódhat fel az emberek lelkében.

Béla úr fejcsóválva vette tudomásul Euszébiosz úr véleményét, azután gyorsan tovább olvasott.

Félek, felséges uram! A szent felség özvegye gyöngye és idegen asszony, a normannokat sokan nem szeretik minálunk. Alexiosz, a most trónra lépő tizenhárom éves gyermek pedig hiába koronás uralkodó, az ő élete ia hajszálon függ, ha valaki más erős kézzel megragadja a hatalmat, E két szelíd báránra egy gonosz, vén ordas leselkedik, a bosszúálló Komnénosz Andronikosz, akivel szemben csak te védhetnéd meg, még olyan messziről is, a gyermek jogos uralmát...

Letette a levelet, mert abban már csak a búcsúszavak és a hosszú üdvözlés volt olvasható.

Még ezen a napon összehívta főembereit. Az őszi este hamar beköszöntött, a trónteremben már fáklyák égtek, amikor a király beszélt:

– Mánuel császár meghalt. En megesküdtem neki, hogy birodalmát sohasem háborgatom.

Eskümet megtartót-

217

tam akkor is, amidőn ezért görögnek hívtatok talán még ti is.

A főméltóságok tiltakozására mosolyogva legyintett, majd így folytatta:

– Szavamat adtam az élő Mánuelnak, de a halottnak nem. Itt az ideje, hogy atyai örökségemet, főképpen a dalmát tengerpartot visszaszerezsem. Nádor, jól figyelj! Te vezeted a sereget Dalmáciába. Spalato, Trau és a többi, görög kézen levő város önként fog meghódolni, harc legfeljebb Velencevel lesz Zára miatt, mivel ezt a várost a velenceiek birtokolják. Először Maurus ispán helyettesít engem a tenger melléken, majd Dénes úr lesz az egész vidék bánja. A görögöktől nem kell tartanunk, Bizánconban véres harcok lehetnek, talán vad polgárháború is a trónért. Van, aki már most azt szeretné, hogy én vigyázzak a jogos örökösre a bitorlókkal szemben. Lehetséges, hogy erre ú sor kerül – mondta tünődően. – Én máris erősebb vagyok a .baszileusznál...

Büszkén, megfontoltan beszélt. Az elmúlt évek igazolták, milyen jól ért a kormányzáshoz. Helyreállította a megbomlott rendet, és megerősítette az ország gazdaságát. A szomszéd uralkodók is elismerték.

Amikor Lipót osztrák herceg a császár parancsára betört Morvaországba Szobeszláv ellen, amiért az Géza herceget kiszolgáltatta, egyetlen fenyegető üzenetére visszatakarodott Bécsbe.

A tanács tagjai elégedetten távoztak.

Farkas nádor nemsokára megindult seregével, és még az esztendő végére egész Dalmácia

önként elismerte a magyar uralmat a görög helyett. Harc csak Velencével volt, de Mastropier Orio velencei dogé serege nem tudta Zárát visszafoglalni.

213

Kinnamosz Johannész császári titkár és történetíró halála előtti utolsó feljegyzése:

Szentséges urunk, Mánuel császár halála után szo-morú napok követték egymást. Most utólag próbálom megörökíteni, mik is történtek valójában, mert súlyos betegség gyötört azóta, és csak fájdalommal nézhettem a bekövetkezett szörnyűségeket.

Ma már világos mindenki előtt, hogy a sok gonoszság elkövetésében egyetlen embernek volt döntő szerepe: a meghalt császár unokabátyjának, Izsák fiának, Komnénosz Andronikosznak. O nyolc évvel volt idősebb szentséges urunknál, és mégis öt esztendővel élte túl Mánuel császárt.

Ebben a hatalmas termetű, tehetséges, szép, okos és vitéz emberben ördögi természet lakozott. Cselekvéseit rendszerint az izzó gyűlöletből fakadó kegyetlenség irányította, amelyhez szakadatlan félelem járult. Állandóan szorongott, hogy tetteiért majd bosz-szút állnak rajta. Ez az ember a csontja velejéig romlott volt, az élvezetek és a kéjek megszállottja, noha mindezek ellenére szerette az irodalmat és a tudományokat. Tudott lelkesedni Szent Pálért, választékos irodalmi nyelven, Homérosz nyelvén beszélt, ugyanekkor képes volt részt venni a város legocsmányabb orgiáiban.

Ez az Adronikosz kétszer is elárulta hazáját. Először még az 1155. esztendőben, amikor II. Géza magyar király szövetségét kereste, hogy annak segítségével taszíthassa le unokaöccsét, Mánuel trónjáról. Másodszor, amikor az ikoniumi törökökkel szövetségben harcolt hazája ellen.

Mánuel császár bár igazi görög volt, -nem gyűlölte a latinokat, már azért sem, mert egész uralkodása idején a régi Római Birodalom helyreállításáról ál-

219

modott. Ma már, visszatekintve uralkodására, őszinte sajnálkozással keU leírnom: ez a vágya és törekvése csak ártott a birodalomnak, mert sok felesleges harc, háború származott belőle.

Andronikosz a császárnak a latinok iránti barát-ságos érzelmeit Mánuel halála után rítul kihasználta. A népet a latinok és a császár özvegye, a szép Mária ellen ingerelte. A fellázítottak segítségével Mária császárné helyett ő lett a kis II. Alexiosz gyámja és a birodalom kormányzója. Andronikosz uralma a legvéresebb és a legrémesebb uralom volt az egész emberiség történetében. Mint a ketrecükből kiszabadult vadállatok, úgy tépték halálra, öldösték rakásra a bizánciak – akik magukat mindig romaioszoknak nevezték – a latinokat: a franciákat és az olaszokat. Ők sokan éltek a városban, hiszen Mánuel császár kegyét élvezték. Sokan pusztultak el a velencei kereskedők közül is.

A császár özvegye ekkor segítséget kért a hajdani Alexiosz deszpótától, a hatalmas magyar királytól. A volt deszpota III. Béla néven ült Magyarország trónján.

Komnénosz Andronikosz örjögése közben tovább folytatódott városunkban. Miként hajdan Rómában Néro császár, úgy vérengzett Andronikosz Konstantinápolyban. Megmérgeztette Mánuel leányát, Máriát. Megvákíttatta Kontosztephanosz Andronikoszt, a zi-monyi győztes hadvezért, mert egyik mondását sértőnek találta. Megölette Mária özvegy császárnét is.

Mondják, a magyar király az öröklési rendet védve indult támadásra, mert Andronikoszt erőszakkal felvergődött, jogtalan gyámnak tekintette, aki hajdan meg is sértette őt, a Bizáncban élő deszpótát. A töb,bi támadó nem hivatkozott az öröklési rend megvédésére. II. Vilmos, a normannok királya, és a Velencei

Köztársaság a latinok meggyilkolásáért indított háborút. Ők el is foglalták Thesszalonikét, és 1185-ben már Konstantinápoly jelé vonultak.

Nemanja szerb nagyszupánnak semmiféle ürügy nem kellett, 6 a magyar királlyal szövetségben akarta hatalmát gyarapítani. Béla király Belgrád elfoglalásával kezdte, és folytatta hódítását Szófiáig, Nemanja zsupán Nis környékén és a Vardar folyó mentén hódított.

A görög sereg vezére, Lapardasz, nem szegült szembe a támadókkal, hanem sietett haza arra a hírrre, hogy Komnénosz Andronikosz a tizenöt éves császárt, II. Alexioszt is megölette. Mánuel családjának kiirtása után azonban az ügyetlen Lapardasz sem kerülte el sorsát: Andronikosz csellel elfogatta, és az 5 szemét is kiszúratta.

Az 1185. esztendő szeptember havában, ha jól emlékszem, 11-én Andronikosz I. Alexiosz császár egyik leányának az unokáját, Angelosz Izsákot akarta megöletni. Senki sem hitte volna, hogy ez a közismerten gyáva ember hőssé lesz, és a vérengző zsarnok bukását fogja okozni. Ezt a félnék embert csak azért akarta megöletni, mert Komnénosz-vér is folyt az ereiben. Igaz, Andronikosz ekkoriban már nála is jobban rettegett, ezért szobáját vérebekekkel őriztette.

Angelosz Izsák szolgálói észrevették, hogy uruk háza felé Andronikosz ismert orgyilkosai közelednek. Figyelmeztették, mire Izsákot megszállta valamilyen kétségbeesett hősiesség. Lóra pattant, Itardot rántott, és áttört az orgyilkosok gyűrűjén. Végigvágatva a városon és a katonai negyeden, Andronikosz ellen lázította a népet, olyan sikerrel, hogy még aznap kikiáltották őt, Angelosz Izsákot császárnak, Andronikosz helyett.

A hetvenkét éves Komnénosz Andronikosz ekkor

221

Izsák kikiáltásáról értesülve, menekülni próbált, de elfogták, és megláncolva hurcolták az új császár elé. A véres zsarnok rettenetesen meglakolt bűneiért. Ütötték-verték, haját tépték, fél szemét kiszúrták, bal kezét levágták, majd Izsák parancsára börtönbe vetették. Néhány nap múlva kihozták onnan, rövid ingben egy koszos tevére ültették, végighajszolták a városon, majd a Hippodromoszban lábainál fogva két oszlop közé akasztották, és addig verték, amíg élt. Mondják, utolsó percéig öntudatánál volt ez a rettenetes ember.

Izsák császár első gondja az volt, hogy békét kössön a magyarokkal. Az Angelosz-uralkodóház megalapítója III. Béla magyar királytól remélte családja jövőjének a megszilárdítását, ezért a harmincéves császár megkérte a magyar király leányának, a tízéves Margit hercegnőnek a kezét.

A hatalmas magyar király fontosnak tartotta a birodalom fennállását, ezért elküldte leányát fényes kelengyével Konstantinápolyba. A személyi kelengyén kívül hozományul adta Margit hercegnővel az általa elfoglalt görög területeket is...

Eddig tart Kinnamosz görög történetíró utolsó feljegyzése.

XXI. GÉZA HERCEG KISZABADUL

A hőség ráfeküdt a tájra. Az 1186. esztendő Kisasszony havának utolsó napja volt, kegyetlen erővel tűzött az augusztusi nap, kopaszra tarolva a kiszikkadt, sárguló mezőt, amelyen át széles földút vezetett a sűrű lombú erdőhöz, ahol a gyepüelve kezdődött.

Az úton hosszú szekérsor kígyózott a szürke porban.

222

A megrakott szekereket nehéz igáslovak húzták. Magyarország nyugati határa felé közeledtek.

Az első szekér volt a legnagyobb és a legdíszesebb, vörös posztós ekhós szekér, amelyet hat 16 vontatott. A nehéz kocsi elején fiatal nő ült faragott, trónnak beillő karosszékből, amelynek négy lába a szekér aljához volt rögzítve. Ezt az első kocsit páncélinges lovasok kísérték elől is, hátul is, kezükben lándzsát tartottak, oldalukon ezüstözött tokban széles, hosszú kard himbálódzott. A díszkocsit kísérő lovasok mögött szekér szekeret követett, amelyeken hatalmas, vasalt ládák látszottak, a ládákon nevetgélő udvarhölgyek ültek, aztán megint szekerek verték fel a port, rajtuk szakácsok, vadászok, udvari szolgák, szolgálólányok foglaltak helyet. A szekérsort szintén páncélos vitézek követték, inkább az út kétoldalán lovagolva, hogy ne kelljen beszívniuk a port.

A karosszékből ülő fiatal nő fejét könnyű, fehér kendő takarta, amely alól szőke haja, mint két kígyó, fonatban hullt alá a háta közepéig. Hosszú, zöld köntösét derékban színarany öv fogta össze. Arca kipirult a melegtől Szája duzzadt, orra pisze, és kék szemének kíváncsi tekintete az erdő lombfalára meredt, amelyen keskeny rés látszott, mintegy kapuként. Itt a gyepükapuban lovasok várakoztak,

A díszes kocsi előtt két francia lovag haladt, Renold úr és Kykin úr. Messze elől jártak, a kísérő katonák nem hallhatták beszédüket. Mielőtt a gyepükapuhoz értek, így beszélgettek:

– Azt hiszem, várnak bennünket. Egyszer olvastam az ongroisokról egy német pap krónikájában. Szerinte ezek az ongroisok, vagyis magyarok, csúf, alacsony vademberek, de a földjük gazdag. Félek, hogy felséges urunk, Fülöp Ágost hibázott, amikor ehhez a barbárhoz adta a hűgát, Margót hercegnőt, II. Henrik megkoronázott angol trón-

223

örökös özvegyét. Ennek az Alexiosznak két éve halt meg a felesége ...

– Így igaz, Renold! – nevetett Kykin. – Csak éppen azt felejtetted el, hogy ez a meghalt királyasszony is francia volt, és ennek az Alexiosz Bélának, aki Bizáncban nőtt fel, tengersok ezüstmárka az évi jövedelme! Csaknem annyi, mint a leggazdagabb királyé, azaz Richárd angol uralkodóé.

Renold úr kelletlenül hümmögött Kykin válaszára, majd tovább zsörtölődött:

– Alexiosz király leánykérése sem tetszik nekem. Ennek a harminc-egynéhány éves magyar királynak a követői előbb Angliába mentek, és megkérték Henrik király unokáját, a nyolcéves

Matildot. Az angolok húzták-halasz-tották a gyermekmenyasszony elküldését, és erre a magyar követség, otthagya Angliát, hozzánk szaladt Párizsba, és megkérte Margót hercegnő kezét...

– Margót legalább már régen elmúlt nyolcesztendő -nevetett Kykin lovag. – Aztán tudod-e, Renold, hogy kerültünk mi már kapcsolatba a magyarokkal?

– Sosem hallottam róla!

– Nahát, én igen! Fülöp Ágost atyja, VII. Lajos, szövetségese volt Alexiosz király apjának, akit Gézának hívtak.

Hirtelen elhallgattak, mert a gyepükapuban álló lovasok megmozdultak. Élükön egy őszes hajú férfi sebesen előrenyargalt. Egyszerű bőrruhát viselt. Széles övéről könnyű, görbe szablya csüngött alá, egyéb fegyvere nem volt. Acháttarka, herélt lovon ült.

Amikor a franciák díszes szekéréhez ért, térdének szorítására lova megtorpant. A lovas vékony arcán mosoly piroslott.

– Nem is olyan barbár ez, Renold – suttogta halkán Kykin, aztán örült, hogy nem beszélt hangosabban, mert

224

a kis csapat vezére franciául szólalt meg, csengő kiáltással:

– Monjoie!

A meglepetés végighullámzott a francia lovasokon, de a következő pillanatban a legjobban álméltató Renold úr köszönt vissza először:

– Monjoie! Monjoie!

örvendezve harsogott a hadiköszöntő. A menet megállt. A bőrruhás lovas leugrott lováról, és egyenesen a trónszéken ülő hercegnő elé lépett. Gyakorlott mozdulattal, mintha még mindig Mánuel udvarában lett volna, térdet is hajtott, majd csaknem hibátlan francia kiejtéssel megszólalt:

– Itt a gyepükapuban állok előtted én, Bese ispán, a testőrség parancsnoka, Alexiosz-Béla király helyett, de az ő képében, tehát én most maga a király vagyok, Magyarország, Horvátország, Dalmácia, Ráma ura, és királyi köszöntéssel üdvözöllek, Margót királyné, felséges menyasz-szony 1

Félig megfordult, majd emberei felé intett, mire ott termett egy fiatalabb lovas. Hosszú, papi palástot viselt. Egy másik kísérő ugyanekkor bőriszákból bíborpárnán nyugvó, aranylemezekkel ötvözött, kereszttekkel ékesített aranykoronát vett elő óvatosan.

– Tessék, prépost úr! – suttogta magyarul, amikor Adorjának átnyújtotta.

– A király úr ajándéka – mondta Adorján ugyancsak franciául, még Beséénél is sokkal szebb párizsi kiejtéssel, és a bíborpárnán ragyogó ékszerszert felnyújtotta a francia király hűgának.

– Köszönöm! – hangzott kedvesen a válasz, majd Margót királyné a csillogó koronát tüstént a fejére tette, és ezüsttükrében meg is nézte, miképpen díszíti fejét.

– Gyönyörű! – suttogta elismeréssel, majd Adorjánhoz fordult.

225

– Te hol tanultál meg ilyen szépen franciául?

– A párizsi egyetemen, úrnöm – válaszolta mosolyogva a prépost

– Hát te, ispán úr? – fordult a királyné Beséhez.

– Béla király udvarában sokan tudunk franciául. Az elhunyt királyné testőrei franciák. Itt is maradtak Magyarországon.

Margót királyné megnézte még egyszer koronáját a nyeles ezüsttükörben, azután levette fejéről, és óvatosan átadta az ekhó alól előmosolygó legbájosabb udvarhölgyének, majd ismét a préposthoz fordult.

– Mi a neved, és mi a rangod ?

– Adorján budai prépost és kancellár vagyok. A király úr követeként én jártam bátyád, Fülöp király udvarában is.

– Emlékszem, most már emlékszem 1 – kiáltott fel élénken a királyné. – Ezért voltál ismerős. Mondd meg uradnak, hogy köszönetemet küldöm és szíves üdvözlétemet!

Adorján prépost meghajolt, lovára pattant, és néhány lovas kíséretében elügetett, hogy az új királyné üzenetét megvigye Esztergomba.

Bese ispán lovasai ezután elkeveredtek a vígan énekelgető franciákkal, és a megszorodott kíséret elindult a gyepükapu felé. Az ispán pedig Renold és Kykin uraknak magyarázta, hogy a gyepüelve olyan pusztaság, ahol mocsár, kidöntött fák, gyilkos ingovány várja azokat, akik ellenséges szándékkal akarnak rátörni az országra.

– Csak mindig a mi nyomunkat kövessétek!

Az esztergomi bazilika az 1185-ös tűzvészben leégett, az új székesegyház építése már megkezdődött. Béla király egy új tágasabb palota építését is elhatározta, ezért francia és magyar mesterek, kőművesek, kőfaragók serényked-

226

tek most a városban, hogy a nagy terv mennél előbb megvalósuljon.

Az esküvő szertartását a fejevári székesegyházban végezte Jób úr, az új esztergomi érsek, mert Lukács már nem volt az élők sorában.

A francia király hűgának sugárzó szépsége szinte megbabonázta az ország különböző részeiből összesereglett embereket. Tízszer annyian lehettek, mint a koronázáson, de hát akkor csak a kalocsai érsek végezte a szertartást, most pedig az új esztergomi érsek adta össze a mindenkitől tisztelt, nagy hatalmú királyt nyugatról jött menyasz-szonnyával.

Margót királyné karcsú alakját nyaktól bokáig arannyal átszőtt, hófehér selyemköntös borította. Tömött haja most kibontva omlott a vállára, villogott rajta a délelőtti napfény. Köntösét derékban drágakövekkel kirakott aranyöv fogta össze. Lábán rákvörös, ezüsthimes bársony-cipellő díszlett.

A székesegyház megtelt a főemberekkel. Ott voltak: a nádor, az ispánok, a püspökök, valamint az új tisztségeket viselők: a tárnokmester, a lovászmester, a pohárnokmester és az étekhordómester. Ezeket az új főtiszti rangokat Béla király hozta létre, honosította meg országában.

Díszruhák ragyogtak, ékszerek villantak a tömjénfüstös, nehéz levegőben. Az oltáron vastag viaszgyertyák lángocs-kái lobogtak. Odakint pedig a templom körül és szerte az egész városban az emberek ezrei tolongtak.

A templom lépcsőin koldusok ültek, sebeiket, béna kezüket vagy lábukat mutogatták, és óbégatva siránkoztak, könyörögtek alamizsnáért. A lakodalmas néptől kapták mindig a legtöbb adományt. A jobb helyekért még össze is verekedtek.

Jób érsek hatalmas alakja a templom lépcsőjén magasodott. Itt várta az érkező királyi párt Béla úr Bizáncban

227

szőtt, vajszínsárga szövetből varrt köntöst viselt, fején gyémántokkal kirakott fehér atlaszsüveg fénylett.

A szertartást végző főpap a templom kapujában áldást mondott a királyi párra, majd a szertartás szerint megkérdezte, akarnak-e törvényes házasságot kötni, ezután figyelmeztette őket arra, hogy életüket Isten parancsa szerint rendezzék be.

A tömeg áhítattal hallgatott. Különösen akkor figyelt mindenki, amikor a tárnokmester harsány hangon hirdette ki, milyen móríngot, azaz hozományt adott a király új asz-szonnyának.

Még a templom bejáratában áldotta meg az érsek a király gyűrűjét. A megáldott smaragdköves aranygyűrűt azután maga Béla úr húzta a királyné ujjára.

A gyűrűzés szertartása után indult meg az esküvői menet a templomba, ahol a királyi pár a főoltár előtt felállított trónszéken foglalt helyet. A szolgáló papok Jób érsekre ráadták a vállkendőt, a miseinget, az övet, a karkötőt, a stólát és a miseruhát. A felöltöztetett főpap, kezében a letakart kehellyel az oltárhoz ment, letette, majd elkezdte a misét:

– Introibo ad altare Dei. Bemegyek az Isten oltárához – hangzott Jób érsek erős hangja, mire a vele miséző szolgáló papok kórusban felelték:

– Ad Deum, qui laetificat iuventutem meam. Az Istenhez, aki megvidámítja ifjúságomat.

Aztán az érsek selyemszalaggal fűzte össze a király és a királyné kezét, hogy ezzel jelezze az oltár előtt kötött házasság felbonthatatlanságát, majd így szólt:

– Pax Domini sit semper vobiscum. Az Úr békéje legyen mindig veletek!

A mise befejeztével Jób érsek békecsókot adott az új férjnek, ő pedig a feleségét csókolta meg. A szertartás szerint az érsek ezután kenyeret és bort áldott meg, és az új házasoknak nyújtotta. Mindketten ettek a kenyérből, és

228

ittak a borból. A templomi szertartás ezzel befejeződött, a menyegző azonban csak ezután kezdődött, és hat napig tartott.

A tüzek felett hatalmas nyársakon ökröket forgattak. A kisebb állatok – borjú, disznó, bárány, nyúl, baromfi -húsát parázs felett sütötték. A köleskását nagy kondérok-ban főzték. A szabadban és a

lakodalomra ácsolt leveles színekben a rögtönzött, gyalulatlan asztalokon enivalók sokasága várta az ünneplőket. Egymás után verték csapra a hordókat. Béla király roppant lakodalmas sokaságot vendéglített meg.

A palotában sem szomorkodtak. Énekmondók szórakoztatták az előkelő vendégeket. A királynéval jött francia vitézek jókedvvel keveredtek össze a szabadban tanyázó nászi néppel. Lantjukat pengették, táncba vitték a lányokat, és édesbús meg vidám dalaikat énekelték.

Az 1187. év július közepe táján velencei kereskedők hozták az első hírt arról, hogy július ötödikén Szaladin egyiptomi és szíriai szultán véres csatában legyőzte Guido jeruzsálemi királyt a Genezáreti-tó közelében. Később arról is beszéltek a hajósok, hogy Chatillon Rajmondot, Béla király feleségének az apját, maga Szaladin szultán dőfte le bosszúból, amiért a keresztesvezér, esküjét megszegve, támadott.

Ez megrázta az egész keresztény világot. De még inkább az az októberben érkezett hír, amely szerint a Szentföld fővárosa, Jeruzsálem, október második napján, kilencven esztendő múltával, ismét a muzulmánok – törökök – kezére jutott Amikor II. Orbán pápa megtudta Jeruzsálem elestét, belebetegedett, ágynak esett, és Ferrarában meghalt – úgy mondták, bánatában.

A súlyos csapás hatott a pápaválasztásra, ugyanis alig temették el Orbán pápát, máris új egyházfőt választottak:

229

VUL Gergelyt, öt Esztergomban is ismerték, mert 1169-ben bíboros követként járt III. István király udvarában, és akkor Spinacchió Albert volt a neve.

Az új pápa a megválasztása után azonnal cselekedett Jeruzsálem visszafoglalására meghirdette a harmadik keresztes hadjáratot, vagyis fegyverbe hívta az egész keresztény világot. Böjtöt, imádkozást parancsolt, majd felszólította a királyokat, hogy hét esztendeig éljenek egymással békében, keresztényi békeségben, és csak a keresztes háború győzelmes befejezésével törődjenek.

Az angolok és a franciák a bizonytalan tengeri úton indultak el Barbarossa Frigyes német-római császár azonban a fáradságos és nem kevésbé veszélyes szárazföldi utat választotta, amely Magyarországon, a Balkánon és a görög császár birodalmán keresztül vezetett a Szentföld felé.

Még Szobeszláv halála után történt, hogy Béla király kibékült a császárral, és gyermekeik kettős eljegyzése pecsételte meg az új barátságot.

1188-ban március végén tartották Mainzban azt a birodalmi gyűlést, ahonnan követséget küldtek Béla királyhoz, hogy engedélyezze átvonulni Magyarországon a német keresztes hadakat.

Senki sem örült ennek a követségnek. Magyarországon hittek Krisztusban, de fegyveres vitézeit nem szerették, éppen elég bajt és kárt okoztak már az országnak az előző hadjáratok idején átvonuló keresztesek.

A királyi tanácsban Béla úr szava döntött:

– Nem tehetünk mást, teljesítenünk kell a kérésüket. Nem szállhatunk szembe sem a pápával, sem a császárral, sem pedig tulajdon földünk népeivel, akiket a keresztes háború eszméje útra kelni készített. Nektek bevallom: aggódom országomért, és félttem a vejemet is a göröggyűlölő latinoktól. Barátsággal és vendégszeretettel meg kell nyernünk az öreg császárt...

Barbarossa, vagyis Rótszakállú Frigyes német-római

230

császár az 1189. esztendő május 11. napján indult el Re-gensburg városából, és több mint százezernyi seregével két hét múlva érkezett a magyar határra. Ez a már hatvanöt éves császár korának lovagi mintaképe volt. Férfias önérzet, bőkezűség, dicsőségvágy, de makacsság, kérlelhetetlen és kegyetlen szigor keveredett benne. Ezek a tulajdonságok határozták meg jellemét, ezért azután sokszor pazarolta a német nép erejét és vérét hiábavaló küzdelmekben. Itáliai háborúi a magyarok szerencséjére -annyira lekötötték, hogy sohasem gondolhatott komolyan Magyarország meghódítására, mint elődei közül többen, akik Szent István halála óta többször kísérelték meg hűbéres állammá tenni keleti szomszédjukat.

Frigyes császárt május 29-én fényes magyar követség fogadta Pozsonyban, és hívta meg a király nevében Esztergomba.

Június negyediké volt. Béla király és felesége a főméltóságok élén a város határában, a Duna partján fogadta a császárt és jövendő vejüket, a császárnak Frigyes nevű fiát, a sváb herceget.

Frigyes császár fiatalos mozdulattal ugrott le hatalma* lováról Hosszúra nőtt, vörös szakállát, amelyről a Rőt-szakállú melléknevet kapta, már ősz szálak tarkították. Kemény arcán barátságos

mosoly derengett Igazi lovagként először Margót királynét üdvözölte, még fél térdre is ereszkedett nagy buzgalmában.

Ezután találkozott a két uralkodó.

– Hozott isten, császár! örülök, hogy vendégül láthatlak téged, fiadat és egész seregedet, amíg országomon átvonultok.

Latinul hangozott Béla király üdvözlése, és latinul mondott köszönetet Frigyes császárnak.

Egymással szemben álltak, Béla úr jó fél fejjel volt ma-

231

gasabb az öregembernél. A császár elfogadta a király feléje nyújtott jobbját, majd a két nagyúr megölelte egymást.

Elindultak a régi palota felé. A vendégek megtekintették az épülő székesegyház roppant falait, és meggyőződhetek az új palota lenyűgöző méreteiről is.

A fogadtatás valósággal elkápráztatta Frigyes császárt.

– Sereged ellátására adom! – mondta Béla úr, és kezének intésére megindult a végtelennek tetsző szekérsor. A szekerek liszttel, kenyérral és borral voltak megrakva, majd a nyomukban egész juhnyájukat és marhacsordákat hajtottak a pásztorok, hogy legyen mit enniük a keresztes had katonáinak.

A császár elképedve bámult erre a gazdag ajándékra. Vezéreihez lépett, utasította őket, ügyeljenek az étel és ital elosztására, és arra, hogy egyetlen ember se merjen garázdálkodni Magyarföldön. A császár tartott a magyar királyság erejétől, a hosszú úton észlelte, hogy nagyszámú magyar lovas árnyékként kíséri keresztes vitézeit.

Ezután következett a legnagyobb meglepetés, Margót királyné csodálatos ajándéka: a négyszobás bíborsátor.

– Felség! Az új palota még nincsen készen, ezért fogadd el tőlem ajándékba ezt a csekélységet! Ebben a sátorban kényelmesebben lakhatsz, mintha a régi palotában látnánk vendégül.

A királyné parancsára a szolgák gyorsan dolgoztak. A bíborsátor külső burkán nem folyt át az esővíz, mert zsírozott nemez védte. Belseje bíborral és Keletről hozott, színes szőnyegekkel volt kárpitozva. Párnázott elefántcsont székek, berakott, faragott lábú asztalok és szőnyeggel takart kerevetek várták a császárt. Legjobban az a szőnyeg tetszett, amelybe egy kis, nyargaló, fehér vadászkutyát szőttek bele. Frigyes császár ezt bámulta meg a legjobban, és anyanyelvén álmélkodott:

– Olyan ez az ebecske, mintha élne!

A sátorba csak Frigyes úr, a fia és az ajándékozó ki-

232

rályné lépett be. Béla úr mosolyogva figyelte, hogyan játssza a királyné a házigazda szerepét; a sátor ajándékozásának terve Margót asszony agyában született.

Amikor a negyedik szobába léptek, a királyné így szólt Frigyes császárnak:

– Felség! Szívbeli kívánságom volna. Csak te tudod rávenni a királyt, hogy teljesítse.

Frigyes császár mélyen meghajolt, azután a lehető legudvariasabban válaszolta:

– Nagyasszonyom, óhajod parancs a számomra. Mit kell tennem?

– Kérd meg a királyt, engedje ki a fogságból öccsét, Géza herceget! Több mint tíz éve raboskodik. Mondják, valamikor hozzád akart eljutni...

– Emlékszem – válaszolta a császár. – A cseh herceg szolgáltatta ki felséges férjednek. Megpróbálom, királyasszony. Nem lesz könnyű, éppen azért, mert Géza herceg hozzám akart futni. De megígérem..

– Ne most szólj, uram! Várd meg a vadászatot! Akkor jókedve lesz a királynak. Azután ígérd meg neki, hogy magaddal viszed a herceget!

– Bizonyos, Jigy velem jön?

– Itt nem maradhat, csak fogolyként, ő is szeretne szabadulni a rabságból...

Néhány nap múlva, amikor a császár és kísérete már kipihente a hosszú út fáradalmait, megkezdődtek a francia módra tartott lovagi tornák, amelyeken a legjobb német lovagok mérték össze erejüket és ügyességüket a magyar király vitézeivel.

Az épülő Esztergom helyett Béla király már jóval előbb új székhelyet teremtett magának a Duna mellett, a hőforrások felett. Ezt a települést a hagyomány Attila városának tartotta, de Béla úr hívei Budavárnak nevezték. A régi házakat a király kőművesei rendbe tették, és a városkát fallal övezték.

233

Egyik napfényes hajnalon Budavár – a mai Óbuda -körül megharsantak a vadászkürtök, jelezve a négynapos vadászat kezdetét. Udvari vadászok irányították a hajtók seregét^ Az ebek hosszú pórázon vezették legjobban betanított kutyáikat. A sólymászok borsapkás, kék lábú vadászsólymaikat vitték. Agarak, vizslák és kopók vidám csa-holása, ugatása hallatszott. Fegyverhordozó legények sorakoztak, hogy készen legyenek, amikor a két uralkodó, a királyné asszony, a magyar, német és francia lovagok elindulnak a pilisi erdők felé, ahol sokfajta vad rejtőzködött. Rengeteg vaddisznó, őz, szarvas, dímvad és nyúl, továbbá farkas, róka, vadmacska és hiúz élt ebben a vadonban.

A harmadik napon Pilisszentkereszten a királyi vadászkastélyban pihent meg a két uralkodó. A királyné két nap múltán visszatért Esztergomba ...

Már esteledett A vadászkastély körül, a tisztáson tüzek égtek, körülöttük szakácsok és főzőasszonyok serénykedtek. A nagy asztalnál a császár kívánságára most csak ketten ültek.

– Vacsorázzunk egyszer magunkban! – javasolta a császár.

Evés után iddógáltak. A szolgák vastag gyertyákat hoztak, amelyek lángocskái becsalták az éjjeli rovarokat.

– Beszélj nekem Bizáncról! Milyen volt az élet Mánuel császár udvarában – kérte Frigyes császár a királyt.

Béla elmosolyodott, azután lassan beszélni kezdett. Emlékezetéből életre kelt a Szent Palota élete. Frigyes császár sokszor csak a fejét csóválta, szakállát simogatta, látszott rajta, nem tudja egészen elképzelni mindazt, amit hallott. Mohó figyelemmel hallgatta a királyt, különösen amikor az orgonák hangjáról, az eunuchok szerepéről, a kocsiversenyekről vagy a görögtűz hatásáról esett szó,

A bor meg is vidámította a két uralkodót. Sűrűn emelgették és egymás egészségére ürítették a kupákat.

Frigyes úr előrehajolt. Megbarnult, májfoltos arcát most

234

jobban megvilágították a libegő lángok. A gyertyafényben zöldeskéken vibrált a szeme. Erős, érces, mély hangján mondta:

– Mielőtt útra keltem, fogadalmat tettem, királyi testvérem. Megesküdtem, háromszor teszek jót embertársaimmal, hogy Krisztus megsegítsen ebben a hadjáratban.

Egy pillanatra lehunyta szemét. Amikor kinyitotta, meleg fény gyúlt nagyra tágult pupilláiban.

– Már kétszer cselekedtem jót, mióta Aachenből Regens-burgba, onnan pedig országod határáig jöttem.

A király meglepetten és gyanakvóan kapta fel a fejét. Megérezte, Frigyes császár valamilyen nagy dolgot akar kérni tőle. Tekintete most úgy meredt a vendégre, mint amikor vadászlészen a bokrok sűrűjét kémleli.

A császár arcán még szélesebb mosoly ragyogott.

– Szeretnék segíteni egy szenvedő bűnösön I

– A királyné közbenjárására? – kérdezte Béla király hideg, csaknem színtelen hangon.

– Kitaláltad, uram! – hökkent meg Frigyes. – Tizenkét vagy tizenhárom éve sínylődik fogságodban öcséd, Géza herceg. Bizonyosan megbűnhődött vétkeiért. Ha szabadon engednéd, én magammal vinném a Szentföldre. Ez lenne az én harmadik jó cselekedetem ...

A király kényszeredetten mosolygott, szeme azonban elutasítóan villant. Egy pillanatig arra gondolt, a császár tervez valamit ellene, hiszen az öccse hajdan őhöz akart eljutni. De aztán elhessegette ezt a gondolatot, mert nem tartotta lehetségesnek, hogy a Szentföldre induló uralkodó ilyen világraszóló botrányba keveredjék.

– Mégis a testvéred, felség! folytatta a kérést a császár kissé akadozva. Kellemetlen lenne, ha a király elutasítaná. Erősen feszengett a vadászsékből.

Béla király csak néhány pillanatig töprengett, azután ezt kérdezte:

– Jótállsz érte?

235

Ez a kérdés már beleegyezést jelentett. A vén császár felugrott, és széles mozdulattal megölelte a királyt.

– Hidd el, neked is jobb leszi Rajtatartóm a szememet! Ígértél amúgy is kíséretet, amely előttem jár majd, hogy az utamat megkönnyítse. Legyen öcséd ennek a segítő hadnak a vezére!

– Kétezer lovast adok alája, olyanok is lesznek köztük, akik már Szófiaig jártak velem, ismerik az utat. Megengedem azt is, hogy Ugrón győri püspök és néhány ispán seregükkel kövessenek...

Sovány volt, mint egy agár vagy mint egy téli nyúl, és pengeszerű hajlékonyság élt még mindig a testében. Ez meglátszott a lépésein is. Az arca azonban élesen vékony lett, sasorra mintha megnőtt volna, csontosán horgallt előre. Domború homloka redőiben még most is a bizalmatlanság szőtte össze szemöldökhöldjait. Rendbe szedték, selyembe, bársonyba öltöztették, csigás haja fésülten omlott a vállára, mégis lesítt róla keserves sorsa, a hosszú szobafogság. Szemének nyugtalan tekintete alattomosan cikázott, egykor dallamos hangja most szárazon csikorgott, ahogy erőlködve megszólalt:

– Frigyes úr öfelsége küldött, hogy megköszönhessem, amiért kiengedettél a fogságból...

Béla király nézte az öccse bőrét, amely olyan sárga volt, mint az avas vaj – kevés napfény érte az esztendőök során, noha őrizet alatt jogában állt sétálni a palotaudvaron. Érezte, nem tudja szeretni ezt az embert, csak sajnálja.

– Ne nekem hálálkodj, hanem Frigyes úrnak vagy még inkább a királynénak! Érti már a magyar beszédet. Szabad vagy, de országomban nem élhetsz! Kétezer lovas vezéreként lovagolhatsz a császár serege előtt. Választhatsz is: vagy vele mégy a Szentföldre, vagy a vejemtől, Izsák

236

császártól kérsz oltalmat Bizáncban. Majd írok neki. Ne feledd azonban, hogy a lovasok csak addig engedelmeskednek tenéked, amíg délnek lovagoltok! ők visszajöhetnek, de te soha!

A terembe besütöttek a júniusi nap éles sugarai. Géza herceg egy fél lépést tett előre, a bátyja felé, de aztán megtorpant, pzarazon égő szeméből egy kövér könnycsepp gördült alá, s gyorsan lefutott az orra tövére.

A király merev és szúrós tekintettel figyelte – nem csillant abban megbocsátás.

A herceg mélyen meghajolt, és kihátrált a trónteremből. Vállá még keskenyebb lett, a háta meggörbült.

Másnap kora reggel Béla király felment a csigalépcsőn az ódon lakótorony tetejére. A júniusi ragyogásban messze el lehetett látni, nemcsak a növekvő épülő városra, hanem a két folyóra és a roppant kereszttestáborra, Frigyes császár hadinépére.

A város szélén lovassereg sorakozott. Zászlós kopjak, csillogó vérték, címeres pajzsok, könnyű lándzsák villantak a hajnali levegőben.

A palota felől most nyargalt az indulásra kész magyar vitézekhez egy fekete vértet viselő, ezüstsisakos lovas. Oldalán könnyű, keleti szablya himbálódzott. Görnyedten ült sötét szőrű, erős csődörén; ilyen lovak csak a Csepelszigeti királyi ménesben legeltek. Kürtök harsantak riogatva. A sereg tisztelgett a lovagnak, aki élükre rúgattott, jelt adott, majd lassú ügetéssel nekivágott a dél felé vezető esztergomi hadiútnak. Egyetlenegyszer sem pillantott vissza a Várhegyre, a palota vaskos lakótornyára.

Béla király tűnődve nézett a távozók után. Egészen kihajolt a párkányon, és addig figyelte őket, amíg az utolsó lovas is el nem nyelte a párákba vesző, kékes messzeség. Arca komor volt, és a homlokán még sohasem ült a szomorúságnak ilyen sötét felhője.

TARTALOM

I. MEGHALT A KIRÁLY, ÉLJEN A KIRÁLYI 5		
II. HARC A TRÓNÉRT 16		
III. A BIZÁNCI CSÁSZÁR AJÁNLATA 27		
IV. ÚTBAN KONSTANTINÁPOLY FELÉ.....	43	
V. ARANYVAROS HERCEGE 49		
VI. KINNAMOSZ JOHANNÉSZ NAPLÓJEGYZETEI 62		
VII. ALEXIOSZ A CSÁSZÁRI TRÓN LÉPCSŐJÉN 72		
VIII. TESTVÉR TESTVÉR ELLEN 76		
IX. AZ ÚJ ALEXIOSZ LEGYŐZI A RÉGIT 92		
X. A BOLDOG CEASAR	101	
XI. III. BÉLA 106		
XII. KI VOLT A GYILKOS? 117		
XIII. BÉLA VAGY ALEXIOSZ 129		
XIV. A JELSZÓ: „HALÁL A GÖRÖGRE!” 141	XV. LUKACS ÉRSEK 150	
XVI. VATA 154		
XVII. A SZÖKÉS	187	
XVIII. A PÁPA 196	XIX. ADDIG A BÉKESSÉG, AMÍG A SZOMSZÉD AKARJA	200
XX. MÁNUEL HALÁLA UTÁN 214		
XXI. GÉZA HERCEG KISZABADUL.....	222	

ISSN 0324-3222

ISBN 963 11 125B 6

A kiadásért felel

a Móra Ferenc Ifjúsági Könyvkiadó igazgatója

Felelős szerkesztő: Majtényi Zoltán
Szakmailag ellenőrizte: Kozma Béla
Műszaki vezető: Gonda Pál Műszaki szerkesztő: Barabás Ferenc
Képszerkesztő: Szecskó Tamás
69 800 példány, 15 (A/5) ív, MSZ 5601-59
A fedelet az Offset és J. Nyomda készítette
77-4755. Szikra Lapnyomda, Budapest
IF 3165 – e – 7880